

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗАР
ПАРЛАМЕНТЫН СУДАЛГАА,
ХӨГЖЛИЙН ХҮРЭЭЛЭН

**“ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХУУЛЬТАЙ ХОЛБООТОЙГООР
БУСАД УЛС ОРНУУДЫН НИЙТЛЭГ ЧИГ ХАНДЛАГА,
САЙН ТУРШЛАГЫН ТАЛААР ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА”**

Судалгааны төрөл: **Эрх зүйн харьцуулсан судалгаа**
Судалгааны код: **БГСТ-24/001**

ЗАХИАЛАГЧ: Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэн

ГҮЙЦЭТГЭГЧ: **Багийн ахлагч:**
Т.Мөнх-Эрдэнэ /Шүүгч, судлаач, LL.M-University of Vienna/
Багийн гишүүд:
Ц.Одонжав /Хуульчдын холбооны судалгааны төвийн эрхлэгч/
Ц.Мөнх-Эрдэнэ /Судлаач, LL.M-Kookmin University/
Э.Эрхбилгүүн /Судлаач, LL.M-Nagoya University/

**Улаанбаатар хот
2024 он**

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ХУУЛЬТАЙ ХОЛБООТОЙГООР БУСАД УЛС ОРНУУДЫН НИЙТЛЭГ ЧИГ ХАНДЛАГА, САЙН ТУРШЛАГЫН ТАЛААР ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

1.Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.2.8, 12.2.10, 12.2.17, 12.2.20, 12.2.21, 12.2.23-д заасан хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулахад бусад улс оронд хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийдэг эсэх, цаашид дээрх хууль тогтоомжийн төслүүдэд зардлын тооцоо хийх шаардлагатай эсэх

АВСТРАЛИ УЛС

Австралид хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зардлын тооцоог хэд хэдэн байгууллага, агентлагууд хийдэг. Эдгээр байгууллагууд нь хууль тогтоомжийн нөлөөллийг үнэлэх, зардлыг тооцоолох, хэрэгжилтийн төлөвлөлтөд оролцдог. Үүнд:

1. Австралийн Хууль зүйн яам

- Хууль зүйн яам нь хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулж, зардлын тооцоог хийдэг гол байгууллага юм. Тэд нөлөөллийн үнэлгээ хийж, төсөл хэрэгжихэд шаардлагатай зардлыг тодорхойлдог.

2. Австралийн Парламентын Төсвийн Оффис (РВО)

- РВО нь хууль тогтоомжийн төсөлд нөлөөлөх зардлыг үнэлж, төсвийн тооцоолол хийдэг. Үйл ажиллагааны зорилго нь Парламентийн гишүүдийн санаачилсан хууль тогтоомжийн төслийн зардалын үнэлгээг хийх ба төсөв гаргаж өгхөд оршино. Түүнчлэн нэр дэвшигчийн олон нийтэд ил болгосон сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн төсвийн үнэлгээг мөн гаргаж олон нийтэд мэдээлдэг.
- Судалгаа: Тэд зардлын мэдээллийг судалж, төсвийн тооцооллыг боловсруулж, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд шаардлагатай зардлыг үнэлдэг.
- Мэргэжлийн дэмжлэг: РВО нь хууль зүйн яам болон бусад төрийн байгууллагуудад мэргэжлийн дэмжлэг, зөвлөмж өгч, төсвийн хүрээнд зардлыг зохистойгоор төлөвлөхөд тусалдаг.

3. Төсвийн төлөвлөлт, судалгааны агентлагууд

- Төсвийн байгууллагууд, судалгааны агентлагууд мөн хууль тогтоомжийн төсөлд гарах зардлын тооцоог хийхэд оролцдог. Эдгээр байгууллагууд нь судалгаа, дүн шинжилгээ хийж, тооцооллыг гаргадаг.

OIA (Office of Impact Analysis) байгууллага нь Австралийн Засгийн газрын дор үйл ажиллагаа явуулдаг, төсөл, бодлогын нөлөөллийн үнэлгээ, өртөг тооцох анализ хийх үүрэгтэй байгууллага юм. Өртөг тооцох анализ (Cost-Benefit Analysis, CBA) нь төсөл эсвэл бодлогын шийдвэр гаргахад орох үр ашгийг, өртөгтэй нь харьцуулах аргачлал юм. Энэ нь аливаа төсөл, шийдвэрийн олон талын нөлөөг мөн хохирлыг зөв үнэлэхэд чухал ач холбогдолтой.

Өртөг тооцох анализ гэж юу вэ?

Өртөг тооцох анализ (CBA) нь төсөл, бодлого, хөтөлбөрийн хэрэгжилттэй холбоотой үнэлгээ хийж, тус төсөл эсвэл шийдвэрийн хүрээнд үүсэх санхүүгийн өртөг, үр ашиг болон нөлөөллийг харьцуулах аргачлал юм. Өртөг тооцох анализ нь шийдвэр гаргах үйл явцад хамгийн зөв дүгнэлтэнд хүрэхэд тусалдаг.

Өртөг тооцох анализ хийх үндсэн алхмууд:

1. Өртөг, ашигийг тодорхойлох: Төсөл эсвэл бодлого хэрэгжүүлэхэд шаардагдах нийт өртөг болон үүнээс гарах үр ашгийг тооцно. Энэ нь шууд зардал, хөрөнгө оруулалт, үйл ажиллагааны зардал, байгаль орчны нөлөө гэх мэт зүйлийг хамарна.
2. Өртөг, ашигийг мөнгөн дүнгээр үнэлэх: Төсөл эсвэл шийдвэрийн ач холбогдол, үр ашиг нь эдийн засагт хэрхэн нөлөөлж буйг мөнгөн дүнгээр тооцоолно. Зарим тохиолдолд энэ нь байгаль орчны эсвэл нийгмийн үр өгөөжийг үнэлэхэд төвөгтэй байдаг, гэхдээ үндсэн зорилго нь эдийн засгийн үр ашиг, өртгийг хамгийн сайн харьцуулах явдал юм.
3. Үр ашгийн үеийг тооцох: Төслийг хэрэгжүүлэх хугацаа болон эхний хөрөнгө оруулалт, цаашид гарах үр ашиг, зардлын хоорондох харьцааг урт хугацаанд тооцно.
4. Эрсдлийг үнэлэх: Эрсдэл, боломжууд болон тухайн төслийн амжилт, бүтэлгүйтлийн магадлалыг харгалзан үзнэ.
5. Үр ашгийн хэмжүүрүүдийг тодорхойлох: Үр ашиг болон өртгийг тодорхойлолт болгож, "нутгийн орчинд" эсвэл "улс даяар" зэрэг нь тусгай чиглэлд чиглүүлж тооцоолно.

OIA-ийн үүрэг:

Австралийн OIA (Office of Impact Analysis) байгууллага нь төсөл, бодлогын нөлөөллийг амьдралын чанарт, аюулгүй байдал, эдийн засгийн өсөлт, байгаль орчны хамгаалал зэрэг олон талын хүчин зүйлс дээр нөлөө үзүүлэх хүчин зүйлсийг анализ хийж, зөвлөмж гаргадаг. Түүнчлэн, OIA нь Засгийн газрын шийдвэрүүдийг хамгийн өндөр үр ашигтай, нийгэмд хамгийн бага сөрөг нөлөөтэй байдлаар хэрэгжүүлэхэд тусалдаг.

OIA-ийн өртөг тооцох анализын ач холбогдол:

1. Засгийн газрын төсвийн хуваарилалтыг зөв шийдэх: Төсөл бүрийн өртөг, ашигийг үнэлэх замаар хамгийн үр дүнтэй төсөл, хөтөлбөрүүдэд хөрөнгө оруулах боломжийг олгодог.
2. Нийгэмд үзүүлэх нөлөөллийг тодорхойлох: Ямар нэгэн төсөл эсвэл бодлого хэрэгжүүлэх нь нийгмийн болон байгаль орчны ямар чухал үр нөлөө үзүүлэхийг тодорхойлж, шийдвэр гаргагчдад зөвлөмж өгөх боломжийг бүрдүүлдэг.
3. Шударга, ил тод шийдвэр гаргалт: Өртөг тооцох анализ нь төсөл, бодлогын шийдвэрийг ил тод, бодит үндэслэл дээр гаргахад тусалдаг, энэ нь засгийн газрын үйл ажиллагааг илүү нээлттэй, олон нийтийн итгэлийг олж авахад чухал.

Тиймээс, OIA байгууллага нь Австралийн Засгийн газрын төрийн үйл ажиллагааны үр ашигтай байдал, эдийн засгийн бодлого болон нийгэмд үзүүлэх нөлөөний талаар дүрэм журам, аргачлал боловсруулж, анализ хийдэг нь эдийн засгийн хувьд үнэтэй шийдвэрүүдийг гаргахад тусалдаг.

Хүснэгт 1

1.	Нөлөөллийн үнэлгээ: (Impact analysis)	Хуулийн төсөл, бодлогын нөлөөллийг судалж, нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөг тодорхойлдог.	
2.	Зардлын тооцоолол:	Хуулийн төсөл хэрэгжихэд гарах зардлыг тооцоолж, Засгийн газрын төсөвт хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлдэг.	
3.	Зөвлөмж:	Хуулийн төсөл боловсруулахад хууль зүйн яам болон бусад	

		байгууллагуудад мэргэжлийн зөвлөмж, дэмжлэг үзүүлдэг.	
4.	Мэдээлэл цуглуулах:	Төсөл боловсруулалтын явцад шаардлагатай мэдээллийг цуглуулж, судалгаа, шинжилгээ хийдэг.	
5.	Ил тод байдал:	Олон нийтэд хуулийн төсөл, түүний нөлөөллийн талаар мэдээлэл хүргэх, ил тод байдлыг хангах зорилгоор ажилладаг.	

4. Мэргэжилтнүүд болон зөвлөхүүд

- Хууль зүйн мэргэжилтнүүд, зөвлөх байгууллагууд ч гэсэн зардлын тооцоог хийж, туслах үүрэг гүйцэтгэдэг.

Дүгнэлт

Хуулийн төслийн зардлын тооцоог Австралийн хууль зүйн яам, Парламентын Төсвийн Оффис, төсвийн байгууллагууд болон мэргэжилтнүүд хамтран хийдэг. Энэ процесс нь хууль тогтоомжийн нөлөөллийг үнэлэх, хэрэгжилтийн зардлыг тодорхойлох зорилготой бөгөөд дараах АРГААР явагддаг:

1. Нөлөөллийн үнэлгээ

- Нөлөөллийн үнэлгээ (Impact Assessment): Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах явцад нөлөөллийн үнэлгээ хийх замаар гарах зардлыг тодорхойлдог. Энэ нь хууль батлагдсанаар нийгэмд, эдийн засагт болон бусад салбарт гарах зардлыг тооцоолох боломжийг олгодог.

2. Судалгаа, шинжилгээ

- Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулахад төрийн байгууллагууд, судалгааны байгууллагууд, мэргэжилтнүүд хамтран зардлын тооцоог хийдэг. Энэ нь төсөл хэрэгжиж эхлэхээс өмнө зардлыг үнэлэхэд чухал.

3. Төсвийн төлөвлөлт

- Хууль тогтоомж хэрэгжиж эхлэхэд шаардлагатай зардлыг төсвийн хүрээнд тооцоолж, энэ зардлыг хэрхэн санхүүжүүлэх талаар шийдвэр гаргадаг.

4. Хэрэгжилтийн дараах үнэлгээ

- Хууль тогтоомж хэрэгжсэн дараа зардлын үр дүнг дүгнэх, үнэлэх замаар цаашид хэрэгжүүлэх хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулахад тулгамдсан асуудлуудыг ойлгоход тусалдаг.

12.2.8. Засгийн газрын бүтэц, бүрэлдэхүүн, түүнд өөрчлөлт оруулах тухай

Австралид Засгийн газрын бүтэц, бүрэлдэхүүн, түүнд өөрчлөлт оруулах тухай хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулах явцад зардлын тооцоог хийдэг бусад хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулахад тавигддаг шаардлагын дагуу уг өөрчлөлтийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардал болон өөрчлөлтийн нөлөөллийг үнэлдэг. Энэ нь нийгмийн болон эдийн засгийн зорилтуудыг хангахад тусалдаг. Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх явц нь хууль тогтоомжийн үр дүн, нөлөөллийг ойлгож, хэрэгжилтийг дэмжихэд чухал ач холбогдолтой гэж үздэг.

Австралид парламентын дотоод зохион байгуулалтын тухай тогтоолын төслийг санаачлах процесс нь тодорхой хууль тогтоомж, журмаар тодорхойлогдсон байдаг. Энэ процесс нь парламентын гишүүд, танхимын дарга, мөн парламентын бусад байгууллагуудын хамтын ажиллагааг агуулдаг.

Тогтоолын төсөл санаачлагч нь Парламентын гишүүд өөрсдийн санаачилгаар, эсвэл бүлгийн зүгээс санал гаргах боломжтой. Танхимын дарга дотоод зохион байгуулалтын шаардлагыг үнэлж, тогтоолын төсөл боловсруулж, санал болгох үүрэгтэй. Тогтоолын төслийг боловсруулах процесс нь судалгаа, шинжилгээнд үндэслэсэн байхыг шаардах ба мэдээлэл, судалгааг цуглуулж, өнөөгийн дотоод зохион байгуулалтын системийн үр дүнг үнэлнэ. Үүний дараа зөвлөлдөх үе шатаар орох ба Парламентын гишүүд, мэргэжилтнүүд, холбогдох байгууллагуудтай зөвлөлдсөнөөр төсөлд оруулах санал, санаачилгыг тодорхойлно.

Австралийн парламентын дотоод зохион байгуулалтын тухай тогтоолын төсөл санаачлах процесс нь парламентын гишүүдийн идэвхтэй оролцоо, мэргэжилтнүүдийн зөвлөмж, танхимын даргын удирдлага дор явдаг. Энэ нь хууль тогтоомжийн системийн үр дүнтэй, хариуцлагатай ажиллахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

- Танхимын дарга өөрийн танхимын ажиллах явцад гишүүдийн санал, гүйцэтгэлийн үр дүнг шинжилж, шаардлагатай үед дотоод зохион байгуулалтын тогтоолын төслийг санаачилж, боловсруулж, санал болгох боломжтой.

- Парламентын гишүүд ажлын үр дүнг үнэлж, дотоод зохион байгуулалтад сайжруулалт хийх шаардлагатай гэж үзвэл тогтоолын төсөл боловсруулж, санал болгож болох ба дотоод зохион байгуулалтын тогтоолын төсөл боловсруулахдаа цаг үеийн асуудал, гишүүдийн санал, нийгмийн шаардлага, улс төрийн нөхцөл байдал болон ажлын үр дүнг харгалзан үзэж, шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд санаачлага гаргаж, төсөл боловсруулна.

Засгийн Газрын түвшинд

Австрали улсын Ерөнхий сайд, ЗГ-ын кабинетийн дэргэд Үр ашгийн үнэлгээний алба (OIA – Office of Impact Analysis) ажилдаг ба жил бүр хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үнэлгээг ТАЙЛАН хэлбэрээр олон нийтэд нээлттэй гаргадаг.

<https://oia.pmc.gov.au/resources/guidance-assessing-impacts/cost-benefit-analysis>

Үр ашгийн үнэлгээний алба нь хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын болон үр ашгийн тооцоог мөнгөн дүнгээр, тоогоор тооцоолж гаргадаг. Төрийн байгууллага, агентлаг тус бүрээр тайланг гаргана. Үүнийг хийхдээ үр ашгийн үнэлгээний хүснэгт бөглүүлж авдаг. Ийнхүү үр ашгийн үнэлгээг мөнгөн дүнд уялдуулан гаргахдаа тухайн хууль, тогтоомжийн амьдрах насжилт буюу хэрэгжих хугацаатай уялдуулж гаргадаг. Хууль тогтоомжийн үр ашгийг тодорхойлоод хэмжих индикаторыг сонгодог.

OIA (Office of Impact Analysis) болон PBO (Parliamentary Budget Office) хоёр байгууллага нь Австралийн Засгийн газрын хүрээнд хууль тогтоомжийн үр дүнг үнэлэх, төсвийн төлөвлөлтөд дэмжлэг үзүүлэх чиг үүрэгтэй боловч тэдний үндсэн чиг үүрэг, үйл ажиллагаа нь тодорхой ялгаатай.

- OIA нь хууль тогтоомжийн нөлөөллийг судалж, үнэлэлт өгөхөд гол анхаарлаа хандуулдаг, харин PBO нь төсвийн төлөвлөлт, хуулийн төсөлд гарах зардлыг дүн шинжилгээ хийхэд илүү төвлөрдөг. Аль аль нь хууль тогтоомжийн үр дүнг дэмжих, ил тод байдлыг хангах чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.
- Бие даасан байдлын хувьд PBO нь ЗГ-аас хараат бус байдалтай үйл ажиллагаа явуулдаг бол OIA нь ЗГ-ын бүтцэд харьяалагдан ажилдаг.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Хууль тогтоомжийн төсвийн зардлын тооцоолол гэдэг нь гишүүнээс өргөн барьсан, эсвэл хороодын санал болгосон, эсвэл Засгийн газраас оруулж ирсэн хууль тогтоомж хэрэгжих үед шаардлагатай зардлыг тооцооллын аргаар гаргах үйл явцыг хэлнэ. 「Үндэсний Ассамблейн тухай хууль」-ийн 79.2 дугаар зүйлд заасны дагуу энэхүү зардлын тооцоолол нь хууль тогтоомж, үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлт зэрэг олон төрлийн төслүүдийг хамардаг ч ихэвчлэн төсвийн нөлөөлөл бүхий хуулийн төслүүдэд илүү анхаардаг. Энэ нь улсын болон орон нутгийн төсөвт нөлөөлж болзошгүй нэмэгдэл зардал болон орлогын бууралт зэрэг зардлыг тооцоолох явдал юм.

Энэхүү зардлын тооцоолол нь хууль хэрэгжиж эхлэхээс өмнөх зардлыг урьдчилан гаргаж, тодорхой үндэслэлтэй, баримттай мэдээллийг өгөхөд чиглэгддэг. Энэ мэдээлэл нь Үндэсний Ассамблейн хэлэлцүүлгийн явцад хууль тогтоомжийн төсөвт үзүүлэх нөлөөг үнэлэхэд чухал ач холбогдолтой юм. Хэрэв зардлын ачаалал хэт их байгаа бол хэлэлцүүлгийн явцад төсөлд өөрчлөлт оруулах, хэрэгжүүлэх хугацааг хойшлуулах зэргээр улсын болон орон нутгийн төсвийн тогтвортой байдалд эерэгээр нөлөөлж, хууль болон төсвийн уялдаа холбоог сайжруулахад хувь нэмрээ оруулж байдаг.

Засгийн Газраас хуулийн төсөл өргөн барих тохиолдолд урьдчилсан хяналтад тооцогддог зардлын тооцоог гаргах шаардлагатай байна. Хуулийн төсөл санаачлагч төрийн захиргааны төв байгууллага нь төсөвт дарамт учруулсан хуулийн төсөл санаачлах тохиолдолд хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах санхүүгийн зардлын тооцоог гарган Засгийн газрын хуралдаанд оруулах хуулийн төсөлд хавсаргана.¹ Төсөвт дарамт учруулсан хуулийн төсөл гэдэгт дараах хуулийн төслийг хамруулна²:

- ✓ Улсын ерөнхий болон тусгай төсвийн зардлыг нэмэгдүүлэх
- ✓ Улсын төсвийн тухай хуулийн 2-р хавсралтад³ заасан хуулийн дагуу байгуулагдсан сангийн зардлыг нэмэгдүүлэх. (Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.2.8, 12.2.10, 12.2.17, 12.2.20, 12.2.21, 12.2.22, 12.2.23-д заасан хууль тогтоомжийн төсөл хамаарахгүй)

¹ Засгийн Газрын Харьяа Хууль тогтоомжийн албны үйл ажиллагааны журам – 11.3 дэх хэсэг.

<https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EB%B2%95%EC%A0%9C%EC%97%85%EB%AC%B4%20%EC%9A%B4%EC%98%81%EA%B7%9C%EC%A0%95>

² Засгийн Газрын Харьяа Хууль тогтоомжийн албны үйл ажиллагааны журмыг хэрэгжүүлэх журам <https://www.law.go.kr/LSW//lsLinkCommonInfo.do?lspttninfSeq=112483&chrClsCd=010202> (2024.10.29 шалгав).

³ Улсын төсвийн тухай хуулийн 2-р хавсралт, Нийт 71 хуулийг хамаарна.

<https://www.law.go.kr/LSW//lsBylInfoPLinkR.do?lsSeq=253341&lsNm=%EA%B5%AD%EA%B0%80%EC%9E%AC%EC%A0%95%EB%B2%95&bylNo=0002&bylBrNo=00&bylCls=BE&bylEfYd=20240517&bylEfYdYn=Y> - (2024.10.29 шалгав).

Дээрх төсөвт дарамт учруулсан хуулийн төсөл нь жилд 1 тэрбум воноос бага байх эсхүл 3 тэрбум воноос бага байх түр зуурын зардал үүсгэхээр бол хуулийн төсөл санаачлагч зардлын тооцоог гаргах шаардлагагүй.⁴

Мөн дараах тохиолдолд зардлын тооцоог гаргахгүй байж болно⁵:

- ✓ Зардлын тооцоо гаргасан хуулийг хэрэгжүүлэх тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигийн төсөл боловсруулах тохиолдолд. Гэхдээ хуульд заасан зардлын тооцоолсон хэмжээтэй харьцуулахад төсөвт ихээхэн дарамт учруулж байгаа тохиолдолд энэ нь хамаарахгүй,
- ✓ Үндэсний аюулгүй байдал, зэвсэгт хүчний үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлаар зардлын тооцоог гаргахад хүндрэлтэй тохиолдолд.
- ✓ Хууль тогтоомжийн онцлогоос шалтгаалан зардлын тооцоог гаргахад техникийн хувьд хүндрэлтэй тохиолдолд.

Өөрөөр хэлбэл, БНСУ-ын хувьд хуулиараа зардлын тооцоо гаргах хуулийн төслийг шууд зааж өгөөгүй бөгөөд улсын төсвийн зардлыг нэмэгдүүлэх эсхүл Улсын төсвийн тухай хуулийн 2-р хавсралтад заасан хуулиудын дагуу байгуулагдсан сангийн зардлыг жилд 1 тэрбум воноос бага эсхүл 3 тэрбум воноос бага түр зуур нэмэгдүүлэх тохиолдолд зардлын тооцоог хийхийг шаардлага болгодог байна.

Улсын төсвийн тухай хуулийн 2-р хавсралтад заасан хуулиудад манай улсын Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12-р зүйлийн 12.2.8, 12.2.10, 12.2.17, 12.2.20, 12.2.22, 12.2.23-д заасан хуулиуд багтаагүй байна. Иймд эдгээр хуулийн төсөл нь улсын ерөнхий болон тусгай төсвийг нэмэгдүүлэх буюу жилд 1 тэрбум воноос бага байх эсхүл 3 тэрбум воноос бага байх түр зуурын зардал үүсгэх тохиолдолд эдгээр хуулийн төслүүдэд зардлын тооцоог хийхгүй байна. Харин эсрэгээрээ дээрх хэмжээнээс их хэмжээний зардал гарах тохиолдолд зардлын тооцоог хийх шаардлагатай байна.

ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЕЙН ГИШҮҮН ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ САНААЧЛАХ ҮЕД ЗАРДЛЫН ТООЦОО ГАРГАХ ТУХАЙ:

Үндэсний Ассамблейн гишүүний санаачилсан төсөл төсөв, санхүүтэй холбоотой арга хэмжээ авах гэж байгаа бол тухайн хуулийг хэрэгжүүлэхэд гарах зардлын талаарх тооцоог Үндэсний Ассамблейн Төсвийн бодлогын газраас гаргасан тооцоог

⁴ Засгийн Газрын Харьяа Хууль тогтоомжийн албны үйл ажиллагааны журмыг хэрэгжүүлэх журмын 5.1 дэх хэсэг <https://www.law.go.kr/LSW/lsLinkCommonInfo.do?lspttninfSeq=112483&chrClsCd=010202> (2024.10.29 шалгав).

⁵ Засгийн Газрын Харьяа Хууль тогтоомжийн албны үйл ажиллагааны журмыг хэрэгжүүлэх журмын 5.2 дахь хэсэг <https://www.law.go.kr/LSW/lsLinkCommonInfo.do?lspttninfSeq=112483&chrClsCd=010202> (2024.10.29 шалгав).

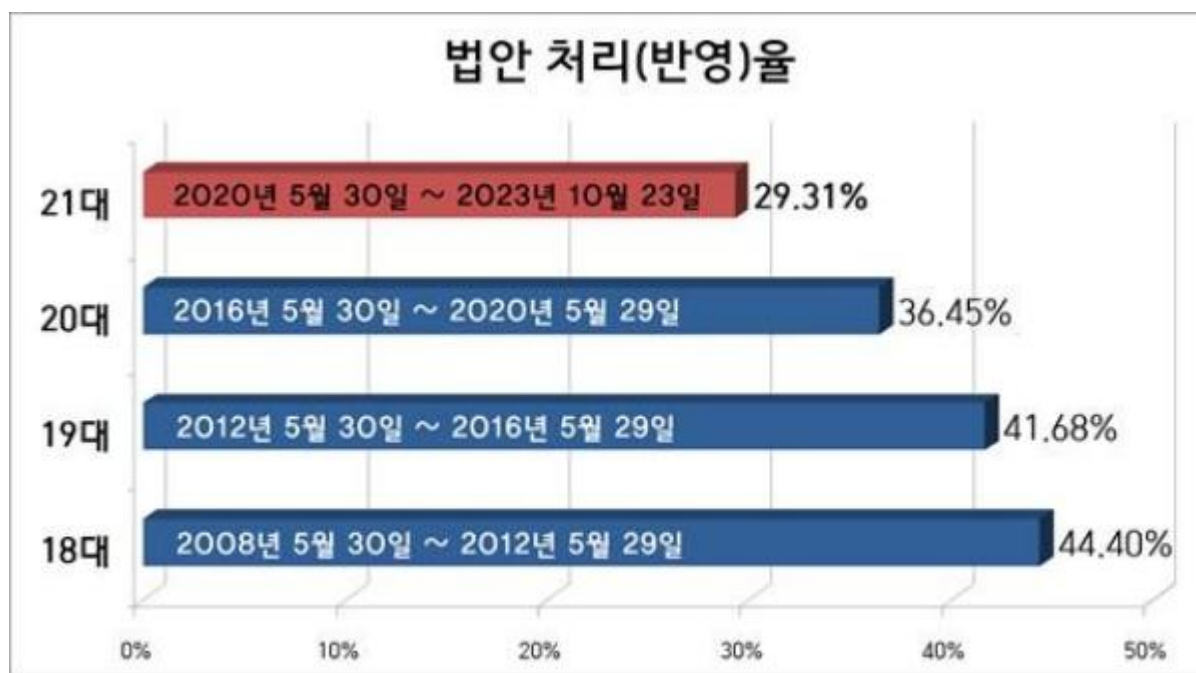
авч, өргөн барих эсхүл зардлын тооцоо гаргуулах хүсэлтийг тус газарт гаргаж, зардлын тооцоог гаргана.⁶

Түүнчлэн БНСУ-н хувьд хууль санаачлах, өргөн барихад Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн оролцоо өндөр байдаг байна. Сүүлийн судалгаагаар 21 дэх удаагийн БНСУ-н Үндэсний Ассамблей (2020 оны 5-р сарын 30-аас 2024 оны 5-р сарын 29 хүртэл) нийт 24,381 хуулийн төслийг хэлэлцүүлжээ. Үүнээс ҮА гишүүд 22,567-г, хороодын дарга нар 1,078-г, харин Засгийн газар 736-г санаачилжээ. Эдгээрээс 7,495 буюу нийт төслүүдийн 30.74% нь хэлэлцэгдэж дууссан бөгөөд тэдгээрээс 350 нь татгалзагдсан, хүчингүй болсон эсвэл буцаагдсан байна. Үр дүнд нь нийт хуулийн төслийн зөвхөн 29.31% нь батлагджээ. Одоогоор нийт 16,886 төсөл Үндсэн чуулганд хэлэлцэгдэхгүйгээр хүлээгдэж байгаа бөгөөд хэрэв 2024 оны 5-р сард дуусах хугацаанаас өмнө батлагдахгүй бол автоматаар хүчингүй болох юм.

21 дэх удаагийн Үндэсний Ассамблейн хуулийн төсөл хэлэлцүүлэлтийн үр дүн өмнөх парламентаас доогуур байна. Өмнө нь үр дүн багатай гэж шүүмжлэгдэж байсан 20 дахь Үндэсний Ассамблей нийт төслүүдийн 36.45%-ийг, харин 19 болон 18 дахь Үндэсний Ассамблей тус бүр 41.68% болон 44.40%-ийг баталсан байв.

Мөн хуулийн төсөл хэлэлцүүлэх дэд хороо, байнгын хороодын үйл ажиллагаа бага идэвхтэй байв. 2020 оны 5-р сараас 2023 оны 5-р сарын хоорондох гурван жилийн хугацаанд үндсэн 16 байнгын хороо сар бүр дунджаар 1.88 удаа, харин хуулийн төсөл хэлэлцэх дэд хороо сар бүр дунджаар 0.66 удаа хуралдсан байна.

⁶ Үндэсний Ассамблейн тухай хуулийн 79.2 хэсэг, <https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%ED%9A%8C%EB%B2%95> (2024.10.29 шалгав)

18~21대 국회에서 발의된 법안 중 통과된 법안의 비율. (출처=국회 의안정보시스템 / 편집=황수오 기자)

ДҮГНЭЛТ

БНСУ-ын хууль тогтоомжийн төсвийн зардлын тооцоолол нь гишүүд болон Засгийн газраас санаачилсан хууль хэрэгжиж эхлэх үед гарах төсвийн зардлыг урьдчилан тооцоолох зорилготой. Үндэсний Ассамблейн хяналт, хэлэлцүүлгийн шатанд хуулийн төсвийн нөлөөг үнэлж, улсын төсвийн тогтвортой байдлыг хангах арга замыг тодорхойлоход чиглэгдсэн. Хэрэв хууль нь төсөвт дарамт учруулж болзошгүй бол хэрэгжих хугацааг хойшлуулах эсвэл хуулийг өөрчлөх арга хэмжээ авч болно.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн дагуу, улсын болон орон нутгийн төсвийн зардлыг нэмэгдүүлэх, эсвэл орлогыг бууруулах хуулийн төсөл санаачлах тохиолдолд зардлын тооцоолол хийж танилцуулах шаардлагатай. Жишээлбэл, хуулийн төсөл жилд 1 тэрбум воноос дээш эсвэл 3 тэрбум воноос дээш түр зуурын зардал үүсгэхээр бол зардлын тооцооллыг нарийвчлан гаргана.

Харин үүнээс бага зардалтай бол зардлын тооцоолол хийхгүй байж болно. Зардлын тооцооллыг хийх боломжгүй нөхцөлд, тухайлбал, үндэсний аюулгүй байдалтай холбоотой хуулийн төсөлд эсвэл зардлын тооцоолол техникийн хувьд хэт хүндрэлтэй тохиолдолд зардлын тооцоолол хийх шаардлагагүй. Мөн зарим онцгой хуулийн төсөлд хамааралгүй тохиолдолд чөлөөлөлт олгоно.

Засгийн газраас өргөн барьсан хуульд төсвийн дарамт үүсгэх зардлыг нарийн тооцож, Үндэсний Ассамблейн хэлэлцүүлэгт оруулахад хавсаргах шаардлагатай.

Тухайн хуулийн төсөл нь улс, орон нутгийн төсөвт нөлөөлж болзошгүй учраас зардлыг нарийн тооцож, дүнг нотолсон мэдээллийг хангаж өгөх нь чухал ач холбогдолтой.

Гишүүн төсөвтэй холбоотой хуулийн төсөл санаачлах тохиолдолд Үндэсний Ассамблейн Төсвийн бодлогын газраас гаргасан тооцоог үндэслэн өргөн барих, эсвэл зардлын тооцооллыг хийлгэх хүсэлт гаргана.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Хууль тогтоох үйл ажиллагааны тойм⁷

Парламентаас баталсан хуулийн тоо, жилд	107 (2023)
Өмнөх парламентын баталсан хуулийн тоо /2017-2021/	537 (2021-10)
Парламент өөрөө санаачлан баталсан хуулийн тоо /2017-2021/	100 (2021-10)
Засгийн газраас санаачлан батлуулсан хуулийн тоо /2017-2021/	437 (2021-10)
Нийт баталсан хуульд Парламент өөрөө санаачлан баталсан хуулийн эзлэх хувь	19% (2021-10)
Хоёр танхим хуулийн төслийн талаар зөвшилцөж чадахгүй бол үр дүн	

Үндсэндээ Бундестагийн баталсан хуулийн төсөлд зөвхөн Бундесрат хориг тавих эрхтэй. Энэ тохиолдолд Бундестагийн гишүүдийн олонхын саналаар Бундесратын эсэргүүцлийг хүчингүй болгож болно. Гэсэн хэдий ч зарим хуулийн төсөлд (Үндсэн хуульд дурдсан байдаг) Бундесратаас заавал зөвшөөрөл авах шаардлагатай. Хэрэв энэ зөвшөөрлийг үгүйсгэвэл хуулийн төсөл амжилтгүй болдог.

Хэм хэмжээ: Холбооны Үндсэн хууль, Зүйл 77 & 78

⁷ Энэхүү тоймыг <https://data.ipu.org/parliament/DE/DE-LC01/law-making-oversight-budget/law-making-oversight-budget/> линкээр үзэж болно

Хууль тогтоох ажиллагаан дахь Төрийн тэргүүний оролцоо

Парламентаас баталсан хууль тогтоомжид Төрийн тэргүүний зөвшөөрөл шаардлагатай эсэх

Тийм

Sources:

Германы хууль зүйн шинжлэх ухаанд давамгайлсан үзэл баримтлалын дагуу Холбооны Ерөнхийлөгч зөвхөн Үндсэн хуулийн заалтын дагуу хууль батлагдаагүй (хэлбэрийн хувьд Үндсэн хууль зөрчсөн) эсвэл агуулгын хувьд Үндсэн хууль зөрчсөн нь илт байгаа тохиолдолд л хуулийг төслийг зөвшөөрөхөөс татгалзаж болно.

Хэм хэмжээ: Холбооны Үндсэн хууль, Зүйл 82

Төрийн тэргүүн хууль тогтоомжийг батлахаас татгалзсан тоо, жилд

0
(2023)

Төрийн тэргүүн хууль тогтоомжийг зөвшөөрөхөөс татгалзсаны үр дагавар

Цаашаа өөр арга хэмжээ байхгүй. Хууль тогтоомж батлагдахгүй.

Парламент болон Төрийн тэргүүн санал нийлэхгүй бол эцсийн шийдвэрийг гаргах этгээд

Холбооны Ерөнхийлөгч

Онцгой журмаар хууль тогтоомжийг хэлэлцэх журам байгаа эсэх

Онцгой журмаар хууль тогтоомжийг Парламентад оруулж ирэх журам байдаг эсэх

Тийм

Онцгой журмаар хууль тогтоомжийг хэлэлцэх журмыг жилд хэдэн удаа ашигласан

0

Холбооны түвшинд хууль тогтоох ажиллагаа /ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн зохицуулалтаас/

Холбооны Үндсэн хуулийн §76:

(1) Хуулийн төслийг Холбооны Засгийн газар, Бүндестаг дотроос ⁸ эсвэл Бүндесратаас⁹ Бүндестагт өргөн мэдүүлнэ.

(2) Холбооны Засгийн газраас ирүүлсэн хуулийн төслийн материалыг эхлээд Бүндэсрат-д шилжүүлэх ёстой. Бүндэсрат зургаан долоо хоногийн дотор хуулийн төсөлд санал тайлбар өгөх эрхтэй. Хэрэв Бүндэсрат чухал шалтгаанаар, тухайлбал санал тайлбарын цар хүрээтэй холбоотойгоор хугацааг сунгах хүсэлт гаргасан бол эцсийн хугацаа нь есөн долоо хоног байна. Холбооны Засгийн газар хуулийн төслийг Бүндэсратад шилжүүлэх саналдаа онцгой тохиолдол буюу онцгой яаралтай гэж тодорхойлсон бол Бүндэсратаас Бүндестагт гурван долоо хоногийн дараа, хэрэв Бүндэсрат 3 дугаар өгүүлбэрийн дагуу хугацаа сунгуулах хүсэлтээ илэрхийлсэн бол зургаан долоо хоногийн дараа санал тайлбараа өгнө. Хэрэв Бүндэсрат Холбооны засгийн газарт санал тайлбараа хүргүүлж амжаагүй ч гэсэн хуулийн төсөл Бүндестагт ирсэн тохиолдолд өөрийн санал тайлбараа нөхөн хүргүүлж болно. Холбооны Үндсэн хуулийн 23, 24 дүгээр зүйлд заасны дагуу энэ Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, Парламентын эрхийг шилжүүлэх тухай хуулийн төсөл оруулсан тохиолдолд санал өгөх эцсийн хугацаа есөн долоо хоног байна. Энэ тохиолдолд 4-р өгүүлбэр хамаарахгүй.

(3) Бүндэсратаас ирүүлсэн хуулийн төслийн материалыг Холбооны Засгийн газар зургаан долоо хоногийн дотор Бүндестагт илгээнэ. Холбооны Засгийн газар хуулийн төсөлтэй холбоотой өөрийн саналаа хавсаргах ёстой. Хэрэв Холбооны Засгийн газраас чухал шалтгаанаар, ялангуяа санал тайлбарын цар хүрээтэй холбоотойгоор хугацааг сунгах хүсэлт гаргасан бол эцсийн хугацаа нь есөн долоо хоног байна. Хэрэв Бүндэсрат онцгой яаралтай хуулийн төсөл гэж тодорхойлсон бол санал өгөх эцсийн хугацаа нь гурван долоо хоног, эсвэл Холбооны Засгийн газар 3 дугаар өгүүлбэрийн дагуу сунгуулах хүсэлт гаргасан бол зургаан долоо хоног байна. Холбооны Үндсэн хуулийн 23, 24 дүгээр зүйлд заасны дагуу энэ Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, Парламентын эрхийг шилжүүлэх тухай хуулийн төслийн хувьд есөн долоо хоног; энэ тохиолдолд 4-р өгүүлбэр хамаарахгүй. Бүндестаг уг хуулийн төслийг боломжит хугацаанд хэлэлцээд шийдвэр гаргах ёстой.

Холбооны Үндсэн хуулийн §77:

(1) Холбооны хуулийг Бүндестаг батална. Бүндестагийн Ерөнхийлөгч хуулийг хүлээн авсны дараа Бүндэсратад нэн даруй шилжүүлэх ёстой.

(2) Бүндэсрат хууль баталсан тогтоолыг хүлээн авснаас хойш гурван долоо хоногийн дотор Бүндестаг болон Бүндесратын гишүүдээс бүрдсэн хороог хуралдуулж, хуулийн төслүүдийг хамтран хэлэлцэж болно. Энэхүү хорооны бүрэлдэхүүн, журмыг Бүндестагаас тогтоосон дэгийн журмаар зохицуулдаг бөгөөд Бүндэсратаас

⁸ Бүндестаг дотроос гэдэгт: 1/ Бүндестаг дахь намын фракциас, 2/ Бүндестагийн нийт гишүүдийн 5% (одоогийн байдлаар Бүндестаг 736 гишүүнтэй бөгөөд түүний 5% нь 37 гишүүн)

⁹ Бүндэсрат нь парламентын дээд танхим юм

зөвшөөрөл авах шаардлагатай. Энэ хороонд томилогдсон Бүндэсратын гишүүд зааварчилгааг дагаж мөрдөхгүй. Хууль гаргахын тулд Бүндесратаас зөвшөөрөл авах шаардлагатай бол Бүндестаг болон Холбооны Засгийн газар мөн уулзалт хийх хүсэлт гаргаж болно. Хэрэв хороо хууль батлах тогтоолд өөрчлөлт оруулах санал гаргавал Бүндестаг дахин шийдвэр гаргах ёстой.

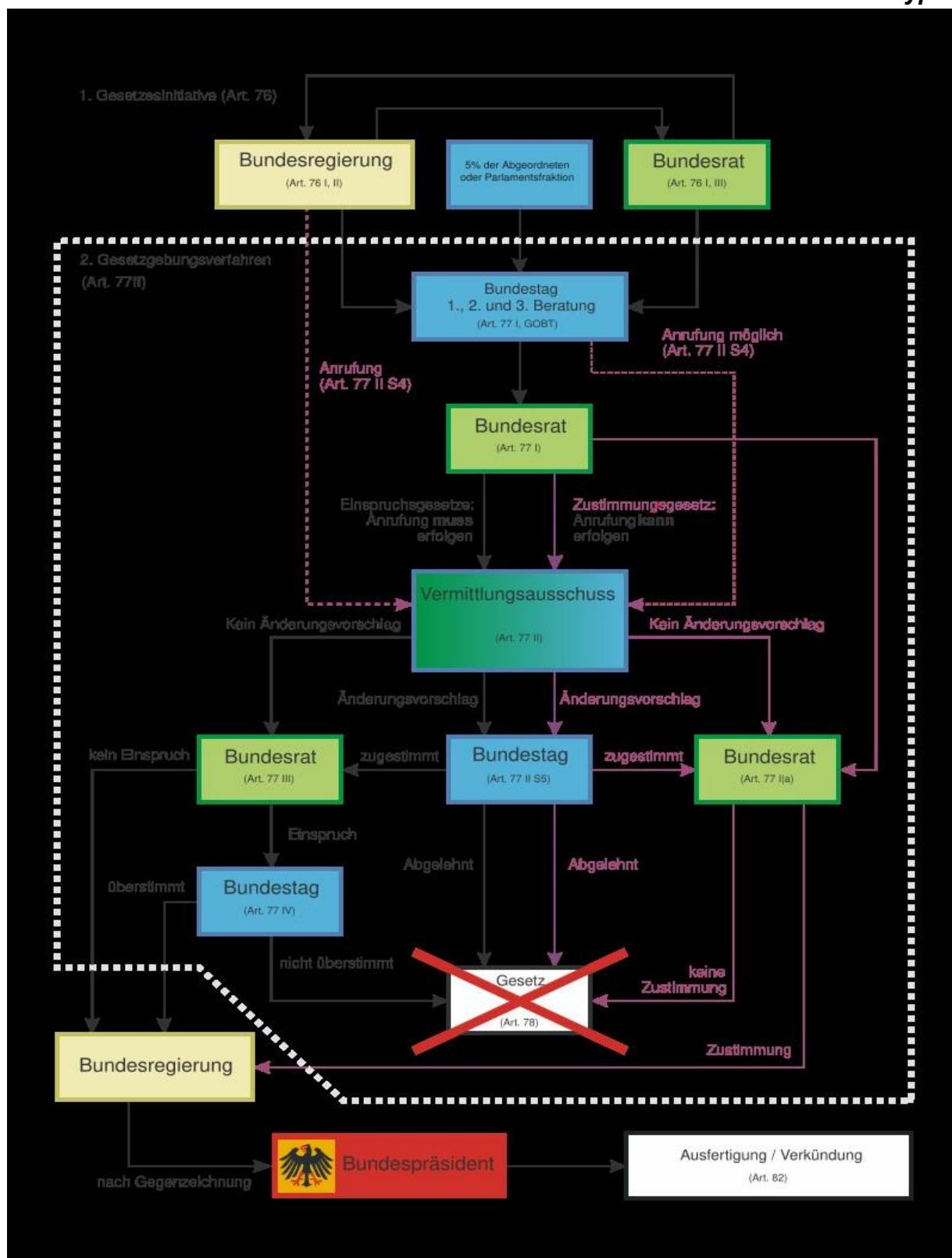
(2a) Хууль гаргахын тулд Бүндесратаас зөвшөөрөл авах шаардлагатай бол 2-р зүйлийн 1 дэх өгүүлбэрт заасны дагуу хүсэлт гаргаагүй эсвэл Бүндэсрат, Бүндэстагийн гишүүдийн хамтарсан хорооны ажиллагаа хууль батлах тогтоолд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай саналгүйгээр дуусгавар болсон тохиолдолд Бүндэсрат боломжит хугацааны дотор зөвшөөрлийн тухай шийдвэр гаргах ёстой.

(3) Хууль гаргахын тулд Бүндесратаас зөвшөөрөл авах шаардлагагүй бол 2 дахь хэсэгт заасан журам дууссаны дараа Бүндэсрат хоёр долоо хоногийн дотор Бүндестагаас баталсан хуулийн эсрэг эсэргүүцэл гаргаж болно. 2 дахь хэсгийн сүүлчийн өгүүлбэрийн хувьд эсэргүүцлийн хугацаа нь Бүндестаг дахин гаргасан тогтоолыг хүлээн авснаас, бусад бүх тохиолдолд Хамтарсан хорооны даргаас 2 дахь хэсэгт заасан мэдэгдлийг хүлээн авснаас эхэлнэ.

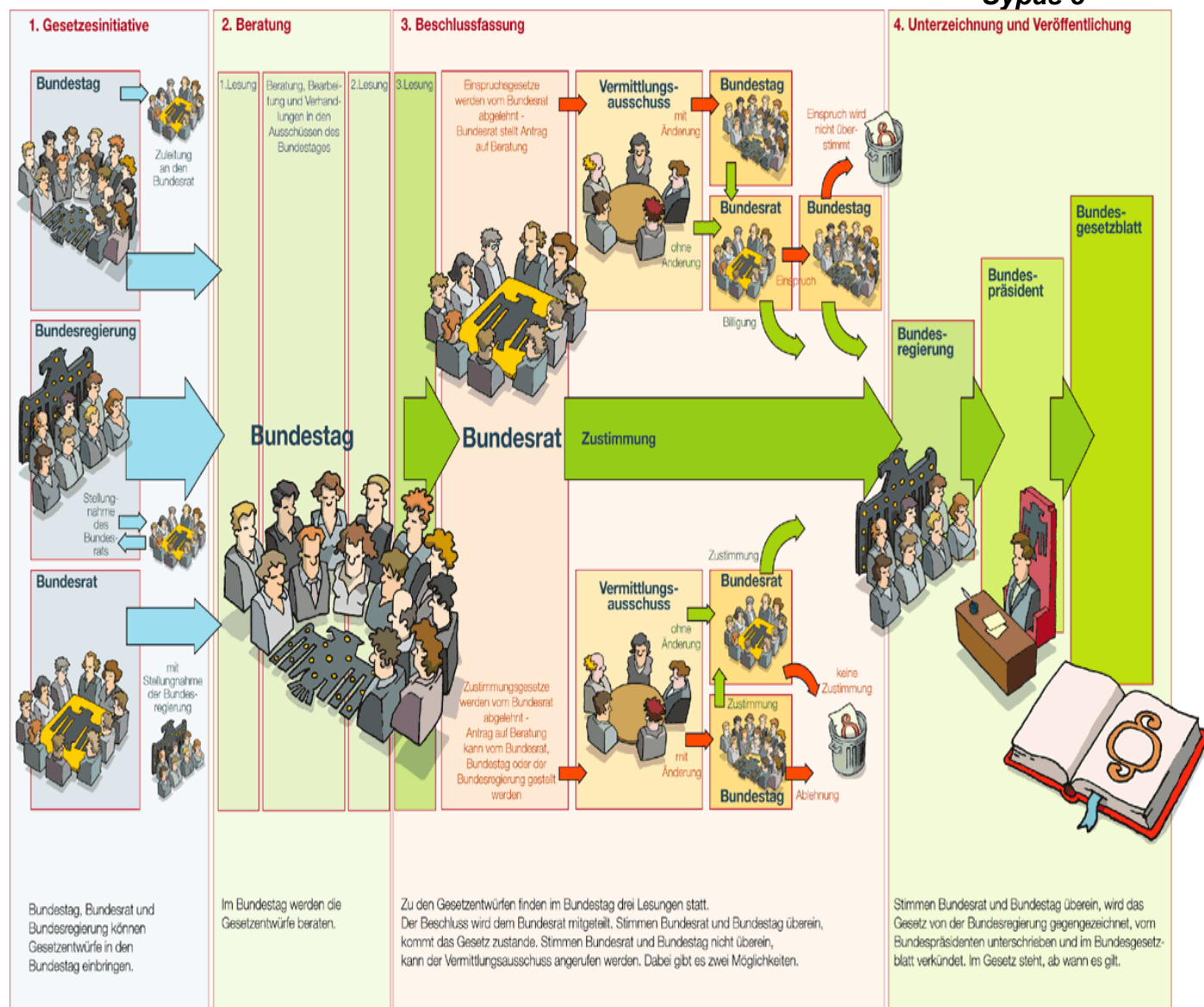
(4) Хэрэв эсэргүүцлийг Бүндэсратын олонхын саналаар шийдсэн бол Бүндэстагийн гишүүдийн олонхын саналаар татгалзаж болно. Хэрэв Бүндэсрат эсэргүүцлийн асуудлыг нийт гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүй олонхын саналаар шийдсэн бол Бүндестаг татгалзахын тулд Бүндэстагийн гуравны хоёр, эсхүл дор хаяж Бүндэстагийн гишүүдийн олонхын санал шаардлагатай.

Холбооны Үндсэн хуулийн §78:

Бүндэстагийн баталсан хуулийг Бүндэсрат зөвшөөрсөн, эсхүл 77 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу хүсэлт гаргаагүй, эсхүл 77 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан хугацаанд эсэргүүцэл гаргаагүй, эсхүл эсэргүүцлээ буцаан татсан, эсхүл эсэргүүцлийг Бүндэстагаас хүчингүй болгосон тохиолдолд хүчин төгөлдөр болно.

Зүрэг 3

Дээрх зохицуулалтуудыг тоймловол:

Бүндестагаас гаргасан хуулийн төслүүдийг Бүндестаг шууд хэлэлцдэг. Холбооны засгийн газар эсвэл Бүндесратаас ийм төслийн талаар санал, дүгнэлт өгөх боломж байх албагүй.

Холбооны засгийн газар эхлээд хуулийн төслүүдийг Бүндесрат руу илгээдэг.

Бүндесрат эхлээд Холбооны Засгийн газарт хуулийн төслүүдийг шилжүүлдэг.

Бүндестагийн гишүүд дундаас ирсэн хуулийн төслүүдийн хувьд Бүндестаг заримдаа Холбооны засгийн газраас гаргасан хуулийн төслийг боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэхийг хүсдэг. Үүнийг боловсруулахад туслах хэрэгсэл гэж нэрлэдэг.

ХБНГУ-ын Бундестаг дахь хуулийн төслийг хэлэлцэх нь Үндсэн хуульд бус, харин Германы Бундестагийн дэгд (Германы Бундестагийн дэгийн §§ 75 ff.) зохицуулагдаагүй тодорхой процессуудыг дагаж мөрддөг. Бундестаг Үндсэн хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2 дахь заалтын дагуу баталдаг. Бундестаг дахь гурван хэлэлцүүлгийг "уншлага" гэж нэрлэдэг.

Гурав дахь хэлэлцүүлгийн төгсгөлд Германы Бундестаг хуулийн төслийн эцсийн санал хураалтыг явуулна (эцсийн санал хураалт). Хэрэв уг хуулийн төсөл Германы Бундестаг олонхийн санал авсан бол Бүндесратад шилжүүлнэ (Үндсэн хуулийн 77 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2 дахь өгүүлбэр). Цаашаа Бүндесрат батлах шаардлагатай эсэх (батлах хууль) эсвэл эсэргүүцэл гаргана.

Дээр дурдсан үйл явцын дагуу Германы Бундестаг болон Бүндесрат хууль батлагдмагц Холбооны Ерөнхийлөгчид шилжүүлдэг. Үндсэн хуулийн заалтын дагуу хүчин төгөлдөр болсон хуулиудыг Холбооны Ерөнхийлөгч Холбооны Канцлер, хариуцсан Холбооны сайд (эсрэг гарын үсэг зурсан) гарын үсэг зурсны дараа Холбооны Хуулийн Мэдээллийн хуудсанд¹⁰ нийтэлдэг (Холбооны хуулийн 82 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг).

ХБНГУ-д аливаа хуулийн төслийг боловсруулахад Холбооны Засгийн газраас “Орчин үеийн улс – Орчин үеийн захиргаа” хөтөлбөрийн хүрээнд 2000 оны 07 дугаар сарын 26-ны өдөр баталсан¹¹ “Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журам” хамгийн голлох эрх зүйн баримт бичиг болдог байна.

Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 51 дүгээр зүйлд зааснаар дараах асуудлыг хуулийн төслийн материалд заавал хавсаргах ёстой байна. Үүнд:

Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журам¹²

§51. Засгийн газрын хуралдаанд оруулах

Хэрэв хуулийн төслүүдэд энэ журмын 3-р хэсэгт заасны дагуу Холбооны Засгийн газраас санал авахаар ирүүлсэн бол Засгийн газрын саналын захидалд 22-р зүйлийг харгалзахгүйгээр,

1. Бүндесратын зөвшөөрөл шаардлагатай эсэх,

¹⁰ https://www.recht.bund.de/de/home/home_node.html /2023 оноос хойш/,
https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#_bgbl_%2F%2F%5B%40attr_id%3D%27willkommen%27%5D_1730_075937111 /2022 он дуустал/

¹¹ Энэ журам нь 2000 оны 09 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлжээ

¹² <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/moderne-verwaltung/verwaltungsmodernisierung/geschaeftsordnung-bundesministerien/geschaeftsordnung-bundesministerien-node.html>

2. Холбооны Хууль зүйн яам журмын 46 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу шалгалтыг баталгаажуулсан эсэх,
3. Журмын 44 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан байх,
4. Журмын 45, 47 дугаар зүйлд заасны дагуу санал өгөх байгууллагуудын хооронд зөрүүтэй санал буюу санал зөрөлдөөн байгаа эсэх,
- 5. хуулийг хэрэгжүүлэхэд Холбооны засгийн газар, муж эсвэл коммуны захиргаанд ямар зардал гарах, Холбооны Сангийн яам болон журмын 44, 45-р зүйлд заасан байгууллагууд зөвшөөрөл өгсөн эсэх,**
- 6. Журмын 45 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөлөөс хуулийн төслийн талаар санал дүгнэлт хийсэн эсэх, Холбооны Засгийн газар энэ санал дүгнэлттэй холбоотойгоор мэдэгдэл гаргасан эсэх,**
7. Европын Холбооны удирдамж болон бусад эрх зүйн актыг тэдгээрийн шаардлагаас гадна хэрэгжүүлэх тохиолдолд цаашид ямар хэмжээнд зохицуулалт хийх,
8. онцгой тохиолдол буюу яаралтай журмаар өргөн мэдүүлсэн эсэх (Үндсэн хуулийн 76 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4 дэх хэсэг).

§ 22. Засгийн газрын санал

(1) Холбооны засгийн газрын тогтоолыг Засгийн газрын бичгээр ирүүлсэн саналаар бэлтгэнэ. § 51-д харшлахгүйгээр Холбооны засгийн газрын саналд дараах зүйлийг хавсаргана:

1. Бодит байдлын товч тайлбар, саналыг батлах тогтоолын үндэслэл;
2. Тогтоолыг баталсан хэлбэрийн лавлагаа (Холбооны Засгийн газрын дэгийн 20-р хэсэг), тухайлбал Засгийн газрын хуралдаанаар амаар хэлэлцүүлэх шаардлагатай гэж үзсэн эсэх, тогтоолыг яаралтай гаргах шаардлагатай байгаа эсэх;
3. Холбооны ямар яамд оролцож, ямар үр дүнд хүрсэн тухай мэдэгдэл;
4. Холбоодын оролцооны үр дүн, ялангуяа тэдгээрээс гаргасан чухал саналуудын танилцуулга;
5. Аль муж улсын засгийн газрууд оролцсон, оролцооны үр дүнгийн талаар мэдэгдэл, ялангуяа Бүндэсратаар хэлэлцүүлэх үед шийдвэрлүүлэх шаардлагатай хүлээгдсэн асуудлууд,
6. Журмын 21 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу оролцсон байгууллагуудын¹³ мэдэгдэл;
7. Журмын 44 дүгээр зүйлийн 2, 3, 5 дахь хэсэгт заасны дагуу санал болгож буй тогтоолыг хэрэгжүүлэхэд хүлээгдэж буй зардал, төсвийн үр нөлөө.

¹³ Энд Холбооны засгийн газраас даалгасны дагуу ажилласан мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтнүүд болон координаторууд хамаарна

(2) Тогтоолын төсөлд Холбооны засгийн газрын санал, хэвлэлийн төлөөлөгчийн илтгэлийг хавсаргана. Хэрэв нэмэлт баримт бичиг шаардлагатай бол тэдгээрийг нэмэлт хавсралт болгон хавсаргана.

(3) Хэд хэдэн яамдын хариуцсан асуудлын хувьд хариуцсан холбооны яамдтай тохиролцсон байх ёстой. Яамдын хамтарсан Хороодын бүрэлдэхүүнд санал гаргахдаа хороонд эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүдийн тэгш оролцоог бий болгох, хадгалах зорилго тавьсан уу гэдгийг заавал хэлэх ёстой.

(4) Холбооны Засгийн газрын журмын 17-р хэсэгт заасны дагуу тохиролцоонд хүрэх гэсэн хувийн оролдлого амжилтгүй болвол энэ тухай Засгийн газрын хуралдаанд мэдэгдэх ёстой. Маргаантай байгаа гол асуудлыг санал болгож буй шийдлийн хамт танилцуулах ёстой. Үүний тулд өөр шийдэл хайж байгаа Холбооны яам Засгийн газрын саналыг өргөн мэдүүлэх үндсэн үүргийг хүлээж буй Холбооны яамд туслалцаа үзүүлэх ёстой.

Дээрх журмын зохицуулалтаас харахад хуулийг хэрэгжүүлэхэд гарах зардлын тооцооллыг хийх асуудалд хуулийн нэр тухайлан заагаагүй буюу манай улс шиг тодорхой тооны хууль, тогтоолын төсөлд зардлын тооцоолол хийхгүй байж болох талаар зохицуулалт байдаггүй байна.

Өөрөөр хэлбэл, Бүндэстагаас батлан гаргах бүхий л хуулиудад зардлын тооцоог хийж, зохих байгууллагуудаас зөвшөөрөл авч зөвшилцсон байх шаардлага тавьжээ.

ЯПОН УЛС

Дээрх асуултын талаар судлахаас өмнө хууль санаачлах эрх болон үүнд тавих хязгаарлалт парламентын гишүүд болон Засгийн газраас санаачлан батлуулсан хуулийн төслийн хувь, хууль тогтоох үйл ажиллагааг судлах болно.

Хууль санаачлах эрхийн талаар

Япон Улсын Үндсэн хууль¹⁴ (日本国憲法)-ийн 41 дүгээр зүйлд “Улсын их хурал бол төрийн эрх барих дээд байгууллага бөгөөд улсын хууль тогтоох цорын ганц байгууллага” гэж заасан байдаг. Энэ зохицуулалтаар парламентад хууль санаачлах эрхийг олгосон гэж Японы судлаач нар тайлбарладаг. Үндсэн хуульд хууль санаачлах эрхтэй гэж тусгайлан заагаагүй боловч Парламентын тухай хуульд¹⁵ парламентын хууль санаачлах эрх, түүний хязгаарлалтын талаар заажээ.

¹⁴ Япон Улсын Үндсэн хууль (1946), <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/174>

¹⁵ Япон Улсын Парламентын тухай хууль (1947), <https://laws.e-gov.go.jp/law/322AC1000000079>

Парламентын тухай хуулийн 56 дугаар зүйлд “Парламентын доод танхимын гишүүн **хууль санаачлах бол 20 болон түүнээс дээш гишүүд дэмжсэн**, дээд танхимын гишүүн хууль санаачлах бол 10 болон түүнээс дээш гишүүд дэмжсэн байх шаардлагатай. **Төсөвтэй холбогдох хууль санаачлах бол 50 болон түүнээс дээш парламентын доод танхимын гишүүд дэмжсэн**, эсхүл 20 болон түүнээс парламентын дээд танхимын гишүүд дэмжсэн байх шаардлагатай” гэж заасан. Доод танхимын гишүүдийн тоо дээд танхимаас их байдаг тул доод танхимын гишүүн хууль санаачлах тохиолдолд илүү олон гишүүдийн дэмжлэг шаардлагатай.

Засгийн газраас хууль санаачлах эрхийн талаар Үндсэн хуулийн 72 дугаар зүйлд “Ерөнхий сайд засгийн газрыг төлөөлөн хуулийн төслөө парламентад өргөн мэдүүлэх эрхтэй”, 73 дугаар зүйлийн 5 дахь дугаарт “улсын төсвийг баталж парламентэд өргөн мэдүүлэх”, 86 дугаар зүйлд “Засгийн газар жил бүрийн төсвийг батлан парламентанд өргөн мэдүүлж, хэлэлцэн батлах шаардлагатай”, Засгийн газрын тухай хуулийн¹⁶ 5 дугаар зүйлд “Ерөнхий сайд Засгийн газрыг төлөөлөн хуулийн төсөл, төсөв болон бусад эрх зүйн актыг (Үүнд: **олон улсын гэрээг батлах тухай**), өргөн мэдүүлж, Засгийн газрын бодлого, гадаад харилцааны бодлогыг парламентад тайлагна” гэж тус бүр заажээ.

Дээрхээс үзэхэд, Засгийн газраас хууль санаачлах тохиолдолд парламентын гишүүн хууль санаачлахад тавигдах хязгаарлалт хуулиар зохицуулаагүй байна. Түүнчлэн манай улсаас ялгаатай нь парламентын гишүүн хууль санаачлахын тулд бусад гишүүдээс дэмжлэг авах шаардлагатай байгаа явдал юм.

Парламент болон Засгийн газраас санаачилсан хуулийн төсөл

Хүснэгт 2¹⁷

Он	Засгийн газраас санаачилсан хууль			Парламентын гишүүдээс санаачилсан хууль		
	Өргөн мэдүүлсэн хууль	Батлагдсан	хувь	Өргөн мэдүүлсэн хууль	Батлагдсан	хувь

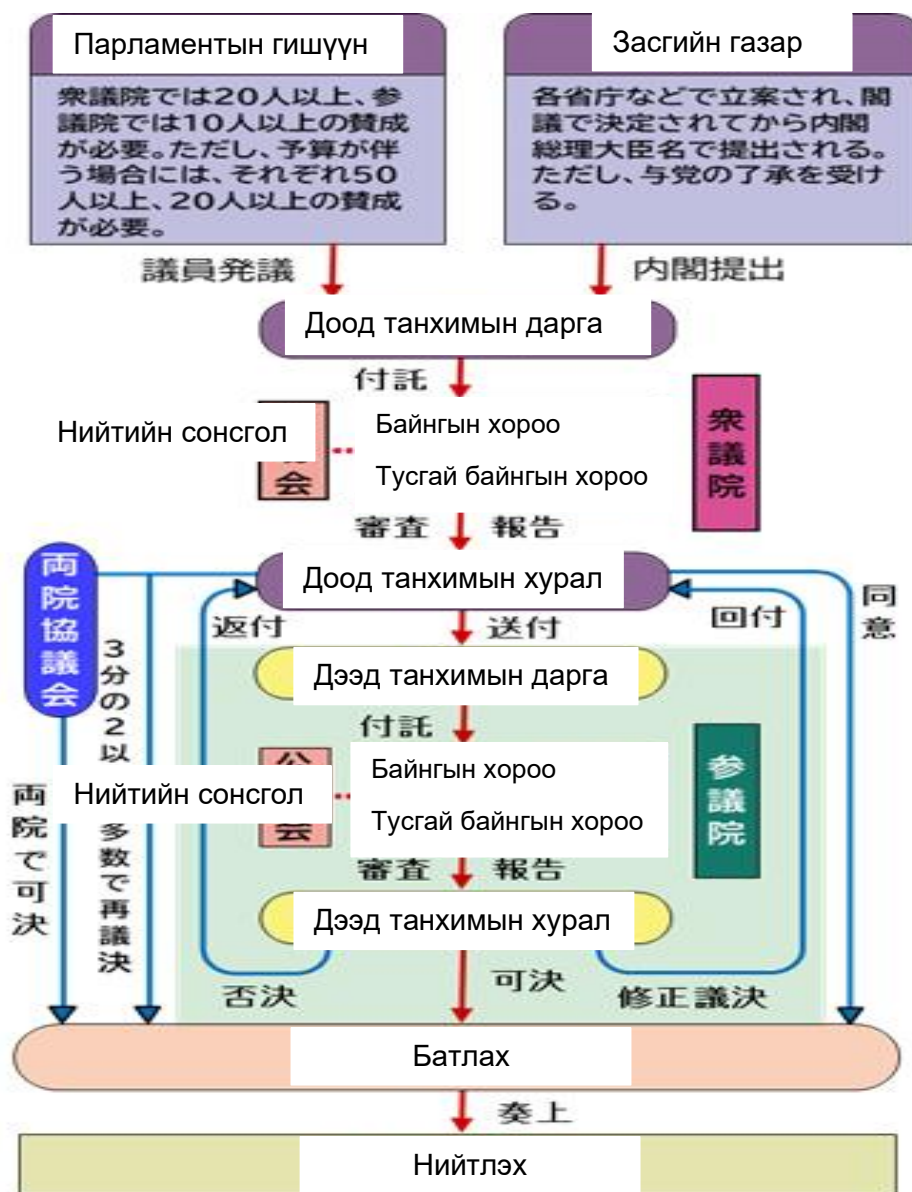
¹⁶ Япон Улсын Засгийн газрын тухай хууль (1947), <https://laws.e-gov.go.jp/law/322AC0000000005>

¹⁷ 議員立法と内閣立法（閣法）の相違

<http://www.sharoushi-sano.jp/16168084911985> (Сүүлд үзсэн: 2024.10.27).

2023	72	70	97.2	95	16	16.8
2022	83	82	98.8	121	23	19.0
2021	65	63	96.9	100	23	23.0
2020	66	62	93.9	89	13	14.6
2019	72	68	94.4	96	22	22.9
2018	78	73	93.6	159	29	18.2
2017	75	71	94.7	164	12	7.3
2016	75	68	90.7	198	31	15.7
2015	75	66	88.0	72	12	16.7
2014	112	100	89.3	107	29	27.1
Нийт	773	723	93.5	1,201	210	17.5

Дээрхээс үзэхэд, Парламентаас хууль санаачилсан тоо Засгийн газраас хууль санаачилсан тооноос их байгаа боловч батлагдсан тооны хувьд маш их зөрүүтэй байна.

Дээрхээс үзвэл, парламентын гишүүн эсхүл Засгийн газраас доод танхимын даргад хуулийн төслийг өргөн мэдүүлж, дарга холбогдох байнгын хороо эсхүл тусгай

¹⁸ Япон Улсын Парламентын Дээд танхимын цахим хуудас
<https://www.sangiin.go.jp/japanese/aramashi/houritu.html>

байнгын хороо руу хуулийн төслийг илгээнэ. Байнгын хороо шаардлагатай тохиолдолд олон нийтийн сонсголыг хийнэ. Байнгын хорооны хэлэлцүүлэг дууссаны дараа доод танхимын хурал руу илгээдэг. Доод танхимын хурлын дараа дээд танхимын байнгын хороо эсхүл тусгай байнгын хороо руу илгээнэ. Доод танхимтай адилаар дээд танхим дахь байнгын хороо олон нийтийн сонсголыг дахин хийж болдог. Дээд танхим хуулийн төслийг зөвшөөрсөн тохиолдолд хууль батлагдана.

Хэрвээ дээд танхим хуулийн төслийг батлахаас татгалзвал доод болон дээд танхим хуулийн төслийн талаар нэгдсэн шийдэлд хүрэх гэж хэлэлцэнэ. Хэлэлцүүлэг амжилтгүй болсон тохиолдолд хуулийн төсөл доод танхимд дахин хэлэлцэхээр буцаагдана. Доод танхимын гишүүдийн гуравны хоёр болон түүнээс дээш гишүүд хуулийн төслийг дэмжсэн тохиолдолд тухайн хууль батлагдана.

Зардлын тооцоо хийх шаардлагатай болон шаардлагагүй хуулийн төсөл

Доод танхимын тухай журмын¹⁹ 28 дугаар зүйлд “Хуулийг төслийг өргөн мэдүүлэх тохиолдолд өргөн мэдүүлсэн шалтгаан, хуулийн төслийг дэмжсэн гишүүдийн гарын үсгийг хавсаргана. Төсөвтэй холбоотой хуулийг өргөн мэдүүлэх тохиолдолд хуулийг хэрэгжүүлэх зардлын тооцоог мөн хавсаргана” гэж заажээ. Тиймээс Японд хуулийн төслийг зардлын тооцоо шаардагдах болон шаардагдахгүй гэж ангилдаг.

Парламентын гишүүн зардлын тооцоо шаардагдах хуулийн төслийг хэдийд ч өргөн мэдүүлж болохоор байна.²⁰ Харин Засгийн газрын хувьд төсвийн хуультай уялдуулан өргөн мэдүүлдэг. Зардлын тооцоо шаардагдах хуулийн төслийн хувьд төсвийн тухай хуулийг өргөн мэдүүлснээс хойш 3 долоо хоногийн дотор өргөн мэдүүлнэ²¹. Тухайн оны 2-р сарын эхний долоо хонгийн дотор өргөн мэдүүлэх ёстой. Зардлын тооцоо шаардлагагүй хуулийн төслийн хувьд зардлын тооцоо

¹⁹ Япон Улсын доод танхимын тухай журам (1947),
https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_annai.nsf/html/statics/shiryo/dl-rules.htm#6

²⁰ 参議院議員平野達男君提出予算と関連法案に関する質問に対し、別紙答弁書を送付する
<https://www.sangiin.go.jp/japanese/joho1/kousei/syuisyo/169/touh/t169028.htm>

²¹ 中島誠 『立法学』 2007 年、72 頁。

шаардлагатай хуулийн төслийг өргөн мэдүүлснээс хойш 4 долоо хоногийн дотор өргөн мэдүүлнэ²². Гэхдээ эдгээр хугацаанаас хэтрэх тохиолдол их байдаг²³.

2. Хууль тогтоомжийн төсөлд зардлын тооцоо хийх чиг үүрэг бүхий байгууллага, парламентын ажлын алба энэ талаар ямар оролцоотой байдаг зэрэг асуудлаар бусад орнуудын туршлага
--

АВСТРАЛИ УЛС

Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулахад зардлын тооцоо заавал хийх ёстой гэдгийг олон улсын болон Австрали улсын төрийн бодлого боловсруулах үйл явцад зардлын тооцоо болон нөлөөллийн шинжилгээ нь шударга, үр ашигтай шийдвэр гаргахад чухал ач холбогдолтой гэдгээр тайлбарлаж болно. Энэ нь доорхи хэдэн шалтгаанаар зайлшгүй шаардлагатай байдаг.

- Төрийн зардал, төсвийн хязгаарлалттай холбоотой: Хууль тогтоомжийн төсөл хэрэгжүүлэхэд төрийн төсөв хэрхэн зарцуулагдах, юуны төлөө ямар хэмжээний хөрөнгө оруулалт шаардлагатайг урьдчилан тооцоолох нь ёстой гэж үздэгтэй холбоотой ба төсвийн зарцуулалт хязгаартай учраас зардлыг урьдчилан тооцоолох нь заримдаа хуулийн төслийг амжилттай хэрэгжүүлэх эсэхэд нөлөөлнө. Шинэ хуулиар нэвтрэх үйлчилгээ, засаглалын байгууллага болон хувь хүний хэрэгцээг хангахад гарах санхүүгийн зардал нь хэр хэмжээний хөрөнгө оруулалт шаардлагатайг тодорхойлно.
- Төсөл хэрэгжиж эхлэхээс өмнө үр дагаврыг урьдчилан тооцно. Зардал-ашигийн шинжилгээ (Cost-Benefit Analysis, CBA) нь хууль тогтоомжийн төслийн хэрэгжилтийн санхүүгийн үр ашгийг тодорхойлж, төсвийн зардлыг ашигтай байдлаар зөв зарцуулах боломжийг олгодог. Энэ нь хуулийн төсөл хэрэгжүүлэх явцад хэр их зардал гарах, ямар ашиг хүртэх боломжууд байна вэ гэдгийг тодорхойлно. Хууль тогтоомжийн төсөл нь зөвхөн эдийн засгийн хэмжүүрээр төдийгүй нийтлэг нийгмийн үр ашиг болон хүмүүнлэгийн үйлчилгээнд гарах нөлөөг харгалзан үзэж зардлыг тооцоолох ёстой.
- Нийгмийн болон эдийн засгийн нөлөө: Хууль тогтоомжийн төслийн хэрэгжилт нь зөвхөн эдийн засгийн зардалтай төдийгүй нийгмийн нөлөөлөлтэй байдаг. Эдгээр нөлөөллийг урьдчилан тооцоолох нь тухайн хуулийн төслийг

²² 同上。

²³ 同上。

хэрэгжүүлэх эсэхийг шийдвэрлэхэд туслах чухал мэдээлэл юм. Зардал, ашигийг тооцоолох нь тухайн хуулийн төслийн хэрэгжилтэд гарч болох нийгмийн үр дагавар (жишээлбэл, ажлын байрны дутагдал, ажилгүйдэл, оюутан зээл гэх мэт) болон эдийн засгийн өртгийг үнэлэхэд ашиглагддаг.

- Төрийн эрх мэдлийн хариуцлага: Төрийн байгууллагаас зардлын тооцоо хийдэг нь олон нийтийн хариуцлагыг хангах нэг арга юм. Шинэ хууль, журам батлагдахдаа энэ нь ямар санхүүгийн үр дагавар үүсгэх, ямар төсвийн эх үүсвэрүүдийг шаарддаг талаар ил тод байдал шаарддаг. Энэ нь ил тод байдал болон санхүүгийн хариуцлага гэсэн хоёр үндсэн шаардлагын дагуу хуулийн төсөл боловсруулах үйл явцыг илүү шударга болгоно. Өөрөөр хэлбэл, хууль тогтоомжийн төсөл гаргах үйл явц нь төрийн байгууллагуудын санхүүгийн хариуцлагыг баталгаажуулах боломж олгодог.
- Зардлын тооцоо нь төрийн байгууллагуудад орлогын өсөлт, нийгмийн сайн сайхныг тооцоолох боломж олгоно.
- Үр дүнд нь төсвийн хязгаарлалтууд, хуулийн төслийн нөлөөний хэмжээг тодорхойлж, хамгийн үр ашигтай шийдвэрүүдийг гаргах боломжтой болно.

Австрали улсын хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулахад зардлын тооцоо хийх нь заавал шаардлагатай гэж үздэг. Үүний хүрээнд Regulatory Impact Analysis (RIA) болон Cost-Benefit Analysis (CBA) зэргийг хэрэглэдэг. Австралийн хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах стандартаар, хуулийн шинэчлэлүүдийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхийн тулд зардал, ашиг, нийгмийн болон эдийн засгийн нөлөөг урьдчилан тооцоолж, үнэлэхийг зааж өгдөг.

- Productivity Commission, PM&C (Department of the Prime Minister and Cabinet), Department of Finance зэрэг байгууллагууд нь хууль тогтоомжийн төслийн зардлын тооцоо хийхэд оролцдог.
- Хууль тогтоомжийн төсөлд эдийн засгийн зардал, ашиг болон нийгмийн нөлөөллийг тооцоолох нь хуулийн төслийн амжилттай хэрэгжилт болон үр дүнд хүрэх боломжийг нэмэгдүүлдэг.

Хууль тогтоомжийн төсөлд зардлын тооцоо хийх чиг үүрэг бүхий байгууллага, парламентын ажлын алба нь хамтран ажилладаг бөгөөд тэдний үүрэг, оролцоо нь тодорхой бөгөөд зайлшгүй шаардлагатай байдаг. Үүнд:

- Парламентын Төсвийн Оффис (PBO): PBO нь хууль тогтоомжийн төсөлд гарах зардлын тооцоог үнэлж, парламентын гишүүдэд мэргэжлийн дэмжлэг

үзүүлдэг. Тэд хууль тогтоомжийн төсөлд зардлын нөлөөллийг судалж, дүн шинжилгээ хийж, шаардлагатай мэдээллийг гаргаж өгдөг.

- Парламентын ажлын алба: Парламентын ажлын алба нь хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулж, зардлын тооцоог хянаж, холбогдох судалгаа, мэдээллийг бүрдүүлдэг. Тэд РВО-тай хамтран ажиллаж, төсөлд шаардлагатай мэдээллийг цуглуулж, нөлөөллийн үнэлгээ хийхэд тусалдаг.

Парламентын ажлын алба нь хууль тогтоомжийн төсөлд зардлын тооцоог хийхэд шаардлагатай мэдээллийг цуглуулж, РВО-д хүргэдэг. Тэд төсөл боловсруулж, зардлыг нарийвчлан тооцоолохын тулд судалгаа хийдэг. РВО болон парламентын ажлын алба нь хамтран хууль тогтоомжийн төсөлд зардлын тооцоог гүйцэтгэх, үнэлгээ хийх үйл явцад оролцох ба хамтран тайлан, дүн шинжилгээ гаргаж, парламентын гишүүдэд танилцуулдаг.

Хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, бодлогын хэрэгжилт, зардлын асуудалд хяналт тавьдаг хэд хэдэн байгууллага байдаг. Тэдний заримыг доор дурдъя:

- Австралийн Төрийн Аудитын Газраас (ANAO) засгийн газрын агентлагуудын үйл ажиллагааны аудитыг гүйцэтгэх, төсвийн зарцуулалтыг хянах үүрэгтэйгээр ажилдаг. Зорилго нь төрийн байгууллагын нээлттэй байдлыг дэмжиж, аудитын тайлан гаргана.
- Парламентын Төсвийн Оффис (РВО) нь төсвийн дүн шинжилгээ хийх, хууль тогтоомжийн төсөлд зардлын тооцоог хийх ба гол зорилго нь Парламентийн гишүүдэд төсвийн асуудлаар мэргэжлийн дэмжлэг үзүүлэх.
- Joint Committee of Public Accounts and Audit (JCPAA) нь Засгийн газрын төсвийн зарцуулалт, аудитын үр дүнг хянах. Чиг үүрэг нь аудитын тайланг хянаж, ил тод байдлыг дэмжих.
- Засгийн газрын бодлогын нэгжүүд нь тухайн салбарын бодлогын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллах ба бодлогын үр дүн, үр нөлөөнд дүн шинжилгээ хийнэ.
- Нийгмийн хяналтын байгууллагууд нь олон нийтийн зүгээс хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих ба нийгмийн үйлчилгээний чанар, үр дүнг үнэлнэ.

Эдгээр байгууллагууд нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, бодлогын хэрэгжилт, зардлын асуудалд хяналт тавьж, ил тод байдлыг хангахад шат шатанд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Тэд хамтран ажиллаж, Засгийн газрын үйл ажиллагааг сайжруулахад чиглэсэн стратеги, шийдвэрүүдийг дэмждэг.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

ЗАСГИЙН ГАЗАР

Засгийн Газраас хуулийн төсөл санаачилж буй төрийн захиргааны төв байгууллага бөгөөд Засгийн Газраас хуулийн төсөл санаачлах тохиолдолд хуулийн төслийг санаачилж буй төрийн захиргааны төв байгууллага өөрөө зардлын тооцоог гаргана. Хууль санаачлагч зардлын тооцоог гаргахдаа дараах агуулгыг хамруулан тооцоог гаргана²⁴:

- ✓ Хуулийн төслийн нэр болон холбогдох заалтууд
- ✓ Зардлын тооцооны дэлгэрэнгүй агуулга
 - Тооцооллын үндэслэл
 - Тооцооллын үр дүн
 - Санхүүжилтийн арга (төсвийн дарамтад тохирсон санхүүгийн эх үүсвэр бүрдүүлэх аргыг зааж өгөх ёстой, санхүүгийн эх үүсвэрийг улс, орон нутгийн байгууллага, хувийн хэвшил, гадаадын байгууллага зэрэг салбар бүрээр нарийвчлан тодорхойлсон байна.)
- ✓ Тооцоо гаргасан баг, хүний нэр
- ✓ Стратеги, сангийн сайдын тогтоосон бусад асуудал²⁵

Хууль санаачлагч зардлын тооцоог хуулийг хэрэгжүүлснээр үүсэх шууд үүсэх зардлаар хязгаарлах боловч дам байдлаар үүсэх зардлын тооцоог багтаан гаргаж болно. Хуулийн төслийн агуулга нь төсөвт дарамт учруулж, ирээдүйд баттай болох эсвэл үндэслэлтэй таамаглал бүхий төсвийн дарамтыг бий болгох бол тоон хэлбэрээр илэрхийлэн зардлын тооцоонд тусгана. Гэсэн хэдий ч тоон хэлбэрээр илэрхийлэх боломжгүй тохиолдолд төсвийн дарамтын хувьд үүсэх үр дүнг тайлбарлан бичиж болно. Зардлын тооцоог хуулийг хэрэгжүүлж эхэлснээс хойш 5 жилийн хугацааг хамруулна тооцох ба жилд 50 тербум воноос дээш шууд байдлаар төсөвт дарамт учруулахаар бол хуулийг хэрэгжүүлж эхэлснээс хойш 10 жилийн хугацааг хамруулна тооцоолно.²⁶

²⁴ Засгийн Газрын Харьяа Хууль тогтоомжийн албны үйл ажиллагааны журмыг хэрэгжүүлэх журмын 5.3 дахь хэсэг <https://www.law.go.kr/LSW/lsLinkCommonInfo.do?lspttninfSeq=112483&chrClsCd=010202> (2024.10.29 шалгав)

Төсвийн тухай хуулийн 87.1 дэх хэсэг

<https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%EA%B0%80%EC%9E%AC%EC%A0%95%EB%B2%95> (2024.10.29 шалгав)

²⁵ Одоогийн байдлаар бусад асуудлаар агуулгыг тодорхойлоогүй байна.

²⁶ Засгийн Газрын Харьяа Хууль тогтоомжийн албны үйл ажиллагааны журмыг хэрэгжүүлэх журмын 6-р зүйл. <https://www.law.go.kr/LSW/lsLinkCommonInfo.do?lspttninfSeq=112483&chrClsCd=010202>, (2024.10.29 шалгав)

ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЕЙН ТӨСВИЙН БОДЛОГЫН ГАЗАР²⁷

Үндэсний Ассамблейн Төсвийн бодлогын газар (цаашид бодлогын газар) нь улсын төсвийн тооцоо, санхүү, санхүүгийн удирдлага, сангийн үйл ажиллагаатай холбоотой хуулийн төслүүдэд зардлын тооцоо хийх үүргийг гүйцэтгэдэг. Бодлогын газар нь Үндэсний Ассамблейн даргын харьяанд хамаарах боловч ажил үүргийн хувьд хараат бус байдлыг хүндэтгэх ёстой. Бодлогын газар нь улсын төсөв санхүү, санхүүгийн удирдлагатай холбоотой дараах асуудлыг хариуцан ажиллана:

- ✓ Төсвийн төлөвлөгөө, данс тооцоо, сангийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, сангийн тооцооны судалгаа, шинжилгээ;
- ✓ Төсвийн болон сангийн үйл ажиллагаатай холбоотой хуулийн төслүүдийн зардлын тооцоо хийх;
- ✓ Улсын төсвийн удирдлага, макро эдийн засгийн чиг хандлагын дүн шинжилгээ, хэтийн төлөв;
- ✓ Үндэсний томоохон төслүүдийн дүн шинжилгээ, үнэлгээ, дунд болон урт хугацааны төсвийн хүрээний дүн шинжилгээ;
- ✓ Үндэсний Ассамблейн хороо²⁸ болон Үндэсний Ассамблейн гишүүдээс хүсэлт гаргасан асуудлаар судалгаа гаргаж, дүн шинжилгээ хийх.

ТӨСВИЙН БОДЛОГЫН ГАЗРЫН ДАРГЫН АЛБАН ТУШААЛ, АЛБАН ҮҮРЭГ:

Бодлогын газрын дарга нь улс төрийн албан тушаалтан байх бөгөөд цалин хөлс нь дэд сайдын цалинтай адил байна. Бодлогын газрын дарга нь Үндэсний Ассамблейн даргын удирдлаган дор Бодлогын газрын үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, байгууллагын албан хаагчдыг удирдан чиглүүлэх үүрэгтэй.

ТӨСВИЙН БОДЛОГЫН ГАЗРЫН БҮТЭЦ, БҮРЭЛДЭХҮҮН:

Бодлогын газрын төрийн албаны 5-р зэрэглэлээс дээш зэрэглэлд хамаарах төрийн албан хаагчийг Үндэсний Ассамблейн дарга, бусад албан хаагчдыг Бодлогын газрын дарга томилно. Бодлогын Газар нь туслах чиг үүрэг бүхий байгууллагатай байж болно. Мөн Бодлогын газар нь судалгаа хийх төрийн албан хаагчийг томилон ажилуулна. Одоогийн байдлаар бодлого төлөвлөлтийн алба, төсөв зардлын дүн шинжилгээний алба, татварын дүн шилжилгээний алба, эдийн засгийн дүн шинжилгээний алба зэрэг бүтэц бүрэлдэхүүнтэй ажиллаж байна.²⁹

²⁷ Үндэсний Ассамблейн Төсвийн бодлогын газрын тухай хууль, <https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%ED%9A%8C%EC%98%88%EC%82%B0%EC%A0%95%EC%B1%85%EC%B2%98%EB%B2%95>, (2024.10.29 шалгав)

²⁸ Үндэсний Ассамблей нь нийт 17 байнгын хороотой. Үндэсний Ассамблейн вэб хуудас. <https://www.assembly.go.kr/portal/main/contents.do?menuNo=600154> (2024.10.29 шалгав)

²⁹ Төсвийн бодлогын газрын вэб хуудас https://www.nabo.go.kr/Sub/03Information/03_Development.jsp?mother_id=418&depth=2#organizationAnchor, (2024.10.29 шалгав)

Төсвийн Бодлогын Газар нь хуулийн төсөл санаачлагч Үндэсний Ассамблейн гишүүнээс ирүүлсэн хуулийн төсөлтэй холбоотой зардлын тооцоо гаргах хүсэлтийг ямар нэг асуудал байхгүй бол хүлээн авч, байнгын хороодоор хэлэлцүүлэхээс өмнө хууль санаачлагч гишүүн болон Үндэсний Ассамблейн даргад хүргүүлнэ. Ийнхүү хууль санаачлагч гишүүнийг хуулийн төслийн зардлын тооцоог гарган өгсөнд тооцно.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

ХБНГУ-ын хувьд хууль тогтоомжийн төсөлд зардлын тооцоо хийх чиг үүргийг тухайн хуулийн төслийг хариуцан боловсруулж буй Холбооны яам хариуцаж, түүнийг нь зөвшилцөх байдлаар хянах чиг үүргийг Холбооны сангийн яам гүйцэтгэхээс гадна Бүндэстагаас хуулийг батлахаас өмнө буюу хуулийн төсөл байхад нь Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөлөөс санал дүгнэлт өгдөг байна.

Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөл³⁰

Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөл /цаашид “Зөвлөл” гэх/ нь 2006 онд байгуулагдсан бөгөөд сайн дурын арван гишүүнээс бүрддэг. Тус хороо нь зохион байгуулалтын хувьд Холбооны Хууль зүйн яаманд (BMJ) байрладаг.

Зөвлөлийн эрхэм зорилго:

Зөвлөл (NKR) нь Холбооны засгийн газарт зөвлөгөө өгдөг, бие даасан хуультай, хараат бус шинжээчдийн хороо юм. Зөвлөл нь төрийн хүнд суртлыг бууруулах, хууль тогтоомжийг сайжруулах, дижитал удирдлагын тогтолцоог дэмжих талаар анхаарч ажиллана. Зөвлөл шинэ хуулиуд ямар зардалд хүргэж байгааг, илүү практик хувилбарууд байгаа эсэх, дижитал хэрэгжилтийг хэр сайн хийж болохыг судалдаг. Зөвлөл нь орчин үеийн төрийн үр ашигтай удирдлагын тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэхийн төлөө ажилладаг.

Хууль батлахаас өмнө тухайн хуулийг хэрэгжүүлсний улмаас иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудад ямар зардал гарах нь тодорхой байх ёстой. Тиймээс Зөвлөлийн нэг чухал зорилго нь Холбооны засгийн газрын өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг судалж, зардлыг аргачлалтай, ойлгомжтой байдлаар танилцуулсан эсэх, илүү практик хувилбарууд байгаа эсэх, яамд хуулийн текстийг боловсруулахдаа дижитал хэрэгжилтийг эхнээс нь авч үзсэн эсэхийг тодорхойлох явдал юм.

³⁰ https://www.normenkontrollrat.bund.de/Web/NKR/DE/home/home_node.html

Зөвлөл хуулийн зохицуулалтыг сайжруулахын нэг хэсэг болгон хүнд суртлыг бууруулж, удирдлагыг илүү дижитал болгохын тулд хууль тогтоомжийг хэрхэн сайжруулах талаар зөвлөмж гаргадаг. Түүний санал дүгнэлт нь аливаа хуулийн улс төрийн зорилгод хэзээ ч анхаарал хандуулдаггүй, харин зорилгодоо хүрэхийн тулд аль болох хүнд суртал, хүч чармайлт багатай арга замыг сонгосон уу гэдэг асуултад үргэлж чиглэдэг.

Зөвлөл нь хууль тогтоох үйл ажиллагаанд яам шиг оролцдог. Холбогдох яамдын ажлын хэсэгт хуулийн төслийг хэлэлцэж эхлэх үетэй зэрэгцүүлэн хуулийн төслийг хянуулахаар Зөвлөлд хүргүүлэх ёстой. Үүнийг Зөвлөлийн хууль, Холбооны яамдын үйл ажиллагааны хамтын журамд тусгасан байдаг.

Зөвлөл шалгалтын үр дүнг Засгийн газрын өргөн мэдүүлсэн мэдүүлэгт хавсаргасан мэдэгдэлд нэгтгэсэн байдаг тул Холбооны засгийн газартай энэ асуудлаараа зөвлөлдөх боломжтой. Зөвлөлийн санал дүгнэлт нь Бүндестаг болон Бүндесратын хэвлэлийн нэг хэсэг болох бөгөөд энэ үеэс эхлэн олон нийтэд нээлттэй байх болно. Зөвлөл чухал мэдэгдлүүдийг энд нүүр хуудсандаа нийтэлдэг.

Зөвлөлийн санал дүгнэлт нь хуулийн төслийн чухал агуулгын хураангуйг агуулсан бөгөөд дараагийн зардлын тооцооноос гадна нарийн төвөгтэй хууль эрх зүйн бичвэрүүдийг сайн тоймлон харуулдаг байна.

Зардлыг хууль батлагдахаас өмнө ил тод болгоод зогсохгүй дараа нь, өөрөөр хэлбэл практик дээр шалгадаг. Тиймээс хууль тогтоомжийг хүчин төгөлдөр болсноос хойш хоёр жилийн дараа Холбооны Статистикийн алба "дахин хэмждэг". Мөн хууль тогтоомжийг гурваас таван жилийн дараа системтэйгээр үнэлдэг. Энд гол анхаарал нь зөвхөн зардлын хөгжилд төдийгүй, мөн хуулийн шаардлагын үр дүнтэй байдалд чиглэгддэг байна.

Хүнд суртлын зардал, дагаж мөрдөх зардлыг бууруулахын төлөө Зөвлөл ажилладаг.

Зөвлөл нь Холбооны Засгийн газартай хамтран эдийн засагт үзүүлэх хүнд суртлын зардлыг (цэвэр захиргааны зардал) 2006 оны анхны өртөгтэй харьцуулахад 25% - аар бууруулсан. Түүнээс хойш эдгээр нь үндсэндээ тогтвортой хэвээр байна. 2015 онд "1:1" дүрмийг нэвтрүүлснээр эдийн засагт өргөн хүрээтэй дагаж мөрдөх зардлын өсөлт (цаг хугацаа, зардал) мөн буурсан.

Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын холбогдох зохицуулалтаас дурдвал:

§44. Хуулийн үр дагавар

(1) Хуулийн үр дагавар нь хуулийн үндсэн нөлөө юм. Үүнд төлөвлөсөн нөлөө болон хүсээгүй гаж нөлөө орно. Хүлээгдэж буй хууль эрх зүйн үр дагаврыг танилцуулах нь холбооны холбогдох яамдтай зөвшилцсөний үндсэн дээр хийгдэх ёстой бөгөөд санхүүгийн нөлөөллийн хувьд ямар тооцоо, таамаглал дээр үндэслэсэн нь тодорхой байх ёстой. Төслийн үр нөлөө нь тогтвортой хөгжилд нийцэж байгаа эсэх, ялангуяа төсөл нь урт хугацааны үр нөлөөг харуулах ёстой. Холбооны Дотоод хэргийн яам нь хуулийн үр дагаврыг тодорхойлох зөвлөмжийг гаргаж болно.

(2) Улсын төсвийн орлого, зарлага (нийт)-д үзүүлэх нөлөөг танилцуулах ёстой. Холбооны Сангийн яам нь Холбооны Дотоод хэргийн яамтай зөвшилцсөний үндсэн дээр энэ талаар ерөнхий тодорхойлолт гаргаж болно. Холбооны төсөвт хамаарах орлого, зарлагыг холбооны засгийн газрын холбогдох олон жилийн санхүүгийн төлөвлөлтийн хугацаанд хуваах ёстой. Нэмэлт зардал, орлогын дутагдлыг олон жилийн санхүүгийн төлөвлөлтөд ямар хэмжээгээр тооцож, нөхөн олговрыг хэрхэн олох боломжтойг зааж өгөх ёстой. Шаардлагатай бол дүнг Холбооны Сангийн яамтай зөвшилцөн тооцоолж, шаардлагатай бол тооцоолно. Хэрэв санхүүгийн ямар нэгэн үр дагавар гарахгүй бол энэ тухай үндэслэлд тусгах ёстой.

(3) Муж, хотын төсөвт үзүүлэх нөлөөллийг тусад нь жагсаах ёстой. Хуулийн төслийг хариуцаж буй холбооны яам нь муж, хотын холбоодоос зардлын мэдээллийг цаг тухайд нь авах ёстой.

(4) Иргэд, аж ахуйн нэгж, захиргааны үндэсний зохицуулах хяналтын зөвлөлийг байгуулах тухай хуулийн 2-р хэсэгт заасны дагуу холбооны яамд дагаж мөрдөх зардлыг тодорхойлж, танилцуулах ёстой.

(5) Дараахь зүйлийг танилцуулах ёстой: 1. эдийн засаг, ялангуяа дунд хэмжээний компаниудын бусад зардал, хувь хүний үнэ, үнийн түвшинд хуулийн нөлөөлөл, 2. Холбооны Хүнс, хөдөө аж ахуйн яамтай зөвшилцсөний үндсэн дээр. болон Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн хэрэглэгчдэд үзүүлэх нөлөө. Хуулийн төслийг хариуцаж буй Холбооны яам нь холбогдох мэргэжлийн бүлгүүд, холбоод, ялангуяа дунд бизнес эрхлэгчид болон хэрэглэгчдээс мэдээлэл авах ёстой. Холбооны Хүнс, Хөдөө аж ахуй, Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах яам 1-р өгүүлбэрийн 2-р өгүүлбэрт эртхэн оролцох ёстой.

(6) 45 дугаар зүйлийн 1-3 дахь хэсэгт заасны дагуу оролцогч талуудын хүлээгдэж буй бусад үр нөлөөг тэдний хүсэлтээр танилцуулах ёстой.

(7) Хуулийн төслийн үндэслэлд төлөвлөсөн үр дүнд хүрсэн эсэх, гарсан зардал нь үр дүнтэй пропорциональ байгаа эсэх, ямар сөрөг үр дагавар гарсан зэргийг шалгах ёстой эсэх, ямар хугацааны дараа шалгах вэ гэдгийг тэргүүлэгч хэлтэс тодорхойлох ёстой. .

§45. Холбооны засгийн газар дахь оролцоо

(1) Хуулийн төслийг Холбооны Засгийн газарт хэлэлцүүлэхээр өргөн барихаас өмнө Холбооны тэргүүлэгч яам хуулийн төсөлд нэрвэгдсэн холбооны яамд болон Үндэсний Зохицуулах Хяналтын Зөвлөлийг бэлтгэл ажил болон төслийн хүрээнд эхний шатанд татан оролцуулах ёстой. хуулийн хариуцлага. Хариуцлагын бүс нь нөлөөлсөн холбооны бүх яамд нөлөөлсөн (Хавсралт 6). Холбооны Дотоод хэргийн яам, Хууль зүйн яам нь хууль эрх зүйн хэм хэмжээ нь Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэхийг шалгах, мөн Үндсэн хуулийг хэрэглэхэд эргэлзээ төрүүлэх бусад бүх тохиолдолд оролцох ёстой. Нарийн төвөгтэй байдлаас шалтгаалан Европын хууль тогтоомжийн дагуу нарийвчилсан хянуулах шаардлагатай хууль тогтоомжийн санал, түүнчлэн бусад үндэслэлтэй тохиолдолд Европын хууль тогтоомжид өргөн хүрээний чадамж бүхий холбооны яамд (ялангуяа Холбооны Эдийн засаг, технологийн яам, Холбооны яам. Хууль зүйн яам, Холбооны Гадаад хэргийн яам) Европын эрх зүйн асуудлуудыг эхний шатанд тусгайлан авч үзэх болно.

(2) Хэрэв Үндэсний Зохицуулах Хяналтын Зөвлөл байр сууриа эзэлвэл холбооны тэргүүлэгч яам нь Холбооны Засгийн газар мэдэгдэл гаргах шаардлагатай эсэхийг шалгадаг.

(3) 21 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт дурдсан байгууллагуудын үүрэг даалгавар нөлөөлж байгаа бол тэдгээрийг эрт үе шатанд оролцуулах ёстой. Зарчмын хувьд Захиргааны үр ашгийг дээшлүүлэх холбооны комиссар оролцох ёстой.

(4) Төслийг хавсаргах хуулийн төслийг илгээхдээ (42 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 3 дахь өгүүлбэр) холбогдох хүмүүст өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд асуултуудыг шалгаж, хэлэлцэх хангалттай хугацаа байгаа эсэхийг анхаарах хэрэгтэй. Холбооны тэргүүлэгч яам нь цаг тухайд нь, бүрэн дүүрэн оролцох үүрэгтэй.

(5) Холбооны яамдын хооронд санал зөрөлдөөн гарсан тохиолдолд Засгийн газар шийдвэр гаргахаас өмнө өргөн цар хүрээтэй эсвэл өндөр өртөгтэй бэлтгэл ажлыг эхлүүлэх эсвэл эхлүүлэх ёсгүй. Энэ нь Холбооны сайдын эрхлэх асуудлын хүрээнд яаралтай төсөл хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөхгүй.

ЯПОН УЛС

Зардлын тооцоог хийх чиг үүрэг бүхий байгууллага

Зардлын тооцоог дараах байдлаар хийдэг³¹.

Засгийн газраас хууль санаачлах тохиолдолд тухайн хуулийн төслийг **боловсруулсан яам хуулийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын тооцоог гаргадаг**. Тухайн зардлын тооцоогоо сангийн яам руу илгээдэг. **Сангийн яам зардлын тооцоог дахин нягтлан үздэг**. Эцэст нь Засгийн газрын хурлаар хэлэлцдэг.

Парламентаас хууль санаачлах тохиолдолд тухайн хуулийн төсөлд хамаарах зардлын тооцоог **парламент дахь хууль зүйн асуудал эрхэлсэн алба** хийж гүйцэтгэдэг.

3.Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 9, 10 дугаар зүйлд заасан хуулийн төсөл боловсруулах ажлын хэсгийн ажиллах орчин нөхцөл, эрх, үүрэг хариуцлагын талаарх бусад орнуудын туршлагын талаар

АВСТРАЛИ УЛС

Австралид хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах ажлын хэсгийн гол үүрэг нь хуулийн төслийг боловсруулах, түүнийг парламентын хэлэлцүүлэгт бэлтгэх, төслийн техникийн болон эдийн засгийн шинжилгээ хийх, олон нийтийн оролцоог хангах явдал юм. Ажлын хэсэг нь зөвхөн Засгийн газрын мэргэжилтнүүдээс биш, төрийн бус байгууллагууд, хувийн сектор, судалгааны байгууллагуудын оролцоог хангасан байдаг.

Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах үйл явц нь:

1. Бодлого, санаачилга (Policy development and initiation)

- **Хууль санаачлагчийн үүрэг:** Хууль санаачлагч буюу Засгийн газар эсвэл парламентын гишүүн нь **бодлогын асуудал** болон **нийгмийн хэрэгцээг** харгалзан хууль санаачилдаг. Энэ үе шатанд ямар асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай байгааг тодорхойлж, тэр асуудлыг шийдвэрлэх **хуулийн төслийн үндсийг тавина**.

³¹ 同上、49 頁。

- **Судалгаа, шинжилгээ хийх:** **Productivity Commission** болон бусад холбогдох байгууллагууд нь **эдийн засгийн, нийгмийн, болон хууль зүйн** шинжилгээ хийж, төсөл хэрэгжүүлэхэд гарах **зардал-ашигийн тооцооллыг** хийдэг.

2. Хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулах (*Drafting the legislation*)

- Хуулийн төсөл боловсруулахад хуульчид болон **мэргэжлийн зөвлөхүүд** ажиллаж, хуулийн **техникийн** боловсруулалтыг хийдэг. Хууль тогтоомжийн төсөл нь зөвхөн **бодлого, санаа** биш, харин төслийг **техникийн хувьд боловсруулах** шаардлагатай.
- **Regulatory Impact Analysis (RIA)** болон **Cost-Benefit Analysis (CBA)** зэргийг тусгаж, төсвийн болон нийгмийн нөлөөллийг тооцоолдог.
- **Хуулийн төслийн хэлбэр:** Төсөл нь **энергетик, гэр бүл, эрүүл мэнд, хөрөнгө оруулалт, нийгмийн хөгжил** гэх мэт олон салбарын хүрээнд боловсруулахад зориулагдсан байдаг.

3. Нээлттэй хэлэлцүүлэг ба санал авах (*Public Consultation*)

- Хуулийн төслийг олон нийтийн өмнө тавих үед санал авах систем нь **тодорхой байдал, ил тод** байдлыг шаарддаг. Төрийн байгууллагууд болон **салбарын мэргэжилтнүүд** олон нийтийн байр суурийг авч, төсөлд оруулсан саналуудын үр дүнд **шинэчлэлтүүд хийх** боломжтой.
- **Олон нийтийн санал асуулга:** Хуулийн төслийг нээлттэй хэлэлцүүлэг болон санал асуулгын явцад олон нийт болон сонирхогч талуудын санал авах.
- **Салбарын байгууллагууд, орон нутгийн засаг захиргааны санал:** Хууль тогтоомжийн төсөл нь эдийн засагт болон нийгмийн салбаруудад нөлөөлөхөөр байсан тохиолдолд тухайн салбарын мэргэжилтнүүд болон нийгмийн байгууллагуудаас санал авах.

4. Төсөлд нэмэлт өөрчлөлт оруулах (*Revising the draft*)

- Олон нийтийн санал асуулга болон мэргэжилтнүүдийн саналын дараа **хуулийн төслийг** засаж сайжруулж, эцсийн хэлбэрт оруулна.
- Эдгээр саналууд нь **техникийн болон стратегийн** өөрчлөлт хийхэд хэрэглэгддэг бөгөөд зөвхөн эдийн засгийн ашиг сонирхол, нийгмийн нөлөөллийг харгалзан үзэхгүйгээр нийгмийн эрх ашгийг ч агуулсан шийдвэрүүдийг гаргана.

5. УИХ-д өргөн барух (Presentation to Parliament)

- Хуулийн төсөл нь **Засгийн газрын гишүүд** эсвэл **парламентын гишүүд**-ийн зүгээс парламентын танхимд өргөн баригдана. Үүний дараа төсөл парламентын хэлэлцүүлэгт орж, гишүүдийн санал болон тусгай комиссуудын үзэл бодлыг авдаг.
- **Бүртгэл, анхны хэлэлцүүлэг**: Хуулийн төслийг парламентад батлахын өмнө анхны хэлэлцүүлэг хийж, өргөн барихаас өмнө бүртгэл хийнэ.

6. Парламентын хэлэлцүүлэг (Parliamentary debate)

- Парламентын гишүүд хуулийн төслийг **тодорхой хэлбэрээр** хэлэлцэж, санал солилцоно.
- **Комиссийн шат**: Хуулийн төслийг **хэрэг эрхлэх хороод** эсвэл мэргэжлийн **комиссууд** нарийвчилсан хэлэлцүүлэг, хэлэлцэх асуултуудын дүнд байр сууриа тодорхойлно.

7. Сүүлийн хэлэлцүүлэг болон баталгаа (Final approval)

- Парламент нь хуулийн төслийг **сүүлийн хэлэлцүүлэгт** авч хэлэлцээд **санал хураалт** хийж, батлах эсэхээ шийднэ.
- Хуулийн төслийг эцсийн хэлэлцүүлгээр баталснаар хуулийн төсөл нь **хуулийн хүчин төгөлдөр болох** нөхцөл бүрдэнэ.

8. Хуулийн хэрэгжилт (Implementation)

- Хуулийн төслийг баталсны дараа хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай **хариуцлагатай агентлагууд, байгууллагууд** хуулийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулна.
- Хуулийг хэрэгжүүлэхэд **санхүүжилт, эдийн засгийн хэрэгсэл, техникийн хэрэгсэл** хэрэгтэй болох бөгөөд хуулийг хэрэгжүүлэх ажлыг **төсвийн хяналт** болон **шударга хариуцлага** хариуцан зохион байгуулна.
- **Хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих**: Засгийн газар болон бусад холбогдох байгууллагууд нь хуулийн төслийг хэрхэн хэрэгжиж байгааг **хяналт тавих**, мөн шаардлагатай өөрчлөлт оруулахад чухал үүрэгтэй.

Австрали улсад хууль тогтоомжийн процессын давуу тал:

- **Нээлттэй, олон нийтийн оролцоо**: Австрали дахь хууль тогтоомжийн боловсруулалтад **олон нийтийн оролцоо** болон **мэргэжилтнүүдийн**

саналыг авах нь хуулийн төслийг илүү тохиромжтой, үр ашигтай болгоход тусалдаг.

- **Нөлөөллийн үнэлгээ (RIA, CBA):** Төсөл хэрэгжүүлэхэд гарах **сөрөг болон эерэг нөлөөллийг** урьдчилан тодорхойлж, эдийн засгийн болон нийгмийн үр дагаварыг бүрэн тооцоолдог.
- **Техникийн өндөр боловсруулалт:** Хууль санаачлагчид хуулийг боловсруулахдаа **хуулийн болон эдийн засгийн шинжилгээ, санал авах болон шударга, ил тод байдал** нь төсөл хуулиудын амжилттай хэрэгжилтэд чухал ач холбогдолтой.

Австрали улсад хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулах үйл явц нь зөвхөн Засгийн газрын төдий биш, харин олон нийтийн байр суурийг бүрэн авч үзсэн, **санал асуулга** болон **бодит нөлөөллийн шинжилгээ** хийж, тухайн хуулийн төслийн үр дүнд нийгэм, эдийн засгийн ямар нөлөө гарахыг сайн тооцож гаргасан байх шаардлага тавьдаг.

Ажлын хэсгийн орчин нөхцөл

- **Төрийн байгууллагын дэмжлэгтэй:** Хуулийн төслийг боловсруулах ажлын хэсэг нь төрийн **газар нутгийн болон холбогдох агентлагууд**-ын дэмжлэгтэйгээр ажилладаг. Тэдний үүрэг нь хуулийн төсөл боловсруулах үйл явцыг удирдах, хуулийн төсөлд гарсан санал, санал болгосон өөрчлөлтүүдийг шалгах, хуулийн төслийг эрсдэлгүй амжилттай хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нөхцөлүүдийг бүрдүүлэхэд оршино.
- **Техникийн туслалцаа:** Хуулийн төсөл боловсруулах үед **техникийн туслалцаа** нь чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Энэ нь хууль зүйн шинжээч, эдийн засагчид, төрийн байгууллагын мэргэжилтнүүдийн оролцоог шаарддаг. Ажлын хэсэг нь чухал **техникийн зөвлөмжүүд** болон **судалгааны дүн**-г ашиглан төслийг боловсруулдаг.
- **Нээлттэй орчин:** Австралийн хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах орчин нь **ил тод байдал** бүхий орчинд явагддаг. Ажлын хэсэг нь олон нийтийн санал асуулгад оролцох, мэдээллээ олон нийтэд түгээх, олон нийтийн байр суурийг сонсох замаар хуулийн төслийг боловсруулдаг.

2. Ажлын хэсгийн эрх, үүрэг, хариуцлага

Эхний үе шат: Ажлын хэсгийн эрх

- **Захиалга авах эрх:** Хуулийн төсөл боловсруулах ажлын хэсэг нь тодорхой **санаачилга, судалгаа болон сайн туршлага** дээр суурилсан хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах эрхтэй. Тэд тухайн хуулийн төслийн хамгийн сайн, үр дүнтэй, мөн **санхүүгийн болон нийгмийн** нөлөөллийг тооцоолох боломжтой.
- **Санал авах эрх:** Ажлын хэсэг нь **олон нийтээс санал авах** эрхтэй. Австралид хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах үйл явц нь **олон нийтийн оролцоог** дэмждэг бөгөөд хуулийн төслийг боловсруулах үед олон нийт болон сонирхогч талуудын санал авах нь зүйтэй гэж үздэг.
- **Эдийн засгийн шинжилгээ хийх эрх:** Ажлын хэсэг нь хуулийн төслийн хэрэгжилтэд гарах **зардал-ашигийн тооцоолол, тогтвортой байдлын үнэлгээ, нийгмийн нөлөөллийн шинжилгээ** хийх эрхтэй.

Дараагийн үе шат: Ажлын хэсгийн үүрэг

- **Бодлого боловсруулалт:** Ажлын хэсэг нь хууль тогтоомжийн төслийн эхний **бодлогын зорилтуудыг** тодорхойлж, хуулийн төслийг боловсруулах үндсэн **санааг боловсруулж гаргана.**
- **Шинжилгээ, үнэлгээ хийх үүрэг:** Хуулийн төсөл боловсруулалтын явцад ажлын хэсэг нь **нөлөөллийн шинжилгээ** хийх, **зардал-ашиг болон нийтлэг нийгмийн нөлөө** зэрэг олон төрлийн шинжилгээг хийх үүрэгтэй. Үүнд **Regulatory Impact Assessment (RIA)** болон **Cost-Benefit Analysis (CBA)** орно.
- **Төсвийн болон хууль зүйн дэмжлэг:** Ажлын хэсэг нь төслийн үйл ажиллагааны төсвийн дэмжлэг, хуулийн хэрэгжилтийн үүднээс шаардлагатай **хуулийн тодорхойлолтуудыг боловсруулдаг.**
- **Олон нийтийн оролцоог хангах үүрэг:** Хуулийн төслийг олон нийтэд ил тод байршуулж, санал авах, асуулга хийх, болон оролцооны үйл ажиллагаа зохион байгуулах үүрэгтэй.

Эцсийн шат: Ажлын хэсгийн хариуцлага

- **Техникийн хариуцлага:** Хуулийн төслийг боловсруулах явцад ажлын хэсэг нь **техникийн хувьд зөв байх** үүрэгтэй. Тэд төсөл боловсруулахдаа хууль зүйн болон эдийн засгийн асуудлыг хамгийн сайн арга барилаар шийдвэрлэх, хуулийн болон нийгмийн үүрэгт сөрөг нөлөөгүй байхыг хичээнэ.

- **Ил тод байдал ба хариуцлагатай ажиллах:** Ажлын хэсэг нь хуулийн төслийг олон нийтийн өмнө ил тод байлгах үүрэгтэй. Үүний тулд хуулийн төсөлтэй холбоотой бүх мэдээллийг олон нийтэд хүргэж, ажлын хэсгийн үйл ажиллагааг хянуулах боломжийг олгоно.
- **Нийгмийн хариуцлага:** Хуулийн төслийн хэрэгжилт нь нийгмийн сайн сайхны төлөө чиглэгдэх учраас ажлын хэсэг нь **нийгмийн хариуцлагаа** өндөр түвшинд биелүүлэх шаардлагатай. Төсөл нь нийгмийн болон эдийн засгийн үр дагаварыг сөргөөр нөлөөлөхгүй байх ёстой.

Хариуцлагын систем:

- **Шударга, ил тод хариуцлага:** Австралид хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах ажлын хэсэг нь хамгийн өндөр **шударга хариуцлага**г хүлээдэг. Ажлын хэсэг нь боловсруулсан хуулийн төслийн үр дагаварыг **нээлттэй тайлагнаж**, хуулийн төсөл нь хэрхэн хэрэгжиж байгааг **хянан шалгах** үүрэгтэй.
- **Төрийн хяналт ба аудит:** Хуулийн төсөл боловсруулах, хэрэгжүүлэх явцад авсан шийдвэрүүдийг **ашиг сонирхлын зөрчилгүй, ил тод** байлгах үүднээс төрийн хяналт тавьж, байнга **аудит хийх** шаардлагатай.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Уг асуудлыг судлахын тулд хууль хэрхэн батлагддаг вэ гэдгээс эхлэх нь зүйтэй. БНСУ-д хууль тогтоох эрх мэдэл голчлон Үндэсний Ассамблейд байдаг ч, Засгийн газар ч бас хууль тогтоомж өргөн барих эрхтэй. Мөн хууль тогтоомжийг хэлэлцэх явцад Засгийн газрын саналууд чухал нөлөө үзүүлдэг тул хууль тогтоох эрхийг Үндэсний Ассамблей 100% эзэмшдэг гэж хэлэх боломжгүй байдаг. Гэсэн хэдий ч хууль бодит амьдрал дээр хэрэгжихийн тулд Үндэсний Ассамблейд заавал хэлэлцэгдэж батлагдах ёстой тул, Үндэсний Ассамблей бол хууль батлах үйл явцад хамгийн чухал үүрэг гүйцэтгэдэг байгууллага юм.

Үндэсний Ассамблейн гишүүн хууль тогтоомжийн төслийг бие даан өргөн барих боломжгүй бөгөөд дор хаяж 10 гишүүний гарын үсэг шаардлагатай байдаг. Мөн Хууль тогтоомжийн төсөл нь ихэвчлэн Үндэсний Ассамблейн Хууль тогтоомжын алба, Байнгын хороод, Хууль зүйн яам эсвэл Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах төв гэх мэт төрийн байгууллагуудын гаргасан "Хууль тогтоомжийн зорилго" зэрэг баримт бичиг болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээс эхлэл авдаг.

Түүнчлэн Нийгэмд өргөн хүрээний анхаарал татсан үйл явдал болсон үед хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлага гарч ирдэг бөгөөд иргэдийн өдөр тутмын амьдралд тулгардаг системийн асуудлууд мөн шинээр хууль тогтоомж бий болгох

эх сурвалж болдог. Мөн иргэний нийгмийн байгууллагууд тодорхой сэдвийн хүрээнд хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах саналыг гаргаж, Үндэсний Ассамблейд ханддаг бөгөөд энэ нь хууль тогтоох үйл явцад чухал нөлөө үзүүлдэг.

Хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулахын тулд олон арга замыг ашиглах боломжтой.

1. Төслийг бие даан боловсруулж, хуулийн төсөл боловсруулах системийг ашиглах

Үндэсний Ассамблейд хуулийн төсөл боловсруулахад зориулсан дотоод систем буюу “хуулийн төсөл боловсруулах систем” байдаг бөгөөд төсөлд шаардлагатай мэдээллүүдийг оруулснаар хуулийн төслийг хурдан бөгөөд хялбархан бүрдүүлэх боломжтой. Энгийн өөрчлөлт бүхий төсөл боловсруулахад энэ системийг ашиглахад тохиромжтой байдаг.

2. Үндэсний Ассамблейн хууль тогтоомжийн албаны тусламж авах

Үндэсний Ассамблейд гишүүдийн үйл ажиллагааг дэмжих зорилго бүхий хуулийн алба байдаг бөгөөд засаг захиргаа, батлан хамгаалах, эдийн засаг, соёл гэх мэт янз бүрийн чиглэлд мэргэшсэн хууль тогтоогчид хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулах ажлыг хариуцдаг. Хуулийн төслийн үндсэн санааг хэлбэржүүлэхээр хууль тогтоогчдод хандах боломжтой боловч, ажлын ачаалал ихэссэнээс болж хугацаа их шаардагддаг. Мөн хуулийн төсөлтэй холбоотой эцсийн шийдэлд хүрэхэд бэрхшээлтэй байж болно.

3. Гадны мэргэжилтэн эсвэл иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах

Тодорхой асуудлын мэргэжлийн мэдлэг шаардлагатай тохиолдолд гадны мэргэжилтэн болон иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, төслийг боловсруулах нь үр дүнтэй байдаг. Энэ хамтын ажиллагаа нь хууль тогтоомжийг зөвхөн өргөн барихаас гадна хэлэлцүүлгийн шатанд олон нийтийн дэмжлэг авахад ч тустай. Гэхдээ заримдаа үзэл бодлын зөрүүг зохицуулахад хүндрэл үүсдэг.

Ийнхүү боловсруулсан хууль тогтоомжийн төслийг 10-аас доошгүй гишүүний гарын үсэгтэйгээр өргөн барьдаг. Тодорхой асуудалд олон нийтийн анхаарлыг татах шаардлагатай үед бүр илүү олон гишүүний дэмжлэг авахын тулд намын албан ёсны байр суурийг тусгах зорилгоор хуулийн төслийг өргөн барих явдал ч байдаг. Хуулийн төсөл өргөн баригдсаны дараа тухайн Байнгын хороонд шилжин, хяналт шалгалтын хороонд хэлэлцүүлэгдэн, батлагдсаны дараа ерөнхий чуулганы үеэр эцэслэгдэн батлагддаг. Ерөнхийлөгч хуульд гарын үсэг зурсан тохиолдолд хууль хүчин төгөлдөр болж, хэрэгжиж эхэлдэг.

ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЕЙН "ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН АЛБА"

Үндэсний Ассамблейн Хууль тогтоомжийн алба нь БНСУ-ын Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн хууль тогтоох үйл ажиллагааг дэмжих мэргэшсэн байгууллага юм. Хууль тогтоомжийн алба нь гишүүдээс санал болгож буй хуулийн төслийг боловсруулах, хянах, мөн хуулийн зөвлөгөө өгөх үүрэгтэй. Мөн төрийн захиргаа, батлан хамгаалах, эдийн засаг, боловсрол, соёл зэрэг төрөл бүрийн салбаруудад хууль эрх зүйн мэргэжилтэн буюу "хууль тогтоогчид"-ыг ажиллуулж, гишүүдийг илүү тогтолцоот, хууль эрх зүйн хувьд боловсронгуй хуулийн төсөл санаачлахад дэмжлэг үзүүлдэг.

Хууль тогтоомжийн албаны үндсэн үүрэг

1. Хуулийн төсөл боловсруулах ба зөвлөгөө өгөх

Үндэсний Ассамблейн гишүүд хууль тогтоох үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлэхдээ Хууль тогтоомжийн албаны тусламжийг авах боломжтой. Гишүүд тодорхой хуулийн төсөл санаачлах үед, хуулийн төсөлд шаардлагатай хуулийн бүтэцтэй байхыг хангах үүднээс Хууль тогтоогчид тусалж, албан ёсны хүсэлтийг боловсруулдаг. Энэ нь хууль эрх зүйн нарийн мэдлэггүй гишүүд ч шаардлагатай хуулийн төсөл санаачлахад чухал үүрэгтэй.

2. Хуулийн төсөл хянах ба дэмжлэг үзүүлэх

Хууль тогтоомжийн алба нь Үндэсний Ассамблейд өргөн барьсан хуулийн төслийг хянан үзэх, хэлэлцэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Тухайн хуулийн төсөл нь бодит байдалд нийцэж буй эсэх, одоогийн хууль тогтоомжтой зөрчилдөхгүй байхыг нягтлан үзэж, шаардлагатай бол засварлах, сайжруулахыг зөвлөдөг. Энэ явцад Хууль тогтоогчдын мэргэжлийн ур чадвар ашиглагдаж, тухайн хууль нь төр, ард иргэдэд бодитоор тустай байх боломжийг олгодог.

3. Хуулийн тайлбар ба хууль тогтоомжийн судалгаа

Хууль тогтоомжийн алба нь хууль тогтоомжийн тайлбар, судалгааг гишүүд болон байнгын хороодод өгөх үүрэгтэй. Мөн дотоод, гадаадын хууль тогтоомжийн чиг хандлагыг судлан, гишүүдэд танилцуулах тайлан боловсруулж, ирээдүйн шаардлагатай хууль тогтоомжийн асуудлыг санал болгодог.

Хууль тогтоомжийн албыг ашиглан хууль зүйн бүтэц, загварыг бүрэн хангасан өндөр чанартай хуулийн төсөл боловсруулж, гишүүд бие даасан, мэргэшсэн хуулийн зөвлөгөө авах боломжтой нь томоохон давуу тал юм. Түүнчлэн Үндэсний Ассамблейн Хууль тогтоомжийн алба нь Үндэсний Ассамблейн хууль тогтоох үүргийг илүү системтэй, үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд тусалдаг байгууллага бөгөөд гишүүд хууль эрх зүйн нарийн мэдлэггүй байсан ч ард иргэдийн шаардлагад нийцсэн хуулийн төсөл санаачлах, хэлэлцүүлэх боломжийг бүрдүүлдэг.

Үндэсний ассамблейн Хууль тогтоомжийн албаны Тайлангаас³² үзвэл дараах зүйлс тусгагдсан байна.

1. Одоогийн байдал

Манай Үндэсний Ассамблейд гишүүдийн санаачилсан хууль тогтоомжийг мэргэжлийн түвшинд дэмжих албаны хэрэгцээ шаардлага байнга гарч ирсээр байсан бөгөөд 1994 оны 8 сарын 1-ний өдөр 14 дэх Үндэсний Ассамблейн үеэр Парламентын нарийн бичгийн газарт Хууль зүй, төсвийн алба байгуулагдаж, гишүүдийн санаачилсан хууль тогтоомжийг системтэйгээр дэмжиж эхэлсэн. Үүний дараа 2000 оны 1 сарын 1-ний өдрөөс уг байгууллага болон түүний чиг үүргийг нарийвчлан, Хуулийн хэлтэс болон Төсвийн бодлогын газраар хуваан ажиллах болсон. Одоогийн байдлаар Хуулийн хэлтэс нь хууль тогтоомжийн 1, 2, 3 дугаар хэсгүүдэд хуваагдаж, Үндэсний Ассамблейн хороодын чиг үүрэгт нийцсэн ажлыг хариуцан гүйцэтгэдэг. Энд дарга 1 хүн, хууль зүйн хэлтсийн дарга 1 хүн, хэлтсийн дарга (орон нутгийн захирал эсвэл бичгийн даргын зэрэглэлтэй) 3 хүн, хууль тогтоомжийн зөвлөх 21 хүн, нийт 41 хүн тус тусын үүрэг хариуцлагыг хүлээдэг.

2. Ажлын танилцуулга

(1) Хуулийн төслийн төсөл боловсруулах, хянан засварлах

"Хуулийн төсөл боловсруулах" ажлын хүрээнд гишүүн хууль тогтоомжийн ерөнхий санаа болон мэдээллийг хураангуй байдлаар гаргаж өгөх үед холбогдох хуулийн зөвлөх нь бодлогын асуудал болон хууль тогтоомжийн техник шаардлагыг нарийвчлан судалж, тодорхой хуулийн төслийг боловсруулах ажлыг хийдэг. "Хуулийн төсөл хянан засварлах" ажил нь гишүүнээс өөрөө боловсруулсан хуулийн төслийн эхийг шалгаж өгөхийг хүссэн тохиолдолд хуулийн зөвлөх нь тухайн эхийг гишүүний зорилтот хуулийн зорилготой нийцэж байгаа эсэх, хууль зүйн тогтолцоо болон бусад хуультай зөрчилдөхгүй байгаа эсэх, заалтууд нь тодорхой эсэх зэрэг асуудлыг шалгаж, хуулийн төсөл бичих стандартын дагуу эмхэтгэх ажлыг хийдэг. 2000 оны 5 сарын 30-нд эхэлсэн 16 дахь Үндэсний Ассамблейн 2001 оны 3 сарын 31-ний байдлаар гишүүдээс нийт 460 хуулийн төсөл хүлээн авч, үүнээс 414-ийг нь хянан засварласан бөгөөд, тэдгээрээс 172 нь хуулийн төсөл болж өргөн баригдсан байна.

(2) Хууль тогтоомжийн тулгамдсан асуудлын шинжилгээ

Хуулийн хэлтэс нь одоогийн байдлаар тулгамдаж буй, эсвэл ирээдүйд тулгамдаж болзошгүй нийгмийн асуудлууд дотроос хууль тогтоомжтой холбоотой чухал асуудлуудыг шинжилж, асуудалтай холбоотой хуулийн төсөл болон нэмэлт, өөрчлөлтийн чиглэлийг гаргаж өгдөг.

³² www.moleg.go.kr

16 дахь Үндэсний Ассамблейн хүрээнд "Цахим худалдааны тухай хууль тогтоомжийн нэмэлт өөрчлөлт" гэх мэт нийт 11 материалыг боловсруулан тарааж, эдгээр материалууд нь гишүүдийн хууль тогтоох үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байна.

(3) Хууль тогтоомжийн тогтолцооны сайжруулалтын шинжилгээ

Одоогийн хуулиудын хэрэгжилтийн явцад үүссэн асуудлуудыг Үндэсний Ассамблейн санал хүсэлтээр илрүүлж, хууль тогтоомжид нэмэлт өөрчлөлт оруулах эсвэл тогтолцоог сайжруулах шаардлагыг шинжилж, санал гаргадаг. Жил бүрийн улсын хяналт шалгалтын өмнө бэлтгэсэн материалыг тараадаг бөгөөд эдгээр материал нь хуулийн хэрэгжилтэд тулгарч буй асуудлуудыг илрүүлж, бодлого, хуулийн төслийн өөрчлөлтийн үндэслэл болгон ашиглагддаг.

(4) Үндсэн хуулийн зөрчилтэй хууль тогтоомжийн шинжилгээ

Үндсэн хуулийн зөрчилтэй гэж үзсэн хууль тогтоомжийн шалтгаан, төрлийг шинжилж, хуулийн төсөл боловсруулахад ашиглах зорилгоор эдгээрийг баримтжуулдаг. Жил бүрийн 12-р сард шинжилгээний тайланг хэвлэн нийтэлдэг бөгөөд энэ тайлан нь хууль тогтоомжийн хэлэлцүүлэгт ашиглагдахаас гадна үндсэн хуулийн зөрчилтэй заалтыг хурдан засварлах үндсэн баримт бичиг болж өгдөг.

(5) Үндэсний Ассамблейн баталсан хуулийн сурталчилгаа

Шинээр батлагдсан хууль тогтоомжийг олон нийтэд таниулж, сурталчлах нь тухайн хууль тогтоомжийн үр нөлөөг хангахад чухал ач холбогдолтой. Энэ ажлыг олон төрлийн арга замаар гүйцэтгэдэг боловч Үндэсний Ассамблейн Хуулийн хэлтэс нь чуулганы хурлаас батлагдсан хуулийг илүү хурдан, өргөн цар хүрээтэй таниулж "Үндэсний Ассамблейн баталсан шинэ хуулийн танилцуулга" ном хэлбэрээр тарааж, Үндэсний Ассамблейн хуулийн хэлтсийн вэбсайт дээр ч мөн байршуулдаг.

3. Цаашдын зорилтууд

Цаашид Хуулийн хэлтсийн ажлын чанарыг дээшлүүлэх зорилгоор, түүний үйлчилгээ үзүүлдэг гишүүдийн ашиглалтын сэтгэл ханамж, үр ашгийг 2001 оны 1-р сард "Хуулийн хэлтсийн ажлын үнэлгээний санал асуулга"-ыг зохион байгуулсан. Судалгааны үр дүнд хуулийн төслийн 50-аас дээш хувь нь Хуулийн хэлтсээр дамжуулан батлагдсан бөгөөд Хуулийн хэлтсийн "мэргэжлийн түвшин" харьцангуй өндөр үнэлгээтэй гарсан байна. Гэвч илүү хурдан ажиллах шаардлага байгааг илэрхийлсэн байна. Хуулийн ажлын шинж чанараас шалтгаалан хурдан ажиллахад хязгаарлалт байдаг. Гэсэн хэдий ч, гишүүдийн санаачилсан хууль тогтоомж нь нийгмийн асуудалд хурдан хариу өгөх боломжтой давуу талтай тул эдгээр шаардлагыг үл тоомсорлох боломжгүй. Иймд эдгээр шаардлагад нийцүүлэхийн тулд чадварлаг боловсон хүчнийг тогтмол нэмэгдүүлэхийн сацуу хууль тогтоомжийн

зөвлөхүүдийн мэргэжлийн түвшинг нэмэгдүүлэх сургалтын хөтөлбөрийг тогтмолжуулах гэх мэт институцийн дэмжлэг хэрэгтэй гэж үзэж байна.

ДҮГНЭЛТ

Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн санаачилсан хуулийн төслүүдийг боловсруулж, мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх чиглэлээр Хууль тогтоомжийн алба нь 1994 оноос эхлэн байгуулагдаж, гишүүдийн хууль санаачлах үйл явцыг чанаржуулан дэмжихэд чиглэж байна. Тус алба нь гишүүдийн санаачилсан төслүүдийг боловсруулж, тэдэнд шаардлагатай хууль зүйн зөвлөмж, бодлогын асуудалд дэмжлэг үзүүлж ажилладаг нь давуу талтай байна.

Хууль тогтоомжийн хэлтэс нь хууль хэрэгжилтийн үр нөлөөг хянах, хууль зүйн тулгамдсан асуудлуудыг илрүүлэх, үндсэн хуулийн зөрчилтэй хуулийн асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн дүн шинжилгээ хийдэг. Энэ нь хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхдээ шинэ нөхцөл байдалд дасан зохицож, нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлтөд нийцүүлэн хууль, дүрэмд шаардлагатай өөрчлөлт оруулах үндэслэлийг бий болгож байна.

Хууль тогтоох ажлыг илүү үр дүнтэй, шуурхай болгож, нийгмийн асуудалд шуурхай хариу өгөх боломжийг нэмэгдүүлэх шаардлага бий болсон. Энэхүү шаардлагыг хангахын тулд мэргэжлийн ур чадвартай боловсон хүчин бэлтгэх, зөвлөхүүдийн мэргэжлийн түвшинг дээшлүүлэх сургалт, институцийн дэмжлэг зэрэг арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх нь чухал гэж дүгнэж байна.

Тус албаны тайлбангаас харахад, Үндэсний Ассамблейн Хууль тогтоомжийн алба нь хууль тогтоох процессийг дэмжих, хуулийн хэрэгжилтэд тулгарч буй асуудлуудыг шийдвэрлэх, мэргэжлийн ур чадварыг дээшлүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагаагаа сайжруулахад чиглэж буй нь онцлох зүйл байна.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Парламентын хууль тогтоох үйл явц нь ард түмнээс сонгогдсон төлөөлөгчийн хувьд Германы Бүндестагийн гарт байдаг. Холбооны засгийн газар хуулийн төслүүдийг Бүндестагт оруулах эрхтэй. Холбооны засгийн газар болон Холбооны яамд нь парламентын хүсэлтээр парламентын хууль тогтоох үйл явцад зөвлөх, туслах үүргийг гүйцэтгэдэг.

Хуулийн төслийг Холбооны засгийн газар, Бүндестаг дотроос эсвэл Бүндесрат Германы Бүндестагт оруулах эрхтэй (Үндсэн хуулийн 76 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг) талаар энэхүү судалгааны өмнөх хэсэгт дурдсан. Бодит байдал дээр ихэнх хуулийн төслийг Холбооны засгийн газраас өргөн мэдүүлдэг болохыг мөн энэ

судалгаанд дурдсан билээ. Энэ нь Холбооны яамд хуулийн төсөл боловсруулах техникийн нөөц бололцоо их байдагтай шууд холбоотой юм.

Холбооны засгийн газраас хуулийн төслийг боловсруулах нь:

Холбооны засгийн газрын харьяа холбооны яам хуулийн төслийг хариуцдаг. Холбооны засгийн газарт тухайн хуулийн төслийг чиг үүргийнхээ хүрээд хариуцан явах яамыг "Манлайлагч яам" гэж бас нэрлэдэг. Тухайн хууль нь аль салбарт хамаарахаас шалтгаалж тухайн асуудлыг хариуцсан чиг үүргийн яам нь хуулийн төслийг боловсруулдаг байна.³³

1. Хуулийн төсөл боловсруулах

Хариуцсан холбооны яам нь хуулийн төслийг боловсруулж, холбооны бусад яамдын саналыг авна. Холбооны засгийн газар хараахан батлаагүй байгаа холбооны яамнаас боловсруулсан хуулийн төслийг "Референт төсөл" гэж нэрлэнэ. Хуулийн төслийг боловсруулахдаа холбооны манлайлагч яам нь Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын (GGO) шаардлагыг дагаж мөрддөг.

Хуулийн төслийг хууль ёсны болгоход Холбооны Хууль зүйн яамнаас гаргасан "Хууль зүйн техник"-ийн гарын авлагыг барихаас гадна Холбооны Хууль зүйн яамнаас өгсөн зөвлөмжүүдийг харгалзан үзнэ. Холбооны Хууль зүйн яам нь бусад холбооны яамнаас боловсруулсан хууль тогтоомжийн төсөлд зөвлөгөө өгч, хуулийн төслийг хууль эрх зүйн системтэй, албан ёсны үүднээс авч үздэг.

Холбооны Хууль зүйн яамны хяналтыг "эрх зүйн шалгалт" гэж нэрлэдэг. Энэ нь хуулийн төслийг дээд эрэмбийн хууль, тухайлбал Холбооны Үндсэн хууль, Европын холбооны хууль, олон улсын хууль тогтоомжид нийцүүлж байгаа эсэхийг шалгана гэсэн үг. Шалгалтын хамрах хүрээ нь одоо байгаа хууль эрх зүйн тогтолцоонд тухайн хуулийн төсөл нь бүрэн нийцэж байгаа эсэх, хэл зүйн хувьд зөв, ойлгомжтой эсэх зэргийг багтаадаг байна.

2. Муж улсуудын болон мэргэжлийн холбоодын оролцоо

Холбооны манлайлагч яам нь хуулийн төслийг холбооны мужууд, коммуны голлох холбоод, мэргэжлийн бүлгүүд, холбогдох мэргэжлийн холбоод руу илгээж, тэднээс санал авна. Энэ үйл явцыг "Муж улсын болон холбоодын оролцоо" гэж нэрлэнэ. Хуулийн үйлчлэлд хамааралтай бүх байгууллага, хувь хүмүүсийн өргөн оролцоог хангах зорилготой. Холбооны манлайлагч яам нь тэдгээрийн саналыг цуглуулж, үнэлж, хуулийн төсөл дээр цаашид ажиллахдаа харгалзан үздэг.

33

https://www.bmj.de/DE/rechtsstaat_kompakt/entstehung_gesetz/regierung_ministerien/regierung_ministerien_node.html

3. Референтийн төслөөс Засгийн газрын төсөл рүү

Дээр дурдсан үйл явцын төгсгөлд хуулийн төслийг батлуулахаар Холбооны Засгийн газарт (Холбооны Канцлер болон бүх сайд нар гэх мэт) оруулна. Холбооны Засгийн газар хуулийн төслийг баталсны дараа энэ нь Холбооны Засгийн газрын албан ёсны хуулийн төсөл болох бөгөөд үүнийг "Засгийн газрын төсөл" гэж нэрлэдэг.

Холбооны Засгийн газар хуулийн төслийн талаар шийдвэр гаргаснаар уг хуулийн төсөл хууль болно гэсэн үг биш юм. Холбооны хуулийг батлах нь зөвхөн Германы Бүндестагийн гарт байдаг. Хэрэв Холбооны засгийн газар хуулийн төсөл баталсан бол энэ нь төслийг Германы Бүндестагт хэлэлцүүлж, шийдвэрлүүлэх, өөрөөр хэлбэл Германы Бүндестагт "танилцуулах" хүсэлтэй байна гэсэн үг юм.

4. Засгийн газрын төслийг Бүндэсрат руу шилжүүлэх

Холбооны засгийн газар хуулийн төслийг баталсан бол Германы Бүндестаг руу оруулахаас өмнө эхлээд Бүндэсрат руу шилжүүлэх ёстой (Үндсэн хуулийн 76 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг). Бүндэсрат хуулийн төслийн талаар саналаа хэлж болно. Процедурын дэлгэрэнгүй зохицуулалтыг судалгааны өмнөх хэсэгт авч үзсэн болно.

Парламентын хууль тогтоох үйл явцад Холбооны засгийн газар, холбооны яамдыг дэмжих, ялангуяа хуулийн төсөл боловсруулахад туслах нь Холбооны Хууль зүйн яамны нэг чухал үүрэг байна.

Хуулийн төсөл боловсруулахад Холбооны засгийн газар болон яамдын гүйцэтгэх үүргээс гадна тэд Бүндестагийн хүсэлтээр парламентын үйл ажиллагаанд зөвлөх, туслах үүрэг гүйцэтгэж болно. Ийм байдлаар холбооны яамд Германы Бүндестагт хуулийн төслийг боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэх боломжтой (үүнийг "Томьёолох тусламж" гэж нэрлэдэг). Энэ процедурыг заримдаа онцгой яаралтай төслүүдэд сонгодог. Үндсэн хуулийн 43 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар Германы Бүндестаг болон түүний хороод нь Холбооны засгийн газрын аль нэг гишүүнийг байлцуулах хүсэлт гаргаж, түүнээс асуулт асууж болно (үүнийг "Эш татах эрх" гэж нэрлэдэг).

Мөн Холбооны хууль зүйн яам болон тухайн хуулийн төслийг хариуцаж буй яам /Манлайлагч яам гэж нэрлэгддэг/ нь хуулийн төслийг боловсруулахдаа өөрийн бүтцийг ашиглахаас гадна мэргэжлийн баг буюу судлаачдын багийг өргөнөөр ажиллуулдаг туршлагатай байна.

Жишээ болгон Холбооны хууль зүйн яамны бүтэц зохион байгуулалтыг доорх зургаар үзүүлбэл:

R хэлтэс: Эрх зүйн дэмжлэгийн хэлтэс /Процессын эрх зүй/

46

ЯПОН УЛС

Парламентаас хууль санаачлах тохиолдол

Парламентын тухай хуулийн 131 дүгээр зүйлд “хууль тогтоох үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх зорилготойгоор парламентын танхим болгонд хуулийн асуудал эрхэлсэн алба байгуулна” гэж заажээ. Тиймээс парламентын гишүүн хууль санаачлах тохиолдолд ямар агуулгаар хуулийн төсөл боловсруулах талаар парламентын хуулийн асуудал эрхэлсэн албанд (議員法制局) мэдэгдэнэ.

Уг алба нь 1948 онд байгуулагдсан бөгөөд одоогийн байдлаар тус албанд 86 хүн ажиллаж байна³⁴. Хуулийн төслийг боловсруулахаас гадна хуулийн төслийг засаж сайжруулах, байнгын хорооны даалгавараар зэрэг ажлыг мөн хариуцдаг.

Зураг 6³⁵.Хуулийн асуудал эрхэлсэн албаны бүтэц

Дээрхээс үзэхэд зургаан хэсэгт хуваагдах бөгөөд хуулийн төсөл боловсруулах ажилд оролцож байна.

³⁴ 130 秒でわかる衆議院法制局、<https://www.youtube.com/watch?v=wrD8zS8lyfQ>

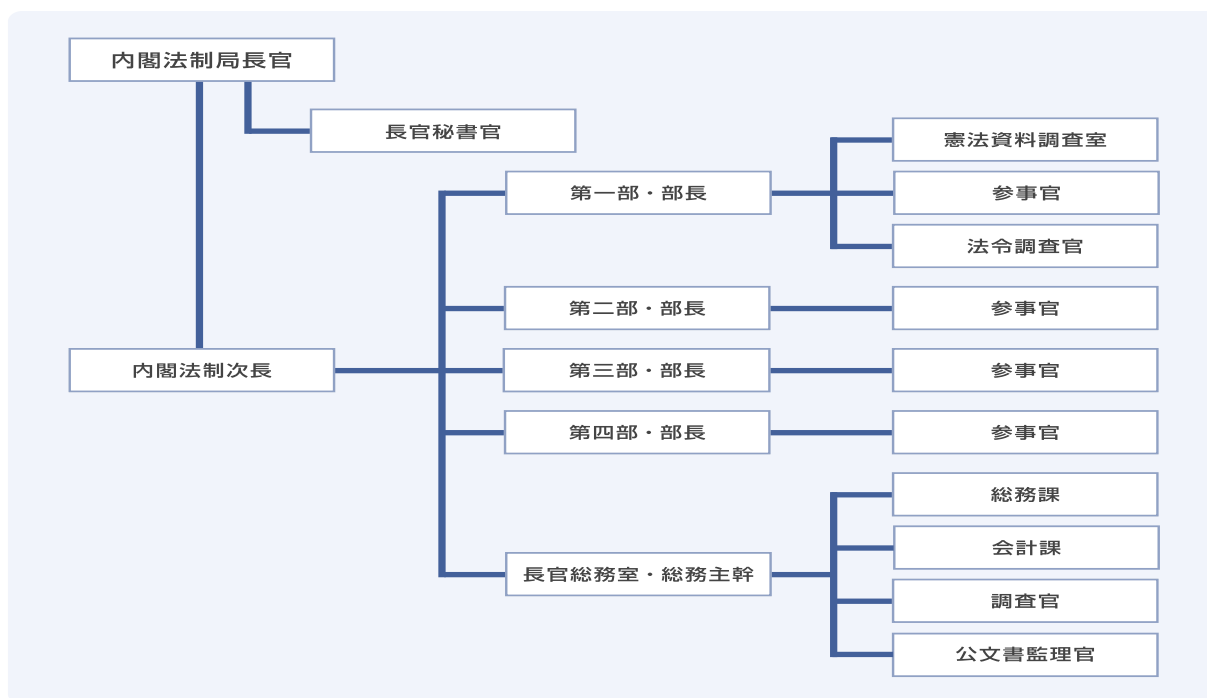
³⁵ [https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_annai.nsf/html/statics/housei/pdf/r6kikouzu.pdf/\\$File/r6kikouzu.pdf](https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_annai.nsf/html/statics/housei/pdf/r6kikouzu.pdf/$File/r6kikouzu.pdf)

Засгийн газраас хууль санаачлах тохиолдолд

Засгийн газраас хуулийн төсөл боловсруулах тохиолдолд тухайн яам хариуцан боловсруулдаг. Боловсруулсан төслийг яам дотроо хянасаны дараа Засгийн газрын хуулийн асуудал эрхэлсэн алба руу илгээдэг.

Засгийн газрын хуулийн асуудал эрхэлсэн алба нь урьдчилсан байдлаар тухайн хуулийн төсөл үндсэн хууль болон бусад хуульд нийцэж байгаа эсэх, хууль зүйн техникийн хувьд алдаагүй эсэх, хуулийн үзэл баримтлалд нийцэж байгаа эсэх талаар хяналт тавьдаг. Түүнчлэн шүүхийн жишиг, онолын тайлбарт үндэслэн хяналт тавих тохиолдол бий.

Зураг 7 Бүтэц³⁶

³⁶ <https://www.clb.go.jp/about/organization/>

Хууль зүйн яамны дэргэдэх хууль тогтоох зөвлөл (法制審議会)

Хууль зүйн яамнаас боловсруулах хуулийн төсөлд мэргэжлийн дэмжлэг үзүүлэх зорилготой хууль тогтоох зөвлөл (цаашид “Зөвлөл” гэнэ.) ажилладаг. Ихэвчлэн иргэдийн амьдралд шууд нөлөө үзүүлэх хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах, шинэчлэн найруулах тохиолдолд хууль тогтоох зөвлөл ажлын хэсгийг ахлах, шаардлагатай судалгаа хийдэг.³⁷

Хууль тогтоох зөвлөлийн тухай журмын³⁸ 2 дугаар зүйлд Зөвлөл нь нийт 20 гишүүнтэй, гишүүдийг томилох хугацаа 2 жил байх бөгөөд дахин сонгогдож болно. Түүнчлэн шаардлагатай тохиолдолд түр зуурын зөвлөлийн гишүүдийг томилох боломжтой (Тус журмын 3). Зөвлөлийн даргыг нийт гишүүдийн саналаар хууль зүйн яамны сайд томилно (Тус журмын 4.2).

Зөвлөлийн гишүүдийн хурлаар тухайн хуулийн төсөлтэй холбоотой ажлын хэсгийг байгуулж, ажлын хэсэгт орох гишүүд болон ажлын хэсгийн ахлагчийг томилдог (Тус журмын 8 дугаар зүйл). Зөвлөлийн гишүүд тухайн салбарт хүлээн зөвшөөрөгдсөн мэргэжилтнүүдээс сонгогддог³⁹. Түүнчлэн, тухайн хуулийн төслийн онцлогоос хамаарч нэмэлтээр экспертүүдийг ажлын хэсэгт оролцуулж болдог.

Зөвлөлийн дийлэнх гишүүд нь их сургуулийн профессор бөгөөд бусад нь өмгөөлөгч, шүүгч, прокурор, компанийн төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүн гэх мэт.

³⁷ お答えします 「法制審議会」について <https://www.moj.go.jp/KANBOU/KOHOSHI/no40/8.html>

³⁸ Хууль тогтоох зөвлөлийн тухай журам (1949) <https://laws.e-gov.go.jp/law/324CO0000000134/>

³⁹ 同上。

Нэг жишээг дурдвал, эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны цахимжилттай холбоотойгоор Зөвлөл нь 2021 оны 3 дугаар сарын 31 ны өдрөөс 2022 оны 3 дугаар сарын 15 ны өдөр хүртэлх хугацаанд нийт 11 удаа хурал зохион байгуулсан бөгөөд протокол болон судалгааны материалууд нь Хууль зүйн яамны сайт дотор нээлттэй байршсан⁴⁰.

4. Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйл, Дөрөвдүгээр бүлгийн зохицуулалтын талаар бусад улс орны туршлагын талаар

АВСТРАЛИ УЛС

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТӨРӨЛ, БҮТЭЦ, ХЭЛБЭР, ЭХ БИЧВЭРТ ТАВИХ ШААРДЛАГА
<https://www.opc.gov.au/drafting-resources/drafting-directions>

Australia's Office of Parliamentary Counsel (OPC) нь хуулийн төслийн төрөл, бүтэц, хэлбэр, эх бичвэрт тавигдах шаардлагуудыг тодорхойлсон баримт бичгүүдийг боловсруулдаг. Эдгээр баримт бичигт дараах гол заалтуудыг тусгадаг:

1. Хуулийн төслийн төрөл

- Бичмэл хууль: Шинэ хууль болон хуучин хуулийг шинэчлэх.
- Засгийн газрын хууль: Засгийн газрын бодлого, үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор боловсруулсан.
- Байгууллага, агентлагийн хуулиуд: Тодорхой байгууллага, агентлагийн эрх, үүргийг зохицуулах.

2. Бүтэц

- Гарчиг: Хуулийн төслийн нэрийг тодорхойлоход ашиглана.
- Удиртгал: Хууль тогтоомжийн зорилго, ач холбогдлыг тайлбарлана.
- Тодорхойлолт: Төсөлд ашиглагдах гол ойлголтуудыг тодорхойлно.
- Гол заалтууд: Хууль тогтоомжоор заагдсан эрх, үүрэг, дүрмүүд.
- Хавсралт: Төсөлтэй холбоотой нэмэлт мэдээлэл, материалыг багтаана.

3. Хэлбэр

- Тэмдэглэгээ: Стандарт формат, тэмдэглэгээг дагаж мөрдөх.
- Дараалал: Заалтуудын логик дараалал, ойлгомжтой байдлыг хангах.

⁴⁰ Энэ талаар дэлгэрэнгүйг доорх хэсгээс үзнэ үү.
https://www.moj.go.jp/keiji1/keiji07_00011.html

4. Эх бичвэрт тавигдах шаардлага

- Тодорхойлолт: Бичиг баримт нь тодорхой, хялбар уншигдахаар байх. Хуулийн төсөлд хамрагдах асуудлыг тодорхой, оновчтой үгээр тайлбарласан байх.
- Шинжлэх ухааны үндэслэл: Хууль, бодлогын суурь үндэс, судалгааны материал, статистик тоо баримт, мэдээллийг ашиглах.
- Бусад хууль тогтоомжтой уялдаа: Бусад хуулиуд, дүрмүүдтэй уялдаа холбоотой байх.

ОПС-ийн баримт бичгүүд нь хууль тогтоомжийг боловсруулж, хянахад шаардлагатай стандарт, зааварчилгааг санал болгодог бөгөөд хуулийн төсөл боловсруулах үйл явцыг хөнгөвчлөх зорилготой. Хууль тогтоомжийн чанар, хүчин төгөлдөр байдлыг хангахын тулд эдгээр шаардлагуудыг хэрэгжүүлэх нь чухал байдаг.

Хуулийн төсөл боловсруулах явцад эдгээр шаардлагуудыг анхааралтай хэрэгжүүлснээр төслийн чанар, үр дүн, хуулийн хүчин төгөлдөр байдлыг хангаж, хэрэгжүүлэхэд хялбар болдог. Хуулийн төсөл нь тодорхой, логик бүтэцтэй байх ёстой ба түүний үр ашигтай, хэрэгжүүлэх боломжтой байхыг баталгаажуулдаг.

АСУУЛТ 6. Хуулийн бүтэц, дараалал, нэр томъёоны хэсэгт дараах асуудлыг харьцуулан судлах. Үүнд: Нэр томъёоны дарааллыг хэрхэн бичиж байгаа талаар /цагаан толгойн үсгийн дараалал, зохицуулалтын дараалал г.м/, хуулийн бүтэц, дарааллыг гаргах, гарчиг оноон бүлэглэх, зүйлд хуваарилахад нийтлэг баримтлах логик уялдаа, зарчим гэх мэт;

Австралийн Засгийн газрын хуулийн төсөл боловсруулах гарын авлага (Australian Government Law Drafting Manual) <https://www.opc.gov.au/drafting-resources/drafting-general> нь хууль зүйн баримт бичиг боловсруулахад шаардлагатай техникийн зааварчилгаа болон бүтцийн заавар агуулсан гарын авлага юм. Энэ гарын авлага нь Австралийн Засгийн газар, хууль тогтоогчид, хуульчдад хуулийн төсөл боловсруулахдаа зөв бүтэц, логик уялдаатай байлгахыг зааж өгдөг. Энэхүү гарын авлага нь олон улсын болон дотоодын хууль зүйн баримт бичиг боловсруулахад ашиглагддаг стандартууд, арга барилууд байдаг.

Хуулийн зохицуулалт боловсруулахад гарчиг, бүлэг, зүйл зэргийг зөв дараалал, логик уялдаатайгаар бүтэцлэх нь хуулийн ойлголтыг тодорхой болгох, хэрэгжүүлэхэд хялбар болгох, мөн хууль хэрэглэгчдэд ойлгомжтой байх үндэс суурь болдог. Энэ үйл явц нь хуулийн бүтэц, хэлбэрийн логик уялдаа, үндсэн зарчим, хуулийн зохицуулалтын зорилго-д нийцэх ёстой.

Хуулийн зохицуулалтын дараалал, логик уялдаа, зарчим

1. **Хуулийн зохицуулалтын дараалал**
Хуулийг боловсруулахад дараалал нь маш чухал. Хуулийн зохицуулалтын дараалал нь хууль тогтоомжийн логик хамаарал, системийн бүтцийн зохион байгуулалт, хэрэглээний хүрээнд юуны түрүүнд зайлшгүй байх зүйлсийг тодорхойлоход чиглэгддэг.
- **Нийтлэг үгс болон тодорхойлолтууд:** Эхэнд нь хуулийн үүднээс хэрэглэгдэх зарим чухал нэр томъёо, тодорхойлолтыг заавал оруулах ёстой. Ингэснээр хуулийг хэрэглэхдээ тодорхой ойлголт гарч ирдэг.
 - **Хуулийн зорилго, үндэслэл:** Хуулийн зорилго болон үндэслэлийг эхний хэсэгт тодорхойлно. Энэ нь тухайн хууль ямар шаардлагын дагуу батлагдаж байгаа, ямар асуудлыг шийдвэрлэхийг зорьж буйг харуулдаг.
 - **Ерөнхий хэсэг (General Provisions):** Хуулийн ерөнхий зохицуулалтуудыг тодорхойлдог хэсэг бөгөөд хууль хэрэгжих нөхцөл, нэр томъёо, бүхий л хууль зүйн үндсийг тавьдаг. Жишээ нь, хуулийн мөрдөгдөх хүрээ, хуулийн үйлчлэх хугацаа зэрэг.
 - **Тусгай хэсэг (Specific Provisions):** Энэ хэсэгт тухайн хуульд холбоотой тодорхой асуудлууд болон журам, төрлийн хуулиудыг авч үзнэ. Хуулийн зорилтод тусгагдсан асуудал бүрийн хувьд тусгай зохицуулалт оруулна.
2. **Гарчиг, бүлэглэх, зүйлд хуваарилах**
Хуулийг групп болгон бүлэглэх нь үйл ажиллагааны логик, нарийвчилсан зохицуулалт хийхэд чухал үүрэгтэй. Үүний тулд гарчиг, бүлэг, зүйл, хэсэг зэргийг тодорхой хувааж, ашиглах нь хуулийн бүтэц төгс болох боломжийг бүрдүүлдэг.
- **Гарчиг:** Хуулийн эхний хэсэгт "Нийтлэг үндэслэл", "Зорилго", "Тодорхойлолтууд" зэрэг гарчигт хуулийн агуулгыг өндөр түвшинд оруулдаг. Энэхүү гарчиг нь хуулийн бүрэн утга агуулгыг тодорхойлон илэрхийлдэг.
 - **Бүлэглэл:** Хуулийг бүлэглэх нь тухайн хууль ямар үндсэн асуудлыг шийдвэрлэх гэж байгаа эсэхийг товчлох зорилготой. Бүлгүүд нь тухайн хуульд тусгагдсан асуудал бүрийг эхнээс нь онцгой төрлөөр бүлэглэх боломжийг олгодог. Хуулийн бүлэгт зөвхөн тухайн бүлгийн агуулгатай холбоотой асуудлууд багтдаг. Жишээ нь, "Гэмт хэргийн талаар", "Эрх зүйн хариуцлага", "Төсвийн зохицуулалт" гэх мэт.
 - **Зүйл, хэсэг:** Зүйл нь хуулийн маш тодорхой, нарийн зохицуулалтыг агуулдаг. Зүйлийн агуулга нь хуулийн нийтлэг зорилт болон агуулгыг хамгийн жижиг хэсгээр нарийвчлан танилцуулдаг. Зүйлийг Хэсэг болгон хувааж болно. Хэсэг нь тухайн зүйлд тусгагдсан асуудлын нарийвчилсан зохицуулалт хийж буй хэсэг юм.

3. Логик уялдаа, үндсэн зарчим
Хуулийн зохицуулалт логик уялдаатай байж, цогц, дэс дараалалтай байх ёстой. Хуулийг батлахдаа дараах үндсэн зарчмуудыг баримтлах нь чухал.
- **Логик уялдаа:** Хуулийн зүйл, хэсгүүд нь нэг нэгэндээ логик холбоотой, дараалалтай байх ёстой. Хуулийг тодорхой зорилготой боловсруулж, аливаа зохицуулалтууд нь нэг нэгэнтэйгээ нийцэж байх нь чухал.
 - **Хэм хэмжээний ойлголт:** Хуулийг бичихэд тогтвортой хэм хэмжээний ойлголт байх ёстой. Жишээ нь, нэг хууль эсвэл зүйл нь дараагийн хууль эсвэл зүйлтэй харьцуулахад адилгүй зааварчилгааг өгөхгүй байх ёстой.
 - **Эрх зүйн нарийвчлал:** Хуулийн зүйл бүр тодорхой, хэрэглэхэд ойлгомжтой байх ёстой. Хэрэв хуулийн зүйл эсвэл хэсэг нь ойлгомжгүй байвал хэрэгжихэд хүндрэлтэй байх магадлалтай.
 - **Үйлчлэлтэй байдал:** Хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд түүний үйлчлэл бүрэн дүүрэн байх ёстой. Хуулийн зөвлөгөө, бүлэг, зүйлүүд нь хэрэглэгчид эсвэл олон нийтэд хэрэгтэй болгох үүднээс бүхэлдээ үйлчлэх хүрээ гаргаж өгөх ёстой.
4. Тайлбар, тодорхойлолт, зааварчилгаа
Хуулийг боловсруулахдаа заавал тодорхойлолт өгч, шаардлагатай тохиолдолд тайлбар бүхий зааварчилгаа хийх нь хууль хэрэглэгчдэд туслах ач холбогдолтой. Тодорхойлолт нь хуулийн нэр томъёоны тодорхой утгыг тайлбарлах зорилготой бөгөөд хуулийн хэрэгжилтэд амар хялбар байлгах үүднээс чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.
- **Хэлний тодорхой байдал:** Хуулийг бичихэд хэлний тодорхой байдал чухал байдаг. Хуулийн агуулгыг илүү ойлгомжтой байлгахын тулд тодорхой, гажуудалгүй үгсийг ашиглах ёстой.
 - **Тодорхойлолтууд:** Хуулийн нэр томъёог тодорхойлон бичих нь маш чухал. Хуулийн бүхий л үгсийг зөв тодорхойлж, нэгэнт тодорхойлсон нэр томъёог дахин хэрэглэж, санаатайгаар солихгүй байх хэрэгтэй.
 - **Нэр томъёо ба хэрэглээ:** Хуулийг бичих үед хэрэглэгдэх нэр томъёоны утга тодорхой байх ёстой. Жишээ нь, "тусгай хэрэгцээтэй" гэж бичихээс илүүтэйгээр ямар төрлийн тусгай хэрэгцээ байхыг дэлгэрэнгүй тайлбарлах.

Хуулийн зохицуулалтын нарийвчилсан бүтэц, гарчиг, бүлэг, зүйлд хуваарилах логик нь хуулийн зорилго, үндэслэл, хэрэгжилт зэргийг зөв, ойлгомжтой, ашиглахад хялбар болгоход тусалдаг. Хуулийн төсөл боловсруулж буй хуульчид, мэргэжилтнүүд эдгээр зааварчилгааг мөрдөх нь хуулийн бичиг баримт зөв, үйлчилдэг байдлыг хангаж чадна.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТӨРЛИЙН ТУХАЙ:

БНСУ-ын хуулийн төсөл дараах төрөлтэй байна:

- (1) Анхдагч хуулийн төсөл
- (2) Хуулийн зарим хэсгийг шинэчлэх тухай хуулийн төсөл
- (3) Хуулийг бүхэлд нь шинэчлэх тухай хуулийн төсөл
- (4) Хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөл

Хуулийг бүхэлд нь шинэчлэх тухай хуулийн төсөл

Тухайн хуулийн агуулгаас хамаараад хуулийн зарим хэсэгт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эсхүл хуулийг бүхэлд нь шинэчлэн найруулж болно. Тухайн хуулийн агуулга, хэмжээ, өөрчлөлтийн цар хүрээнээс хамаараад хуулийг бүхэлд нь шинэчлэн найруулах уу эсхүл зарим хэсгийг шинэчлэх үү гэдгийг шийднэ. Дараах аргыг баримтлан хуулийн бүхэлд нь шинэчлэнэ:

- ✓ Одоо байгаа хуулийн зохицуулалтын 2/3 -аас дээш хувьд нэмэлт, өөрчлөлт орсон бол. Нэр томьёо, үг хэллэгийг өөрчлөхийн тулд ихээхэн хэмжээний засвар шаардлагатай байвал бүхэлд нь шинэчлэн найруулж болно,
- ✓ Хуулийн үндсэн хэсгийг үндсээр нь шинэчлэхтэй холбогдон нэлээд хэмжээгээр өөрчлөн зохион байгуулах шаардлагатай үед,
- ✓ Хууль батлагдсанаас хойш багагүй хугацаа өнгөрсний дараагаар хуульд заасан нэр томьёо, зохицуулалтын хандлага бүхэлдээ бодит байдалтай нийцэхгүй болсон, удаа дараа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсны үр дүнд олон зүйл, заалт, бүлэг, хэсгийг хүчингүй болгосон бөгөөд бүхэлд нь шинэчлэн найруулах шаардлагатай үед.

Хуулийг шинэчлэн найруулах 2 төрлийн арга байдаг. Үүнд: 1. Бүхэлд нь шинэчлэн найруулах, 2. Хүчингүй болгох, батлах. Бүхэлд нь шинэчлэн найруулах арга нь тухайн хуулийг бүхэлд нь шинэчлэн найруулахыг хэлэх бол хүчингүй болгох, батлах арга нь хуулийг орлох шинэ хуулийг батлахын зэрэгцээ тухайн шинэ хуулийн нэмэлт хэсэгт хуучин хуулийг хүчингүйд тооцсон хэсгийг оруулах явдал юм (тусдаа хууль хүчингүй болсон тооцох хуулийн төсөл бэлтгэх шаардлагагүй). Ихэвчлэн хуучин болон шинэ хуулийн хооронд тогтолцооны хувьд адил төстэй байдлыг онцлон тэмдэглэх шаардлагатай бол “Бүхэлд нь шинэчлэн найруулах” аргыг хэрэглэдэг (Жишээ нь: “Барилгын салбарын тухай хууль”-ийг “Барилгын салбарын үндсэн хууль” болгон бүрэн шинэчилсэн тохиолдол). Харин хуучин болон шинэ хуулийн хооронд тогтолцоо, үндсэн шинж чанар нь бүхэлдээ өөрчлөх үед “Хүчингүй болгох, батлах” аргыг хэрэглэнэ (Жишээ нь: “Зээлийн судалгааны тухай хууль”-ийг хүчингүй болгож “Зээлийн мэдээллийг ашиглах, хамгаалах тухай хууль” болгон

батлах тохиолдол). Хуулийг бүхэлд нь шинэчлэх тухай хуулийн төслийг боловсруулахдаа гарчиг болгон хуулийн нэрийг бичээд араас нь “Бүхэлд нь шинэчлэх тухай хуулийн төсөл” гэж бичих ба даарагийн мөрөнд нь “...” хуулийг бүхэлд нь дараах байдлаар шинэчлэн найруулсан болно гэж бичнэ.

Харин анхдагч хуулийн төслийн хувьд хуулийн нэрний дараагаар шууд ерөнхий зохицуулалт болон нэмэлт хэсгийн зохицуулалтыг дарааллын дагуу тодорхойлж бичнэ.

Хуулийн зарим хэсгийг шинэчлэх тухай хуулийн төсөл

Хуулийн зарим хэсгийг шинэчлэх тухай хуулийн төсөл боловсруулахдаа дараах зүйлсийг анхаарах шаардлагатай:

- ✓ Хуулийн нэгдмэл байдлыг хангахын тулд аль болох хуучин хуульд ашиглаж байсан хуулийн нэр томъёо, системчлэлийг дагаж мөрдөх,
- ✓ Хуулийн зарим хэсгийг шинэчлэх тохиолдолд хуулийн нэрийг өөрчлөхгүй байх. Харин хуулийн үйлчлэх хүрээг өөрчлөх зэрэг зайлшгүй шалтгаан байвал нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ч хуулийн нэрийг өөрчилж болно.
- ✓ Хуулийн зарим хэсгийг шинэчлэхээсээ өмнө шинэчлэн найруулах ёстой хуультай төстэй хууль саяхан Үндэсний Ассамблейгаас батлагдан гарсан эсэх, нийтэлсэн эсэх, хэрэгжиж эхэлсэн эсэхийг эхлээд хянана шаардлагатай.

Хуулийн зарим хэсгийг шинэчлэх тухай хуулийн төслийн нэрийг бичихдээ эхлээд хуулийн үндсэн нэрний араас “Зарим хэсгийг шинэчлэх тухай хуулийн төсөл” гэж бичнэ. Өөрчилж байгаа, хүчингүйд тооцох, нэмэлт зүйл заалтыг хуулийн хаана орох эсэхийг тодорхой зааж өгнө. Хуулийн төслийг боловсруулахдаа нэмэлт, өөрчлөлтийг зохицуулалтын дарааллаар бичих ба хуульд олон удаа давтагдаж байсан ч тухайн үг хэллийг нэг бүрчлэн өөрчлөх шаардлагатай. Хуулийн төсөл нь ямар хэсгийг хэрхэн өөрчилж байгааг амархан ойлгохоор бичигдэх шаардлагатай тул аль болох тохиромжтой байдлаар хуваан бичих шаардлагатай.

Хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөл

БНСУ-ын хувьд манай улсаас ялгаатай нь хуулийг хүчингүй болгох хоёр арга бий. Эхнийх нь шинээр баталсан хуулийн нэмэлт заалтад хуучин хуулийг хүчингүй болгох заалтыг оруулах, нөгөө нь хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай тусдаа хууль гаргах. Эхний аргыг тодорхой хуулийг шинэчлэн найруулснаар хуучин хуулийг хүчингүй болгох шаардлагатай үед ашигладаг бол, сүүлийн аргыг ямарваа нэг хуулийг батлах, шинэчлэн найруулснаас үл хамааран тодорхой хуулийг хүчингүй болгох шаардлагатай үед хэрэглэдэг.

Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага

- ✓ Хууль тогтоомжид хэрэглэгдэж буй нэр томьёо нь нэг хуулийн хүрээнд эсвэл өөр хоорондоо нягт холбоотой хууль тогтоомжийн хооронд нэгдмэл байдлыг хадгалах ёстой.
- ✓ Доод шатны хууль тогтоомжид дээд шатны хууль тогтоомжид ашигласан нэр томьёог онцгой нөхцөл байдал байхгүй бол өөр нэр томьёогоор сольж болохгүй.
- ✓ Хэрэв хоёр ба түүнээс дээш нэр томьёо ижил утгаар ашиглагдаж байгаа бол төөрөгдөл үүсгэхгүйн тулд хамгийн тохиромжтой нэр томьёог нь ашиглах шаардлагатай. Ихэвчлэн хуулийн төгсгөлд “гэж үзнэ” гэх байдлаар,
- ✓ Үүрэг болгосон зохицуулалтыг бичихдээ “на4”-р төгсгөн бичиж болох ч үүргийг илүү тодорхой болгох зорилгоор үндсэндээ “-х ёстой” гэж бичих шаардлагатай.

Хуулийн төсөлд товчлол хэрэглэх тухай

“Товчлол” гэдэг нь хууль тогтоомжид удаа дараа хэрэглэгдэж буй үг, хэллэг, эхний заалтад байгаа хэллэгийг товчлох замаар энгийнээр илэрхийлэх аргыг хэлдэг. Энэ нь хуулийн заалтуудын нийт агуулгыг товчоор илэрхийлж байгаагаараа ач холбогдолтой юм. Хуульд товчилсон нэрийг ашиглах тохиолдолд эхний нэр томьёонд товчилсон нэрийг ашигласан ч хуулийн зорилго заасан заалтад товчилсон нэрийг ашиглахгүй. Товчилсон нэрийг холбогдох хуульд л товчилсон байдлаар хэрэглэхийг зорьж байгаа тул тухайн товчлолыг доод шатны хууль тогтоомжид шаардлагатай тохиолдолд дахин товчилно. Товчлол хэрэглэх хязгаарлалт:

- ✓ Товчлолыг хэтрүүлэн хэрэглэхээс зайлсхийж, зөвхөн шаардлагатай үед нь зөв ашиглах.
- ✓ Нэр томьёоны тодорхойлох заалтад тодорхойлсон үгийг товчлох нь зохимжгүй боловч шаардлагатай тохиолдолд товчилж болно.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Хууль тогтоомжийн төслийг боловсруулахад баримтлах хамгийн гол эрх зүйн эх сурвалж нь Холбооны Засгийн газраас “Орчин үеийн улс – Орчин үеийн захиргаа” хөтөлбөрийн хүрээнд 2000 оны 07 дугаар сарын 26-ны өдөр баталсан⁴¹ “Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журам (GGO)” хамгийн голлох эрх зүйн баримт бичиг болдог байна.

Хууль тогтоомжийн төслийн үзэл баримтлал, хэрэгцээ шаардлагын үндэслэлийг боловсруулахад тус журмын 22, 43, 44, 45, 51 дүгээр зүйлийг голчлон

⁴¹ Энэ журам нь 2000 оны 09 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлжээ

анхаардгаас гадна Холбооны Хууль зүйн яамнаас 2008 онд баталсан “Хууль зүйн техник”-ийн гарын авлагыг⁴² ашигладаг байна.

ХБНГУ-д ихэнхдээ Холбооны засгийн газраас хуулийн төслийг санаачлан оруулдаг тул хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хэрэгцээ шаардлагын танилцуулгыг Холбооны засгийн газрын нэрээр Бүндэстагт оруулна.

Танилцуулгыг бэлтгэхдээ дараах мэдээллийг заавал багтаадаг байна. Үүнд:

1. Тухайн хуулийн төслийн танилцуулга хэсэг
Энэ хэсэгт хуулийн төслөөр зохицуулах эрх зүйн харилцаанд тулгамдсан асуудал болон хуулийн төслийн зорилго, тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх арга зам, бусад альтернатив хувилбар, хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд зардах гарах эсэх талаар тайлбар, зардал гарах бол иргэнд яаж нөлөөлөх, эдийн засагт яаж нөлөөлөх, захиргаанд яаж нөлөөлөх талаар тайлбарлана.
2. Холбооны Канцлераас Бүндэстагийн Ерөнхийлөгчид хандсан захидал
3. Хуулийн төслийн текст
4. Хуулийн төслийн үндэслэл /ерөнхий хэсэг/
 - ❖ Энэ хэсэгт хуулийн төсөлд тухайн зохицуулалтыг хийх болсон шаардлага, зорилгыг тайлбарлана.
 - ❖ Төслийн гол агуулгыг тайлбарлана.
 - ❖ Альтернатив хувилбар байгаа эсэхийг тайлбарлана.
 - ❖ Хууль тогтоох эрх хэмжээ Бүндэстагт байгаа болохыг тайлбарлана.
 - ❖ Европын холбооны болон олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээнд нийцсэн талаар тайлбарлана.
 - ❖ Хууль үйлчлэхэд үүсэх үр дагавруудын талаар тайлбарлана.
 - ❖ Өөр хууль тогтоомжийг өөрчлөх, хүчингүй болгох шаардлагатай эсэх
 - ❖ Тогтвортой хөгжлийн зорилтот нийцэж байгаа эсэх
 - ❖ Зардал гарах эсэх
 - ❖ Зардал гарах бол иргэнд, эдийн засагт, захиргаанд яаж нөлөөлөх талаар
 - ❖ Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх хугацаа, мониторинг хийх шаардлага зэргийг тайлбарлана
5. Хуулийн төслийн үндэслэл /тусгай хэсэг/
Энэ хэсэгт шаардлагатай гэж үзсэн зүйл, хэсэг, заалт бүрээр гол агуулгыг нь тайлбарлана.
6. Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөлөөс өгсөн санал дүгнэлт
7. Бүндэсратаас өгсөн санал зэргийг хавсаргадаг байна.

42

http://www.bmjbv.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF/Themenseiten/RechtssetzungBuerokratieabbau/HandbuchDerRechtsfoermlichkeit_deu.pdf?__blob=publicationFile, ХБНГУ-ын Хууль зүйн яам (тухайн үеийн нэрээр) баталсан Хууль зүйн техникийн гарын авлага. Хамгийн сүүлд 2024.10.28-нд зочилсон болно

Жишээ болгон Холбооны засгийн газраас Бүндэстагт өргөн барьсан “Ерөнхий харьяаллын шүүхүүдийн нэхэмжлэлийн зүйлд хамаарах зардлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн төслийн үзэл баримтлал, танилцуулгын материалыг хавсаргав.

Хуулийн төслийн үйл явц болон батлагдсан хуулийн төслийг дараах платформуудаас үзэх боломжтой байна. Үүнд:

1. Холбооны хууль тогтоомжийн сан /2023 оноос хойшхи хууль тогтоомж/
https://www.recht.bund.de/de/home/home_node.html
2. Холбооны хууль тогтоомжийн сан /2022 оныг дуустал хууль тогтоомж/
https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27willkommen%27%5D_1730075937111
3. Холбогдох яамдын сайт дээр мөн хууль тогтоомжийн төслийн үйл явцыг байршуулсан хэсэгтэй байдаг.

ЯПОН УЛС

Парламентын гишүүн хууль санаачлах тохиолдолд дараах байдлаар хуулийг боловсруулна⁴³.

1. Хууль боловсруулах
2. Намын бүлэг доторх хэлэлцүүлэг : Өргөн мэдүүлэхээс өмнө урьдчилсан байдлаар хэлэлцүүлэг өрнүүлдэг (Намын бүлгээс хамаарч урьдчилсан хэлэлцүүлэг өрнөх процесс харилцан адилгүй).
3. Өргөн мэдүүлэх
4. Байнгын хорооны хэлэлцүүлэг
5. Их хурлын хэлэлцүүлэг
6. Хууль батлах

Байнгын хорооны хэлэлцүүлэг нь дараах байдлаар явагдана (Засгийн газраас өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийн хувьд адилхан болно)

1. Үзэл баримтлал болон өргөн барих болсон шалтгааныг сонсоно
2. Асуулт, хариулт

⁴³ 議員立法の立案プロセス

<https://houseikyoku.sangiin.go.jp/seminar/seminar3.pdf> (Сүүлд үзсэн: 2024.10.27).

3. Шаардлагатай тохиолдолд олон нийтийн сонсгол явуулж болно. Тухайлбал ач холбогдолтой хуульд олон нийтийн сонсгол явуулна (Парламентын тухай хууль 51 дүгээр зүйл). Олон нийтийн сонсголд ашиг сонирхол нь хөндөгдөх эсхүл тухайн салбарт мэргэшсэн этгээдүүдийг оролцуулдаг. Түүнчлэн, илүү их иргэдийн саналыг сонсохын тулд орон нутагт гишүүд очиж тухайн хуультай холбоотойгоор олон нийтийн санал асуулгыг зохион байгуулдаг.

Жишээ нь

Шүүх засаглалыг сайжруулах тухай хуулийн төсөлтэй холбоотойгоор Осака хотод 2000 оны 3-р сарын 18-ны өдөр төрийн албан хаагч, эвлэрүүлэн зуучлагч, хууль зүйн их сургуулийн оюутан, багш, өмгөөлөгч нар олон нийтийн сонсголд оролцсон

https://lawcenter.ls.kagoshima-u.ac.jp/shihouseido_content/sihouseido/tihou/oosaka2.html

Байнгын хорооны гишүүд тухайн хуулийн төслийг дэмжих, дэмжихгүй байгаа шалтгаанаа тодорхой хэлэх шаардлагатай.

Байнгын хороонд хэлэлцэж амжаагүй бол дараагийн ээлжит хурал хүртэл хойшлуулж болно⁴⁴.

Парламентын хуулийн асуудал эрхэлсэн алба нь хуулийг дараах байдлаар боловсруулна.

1. Бодит байдалд хийх судалгаа
2. Хуулийн хэрэгцээ шаардлага, агуулгыг тодорхойлох
3. Төслийг бичих

1 Бодит байдалд хийх судалгаа

⁴⁴ 委員会の活動（1）法律案の審査

<https://www.sangiin.go.jp/japanese/aramashi/keyword/katudo01.html>

Тухайн төсөлтэй холбоотойгоор социал, эдийн засаг, улс төрийн, шинжлэх ухааны хүрээнд дүн шинжилгээ хийхийн тулд мэдээлэл цуглуулна. Жишээ нь статистик мэдээлэл, холбогдох байгууллагын санал, холбогдох этгээдгээс ярилцлага авах гэх мэт. Дүн шинжилгээнд үндэслэж хуулийн төслийн зураглал тодорхой болно.

2. Хуулийн хэрэгцээ шаардлага, агуулга тодорхойлох

1.1 Хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох

Дараах баримт бичгүүдийг бэлтгэдэг.

- Хуулийн үзэл баримтлал, нийгмийн нөхцөл байдал
- Бусад хууль тогтоомжийн нийцэл (Үндсэн хууль, эрх зүйн зарчим гэх мэт)
- Зохицуулах харилцааны хүрээ

2.2 Хуулийн агуулгыг тодорхойлох

Энэ хэсэгт хуулийн зорилго, тодорхойлолт, хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэх хугацаа зэргийг тодорхой болгодог.

3.Хуулийн төслийг бичих

Энэ хэсэгт дараах зүйлсийг анхаарч хуулийн зүйл заалтыг боловсруулах шаардлагатай.

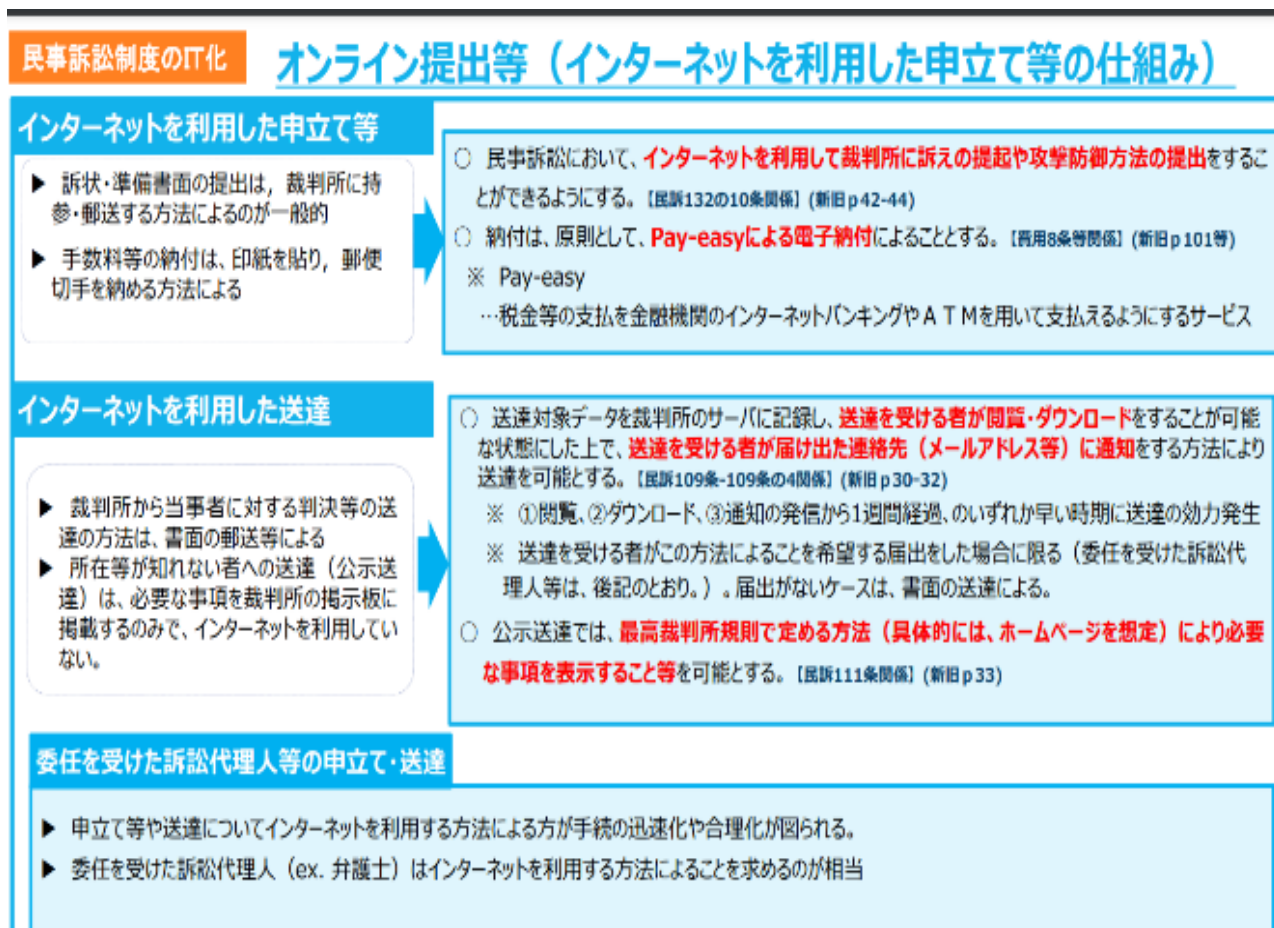
- Тухайн зүйл заалт хэнд чиглэж, эрх зүйн ямар үр дагавар бий болгох эсэх тодорхой байх
- Зүйл заалт хоёрдмол утгагүй байх
- Энгийн хүн уншихад ойлгомжтой байх
- Хуулийн бүтэц, нэр томъёо, загвар зэргийг тогтоосон аргачлалын дагуу хийсэн байх
- Бусад хуулийн зохицол

Эцэст нь хуулийн төслийн эх хувь, агуулга зэргийг бэлэн болгоно. *Хуулийн зарим зүйл заалтад өөрчлөлт оруулах тохиолдолд хуучин зүйл заалт болон*

шинэчлэгдэх зүйл заалтыг харьцуулсан хүснэгт бэлдэнэ. Үүнээс гадна хялбаршуулсан товхимол болон хэлэлцүүлгийн үеэр бусад гишүүд асуух магадлалтай асуултууд болон тэдгээрийн хариултуудыг бэлдэнэ.

Зураг 8 Өөрчлөлт оруулсан хэсэг болон хуучин хэсгийг харьцуулсан байгаа нь

新	旧	備考欄
第2章 採用	第2章 採用	
<p>第6条（採用） 会社は、<u>15歳以上の者で</u>入社を希望する者の中から採用試験に合格し、所定の手続きを経た者を従業員として採用する。</p>	<p>第6条（採用） 会社は、入社を希望する者の中から採用試験に合格し、所定の手続きを経た者を従業員として採用する。</p>	(追加)
<p>第7条（採用試験） 採用試験は、入社<u>希望者</u>に対して、次の書類の提出を求め、筆記試験、面接により選考を行い、従業員としての適合性を勘案して合格者を決める。 ただし、筆記試験は省略することがある。 ① 履歴書（写真貼付のもの） ② 特殊技能を有する者はその資格証明書 ③ その他会社が必要とする書類 <u>(削除)</u></p>	<p>第7条（採用試験） 採用試験は、入社<u>応募者</u>に対して、次の書類の提出を求め、筆記試験、面接により選考を行い、従業員としての適合性を勘案して合格者を決める。 ただし、筆記試験は省略することがある。 ① 履歴書（写真貼付のもの） ② 特殊技能を有する者はその資格証明書 ③ その他会社が必要とする書類 ④ 戸籍謄本</p>	(変更)
<p><u>第8条（試用期間）</u> <u>新たに従業員として採用された者は、入社の日より3ヶ月間を試用期間とする。</u></p>		(新設)
(略)	(略)	(略)

Засгийн газар хууль санаачлах нь

- Тухайн яаманд ажиллах төрийн албан хаагч боловсруулна
- Яам доторх хэлэлцүүлэг
- Засгийн газрын хууль зүйн асуудал эрхэлсэн газар дахь хяналт : Үндсэн хууль болон холбогдох бусад хуульд нийцэж байгаа эсэх, шүүхийн жишиг болон онолын тайлбарт нийцэж байгаа эсэх мөн логик дараалал, үг үсгийн зөв сонголт, хуулийг батлах болсон шалтгаан хуулийн төсөлд бүрэн тусгалаа олсон эсэх өнцгөөс төслийг хянана⁴⁵.
- Засгийн газрын хэлэлцүүлэг

⁴⁵ 内山 奈月 ほか『憲法主義』172 頁～173 頁、2014 年。Засгийн газрын хууль зүйн асуудал эрхэлсэн газарт өндөр мэдлэгтэй элит хүмүүс ажилладаг бөгөөд маш чанартай урьдчилсан хяналт хэрэгжүүлдэг.

- Өргөн мэдүүлэх
- Байнгын хорооны хэлэлцүүлэг
- Их хурлын хэлэлцүүлэг
- Хууль батлах

5.Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.2.4-т заасан хууль тогтоомжийн төслийн хүний эрхэд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийж байгаа бусад улс орнуудын туршлага

АВСТРАЛИ УЛС

Австралид шинээр боловсруулсан хуулийн төслийн хүний эрхэд үзүүлэх нөлөөллийг үнэлэх нь хууль боловсруулах, батлах үйл явцын чухал хэсэг бөгөөд энэхүү үнэлгээ нь хүний эрхийн хууль, олон улсын гэрээнүүд, зөвлөмжүүд, үндсэн хуулийн шаардлагуудыг хангах зорилготой. Энэ үйл явцыг "Хүний эрхийн нөлөөллийн үнэлгээ" (Human Rights Impact Assessment, HRIA) гэж нэрлэдэг бөгөөд хуулийн төслийн хамгийн чухал шийдвэрүүдийг гаргахдаа хүний эрхийг хамгаалах үүднээс тодорхой арга хэмжээ авах шаардлагатай гэж үздэг. Энэ нь хүний эрхийг хамгаалах, хууль тогтоомж нь шударга, тэгш үйлчлэх, нийтийн эрх зүйн шаардлагад нийцэхийг баталгаажуулах зорилготой байдаг.

Австралид хүний эрхийн үнэлгээг хэрхэн явуулдгийг доорх аргаар тодорхойлж болно:

1. "Хүний эрхийн дүгнэлт" буюу "Human Rights Compatibility Statement"

Австралийн хууль тогтоомжид шинэ хуулийн төсөл боловсруулах, хууль батлах үед хүний эрхийн нөлөөллийг үнэлэх үүрэгтэй. Үүнийг **"Human Rights Compatibility Statement"** буюу **"Хүний эрхийн нийцэлтэй байдал"** гэж нэрлэдэг. Энэ нь хуулийн төслийг боловсруулах явцад хуулийн төслийг ирээдүйд хэрэглэхэд хүний эрхийн ямар нэгэн зөрчил үүсэх үү, үгүй юу гэдгийг тодорхойлох зорилготой.

- **Парламентын хуулийн хүрээнд:** Австрали улс нь **Human Rights Act (HRA)** буюу **хүний эрхийн тухай хуулийг** 2004 оноос хэрэгжүүлж эхэлсэн бөгөөд энэ хуулиар тухайн хууль, төсөл нь Австралийн үндсэн хүний эрхийн стандарт, олон улсын хүний эрхийн гэрээ болон тайлбарлалтад нийцэж байгаа эсэхийг шалгадаг.

- **Үнэлгээний хариу:** Хуулийн төслийг боловсруулсан агентлаг нь тухайн төсөл нь хүний эрхийг хохироохгүй, эсвэл хүн амын зарим хэсэгт илүү ихээр нөлөөлөхгүй гэдгийг баталгаажуулахын тулд тухайн хуулийн төслийн хүний эрхийн нийцэлд дүгнэлт гаргах шаардлагатай. Энэ дүгнэлт нь тодорхой арга хэмжээг тусгаж, тухайн хуулийн төслийг хэрхэн өөрчлөх эсвэл засварлах шаардлагатайг тодорхойлдог.

2. Хууль зүйн шинжилгээ, олон улсын гэрээний нийцэл

Австралийн хууль зүйн тогтолцоо нь олон улсын хүний эрхийн гэрээнүүдийг дагаж мөрддөг бөгөөд шинэ хуулийн төслийн хүний эрхэд үзүүлэх нөлөөллийг үнэлэхдээ тухайн төслийг олон улсын эрх зүйд нийцэж байгаа эсэхийг судалдаг. Үүнд:

- **Олон улсын гэрээнүүдийн нийцэл:** Австрали нь НҮБ-ын Хүний эрхийн тунхаглал, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенци, Эмэгтэйчүүдийн эсрэг ялгаварлан гадуурхалтыг устгах конвенци, Төрөлх ард түмний эрхийн тухай конвенци зэрэг олон улсын гэрээнүүдийг баталгаажуулсан. Шинээр боловсруулсан хуулийн төсөл эдгээр гэрээнүүдтэй хэр нийцэж байгаа вэ гэдгийг үнэлдэг.
- **Шударга ёс, тэгш эрхийг хангах:** Хуулийн төсөл нь хүний эрхийг хамгаалах үүднээс тодорхой шалгуурыг хангах ёстой. Тухайлбал, хуулийн төсөл нь ямар нэгэн хүн амын бүлэгт илүү их дарамт үзүүлэх, эрх чөлөөг хязгаарлах эсэхийг судалж үзэх ёстой.

3. Хүний эрхийн үнэлгээний тайлан (Human Rights Impact Assessment)

Зарим тохиолдолд шинэ хуулийн төслийн хүний эрхийн нөлөөллийг үнэлэхэд Хүний эрхийн үнэлгээний тайлан гаргах шаардлагатай болдог. Энэ тайлан нь:

- Хуулийн төсөл нь хүний эрхийн ямар ямар элементүүдэд нөлөөлж болохыг үнэлнэ.
- Хуулийн төслийн хүрээнд батлах гэж буй арга хэмжээ нь хүний эрхийг хязгаарлах, эсвэл эрх зүйн зарчимтай нийцэх эсэхийг харгалзан үзнэ.
- Үүнтэй холбогдуулан хуулийн төслийг хэрхэн өөрчлөх шаардлага байгаа эсэхийг тодорхойлох.

4. Үндсэн хуулиар баталгаажсан эрхийг зөрчихгүй байх (Constitutional Rights Consideration)

Үндсэн хуулиар хязгаарлаагүй эрхийг (жишээ нь, өргөдөл гаргах, сонгох эрх) хуулийн төсөл нь зөрчихгүй байх ёстой бөгөөд үндсэн хуулийн хүрээнд

зөвшөөрөгдсөн байх шаардлагатай. Цаашилбал Үндсэн хуульд шинээр боловсруулан оруулж ирж буй хуулийн төсөл нь нийцэлтэй байх ёстой ба үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэхийг тодорхойлж, үүнд хүн амын эрхийг зөрчихгүй байх үндэслэлийг судалдаг.

5. Парламентын Хүний Эрхийн Хяналт (Human Rights Scrutiny)

Австралийн Парламент нь хуулийн төслүүдийн хүний эрхийн нийцлийг хянах үүрэгтэй байдаг ба Парламентын Хүний Эрхийн Комисс нь хуулийн төсөл батлахын өмнө хүний эрхийн асуудлыг нарийвчилсан шалгуурт оруулж, тухайн төсөл нь хүний эрхэд хэрхэн нөлөөлөхийг тодорхойлдог. Энэ хяналт нь олон нийтийн санал хүсэлтийг авч, хуулийн төслийн учруулж болохуйц хүндрэлийг илрүүлэх зорилготой.

6. Шинжээчид болон Олон нийтээс санал авах

Австралийн эрх зүйн систем нь хүний эрхийн асуудлыг шийдвэрлэхэд зөвшилцөл, олон нийтийн оролцоог чухалчилдаг. Шинээр боловсруулсан хуулийн төсөл нь олон нийтийн оролцоог шаарддаг бөгөөд:

- **Мэргэжилтнүүдийн үнэлгээ:** Шинжээчид болон иргэний нийгэм, хүний эрхийн байгууллагууд нь хуулийн төслийн хүний эрхийн үр дагавар болон иргэдийн эрхийг хамгаалахад үзүүлэх нөлөөний талаар санал өгч болно.
- **Олон нийтийн санал асуулга:** Хуулийн төслийг олон нийтийн өмнө тавих бөгөөд түүний үр дагавар, хүний эрхэд үзүүлэх нөлөөллийн талаар зөвшилцөл авч, батлахын өмнө олон нийтээс санал авах нь чухал.

Дүгнэлт:

Австралид шинээр боловсруулсан хуулийн төслийг хүний эрхэд үзүүлэх нөлөөллийг үнэлэх үйл явц нь **хүний эрхийн нийцэл, үндсэн хуулийн шаардлагууд, олон улсын гэрээнүүдтэй нийцэх эсэх, хүний эрхийн дүгнэлт болон олон талт зөвшилцөл** дээр тулгуурласан байдаг. Энэ үнэлгээний гол зорилго нь хуулийн төсөл хүний эрхийг зөрчихгүй, ялангуяа хамгийн эмзэг бүлгүүдийг хамгаалахад чиглэгдсэн зохицуулалтыг бий болгох явдал юм.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Засгийн Газраас хуулийн төсөл боловсруулах үе шатанд хуулийн төсөл дэх төрийн болон орон нутгийн төрийн захиргааны байгууллагын тодорхой захиргааны зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд ард иргэдийн эрхийг хязгаарласан эсхүл үүрэг хүлээлгэсэн зохицуулалтыг “Зохицуулалт шинэтгэлийн хороо”-гоор (цаашид “хороо”) хянуулдаг байна. Ард иргэдийн эрхийг хязгаарласан, үүргийг чангатгасан зохицуулалтыг заавал Хороогоор хянуулах ба хуулийн төслийг Засгийн газрын Хууль тогтоомжийн алба хянаж, Засгийн Газрын Хуралдаанд мэдүүлэх үед тус хорооны хяналтын дүгнэлтийг хавсаргах ёстой.

Энэхүү хороо нь 1998 оны 4 сард Захиргааны Журмын Ерөнхий хуулийн 23 дугаар зүйлд үндэслэн Засгийн газрын зохицуулалтын бодлогыг хэлэлцэх, өөрчлөх, зохицуулалтыг хянан боловсронгуй болгох асуудлыг цогцоор нь сайжруулах зорилгоор байгуулагдсан Ерөнхийлөгчийн дэргэдэх хороо юм. Зохицуулалтын шинэтгэлийн хороо нь 2 хорооны дарга (Ерөнхий сайд, Иргэдийн хорооны дарга), 20-25 гишүүнээс бүрдэх (ихэнх нь их дээд сургуулийн профессор, хуульч) ба одоогоор 25 гишүүнтэйгээр (иргэдээс сонгогдсон 17 гишүүн, засгийн газраас сонгогдсон 8 гишүүн) үйл ажиллагаа явуулж байна.

Зохицуулалт бий болгож, чангатгахыг шаардсан хуулийн төсөл санаачилсан төрийн захиргааны төв байгууллага нь юун түрүүнд зохицуулалтын нөлөөллийн үнэлгээг хийх ба энэхүү үнэлгээний үр дүнд үндэслэн зохицуулалтын зорилт, хамрах хүрээ, арга хэлбэрийг тодорхойлж, зохистой эсэхийг хянах юм.

Өөрөөр хэлбэл Захиргааны Журмын Ерөнхий хуульд өөрөө хянан шалгах тогтолцоог (7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг) нэвтрүүлсэн бөгөөд ингэснээр зохицуулалтыг бий болгох, чангатгахыг хүссэн төрийн захиргааны байгууллагууд зохицуулалтын нөлөөллийн үнэлгээний үр дүнд үндэслэн холбогдох мэргэжилтнүүдээс санал авч, бие даан шалгахыг урьтал болгодог байна. Бүх төрийн захиргааны төв байгууллагууд хуулийн төсөл санаачлах, хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл санаачилсан тохиолдолд зохицуулалтын асуудлаар хороо хяналт тавина. Хуулийн төсөл санаачлагч байгууллага зохицуулалтын нөлөөллийн үнэлгээг бэлтгэж тухайн байгууллагын өөрийн дотоод зохицуулалтын хяналтын хороогоор хянуулсны дараагаар тайланг хороонд хүргүүлнэ. Хороо нь төрийн захиргааны төв байгууллагуудаас ирүүлсэн тайланд үндэслэн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг хянан үзэж, шаардлагатай гэж үзвэл зохицуулалтыг буцаан татах, сайжруулахыг зөвлөдөг.⁴⁶

Зохицуулалт шинэтгэлийн үндсэн зорилго⁴⁷:

⁴⁶ Зохицуулалт шинэтгэлийн хороо, https://www.better.go.kr/fz/intro/RrcOrgn02_1.jsp, (2024.10.31 шалгав)

⁴⁷ Далай тэнгис, загас агнуурын яам,

- ✓ Зах зээлд төрийн оролцоог багасгах, хувийн хэвшилд бие даасан өрсөлдөөнийг дэмжих - эдийн засгийн үйл ажиллагаанд бие даасан байдал, бүтээлч байдлыг харуулах.
- ✓ Зохицуулалт бий болгох, чангатгахыг аль болох хязгаарлаж, шаардлагагүй зохицуулалтыг зоригтойгоор халж, байгаль орчин, аюулгүй байдал, эрүүл мэнд зэрэг зайлшгүй шаардлагатай зохицуулалтын зохицуулалтын арга хэрэгсэл, стандартыг оновчтой болгох.

Энэ үнэлгээний хувьд ард иргэдийн эрхийг хязгаарлаж, үүргийг чангатгасан зохицуулалтын тэнцвэртэй, зохистой байдлыг үнэлэхэд чиглэсэн бөгөөд хүний эрхэд нөлөөлөх байдлын үнэлгээнээс гадна уг зохицуулалтаас үүдэлтэй нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчинд үүсэх нөлөөллийн үнэлгээг нэгдмэл байдлаар хийдэг.

Жендерийн нөлөөллийн үнэлгээ⁴⁸

Түүнчлэн Засгийн газраас өргөн барьж буй хуулийн төсөлд Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангахад үзүүлэх нөлөөллийн үнэлгээг хийнэ. Уг үнэлгээг Засгийн Газрын Хууль тогтоомжийн албны хяналтын хуралдааны өмнө хийнэ. Жендерийн эрх тэгш байдал, Гэр бүлийн сайд нь хууль санаачлагч төрийн захиргааны төв байгууллагатай зөвшилцөн жендерийн нөлөөллийн үнэлгээг хийдэг. Энэхүү үнэлгээг хийж буй гол зорилгод дараах үндэслэл хамаарна⁴⁹:

- ✓ Засгийн Газраас өргөн мэдүүлж буй бодлого зохицуулалтын хүний эрх ялангуяа жендерийн эрх тэгш байдалд нөлөөлж буй байдал, жендерийн ялгаварлал үүсгэж буй шалтгаан зэргийг нэгдмэл байдлаар үнэлэн, жендерийн тэгш байдлыг хангах,
- ✓ Хүйсийн эрх тэгш байдалд суурилсан зохистой бодлогыг хэрэгжүүлснээр ард иргэдийн сэтгэл ханамжийг дээшлүүлэх.

Юун түрүүнд төрийн захиргааны төв байгууллага дараах асуудлыг цогцоор нь авч үзэн жендерийн нөлөөллийн үнэлгээг хийж, тайлан боловсруулна:

- ✓ Хүйсээр ангилсан жендерийн статистик
- ✓ Хүйсээр ялгаснаар хүртэх үр шим

<https://www.mof.go.kr/page/ko/selectPage.do?menuSeq=776&pageSeq=432&listUpdtDt=2024-10-28++10%3A00> , (2024.10.31 шалгав)

⁴⁸ Жендерийн нөлөөллийн үнэлгээний тухай хууль,

<https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EC%84%B1%EB%B3%84%EC%98%81%ED%96%A5%ED%8F%89%EA%B0%80%EB%B2%95> , (2024.10.31 шалгав)

⁴⁹ Жендерийн эрх тэгш байдал, Гэр бүлийн яам, 2023 оны Жендерийн нөлөөллийн үнэлгээний удирдамж, 2023,

<https://www.mogef.go.kr/kor/skin/doc.html?fn=c7bdec0166624da5bf07a97a2a9e662d.pdf&rs=/rsfiles/202410/> , (2024.10.31 шалгав).

- ✓ Жендэрийн нөлөөллийн үнэлгээний үр дүнд үндэслэн хуулийг сайжруулах төлөвлөгөө
- ✓ Жендэрийн нөлөөллийн үнэлгээний стандартын тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигаар тогтоосон бусад асуудал⁵⁰.

Энэ үнэлгээний тайланд 1) Тухайн хуулийн зохицуулалтын зорилго, тойм, 2) Хуулийн зохицуулалт дахь жендэрийн харьцаа, хуулийн зохицуулалт дахь жендэрийн онцлог, 3) Жендэрийн тэгш байдлыг хангахад шаардлагатай арга хэмжээ зэргийг хамруулж⁵¹ үнэлэх ба үнэлгээний тайланг Жендэрийн эрх тэгш байдал, Гэр бүлийн сайдад хүргүүлнэ. Сайдын хувьд нөлөөллийн үнэлгээний тайланд хийсэн хяналтын дүгнэлтийг холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагад мэдэгдэнэ. Төрийн захиргааны төв байгууллага нь нөлөөллийн үнэлгээний хяналтын дүгнэлттэй холбоотой үр дүнг хуулийн төсөлдөө тусгаж, жил бүр тухайн үр дүнг Жендэрийн эрх тэгш байдал, Гэр бүлийн сайдад хүргүүлнэ. Түүнчлэн Жендэрийн эрх тэгш байдал, Гэр бүлийн яам нөлөөллийн үнэлгээний шатанд зөвлөгөө өгөх, мэргэжлийн боловсрол олгох зэрэг сургалтаар хангах боломжтой байна.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Хуулийн төслийн нийтийн сонсголыг сайтар зохион байгуулдаг нь сайн туршлага байна. Нийтийн сонсголд тухайн салбарын эрдэмтэн, судлаач, мэргэжилтнүүд болон сонирхсон этгээд, эрх ашиг нь холбогдох этгээдүүд чөлөөтэй оролцож болдог.

Нийтийн сонсголын урилгыг Бүндэстагийн цахим хуудаст нээлттэй байршуулж, нээлттэй урилга түгээдэг байхаас гадна салбарын нэр хүндтэй эрдэмтэн, судлаачийг тухайлан урьж, ингэхдээ түүнд тодорхой хугацааны өмнө урьдчилан бэлтгэсэн асуултууд өгч, улмаар бичгээр хариулт авч, нийтийн сонсголд танилцуулдаг байна. Жишээ болгон нэгэн хуулийн төсөлд хамаарах нийтийн сонсголд зориулан Бүндэстагаас Германы Музейн холбооны Ерөнхийлөгч, Д-р. Экарт Кёне-д тавьсан асуултын каталоги, түүнд хариулт өгсөн байдлыг орчуулан оруулав.

⁵⁰ Одоогийн байдлаар бусад асуудлаар Ерөнхийлөгчийн зарлиг гараагүй.

⁵¹ Жендерийн нөлөөллийн үнэлгээний тухай хуулийн дагалдах журам, <https://www.law.go.kr/LSW//lsLinkCommonInfo.do?lspptninfSeq=114420&chrClsCd=010202>, (2024.10.31 шалгав)

ХБНГУ-ын “Соёлын үнэт зүйлсийг хамгаалах тухай хууль”-ийн төслийн нийтийн сонсголын асуултын каталоги

ХБНГУ-ын Бүндэстагийн Соёл, мэдээллийн хэрэгслийн байнгын хороо

Байнгын хорооны хэвлэлтийн дугаар: 18(22)125, 08.04.2016

Асуултын каталоги

Нийтийн сонсгол, 13.04.2016, PLH E.300

Холбооны Засгийн газрын өргөн мэдүүлсэн төсөл

Соёлын үнэт зүйлсийг хамгаалах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, Бүндэстагийн хэвлэлтийн дугаар: 18/7456

I. Тодорхойлолт ба томъёолол

1. Бид нийгмийн гишүүд болохынхоо хувьд өнөөдөр болон хойшдоо үндэстний үнэ цэнэтэй болон үндэстнийг шууд тодорхойлох соёлын үнэт зүйлс гэдэгт юуг ойлгох вэ? Ямар шалгуурууд байж болох вэ?
2. Хуулийн төсөлд дээрх ойлголтуудын тодорхойлолт болон шалгууруудыг санал болгосныг бидний зүгээс дэмжиж байгаа. Нэг мужийн хувьд, эсхүл Германын нэг бүс нутгийн хувьд ач холбогдолтой байдаг соёлын үнэт зүйлийг үндэстний үнэ цэнэтэй үнэт зүйлд тооцох нь бидний хувьд чухалд тооцогдож байна. Нөгөөтэйгүүр соёлын үнэт зүйлс гэдэг бол заавал мөнгөн дүнгийн хувьд үнэтэй зүйл байх албагүй. Бидний хувьд нэг маргаангүй зүйл байгаа нь соёлын үнэт зүйл нь бие даасан соёлтой үндэстэнд хамаарч байгаагийнхаа хувьд үндэстний үнэ цэнэтэй ба үндэстнийг шууд тодорхойлох гэсэн хоёр шинжээр үнэлэгддэг байх нь зөв юм.
3. Таны үзэж байгаагаар уг хуулийн төсөлд “соёлын үнэт зүйл”, “үндэстний соёлын үнэт зүйл”, “үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл” хэмээх ойлголтуудыг хэр оновчтой, харилцан хамааралтай тодорхойлсон байна вэ? Хэрвээ дутагдалтай тодорхойлсон бол таны зүгээс тодорхойлолтуудыг оновчтой болгох талаар ямар санал байна вэ?

Бид дээрх хуулийн төслийн хүрээнд тодорхойлсон тодорхойлолтуудтай зарчмын хувьд санал нэг байгаа.

Хуулийн төслийн 18 дугаар зүйлд (“Үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл” гэхийн оронд “Үндэстний соёлын үнэт зүйл” хэмээх ойлголтыг хэрэглэсэн) “соёлын үнэт зүйл”, “үндэстний соёлын үнэт зүйл”, “үндэстний үнэ цэнэтэй

соёлын үнэт зүйл” хэмээх ойлголтуудыг хэрэглэхдээ гол ялгааг нь гаргаж өгч чадаагүй алдаа байгаа болно.

4. “Үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл”-ийн тухайд тодорхой хугацаа зааж өгснийг та юу гэж үзэж байна вэ? Тухайлбал, тухайн соёлын үнэт зүйл нь дор хаяж 50 жилийн хугацаанд холбооны улсын газар нутагт оршин байсан бол бүртгэгдэх тухай зохицуулалт? Энэхүү зохицуулалт нь гадаадаас соёлын үнэт зүйлсээ буцаан шаардах тохиолдолд зөв зохицуулалт болох уу?

Энэхүү хугацааны асуудлыг бид дэмжихгүй байна. Соёлын үнэт зүйл гэдэг бол тухайн газар нутагт хэр удаан оршин байснаар ач холбогдол нь тодорхойлогддоггүй. Харин тухайн соёлын үнэт зүйл нь Герман хэмээх улс үндэстнийг тодорхойлж чадаж байгаа эсэхээр ач холбогдол нь хэмжигддэг. Жишээ нь: Гутэнбэргийн Библи хэдийгээр хэдхэн жилийн өмнө Германд эргэн ирсэн ч тэр нь бидний соёлын үнэт өв болох ач холбогдлоо алдаагүй байна.

5. Палеонтологийн объектын хувьд соёлын үнэт зүйлийн тодорхойлолтод орохдоо археологийн үнэт зүйлээс ялгамжтай тодорхойлогдож чадсан эсэх? Та энэ тодорхойлолтыг хангалттай тодорхой илэрхийлэгдсэн гэж үзэж байна уу? Тодорхой болгох шаардлагатай байна уу?
6. Хуулийн төсөлд “үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл”-ийг тодорхойлохдоо ХБНГУ-ын соёлын түүхийн хувьд онцгой ач холбогдолтой объект эсхүл цогц олдвор бөгөөд бүртгүүлэх шаардлагатай гэсэн байгаа. Энэхүү хамгаалалтын эрх зүйн үндэслэл нь зөв гэж та үзэж байна уу? Объектын цор ганц байдал нь бүртгэгдэх гол үндэслэл болохгүй юу?

II. “Үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл”-ийг арчлан хамгаалахын үр дагавар.

7. Соёлын үнэт зүйлийг “үндэстний үнэ цэнэтэй” хэмээн тодорхойлохдоо өөр ямар шинжүүдтэй холбож болно гэж та үзэж байна вэ? Холбогдох шинэчилсэн найруулгын хүрээнд соёлын үнэт зүйлсийг хадгалах, арчлан хамгаалах, худалдах, нийтийн хүртээл болгох талаар илүү тодорхой зохицуулалт хийх шаардлагатай юу? Хэрэв тийм бол ямар хэлбэрээр? “Үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл”-ийг хувийн эзэмшилтэй холбох асуудлыг шийдвэрлэх ёстой юу?

Соёлын үнэт зүйлсийг хадгалах, арчлан хамгаалах, худалдах, нийтийн хүртээл болгох нь нийтийн музей, архивын чиг үүрэг байдаг.

III. Бүртгэх шийдвэр гаргах ажиллагаа

8. Шинжээчдийн хорооны зөвшөөрөл нь дээд шатны мужийн байгууллагаас бүртгэл хийхэд заавал хангагдсан байх нэг нөхцөл байх ёстой юу? Үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйлсийн жагсаалтад объект бүртгэх тухай Шинжээчдийн хорооны

шийдвэр, санал хураалтын талаар та юу гэж бодож байна вэ? Энэ нь бүртгэлийн асуудал хариуцсан дээд байгууллагатай уялдаж чадаж байна уу?

9. Холбооны Засгийн газрын соёл, мэдээллийн хэрэгслийн асуудал эрхэлсэн сайд бүртгэлийн шийдвэр гаргах ажиллагааг өөрөө эхлүүлэх боломжийг та юу гэж үзэж байна вэ?

IV. Импорт, экспортын зохицуулалт.

10. Хуулийн 29 дүгээр зүйлд зохицуулсан импортын зохицуулалттай холбоотой ямар бэрхшээлтэй асуудал практик дээр байдаг вэ?
11. Хуулийн 30 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт импортын үед холбогдох бичиг баримттай байх, хууль ёсны импорт гэдгийг түүгээр нотлох ерөнхий үүргийг шаардаж байгаа. 2 дахь хэсгээр экспортын зөвшөөрлийг гарал үүслийн улсаас нь авахаар зохицуулсан нь импортын хууль ёсны байдлыг баталгаажуулна. Гэвч ийм боломжгүй тохиолдол байж болох уу?
12. Экспортлогч этгээд нь өөрт байгаа тухайн соёлын үнэт зүйлийг “үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл” хэмээн тооцохгүй байх боломжийг олгох тухай зохицуулалт хийх нь таны хувьд зөв гэж бодогдож байна уу? Үгүй. Үүнийг бид тууштай эсэргүүцэж байгаа.
13. Үзэсгэлэнгийн зорилгоор соёлын үнэт зүйлийг чөлөөтэй экспортлох дээд хугацааг хуулиар хязгаарлаж өгөлгүйгээр захиргааны байгууллагын сонгох боломжид хамааруулсныг та юу гэж дүгнэж байна вэ?

Бид 2 жилийн хугацаатай байх ёстой гэж үзэж байгаа. Хэрэв сунгах шаардлагатай бол хүсэлт гаргах тухай зохицуулалт хийх ёстой.

V. Үнэ болон насжилтын хязгаар.

14. Цуглуулгын хувьд тавигддаг экспортын зөвшөөрлийн үнийн хязгаарыг хүчингүй болгох ёстой юу? Үгүй.
15. Соёлын бусад үнэт зүйлсийн хувьд ч тэр үнийн хязгаарыг хүчингүй болгох нь зөв үү? Захиргааны байгууллагын зөвшөөрлийн тоо болон хүнд суртал энэхүү үнийн хязгаарыг хүчингүй болгох нэг үндэслэл таныхаар болох уу? Үгүй.

VI. Туслах үүрэг.

VII. Хууль бус худалдаа.

20. Хуулийн төсөлд археологийн соёлын үнэт зүйлсийн импорт болон гарал үүслийг нотлох талаарх баримт хийгээд туслах үүргийн талаар хэрхэн зохицуулсан гэж үзэж байна вэ? Хууль бус худалдааг хориглохын тулд үүрэг, хариуцлагын заалтыг хуулийн төсөлд хангалттай тусгаж чадсан гэж үзэж байна уу?

Худалдаалагдаж буй соёлын үнэт зүйлсийн хувьд хангалттай нотлох баримт дагалдаж байгаа тохиолдолд хууль бус худалдааны эсрэг үр нөлөөтэй хуулийн хамгаалалт хийсэн гэж үзэж болно. Худалдагч болон худалдан авагчийн хооронд эрх зүйн баталгаатай байдал бий болж чадаж байгаа бол тэнд хууль ёсны худалдаа болж байна гэж ойлгоно.

21. Соёлын үнэт зүйлсийн импорт, экспортын болон бусад археологийн соёлын үнэт зүйлсийг буцаан авах тухай зохицуулалт хуулийн төслийн хүрээнд хэрхэн туссан гэж та дүгнэж байна вэ? Археологийн соёлын үнэт зүйлсийг хамгаалах болон соёлын үнэт зүйлсийн хууль бус худалдааг хориглох талаар хийсэн зохицуулалтыг сайжруулах талаар таны санал? Археологийн соёлын үнэт зүйлсийн хувьд үнийн хязгаар нь 0 евро байх ёстой. Тэгж гэмээнэ эрх зүйн үр нөлөөтэй хамгаалалт болж чадна.

VIII. Байгалийн шинжлэх ухаан ба судалдаа.

22. Байгалийн шинжлэх ухааны болон палеонтологийн олдворуудын хувьд хийгдэх судалгаа, шинжилгээний талаар зохицуулалтын тухайд?

Томоохон судалгааны музейнүүд олдворуудыг дотоод болон гадаадад судлан шинжлэх, арчлан хамгаалах ажлыг гүйцэтгэх ёстой. Хуулийн 25 дугаар зүйлд тийм олдворыг экспортлох ерөнхий зөвшөөрлийн талаар тусгасан байх бөгөөд энэ нь зайлшгүй юм.

IX. ЮНЕСКО-ийн конвенцийг хэрэгжүүлэх.

26. Хуулийн төсөлд 1970 оны “Соёлын дурсгалт зүйлсийн олон төрлийг хөхиүлэн дэмжих, хамгаалах тухай Юнеско-ийн конвенц”-ийн зохицуулалтыг хэр тусгаж өгсөн гэж та үзэж байна вэ?

Энэ хуулийн төслийн хүрээнд 1970 оны Юнескогийн конвенцийн зохицуулалтыг тусгаж өгөх замаар сайжруулалт хийгдсэн. Гэхдээ европын болон бусад орнуудад энэхүү конвенцийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх шаардлага байгаа.

X. Бюрократ.

XI. Урьдчилан худалдан авах эрх.

28. Хувийн өмчид хамаарах бөгөөд “үндэстний үнэ цэнэтэй соёлын үнэт зүйл”-ээр бүртгэгдсэн соёлын үнэт зүйлийг худалдан авахдаа худалдагчид тохирох нөхөн төлбөр өгдөг байх тухай асуудал нэлээн шүүмжлэл дагуулсан. Энэ асуудлыг “английн загвар”-аар буюу төрөөс худалдан авах эрхийг хэрэгжүүлэх боломжийг хуульчлах саналыг хуулийн төсөлд тусгасан. Энэхүү загварыг суулгаснаар гарах эерэг ба сөрөг үр дагаврыг та юу гэж бодож байна вэ?

XII. Гааль.

29.Энэ хуулийн төсөлд тусгасан гаалийн байгууллагын эрх хэмжээ, чиг үүргийн талаар та ямар байр суурьтай байна вэ? Археологийн олдвортой холбоотой импортын болон экспортын эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулах шаардлага байна гэж та үзэж байна уу?

XIII. Бусад зүйл.

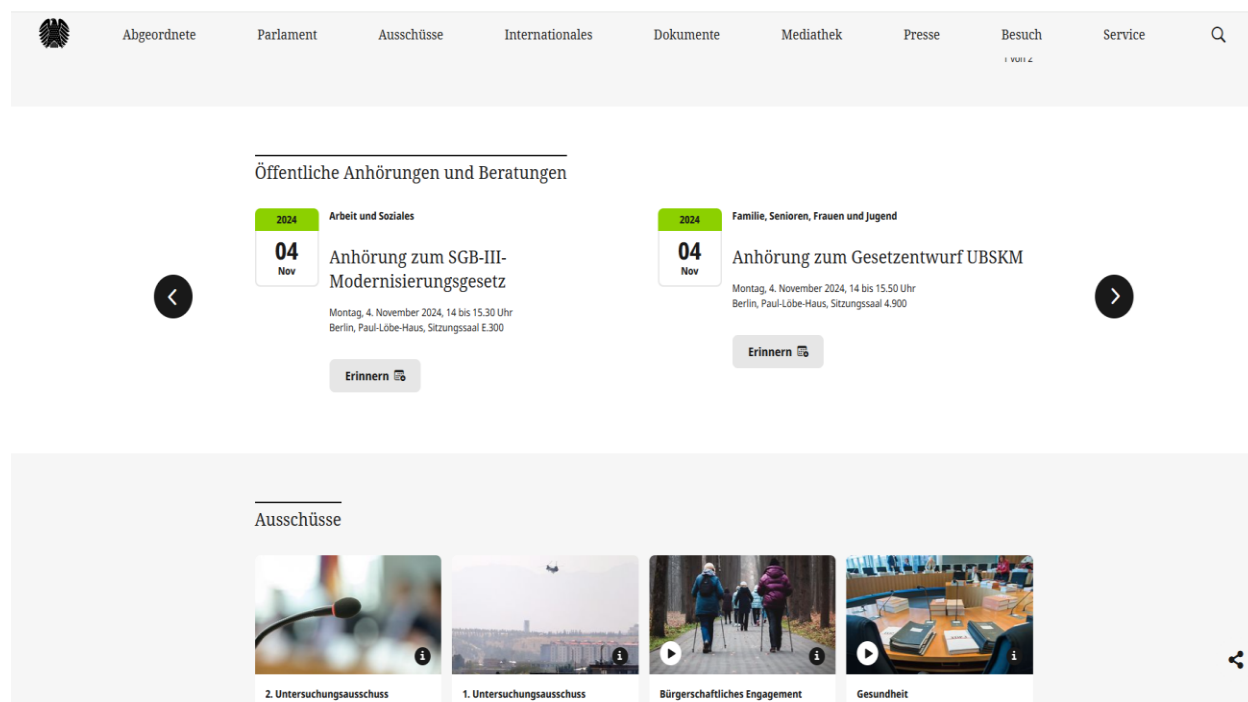
Берлин хот, 08.04.2016

Проф., Д-р. Экарт Кёне

Германын Музейн холбооны Ерөнхийлөгч

Бүндэстайгийн албан ёсны цахим хуудаст Хуулийн төслийн нийтийн сонсголын зарыг нээлттэй байршуулсан байдал:

Зураг 10

ЯПОН УЛС

Япон Улсад хууль тогтоомжийн төслийн хүний эрхэд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийх тухай хуульд заагаагүй боловч парламент болон засгийн газар дахь хуулийн асуудал эрхэлсэн алба үндсэн хуульд нийцэж буй эсэх талаар урьдчилсан хяналт хийдэг учраас хүний эрхэд нөлөөлөх байдлын талаас үнэлгээ хийдэг.

Дэлхийн хоёрдугаар дайнаас хойш Үндсэн хууль зөрчсөн гэсэн нийт 12 шийдвэр гарсан бөгөөд үүний шалтгааныг хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэхээс өмнөх урьдчилсан хяналт сайн хэрэгжиж байгаатай холбон тайлбарладаг⁵².

⁵² 内山奈月, 南野森『憲法主義 条文には書かれていない本質』(2014年)

6Хуулийн бүтэц, дараалал, нэр томъёоны хэсэгт дараах асуудлыг харьцуулан судлах. Үүнд: Нэр томъёоны дарааллыг хэрхэн бичиж байгаа талаар /цагаан толгойн үсгийн дараалал, зохицуулалтын дараалал г.м/, хуулийн бүтэц, дарааллыг гаргах, гарчиг оноон бүлэглэх, зүйлд хуваарилахад нийтлэг баримтлах логик уялдаа, зарчим гэх мэт;

АВСТРАЛИ УЛС

Австралийн Засгийн газрын хуулийн төсөл боловсруулах гарын авлага (Australian Government Law Drafting Manual) <https://www.opc.gov.au/drafting-resources/drafting-general> нь хууль зүйн баримт бичиг боловсруулахад шаардлагатай техникийн зааварчилгаа болон бүтцийн заавар агуулсан гарын авлага юм. Энэ гарын авлага нь Австралийн Засгийн газар, хууль тогтоогчид, хуульчдад хуулийн төсөл боловсруулахдаа зөв бүтэц, логик уялдаатай байлгахыг зааж өгдөг. Энэхүү гарын авлага нь олон улсын болон дотоодын хууль зүйн баримт бичиг боловсруулахад ашиглагддаг стандартууд, арга барилууд байдаг.

Хуулийн зохицуулалт боловсруулахад гарчиг, бүлэг, зүйл зэргийг зөв дараалал, логик уялдаатайгаар бүтэцлэх нь хуулийн ойлголтыг тодорхой болгох, хэрэгжүүлэхэд хялбар болгох, мөн хууль хэрэглэгчдэд ойлгомжтой байх үндэс суурь болдог. Энэ үйл явц нь хуулийн бүтэц, хэлбэрийн логик уялдаа, үндсэн зарчим, хуулийн зохицуулалтын зорилго-д нийцэх ёстой.

Хуулийн зохицуулалтын дараалал, логик уялдаа, зарчим

5. Хуулийн зохицуулалтын дараалал
- Хуулийг боловсруулахад дараалал нь маш чухал. Хуулийн зохицуулалтын дараалал нь хууль тогтоомжийн логик хамаарал, системийн бүтцийн зохион байгуулалт, хэрэглээний хүрээнд юуны түрүүнд зайлшгүй байх зүйлсийг тодорхойлоход чиглэгддэг.
- **Нийтлэг үгс болон тодорхойлолтууд:** Эхэнд нь хуулийн үүднээс хэрэглэгдэх зарим чухал нэр томъёо, тодорхойлолтыг заавал оруулах ёстой. Ингэснээр хуулийг хэрэглэхдээ тодорхой ойлголт гарч ирдэг.
 - **Хуулийн зорилго, үндэслэл:** Хуулийн зорилго болон үндэслэлийг эхний хэсэгт тодорхойлно. Энэ нь тухайн хууль ямар шаардлагын дагуу батлагдаж байгаа, ямар асуудлыг шийдвэрлэхийг зорьж буйг харуулдаг.
 - **Ерөнхий хэсэг (General Provisions):** Хуулийн ерөнхий зохицуулалтуудыг тодорхойлдог хэсэг бөгөөд хууль хэрэгжих нөхцөл,

нэр томъёо, бүхий л хууль зүйн үндсийг тавьдаг. Жишээ нь, хуулийн мөрдөгдөх хүрээ, хуулийн үйлчлэх хугацаа зэрэг.

- **Тусгай хэсэг (Specific Provisions):** Энэ хэсэгт тухайн хуульд холбоотой тодорхой асуудлууд болон журам, төрлийн хуулиудыг авч үзнэ. Хуулийн зорилтод тусгагдсан асуудал бүрийн хувьд тусгай зохицуулалт оруулна.

6. Гарчиг, бүлэглэх, зүйлд хуваарилах
Хуулийг групп болгон бүлэглэх нь үйл ажиллагааны логик, нарийвчилсан зохицуулалт хийхэд чухал үүрэгтэй. Үүний тулд гарчиг, бүлэг, зүйл, хэсэг зэргийг тодорхой хувааж, ашиглах нь хуулийн бүтэц төгс болох боломжийг бүрдүүлдэг.

- **Гарчиг:** Хуулийн эхний хэсэгт "Нийтлэг үндэслэл", "Зорилго", "Тодорхойлолтууд" зэрэг гарчигт хуулийн агуулгыг өндөр түвшинд оруулдаг. Энэхүү гарчиг нь хуулийн бүрэн утга агуулгыг тодорхойлон илэрхийлдэг.
- **Бүлэглэл:** Хуулийг бүлэглэх нь тухайн хууль ямар үндсэн асуудлыг шийдвэрлэх гэж байгаа эсэхийг товчлох зорилготой. Бүлгүүд нь тухайн хуульд тусгагдсан асуудал бүрийг эхнээс нь онцгой төрлөөр бүлэглэх боломжийг олгодог. Хуулийн бүлэгт зөвхөн тухайн бүлгийн агуулгатай холбоотой асуудлууд багтдаг. Жишээ нь, "Гэмт хэргийн талаар", "Эрх зүйн хариуцлага", "Төсвийн зохицуулалт" гэх мэт.
- **Зүйл, хэсэг:** Зүйл нь хуулийн маш тодорхой, нарийн зохицуулалтыг агуулдаг. Зүйлийн агуулга нь хуулийн нийтлэг зорилт болон агуулгыг хамгийн жижиг хэсгээр нарийвчлан танилцуулдаг. Зүйлийг Хэсэг болгон хувааж болно. Хэсэг нь тухайн зүйлд тусгагдсан асуудлын нарийвчилсан зохицуулалт хийж буй хэсэг юм.

7. Логик уялдаа, үндсэн зарчим
Хуулийн зохицуулалт логик уялдаатай байж, цогц, дэс дараалалтай байх ёстой. Хуулийг батлахдаа дараах үндсэн зарчмуудыг баримтлах нь чухал.

- **Логик уялдаа:** Хуулийн зүйл, хэсгүүд нь нэг нэгэндээ логик холбоотой, дараалалтай байх ёстой. Хуулийг тодорхой зорилготой боловсруулж, аливаа зохицуулалтууд нь нэг нэгэнтэйгээ нийцэж байх нь чухал.
- **Хэм хэмжээний ойлголт:** Хуулийг бичихэд тогтвортой хэм хэмжээний ойлголт байх ёстой. Жишээ нь, нэг хууль эсвэл зүйл нь дараагийн хууль эсвэл зүйлтэй харьцуулахад адилгүй зааварчилгааг өгөхгүй байх ёстой.
- **Эрх зүйн нарийвчлал:** Хуулийн зүйл бүр тодорхой, хэрэглэхэд ойлгомжтой байх ёстой. Хэрэв хуулийн зүйл эсвэл хэсэг нь ойлгомжгүй байвал хэрэгжихэд хүндрэлтэй байх магадлалтай.

- **Үйлчлэлтэй байдал:** Хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд түүний үйлчлэл бүрэн дүүрэн байх ёстой. Хуулийн зөвлөгөө, бүлэг, зүйлүүд нь хэрэглэгчид эсвэл олон нийтэд хэрэгтэй болгох үүднээс бүхэлдээ үйлчлэх хүрээ гаргаж өгөх ёстой.
8. Тайлбар, тодорхойлолт, зааварчилгаа
- Хуулийг боловсруулахдаа заавал тодорхойлолт өгч, шаардлагатай тохиолдолд тайлбар бүхий зааварчилгаа хийх нь хууль хэрэглэгчдэд туслах ач холбогдолтой. Тодорхойлолт нь хуулийн нэр томъёоны тодорхой утгыг тайлбарлах зорилготой бөгөөд хуулийн хэрэгжилтэд амар хялбар байлгах үүднээс чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.
- **Хэлний тодорхой байдал:** Хуулийг бичихэд хэлний тодорхой байдал чухал байдаг. Хуулийн агуулгыг илүү ойлгомжтой байлгахын тулд тодорхой, гажуудалгүй үгсийг ашиглах ёстой.
 - **Тодорхойлолтууд:** Хуулийн нэр томъёог тодорхойлон бичих нь маш чухал. Хуулийн бүхий л үгсийг зөв тодорхойлж, нэгэнт тодорхойлсон нэр томъёог дахин хэрэглэж, санаатайгаар солихгүй байх хэрэгтэй.
 - **Нэр томъёо ба хэрэглээ:** Хуулийг бичих үед хэрэглэгдэх нэр томъёоны утга тодорхой байх ёстой. Жишээ нь, "тусгай хэрэгцээтэй" гэж бичихээс илүүтэйгээр ямар төрлийн тусгай хэрэгцээ байхыг дэлгэрэнгүй тайлбарлах.

Хуулийн зохицуулалтын нарийвчилсан бүтэц, гарчиг, бүлэг, зүйлд хуваарилах логик нь хуулийн зорилго, үндэслэл, хэрэгжилт зэргийг зөв, ойлгомжтой, ашиглахад хялбар болгоход тусалдаг. Хуулийн төсөл боловсруулж буй хуульчид, мэргэжилтнүүд эдгээр зааварчилгааг мөрдөх нь хуулийн бичиг баримт зөв, үйлчилдэг байдлыг хангаж чадна.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ-ын хувьд хуулийн төслийг боловсруулахдаа 2023 онд Засгийн Газрын Харьяа Хууль Тогтоомжийн газраас баталсан “Хуулийн төсөл боловсруулах болон хяналтын стандарт”-ыг дагаж мөрдөж байна. Энэхүү стандарт нь хуулийн төсөл боловсруулах болон хяналтын шатанд ашиглагдах үндсэн стандарт бөгөөд Үндэсний Ассамблей, Үндсэн хуулийн цэц, Дээд Шүүх бусад төрийн захиргааны төв байгууллагын санал хүсэлтээр дамжин эцсийн байдлаар батлагдсан болно. Засгийн газраас хуулийн төсөл санаачлах үед хуулийн төслийг боловсруулахдаа энэхүү стандартыг баримтлана.

Хуулийн бүтэц, дарааллын тухай:⁵³

Хуулийн бүтэц нь тухайн хуулийн агуулгаас хамааран харилцан адилгүй байдаг боловч гол төлөв хуулийн зорилго, нэр томьёо тайлбарласан зохицуулалт, хуулийг тайлбарласан зохицуулалт, хуулийн хамрах хүрээг зохицуулсан зохицуулалт, бусад хуультай холбогдох харилцан хамаарлын тухай зохицуулалтыг хамрах нь олонтаа. Сүүлийн үед хуулийн үзэл баримтлал, төрийн болон орон нутгийн байгууллагын эрх үүрэг, хариуцлага, бодлого тогтоох үүрэгтэй холбоотой асуудлыг ерөнхийд нь тусгах тохиолдол их гарч байна. Иймд хуулийн төслийг боловсруулахдаа үндсэндээ хуулийн бүтцийг дараах байдлаар тогтооно:

- ✓ Хуулийн зорилго
- ✓ Хуулийн үзэл баримтлал
- ✓ Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт
- ✓ Хуулийн тайлбар зохицуулалт
- ✓ Төрийн болон захиргааны байгууллагын эрх үүрэг, хариуцлага, бодлого боловсруулах үүрэгтэй холбоотой зохицуулалт
- ✓ Хуулийн зохицуулалт хамрах хүрээ
- ✓ Бусад хууль тогтоомжтой холбогдох холбоо хамаарлын тухай зохицуулалт

Хуулийн зорилготой холбоотой зохицуулалт

Хуулийн зорилго заасан зохицуулалт нь хууль тогтоох зорилгыг товч бөгөөд тодорхой тусгасан өгүүлбэр юм. Хуулийн зорилгыг хуулийн 1 дүгээр зүйлд зохицуулна. Ихэнх хууль зорилго заасан зохицуулалт агуулах боловч Иргэний хууль, Эрүүгийн хууль, Худалдааны хууль нь зорилго заасан зохицуулалт агуулдаггүй.

Хуулийн үзэл баримтлалтай холбоотой зохицуулалт

Хуулийн үзэл баримтлалын зохицуулалт нь тухайн хуулийг батлах болсон үзэл санааг илэрхийлэх ба үзэл суртлын талаарх тунхаглалын шинжтэй зохицуулалт юм. Зорилго заасан зохицуулалтыг агуулсан хуулийн хувьд ихэвчлэн хуулийн үзэл баримтлалтай холбоотой зохицуулалтыг агуулах шаардлагагүй. Харин зорилго заасан зохицуулалтыг илүү дэлгэрэнгүй тайлбарлах зорилгоор “Үндсэн зарчим”, “Үндсэн хандлага”, “Үндсэн үзэл баримтлал” зэрэг олон янзаар нэрлэх боловч стандартын дагуу “Үндсэн үзэл баримтлал” гэсэн илэрхийллээр зохицуулалт болгон оруулж болно.

Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт, дараалал

⁵³ Засгийн Газрын Харьга Хууль тогтоомжийн алба, “Хуулийн төсөл боловсруулах болон хяналтын стандарт”, 2023, 49-81. <https://www.moleg.go.kr/menu.es?mid=a10105030000>, (2024.10.31 шалгав)

Нэр томьёоны тодорхойлолтын зохицуулалт нь хуульд ашиглагдсан нэр томьёо дотроос үзэл баримтлалын хувьд чухал ач холбогдолтой буюу нийтлэг хэрэглэгддэг нэр томьёоны утгаас өөр утгаар хэрэглэгдэж байгаа нэр томьёоны утгыг тодорхой болгох зорилгоор хуульд тусгайлан оруулдаг болно. Нэр томьёоны тодорхойлолтын зохицуулалт нь хууль тогтоомжийг тайлбарлах, хэрэглэхэд үүсэх эргэлзээг арилгах, эрх зүйн маргаанаас урьдчилан сэргийлэх замаар хууль тогтоомжийг тууштай хэрэгжүүлэх, иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах зорилготой.

Нэр томьёог тодорхойлохдоо Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Эрүүгийн хууль, Захиргааны Ерөнхий хууль зэрэг суурь хуулиудад хэрэглэгдэж буй нэр томьёо, үг хэллэгийг хүндэтгэн үзэж, ижил нэр томьёог ижил утгаар тодорхойлох нь тохиромжтой. Нийгэмд тогтсон утга санаанаас хол байгаа нэр томьёоны тодорхойлолт нь хуулийн агуулгын ойлгоход хүндрэл учруулж болзошгүй тул болж өгвөл түгээмэл хэрэглэгддэг нэр томьёог хэрэглэх нь зүйтэй.

Нэр томьёоны тодорхойлолт нь зорилго заасан зохицуултын дараа орох (Үндсэн үзэл баримтлал заасан зохицуулалт байвал 3-р зүйлд зохицуулна) ба нэр томьёоны тодорхойлолтыг “Тодорхойлолт” гэсэн нэртэйгээр зохицуулна. Ихэвчлэн нэр томьёоны толорхойлолтыг ерөнхий зохицуулалтын хүрээнд хуулийн эхэнд зохицуулах боловч тодорхойлох гэж байгаа нэр томьёо нь хуулийн зөвхөн нэг хэсэгт хэрэглэгдсэн бол ерөнхий зохицуулалтаас илүү тухайн нэр томьёог хаана хэрэглэж байгаа тухайн хэсэгт тодорхойлж болно. Мөн түүнчлэн агуулга ихтэй хуульд заасан нэр томьёо бүрийг тодорхой тодорхойлоход хүндрэлтэй тохиолдолд хуульд нэр томьёог ерөнхийд нь тодорхойлж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Ерөнхий сайдын захирамж, сайдын тушаалд илүү тодорхой байдлаар тодорхойлон зохицуулж болно.

Тодорхойлолт нь аль болох тодорхой байх ёстой тул “зэрэг, түүнээс гадна, үүнтэй адил” гэсэн тодорхойгүй үйл хэллэг ашиглаж болохгүй. Тодорхойлох нэр томьёо нь ганц байх тохиолдолд хуульд “Энэ хуульд “...”-ийг ингэж ойлгоно” хэмээн зохицуулна. Харин тодорхойлох нэр томьёо 2 болон түүнээс дээш байх тохиолдолд бие даасан өгүүлбэр үүсгэн “Энэ хуульд хэрэглэсэн нэр томьёог дараах утгаар ойлгоно” хэмээн зохицуулна. Тодорхойлж буй нэр томьёоны дараалалтай холбоотой тусгай стандарт байхгүй байна.

Хуулийн тайлбар зохицуулалт

Хуулийн тайлбар зохицуулалт гэдэг нь хуулийг тайлбарлах удирдамжийг тогтоосон зохицуулалт юм. Зорилго заасан зохицуулалт, үндсэн үзэл баримтлалын зохицуулалт, тодорхойлолтын зохицуулалт ч хуулийн заалт бүрийг тайлбарлах, хэрэглэхэд чиглүүлэх үүрэг гүйцэтгэдэг. Гэвч хуулийн тайлбар зохицуулалт нь тодорхой агуулга, асуудалд хуулийг тайлбарлах, хэрэглэх үед гарч болох эрх зүйн маргааныг хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх шаардлагатай үед хуулийн тайлбарын талаарх удирдамжыг зааж өгдөг. Хууль хэрэглэх, хэрэгжүүлэх явцад иргэдийн эрх чөлөө, эрхэд халдах эрсдэлтэй, тэрхүү хязгаарыг нь урьдчилан

тодорхой болгох гэж байгаа бол тухайн заалттай холбоотой тайлбарлах зохицуулалт оруулах нь зүйтэй.

Төрийн болон захиргааны байгууллагын эрх үүрэг, хариуцлага, бодлого боловсруулах үүрэгтэй холбоотой зохицуулалт

Төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллагын үүрэг, хариуцлага, бодлого боловсруулах үүргийн тухай зохицуулалт тухай хуулийн зорилгод хүрэхийн тулд төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллагын биелүүлэх шаардлагатай үүрэг хариуцлагыг тогтоодог. Эдгээр зохицуулалтыг тухайн хуулийн агуулгаас хамааран хамгийн тохиромжтой нэрээр нэрлэн зохицуулах шаардлагатай ба ихэвчлэн “Засгийн газрын үүрэг”, “Төрийн үүрэг” зэргээр нэрлэн ихэвчлэн нэр томъёоны зохицуулалтын дараа бусад зохицуулалтын урд оруулан зохицуулна.

Хуулийн зохицуулалт үйлчлэх хүрээ

Хуулийн зохицуулалт үйлчлэх хүрээг зохицуулсан зохицуулалт нь холбогдох хуульд хамаарах асуудлыг тодруулах зорилгоор гаргасан зохицуулалтыг хэлнэ. Хуулийн үйлчлэх хүрээг хуулийн зохицуулалтыг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн хэрэглэх, хамаарахгүй асуудлын хамрах хүрээг зааж өгөх, эсвэл хуулийн зарим заалтыг тодорхой хүрээнд хязгаарлаж хэрэглэхийг заасан агуулгаар зохицуулна. Хуулийн үйлчлэх хүрээ заасан зохицуулалтыг “Зохицуулалт үйлчлэх хүрээ” хэмээн нэрлэх ба хуулийн бүх буюу хэд хэдэн зохицуулалтад хамаарах бол ерөнхий заалтад тусгана. Харин зөвхөн тодорхой зохицуулалт эсвэл зүйлд хамааралтай бол тухайн зохицуулалтын дараа зохицуулалт болгон оруулна.

Бусад хууль тогтоомжтой холбогдох холбоо хамаарлын тухай зохицуулалт

Нэг хуулиар зохицуулж байгаа объект, асуудал нь бусад хуультай давхцах, харилцан уялдаатай байх тохиолдол олон байдаг. Иймд хууль тус бүрийн зохицуулалтын уялдаа холбоо, тэнцвэрийг хадгалахын тулд бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдөхгүй байх, хууль тогтоомжийн уялдаа холбоог хангах үүднээс бусад хууль тогтоомжтой холбогдох холбоо хамаарлыг тодорхой зааж өгөх ёстой. Бусад хууль тогтоомжтой холбогдох холбоо хамаарлын зохицуулалтыг ерөнхий болон нэмэлт заалтын аль алинд нь ашигладаг боловч хэрэглэх зорилго, агуулга нь өөр байдаг. Ерөнхий заалтад зохицуулах тохиолдолд хууль болон бусад хууль тогтоомжийн хэрэглээний тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлоход, нэмэлт заалтад зохицуулах нь хуулийн шинэчилсэн найруулгын дагуу бусад хуультай холбоотой зохицуулалтыг эмхлэн зохицуулахад ашиглагдана. Ихэнх тохиолдолд “Бусад хуулийн харилцан хамаарал” гэсэн нэртэйгээр ерөнхий заалтуудын хамгийн сүүлд зохицуулагдана.

Хуулийн гарчиг оноон бүлэглэх, зүйлд хуваарилагдах нийтлэг баримтлах логик уялдлаа, зарчим⁵⁴

Хууль нь ерөнхийдөө хуулийн нэр, үндсэн хэсэг, нэмэлт хэсгээс бүрдэнэ. Хуулийн нэр нь тухайн хуулийг тодорхойлсон өвөрмөц нэр байх ба үндсэн хэсэг нь хуулийн үндсэн зохицуулахаар зорьж буй агуулгыг тодорхойлсон хэсэг байх ба нэмэлт заалт нь хуулийн хэрэгжих хугацааг тодорхойлсон хэсэг, хэрэглээний жишээ, шилжилтийн арга хэмжээ зэргийг тодорхойлсон зохицуулалтыг агуулна.

Үндсэн хэсэг нь олон тооны зүйлээс бүрдэх ба хуулийг хялбархан ойлгохын тулд зүйлийн шинж чанараар нь хэд хэдэн “бүлэг” болгон хувааж болно. “Бүлэг” дэх зүйлийн тоо их байвал зүйлүүдийг “хэсэг” болон “заалт”-ын дарааллаар илүү нарийвчлан зохицуулна. Хэсэг заалтын зохицуулалтыг үндсэн ерөнхий заалтад зохицуулах бол нэмэлт хэсэгт зохицуулахгүй байна.

Зүйл нь 1 дүгээр зүйл, 2 дугаар зүйл гэх мэтээр тэмдэглэгдэнэ. Зүйлд олон төрлийн агуулгыг тодорхойлох шаардлагатай бол “хэсэг”, “заалт”-аар ангилан зохицуулна.

Хуулийн зүйлийг гарчиг оноон бүлэглэх

Хуулийн зүйлд юу зохицуулсныг ойлгох, хуулийн агуулгыг хайхад хялбар болгох үүднээс хуулийн зохицуулалтыг товчлон хураангуйлж, "Зүйл"-ийн дараа шууд хаалтанд оруулан "Гарчиг" үүсгэдэг. Хэрэв зүйлд олон янзын зүйлийн талаар зохицуулсан тохиолдолд бол тэр дундаас үндсэн агуулгыг нэг дор ойлгоход хялбар байхын тулд гарчгийг төлөөлөх үг, хэллэг ашиглан тодорхойлно.

Хуулийн хэлбэрийн хувьд харвал:

⁵⁴ Засгийн Газрын Харьга Хууль тогтоомжийн алба, “Хуулийн төсөл боловсруулах болон хяналтын стандарт”, 2023, 727-729. <https://www.moleg.go.kr/menu.es?mid=a10105030000>, (2024.10.31 шалгав)

БНСУ-ын Үндсэн хууль

Зураг 11

대한민국헌법

[시행 1988. 2. 25.] [헌법 제10호, 1987. 10. 29. 전부개정]

전문

- 유한민 연설문에는 있는 우리 대한민국의 1천8백으로 건립된 대한민국의 독립의 법도와 법칙에 항거한다. 4·19이후를 가져오고, 조국과 민주주의를 평화적 방법에 입각하여 정복, 인도의 통치와
우리 민족의 역사를 공표하고, 모든 사회적 폐습과 불평을 타파하고, 자유와 조화를 바탕으로 자치민주적 기치를 세우고 백성에게서 백성을 깨워 주고, 경제·문화의 토대 건설에 힘을 쏟고 있다. 힘
력을 최고로 발휘할 것이다. 자유와 평등에 따르는 자유와 의무는 불가분의 한 몸으로서 국가는 민간의 공공행위를 가장 하고 박멸하는 합리적인 사회개혁과 대중공영에 이바지함으로써 부흥과 부활의 자존의 간
청과 자유와 행복을 영원히 확보함을 다짐한다(1946년 7월 12일에 제정되고 8월에 걸쳐 헌법 협의회에서 국회의 의결을 거쳐 국민투표에 의해 개헌한다).

1987년 10월 29일

제1장 총강

- ☐ **제1조** ①대한민국의 민주공화국이다.
②대한민국의 주권은 국민에게 있고, 모든 권력은 국민으로부터 나온다.

☒ **제2조** ①대한민국의 국민이 되는 요건은 법률로 정한다.
②국가는 법률이 정하는 바에 의하여 재외국민을 보호할 의무를 진다.

☒ **제3조** 대한민국의 영토는 한반도와 그 부속도서로 한다.

☒ **제4조** 대한민국은 통일을 지향하며, 자유민주적 기본질서에 입각한 평화적 통일정책을 수립하고 이를 추진한다.

☒ **제5조** ①대한민국은 국제평화의 유지에 노력하고 침략적 전쟁을 부인한다.
②국군은 국가의 안전보장과 국토방위의 신성한 의무를 수행함을 사명으로 하며, 그 정치적 중립성은 준수된다.

☒ **제6조** ①헌법에 의하여 체결·공포된 조약과 일반적으로 승인된 국제법규는 국내법과 같은 효력을 가진다.
②외국인은 국제법과 조약이 정하는 바에 의하여 그 지위가 보장된다.

☒ **제7조** ①공무원은 국민전체에 대한 봉사자이며, 국민에 대하여 책임을 진다.
②공무원의 신분과 정치적 중립성을 법률이 정하는 바에 의하여 보장된다.

☒ **제8조** ①정당의 설립은 자유이며, 복수정당제는 보장된다.
②정당은 그 목적·조직과 활동이 민주적이어야 하며, 국민의 정치적 의사형성에 참여하는 데 필요한 조직을 가져야 한다.
③정당은 법률이 정하는 바에 의하여 국가의 보호를 받으며, 국가는 법률이 정하는 바에 의하여 정당운영에 필요한 자금을 보조할 수 있다.
④정당의 목적이나 활동이 민주적 기본질서에 위배될 때에는 정부는 헌법재판소에 그 해산을 제소할 수 있고, 정당은 헌법재판소의 심판에 의하여 해산된다.

☒ **제9조** 국가는 전통문화의 계승·발전과 민족문화의 창달에 노력하여야 한다.

제2장 국민의 권리와 의무

- [정답]** ☒ 제10조 모든 국민은 인간으로서의 존엄과 가치를 가지며, 행복을 추구할 권리를 가진다. 국가는 개인이 가지는 불가침의 기본적 인권을 확인하고 이를 보장할 의무를 진다.
- [해설]** ☐ 제11조 ① 모든 국민은 법 앞에 평등하다. 누구든지 성별·종교 또는 사회적 신분에 의하여 정치적·경제적·사회적·문화적 생활의 모든 영역에 있어서 차별을 받지 아니한다.
② 사회적 특수계급의 제도는 인정되지 아니하며, 어떠한 형태로도 이를 창설할 수 없다.
③ 혼잡등의 원인은 이를 받은 자에게만 효력이 있고, 어떠한 특권도 이에 따르지 아니한다.

БНСУ-ын Иргэний хууль

Зураг 12

민법

[시행 2024. 5. 17.] [법률 제19409호, 2023. 5. 16., 타법개정]

법무부(법무심의관실), 02-2110-3164

제1편 총칙

제1장 통칙

- ☐ ☒ **제1조(범위)** 민사에 관하여 법률에 규정이 없으면 관습법에 의하고 관습법이 없으면 조리에 의한다.

☐ ☒ **제2조(신의의실)** ① 권리의 행사와 의무의 이행은 신의에 좇아 성실히 하여야 한다.
② 권리는 남용하지 못한다.

제2장 인
제1절 능력

☐ ☒ **제3조(권리능력의 존속기간)** 사람은 생존한 동안 권리와 의무의 주체가 된다.

☐ ☒ **제4조(성년)** 사람은 19세로 성년에 이르게 된다.
【전문개정 2011. 3. 7.】

☐ ☒ **제5조(미성년자의 능력)** ① 미성년자가 법률행위를 함에는 법정대리인의 동의를 얻어야 한다. 그러나 권리만을 얻거나 의무만을 면하는 행위는 그러하지 아니하다.
② 전항의 규정에 위반한 행위는 취소할 수 있다.

☐ ☒ **제6조(처분불허권 재산)** 법정대리인이 범위를 정하여 처분불허권 재산을 미성년자가 일의로 처분할 수 있다.

☐ ☒ **제7조(동의를 허락의 취소)** 법정대리인은 미성년자가 아직 법률행위를 하기 전에는 전2조의 동의와 허락을 취소할 수 있다.

☐ ☒ **제8조(영양의 허락)** ① 미성년자가 법정대리인으로부터 허락을 얻은 특정한 영업에 관하여는 성년자와 동일한 행위능력이 있다.
② 법정대리인은 전항의 허락을 취소 또는 제한할 수 있다. 그러나 선의의 제3자에게 대항하지 못한다.

☐ ☒ **제9조(성년후견개시의 심판)** ① 가정법원은 질병, 장애, 노환, 그 밖의 사유로 인한 정신적 제약으로 사무를 처리할 능력이 지속적으로 결여된 사람에 대하여 본인, 배우자, 4촌 이내의 친족, 미성년후견인, 미성년후견감독인, 한정후견인, 한정후견감독인, 특정후견인, 특정후견감독인, 검사 또는 지방자치단체의 장의 청구에 의하여 성년후견개시의 심판을 한다.
② 가정법원은 성년후견개시의 심판을 할 때 본인의 의사를 고려하여야 한다.
【전문개정 2011. 3. 7.】

☐ ☒ **제10조(피성년후견인의 행위와 취소)** ① 피성년후견인의 법률행위는 취소할 수 있다.
② 제1항에도 불구하고 가정법원은 취소할 수 없는 피성년후견인의 법률행위의 범위를 정할 수 있다.
③ 가정법원은 본인, 배우자, 4촌 이내의 친족, 성년후견인, 성년후견감독인, 검사 또는 지방자치단체의 장의 청구에 의하여 제2항의 범위를 변경할 수 있다.
④ 제1항에도 불구하고 일용증의 구입 등 일상생활에 필요하고 그 대가가 과도하지 아니한 법률행위는 성년후견인이 취소할 수 없다.
【전문개정 2011. 3. 7.】

☐ ☒ **제11조(성년후견종료의 심판)** 성년후견개시의 원인이 소멸된 경우에는 가정법원은 본인, 배우자, 4촌 이내의 친족, 성년후견인, 성년후견감독인, 검사 또는 지방자치단체의 장의 청구에 의하여 성년후견종료의 심판을 한다.
【전문개정 2011. 3. 7.】

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулахад Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 22, 43, 44, 45, 51 дүгээр зүйлийг голчлон анхаардгаас гадна Холбооны Хууль зүйн яамнаас 2008 онд баталсан “Хууль зүйн техник”-ийн гарын авлагыг⁵⁵ ашигладаг талаар өмнөх хэсэгт дурдсан.

Тэгвэл Монгол Улсын хууль тогтоомжийн техникт шинэлэг бөгөөд сайн туршлага болохуйц асуудлуудыг энэ хэсэгт хөндлөө. Үүнд:

1. Хууль тогтоомжид гарчиг хийх техник
2. Хууль тогтоомжийн заалтыг дугаарлах техник
3. Дээвэр хууль буюу Тролейбус хууль /хууль зүйн техник/ хамаарна.

Хууль тогтоомжид гарчиг хийх техник

ХБНГУ-ын хууль тогтоомжид гарчиг хийдэг нь сайн туршлага байна. Ингэснээр хуулийг хэрэглэх хэрэглэгчдэд ойлгомжтой, хэрэглэхэд хялбар байдлыг бий болгодог байна. Жишээлбэл: 1976 оны Захиргааны үйл ажиллагааны тухай хуулиас

55

http://www.bmju.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF/Themenseiten/RechtssetzungBuerokratieabbau/HandbuchDerRechtsfoermlichkeit_deu.pdf?__blob=publicationFile, ХБНГУ-ын Хууль зүйн яам (түхайн үеийн нэрээр) баталсан Хууль зүйн техникийн гарын авлага. Хамгийн сүүлд 2024.10.28-нд зочилсон болно

Verwaltungsverfahrensgesetz (VwVfG)

VwVfG

Ausfertigungsdatum: 25.05.1976

Vollzitat:

"Verwaltungsverfahrensgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 23. Januar 2003 (BGBl. I S. 102), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 15. Juli 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 236) geändert worden ist"

Stand: Neugefasst durch Bek. v. 23.1.2003 I 102;
zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 15.7.2024 I Nr. 236

Mittelbare Änderung durch Art. 154a Nr. 3 Buchst. a G v. 20.11.2019 I 1626 ist nicht ausführbar, da das geänderte G v. 21.6.2019 I 846 zum Zeitpunkt des Inkrafttretens des mittelbaren Änderungsgesetzes bereits zum 1.11.2019 in Kraft getreten war

Fußnote

(+++ Textnachweis Geltung ab: 1.1.1977 +++)
(+++ Maßgaben aufgrund des EinigVtr vgl. VwVfG Anhang EV +++)
(+++ Zur Anwendung vgl. § 22 Abs. 1 Satz 1 EuPAG +++)
(+++ Zur Anwendung d. §§ 8a u. 8e vgl. § 23 Abs. 1 EuPAG +++)
(+++ Zur Anwendung d. §§ 42a Abs. 2 Satz 2 bis 4 vgl. § 13 Abs. 3 Satz 3
MesSEG +++)
(+++ Zur Anwendung d. §§ 42a Abs. 2 Satz 2 bis 4 vgl. § 22 Abs. 2 Satz 2 EuPAG
+++)

Inhaltsübersicht**Teil I**
Anwendungsbereich, örtliche Zuständigkeit,
elektronische Kommunikation, Amtshilfe,
europäische Verwaltungszusammenarbeit**Abschnitt 1**
Anwendungsbereich,
örtliche Zuständigkeit, elektronische Kommunikation

§ 1	Anwendungsbereich
§ 2	Ausnahmen vom Anwendungsbereich
§ 3	Örtliche Zuständigkeit
§ 3a	Elektronische Kommunikation

Abschnitt 2
Amtshilfe

§ 4	Amtshilfepflicht
§ 5	Voraussetzungen und Grenzen der Amtshilfe
§ 6	Auswahl der Behörde
§ 7	Durchführung der Amtshilfe

- Seite 1 von 41 -

§ 8	Kosten der Amtshilfe
-----	----------------------

Abschnitt 3
Europäische Verwaltungszusammenarbeit

§ 8a	Grundsätze der Hilfeleistung
§ 8b	Form und Behandlung der Ersuchen
§ 8c	Kosten der Hilfeleistung
§ 8d	Mitteilungen von Amts wegen
§ 8e	Anwendbarkeit

Teil II
Allgemeine Vorschriften über das Verwaltungsverfahren**Abschnitt 1**
Verfahrensgrundsätze

§ 9	Begriff des Verwaltungsverfahrens
§ 10	Nichtförmlichkeit des Verwaltungsverfahrens
§ 11	Beteiligungsfähigkeit
§ 12	Handlungsfähigkeit
§ 13	Beteiligte
§ 14	Bevollmächtigte und Beistände
§ 15	Bestellung eines Empfangsbefullmächtigten
§ 16	Bestellung eines Vertreters von Amts wegen
§ 17	Vertreter bei gleichförmigen Eingaben
§ 18	Vertreter für Beteiligte bei gleichem Interesse
§ 19	Gemeinsame Vorschriften für Vertreter bei gleichförmigen Eingaben und bei gleichem Interesse
§ 20	Ausgeschlossene Personen
§ 21	Besorgnis der Befangenheit
§ 22	Beginn des Verfahrens
§ 23	Amtssprache
§ 24	Untersuchungsgrundsatz
§ 25	Beratung, Auskunft, frühe Öffentlichkeitsbeteiligung

§ 25	Beratung, Auskunft, trübe Orientierungsbeteiligung
§ 26	Beweismittel
§ 27	Versicherung an Eides statt
§ 27a	Bekanntmachung im Internet
§ 27b	Zugänglichmachung auszulegender Dokumente
§ 27c	Erörterung mit Verfahrensbeteiligten oder der Öffentlichkeit
§ 28	Anhörung Beteiligter
§ 29	Akteneinsicht durch Beteiligte

- Seite 2 von 41 -

Ein Service des Bundesministeriums der Justiz sowie des Bundesamts für
Justiz – www.gesetze-im-internet.de

§ 30 Geheimhaltung

Abschnitt 2 Fristen, Termine, Wiedereinsetzung

§ 31 Fristen und Termine

§ 32 Wiedereinsetzung in den vorigen Stand

Abschnitt 3 Amtliche Beglaubigung

§ 33 Beglaubigung von Dokumenten

§ 34 Beglaubigung von Unterschriften

Teil III Verwaltungsakt

Abschnitt 1 Zustandekommen des Verwaltungsaktes

§ 35 Begriff des Verwaltungsaktes

§ 35a Vollständig automatisierter Erlass eines Verwaltungsaktes

§ 36 Nebenbestimmungen zum Verwaltungsakt

§ 37 Bestimmtheit und Form des Verwaltungsaktes; Rechtsbehelfsbelehrung

§ 38 Zusicherung

§ 39 Begründung des Verwaltungsaktes

§ 40 Ermessen

§ 41 Bekanntgabe des Verwaltungsaktes

§ 42 Offenbare Unrichtigkeiten im Verwaltungsakt

§ 42a Genehmigungsfiktion

Abschnitt 2 Bestandskraft des Verwaltungsaktes

2.Хууль тогтоомжийн заалтыг дугаарлах техник

Манай Монгол Улсын хувьд хууль тогтоомжийн техникийн түүхэн хөгжлийн талаас нь ажиглахад 1990-ээд оны үед боловсруулж баталсан хуулиуд дан дугаарлалттай, 2000-2017 оны үед боловсруулж баталсан хуулиуд зүйл нь дан, хэсэг, заалт нь давхар дугаарлалттай, 2017 оноос хойш баталсан ихэнх хуулиуд зүйл нь давхар, хэсэг нь дан дугаарлалтын техниктэй байгаа нь харагддаг.

Тэгвэл ХБНГУ-ын тухайд хууль тогтоомжийн төслөө боловсруулахдаа зүйлийг дан дугаарлалттай, мөн хэсэг, заалтыг дан дугаарлалттай хийдэг бөгөөд хэсэг, эсхүл заалт дотроо хэд хэдэн өгүүлбэртэй байвал өгүүлбэрүүдийг дугаарлах техникийг баримталдаг нь сайн туршлага ажээ.Жишээлбэл: 1896 оны Иргэний кодексын 630е зүйл.

§ 630e Aufklärungspflichten. (1) ¹ Der Behandelnde ist verpflichtet, den Patienten über sämtliche für die Einwilligung wesentlichen Umstände aufzuklären. ² Dazu gehören insbesondere Art, Umfang, Durchführung, zu erwartende Folgen und Risiken der Maßnahme sowie ihre Notwendigkeit, Dringlichkeit, Eignung und Erfolgsaussichten im Hinblick auf die Diagnose oder die Therapie. ³ Bei der Aufklärung ist auch auf Alternativen zur Maßnahme hinzuweisen, wenn mehrere medizinisch gleichermaßen indizierte und übliche Methoden zu wesentlich unterschiedlichen Belastungen, Risiken oder Heilungschancen führen können.

(2) ¹ Die Aufklärung muss

1. mündlich durch den Behandelnden oder durch eine Person erfolgen, die über die zur Durchführung der Maßnahme notwendige Ausbildung verfügt; ergänzend kann auch auf Unterlagen Bezug genommen werden, die der Patient in Textform erhält,
2. so rechtzeitig erfolgen, dass der Patient seine Entscheidung über die Einwilligung wohlüberlegt treffen kann,
3. für den Patienten verständlich sein.

² Dem Patienten sind Abschriften von Unterlagen, die er im Zusammenhang mit der Aufklärung oder Einwilligung unterzeichnet hat, auszuhändigen.

(3) Der Aufklärung des Patienten bedarf es nicht, soweit diese ausnahmsweise aufgrund besonderer Umstände entbehrlich ist, insbesondere wenn die Maßnahme unaufschiebbar ist oder der Patient auf die Aufklärung ausdrücklich verzichtet hat.

3.Дээвэр хууль буюу Тролейбус хууль /хууль зүйн техник/

ХБНГУ-д хууль зүйн техникийн нэгэн сайн туршлага байгаа нь тодорхой салбарт томоохон хуулийн шинэчлэл хийх гэж байгаа тохиолдолд тухайн салбарын эрх зүйн харилцааг хэд хэдэн хуулиар зохицуулж байвал тэдгээр хуулиудад нэг хуулиар нэгэн зэрэг нэмэлт, өөрчлөлт оруулж болдог байна.

Үүнийг хууль зүйн техникийн албан ёсны хэлэнд “Mantelgesetz”⁵⁶ гэх ба энгийн ярианы хэллэгт “Omnibusgesetz” буюу “Тролейбус хууль”⁵⁷ гэж нэрлэдэг.

Тухайлбал, ийм “Дээвэр хууль”-уудыг олон баталсны дотор нэгэн сонгодог жишээ нь 2003 онд Холбооны засгийн газраас өргөн барьсан “Хөдөлмөрийн зах зээл дэх орчин үеийн ажил гүйцэтгэх харилцааг дэмжих тухай 4-р хууль”⁵⁸ юм. Тус хууль нийт 61 зүйлтэй бөгөөд зүйл тус бүрээр өөр, өөр хуулиудад нэмэлт өөрчлөлт оруулсан байна. Жишээлбэл 1 дүгээр зүйлээр Нийгмийн хамгааллын кодексын 2-р номонд “Ажил хайгчийн үндсэн даатгал” гэх бүлгийг нэмсэн гэх мэт.

Зураг 16

2954 Bundesgesetzblatt Jahrgang 2003 Teil I Nr. 66, ausgegeben zu Bonn am 29. Dezember 2003	
Viertes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt	
Vom 24. Dezember 2003	
Der Bundestag hat mit Zustimmung des Bundesrates das folgende Gesetz beschlossen:	
Inhaltsübersicht	
Artikel 1 Sozialgesetzbuch (SGB) Zweites Buch (II) – Grundsicherung für Arbeitsuchende –	Artikel 32 Änderung des Berlinförderungsgesetzes 1990
Artikel 2 Änderung des Ersten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 33 Änderung des Einkommensteuergesetzes
Artikel 3 Änderung des Dritten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 33a Änderung des Umsatzsteuergesetzes 1999
Artikel 4 Änderung des Vierten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 34 Änderung des Lastenausgleichsgesetzes
Artikel 5 Änderung des Fünften Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 35 Änderung des Entwicklungshelfer-Gesetzes
Artikel 6 Änderung des Sechsten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 35a Änderung der Gewerbeordnung
Artikel 7 Änderung des Siebten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 35b Änderung der Handwerksordnung
Artikel 8 Änderung des Achten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 35c Änderung des Gesetzes über den Versicherungsvertrag
Artikel 9 Änderung des Neunten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 36 Änderung des Kündigungsschutzgesetzes
Artikel 10 Änderung des Zehnten Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 37 Änderung des Gesetzes über Bergmannsprämien
Artikel 11 Änderung des Elften Buches Sozialgesetzbuch	Artikel 38 Änderung des Arbeitssicherstellungsgesetzes
Artikel 11a Änderung des Gesetzes über eine bedarfsorientierte Grundsicherung im Alter und bei Erwerbsminderung	Artikel 38a Änderung des Jugendarbeitsschutzgesetzes
Artikel 12 Änderung des Infektionsschutzgesetzes	Artikel 39 Änderung des Berufsbildungsförderungsgesetzes
Artikel 13 Änderung des Bundesausbildungsförderungsgesetzes	Artikel 40 Änderung des Berufsbildungsgesetzes
Artikel 14 Änderung des Aufstiegsfortbildungsförderungsgesetzes	Artikel 41 Änderung des Vorruhestandsgesetzes
Artikel 15 Änderung des Gesetzes über den Abbau der Fehlsubventionierung im Wohnungswesen	Artikel 42 Änderung des Altersteilzeitgesetzes
Artikel 16 Änderung des Wohnraumförderungsgesetzes	Artikel 42a Änderung des Zweiten Gesetzes über die Krankenversicherung der Landwirte
Artikel 17 Änderung des Bundesvertriebenengesetzes	Artikel 43 Änderung des Beiträge-Rückzahlungsgesetzes
Artikel 17a Änderung des Gesetzes über die Festlegung eines vorläufigen Wohnortes für Spätaussiedler	Artikel 44 Änderung des Bundesversorgungsgesetzes
Artikel 17b Änderung des Beruflichen Rehabilitierungsgesetzes	Artikel 45 Änderung des Bundeserziehungsgeldgesetzes
Artikel 18 Änderung des Ausländergesetzes	Artikel 46 Änderung des Bundeskindergeldgesetzes
Artikel 19 Änderung des Asylverfahrensgesetzes	Artikel 46a Änderung des Straßenverkehrsgesetzes
Artikel 19a Änderung des Asylbewerberleistungsgesetzes	Artikel 47 Änderung der Verordnung über die Ersatzleistungen an die zum Luftschutzdienst herangezogenen Personen und über die Erstattung fortgewährter Leistungen
Artikel 20 Änderung des Mikrozensusgesetzes	Artikel 48 Änderung der Sozialhilfedatenabgleichsverordnung
Artikel 21 Änderung der Zivilprozessordnung	Artikel 48a Änderung der Verordnung zur Bezeichnung der als Einkommen geltenden sonstigen Einnahmen nach § 21 Abs. 3 Nr. 4 des Berufsausbildungsförderungsgesetzes
Artikel 22 Änderung des Sozialgerichtsgesetzes	Artikel 49 Änderung der Ausländergebührenverordnung
Artikel 23 (weggefallen)	Artikel 50 Änderung der Arbeitsaufenthaltsverordnung
Artikel 24 Änderung des Gerichtsvollzieherkostengesetzes	Artikel 51 Änderung der Freizügigkeitsverordnung/EG
Artikel 25 Änderung des Wohngeldgesetzes	Artikel 51a Änderung der Beratungshilfenvordruckverordnung
	Artikel 52 Änderung der Kindesunterhalt-Vordruckverordnung
	Artikel 53 Änderung der Prozesskostenhilfenvordruckverordnung
	Artikel 54 Änderung des Mahnbeschlusses

⁵⁶ Монгол хэлнээ “Дээвэр хууль” гэж хөрвүүлэх боломжтой гэж үзэв

⁵⁷ “Тролейбус хууль” гэсний утга учир нь, троллейбус нь буухиа маягаар явж буудал бүрээс зорчигчдыг цуглуулан зорьсон цэгтээ хүргэдгийн адил нэг хуулиар хэд хэдэн холбоотой хуулиудад нэгэн зэрэг нэмэлт, өөрчлөлт оруулж байгааг адилтгажээ.

⁵⁸ <https://dip.bundestag.de/vorgang/viertes-gesetz-f%C3%BCr-moderne-dienstleistungen-am-arbeitsmarkt-g-sig-15019247/96840>, дэлгэрэнгүй мэдээллийг эндээс үзэж болно

Artikel 1	
Sozialgesetzbuch (SGB)	
Zweites Buch (II)	
– Grundsicherung für Arbeitsuchende –	
Inhaltsübersicht	
Kapitel 1	
Fördern und Fordern	
§ 1	Aufgabe und Ziel der Grundsicherung für Arbeitsuchende
§ 2	Grundsatz des Förderns
§ 3	Leistungsgrundsätze
§ 4	Leistungsarten
§ 5	Verhältnis zu anderen Leistungen
§ 6	Träger der Grundsicherung für Arbeitsuchende
§ 6a	Option kommunaler Trägerschaft
Kapitel 2	
Anspruchsvoraussetzungen	
§ 7	Berechtigte
§ 8	Erwerbsfähigkeit
§ 9	Hilfebedürftigkeit
§ 10	Zumutbarkeit
§ 11	Zu berücksichtigendes Einkommen
§ 12	Zu berücksichtigendes Vermögen
§ 13	Verordnungsermächtigung
Kapitel 3	
Leistungen	
Abschnitt 1	
Leistungen zur Eingliederung in Arbeit	
§ 14	Grundsatz des Förderns
§ 15	Eingliederungsvereinbarung
§ 16	Leistungen zur Eingliederung
§ 17	Einrichtungen und Dienste für Leistungen zur Eingliederung
§ 18	Örtliche Zusammenarbeit
Abschnitt 2	
Leistungen zur Sicherung des Lebensunterhalts	
Unterabschnitt 1	
Arbeitslosengeld II	
§ 19	Arbeitslosengeld II
§ 20	Regelleistung zur Sicherung des Lebensunterhalts
§ 21	Leistungen für Mehrbedarfe beim Lebensunterhalt
§ 22	Leistungen für Unterkunft und Heizung

Unterabschnitt 3	
Anreize und Sanktionen	
§ 29	Einstiegsgeld
§ 30	Freibeträge bei Erwerbstätigkeit
§ 31	Absenkung und Wegfall des Arbeitslosengeldes II
§ 32	Absenkung und Wegfall des Sozialgeldes
Unterabschnitt 4	
Verpflichtungen anderer	
§ 33	Übergang von Ansprüchen
§ 34	Ersatzansprüche
§ 35	Erbenhaftung
Kapitel 4	
Gemeinsame Vorschriften für Leistungen	
Abschnitt 1	
Zuständigkeit und Verfahren	
§ 36	Örtliche Zuständigkeit
§ 37	Antragserfordernis
§ 38	Vertretung der Bedarfsgemeinschaft
§ 39	Sofortige Vollziehbarkeit
§ 40	Anwendung von Verfahrensvorschriften
§ 41	Berechnung der Leistungen
§ 42	Auszahlung der Geldleistungen
§ 43	Aufrechnung
§ 44	Veränderung von Ansprüchen
Abschnitt 2	
Einheitliche Entscheidung	
§ 44a	Feststellung von Erwerbsfähigkeit und Hilfebedürftigkeit
§ 44b	Arbeitsgemeinschaften
§ 45	Gemeinsame Einigungsstelle
Kapitel 5	
Finanzierung und Aufsicht	
§ 46	Finanzierung aus Bundesmitteln
§ 47	Aufsicht
§ 48	Zielvereinbarungen
§ 49	Innenrevision
Kapitel 6	
Datenschutz	
§ 50	Datenübermittlung an Dritte
§ 51	Erhebung, Verarbeitung und Nutzung von Sozialdaten durch nichtöffentliche Stellen
§ 52	Automatisierter Datenabgleich

ЯПОН УЛС

1996 он дугаар 109

Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль

Гарчиг (Олон зүйл заалттай хууль тогтоомжид гарчиг өгдөг бөгөөд хууль тогтоомжийн нэг хэсэг гэж үздэг)⁵⁹

Нэгдүгээр хэсэг Ерөнхий үндэслэл

Нэгдүгээр бүлэг Нийтлэг үндэслэл

Хоёрдугаар бүлэг Шүүх

Нэгдүгээр дэд бүлэг. Япон Улсын шүүхийн харьяалал

Хоёрдугаар дэд бүлэг. Шүүхийн харьяалал

Гуравдугаар дэд бүлэг. Шүүгч болон шүүхийн ажилтнуудыг татгалзан гаргах...

Хоёрдугаар хэсэг. Анхан шатны журмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа

Нэгдүгээр бүлэг. Нэхэмжлэл

Хоёрдугаар бүлэг. Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны төлөвлөгөө

Гуравдугаар бүлэг. Шүүх хурал болон түүний бэлтгэл

Нэгдүгээр дэд бүлэг. Шүүх хурал

Хоёрдугаар дэд бүлэг. Бэлтгэл материал

Гуравдугаар дэд бүлэг. Маргааны зүйл болон нотлох баримтыг цэгцлэх ажиллагаа

Нэгдүгээр дэд хэсэг. Нээлттэй бэлтгэл ажиллагаа

Хоёрдугаар дэд хэсэг. Хаалттай бэлтгэл ажиллагаа

⁵⁹ 名古屋大学日本法教育研究センター『3年生日本法教育：日本法システム』4頁、2009年。

Гуравдугаар дэд хэсэг. Бичгээр явагдах бэлтгэл ажиллагаа...

Дагалдах журам

Олон зүйл заалттай хуулийн тохиолдолд, бичих техник нь дараах дараалалтай.

Үүнд;

- Хэсэг
- Бүлэг
- Дэд бүлэг
- Дэд хэсэг

Дагалдах журамд хууль хүчин төгөлдөр болох өдөр, онцгой тохиолдол, хуульд нэмэлт өөрчлөлт орсон тохиолдолд авах зарим арга хэмжээ болон цаашдаа хэрэгжүүлэх арга хэмжээг заадаг⁶⁰. Цаашдаа хэрэгжүүлэх арга хэмжээ гэдэг нь хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш тодорхой хугацаанд хуулийн хэрэгжилтийн байдал, нийгмийн нөхцөл байдлын өөрчлөлтийг харгалзан шаардлагатай арга хэмжээ авахыг Засгийн газарт үүрэг болгосон заалт юм.

Дээрх хуулийн жишээнд “ хариуцлага” гэсэн бүлэг байхгүй боловч, тухайн хуулиас хамаарч “хариуцлага” гэсэн бүлэг байж болно⁶¹.

⁶⁰ 参議院法制局「見落とせない附則」 <https://houseikyoku.sangiin.go.jp/column/column010.htm>

⁶¹ 名古屋大学日本法教育研究センター『3年生日本法教育：日本法システム』6頁、2009年。

Зураг 18 Шүүхийн тухай хуулийн гарчиг

裁判所法(昭和二十二年法律第五十九号)
Courts Act (Act No. 59 of 1947)

最終更新：令和元年法律第四十四号
Last Version：Act No. 44 of 2019

TOCHistory

Check AllUncheck All

Table of Contents

▼ Main Provision

▼ Part I General Provisions

Article 1 (Purport of this Act)

Article 2 (Lower Courts)

Article 3 (Jurisdiction of the Courts)

Article 4 (Binding Power of Superior Judicial Decisions)

Article 5 (Judges)

▼ Part II The Supreme Court

Article 6 (Location)

Article 7 (Jurisdiction)

Article 8 (Other Powers)

Article 9 (Grand Bench and

裁判所法（令和元年法律第四十四号未施行）
Courts Act (Act No. 44 of 2019 Not in force)

昭和二十二年四月十六日法律第五十九号
Act No. 59 of April 16, 1947

第一編 総則
Part I General Provisions
第二編 最高裁判所
Part II The Supreme Court
第三編 下級裁判所
Part III Lower Courts
第一章 高等裁判所
Chapter I High Courts
第二章 地方裁判所
Chapter II District Courts
第三章 家庭裁判所
Chapter III Family Courts
第四章 簡易裁判所
Chapter IV Summary Courts
第四編 裁判所の職員及び司法修習生
Part IV Court Officials and Legal Apprentices
第一章 裁判官
Chapter I Judges

🔍

📄

Зураг 19 Дагалдах журам

附 則（令和元年六月二十六日法律第四十四号）（抄）
Supplementary Provisions [Act No. 44 of June 26, 2019] [Extract]

（施行期日）
(Effective Date)

第一条 この法律は、平成三十二年四月一日から施行する。ただし、次の各号に掲げる規定は、当該各号に定める日から施行する。
Article 1 This Act comes into effect as of April 1, 2020; provided, however, that the provisions set forth in the following items come into effect as of the date provided for in each item:
一 第一条中法科大学院の教育と司法試験等との連携等に関する法律第六条第四項の改正規定及び次条から附則第四条までの規定 公布の日
(i) the provisions in Article 1 amending Article 6, paragraph (4) of the Act on Coordination between Education at Graduate Schools of Law and the Bar Examination, and the provisions of the following Article through Article 4 of the Supplementary Provisions: the date of promulgation;
二 略
(ii) omitted;
三 第二条、第四条（前号に掲げる改正規定を除く。）及び第五条並びに附則第五条から第八条までの規定 平成三十四年十月一日
(iii) the provisions of Article 2, Article 4 (other than the amending provisions set forth in the preceding item), and Article 5; and of Articles 5 through 8 of the Supplementary Provisions: October 1, 2022.

（政令への委任）
(Delegation to Cabinet Order)

第四条 前二条に定めるもののほか、この法律の施行に関し必要な経過措置は、政令で定める。
Article 4 Beyond what is provided for in the preceding two Articles, Cabinet Order prescribes the necessary transitional measures connected with this Act's entry into effect.

🔍

📄

Зураг 20 Хэрэглэгчийн гэрээний тухай хуулийн хариуцлага хэсгээс

Indirect Compulsory Execution)

▼ Chapter IV Miscellaneous Provisions

Article 48 (Exclusion from Application)

Article 48-2 (Delegation of Authority)

▼ Chapter V Penal Provisions

Article 49

Article 50

Article 51

Article 52

Article 53

Supplementary Provisions

Supplementary Provisions (Act No. 129 of November 28, 2001)

Supplementary Provisions (Act No. 87 of July 26, 2005)

Supplementary Provisions (Act No. 50 of June 2, 2006)

Supplementary Provisions (Act No. 56 of June 7, 2006)

Supplementary Provisions (Act No. 29 of May 2, 2008)

Supplementary Provisions (Act No. 49 of June 5, 2009)

Supplementary Provisions (Act No. 74 of June 24, 2011)

Supplementary Provisions (Act No. 59 of August 22, 2012)

Supplementary Provisions (Act No. 70 of June 28, 2013)

Supplementary Provisions (Act No. ...)

第五章 罰則
Chapter V Penal Provisions

第四十九条 適格消費者団体の役員、職員又は専門委員が、適格消費者団体の差止請求に係る相手方から、寄附金、賛助金その他名目のいかなを問わず、当該適格消費者団体においてその差止請求権の行使をしないこと若しくはしなかったこと、その差止請求権の放棄をすること若しくはしたこと、その相手方との間でその差止請求に係る和解をすること若しくはしたこと又はその差止請求に係る訴訟その他の手続を他の事由により終了させること若しくは終了させたことの報酬として、金銭その他の財産上の利益を受け、又は第三者（当該適格消費者団体を含む。）に受けさせたときは、三年以下の懲役又は三百万円以下の罰金に処する。

Article 49 (1) If a qualified consumer organization's officer, employee, or expert advisor receives or has a third party (including the qualified consumer organization) receive money or any other financial benefit, in the form of a contribution or donation or under any other name, from a person against which an action seeking injunctive relief has been filed by the qualified consumer organization in consideration of not exercising or not having exercised the right to take action seeking injunctive relief, of waiving or having waived the right to take action seeking injunctive relief, of entering or having entered into a settlement with the other party in connection with an action seeking injunctive relief, or of terminating or having terminated the lawsuit or other proceedings involving an action seeking injunctive relief on other grounds, that officer, employee, or expert advisor is subject to imprisonment for not more than three years or to a fine of not more than three million yen.

2 前項の利益を供与した者も、同項と同様とする。

(2) The preceding paragraph also applies to a person providing the benefit referenced in that paragraph.

3 第一項の場合において、犯人又は情を知った第三者が受けた財産上の利益は、没収する。その全部又は一部を没収することができないときは、その価額を追徴する。

(3) In the case as referenced in paragraph (1), the financial benefit received by the offender or by a third party with knowledge of the circumstances is confiscated. If all or part of the financial benefit may not be confiscated, an equivalent value is collected.

4 第一項の罪は、日本国外においてこれらの罪を犯した者にも適用する。

(4) Provisions on the crimes referenced in paragraph (1) also apply to a person committing a crime as referenced in that paragraph outside Japan.

5 第二項の罪は、**刑法**（明治四十年法律第四十五号）第二条の例に従う。

(5) The crime referenced in paragraph (2) is governed by Article 2 of the **Penal Code** (Act No. 45 of 1907).

第五十条 偽りその他の不正の手段により第十三条第一項の認定、第十七条第二項の有効期間の更新又は第十九条第三項若しくは第二十条第三項の認可を受け

7.Хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэхэд хуулийн төслийн бүрдлийг хянах, төсөл болон бүрдэл баримт бичиг нь агуулгын хувьд чанар, бусад шаардлага хангахгүй тохиолдолд буцаах зохицуулалтын талаарх бусад улс орнуудын туршлага

АВСТРАЛИ УЛС

Австрали улсад хуулийн төслийг **өргөн мэдүүлэх** болон түүнийг хянах явцад хуулийн төслийн бүрдэл, агуулга, чанар, шаардлагын дагуу тодорхой шалгуурт нийцэх ёстой. Хуулийн төслийг өргөн мэдүүлсний дараа хуулийн төсөл нь бүрдэл баримт бичигтэйгээ хамт хянагдаж, шаардлага хангахгүй бол буцаах боломжтой байдаг. Хуулийн төслийг буцаах, дахин засварлах нь хууль тогтоомжийн чанар, хууль зүйн шаардлагын болон техникийн стандартын дагуу явагддаг. https://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/la2003133/

Хуулийн төслийн бүрдлийг хянах процесс:

Хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэхэд хуулийн төслийн агуулга болон бүрдэл баримт бичиг нь тодорхой стандарт, шаардлага хангах ёстой. Хуулийн төсөл нь **техникийн шаардлагууд, хууль зүйн шалгуур, хууль санаачлагчийн танилцуулга, нөлөөллийн үнэлгээ** зэрэг бичиг баримтуудтай хамт өргөн мэдэгдэх ёстой.

Хуулийн төслийн бүрдлийг хянах үйл явц нь дараах шаардлагуудаас бүрддэг:

- **Шалгуурт нийцэх:** Хуулийн төсөл нь хууль тогтоомжийн хэрэгжүүлэх зорилго, нийцэлтэй байж, хууль зүйн үндэслэл, зарчимтай нийцэх ёстой.
- **Нөлөөллийн үнэлгээ:** Хуулийн төслийн нөлөөллийг (социал, эдийн засаг, хүний эрх гэх мэт) үнэлсэн байх ёстой.
- **Шаардлагатай бичиг баримт бүрдсэн эсэх:** Хуулийн төсөл нь тодорхой техник, хэл зүйн стандарт, хууль тогтоомжийн бичгийн дүрмийг дагаж мөрдөх ёстой.
- **Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө:** Хуулийн төсөл нь хэрэгжихэд ямар төлөвлөгөө, зохицуулалт байх ёстойг тодорхойлсон байх ёстой.

Хуулийн төслийг буцаах үндэслэл:

Хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэх үед хуулийн төслийн бүрдэл, агуулга шаардлага хангахгүй тохиолдолд нь буцаах зохицуулалт байдаг. Энэ нь хэд хэдэн үндэслэлээр хийгддэг:

- a. Агуулга болон чанарын алдаа: Хуулийн төсөл нь хуулийн шаардлага, тогтоогдсон техникийн стандарт, бодлогын зорилготой нийцэхгүй бол буцаагдаж болно. Хуулийн төсөл нь техникийн болон хууль зүйн чанарын алдаа агуулсан тохиолдолд буцаах үндэслэлтэй байна. Жишээ нь: хуулийн төсөл нь тогтоогдсон хууль зүйн зарчим болон Улсын Үндсэн хуульд харшлах, дүрэм журам нь гажуудалтай эсвэл хийсвэр байх зэрэг техникийн болон хэл зүйн алдаа: Хуулийн төслийн баримт бичиг нь техникийн алдаа, хэл зүйн хэрэглээний зөрчилтэй байх аваас энэ нь төсөл хуулийн үйлчилгээнд төвөг учруулах эрсдэлтэй. Жишээ нь, хуулийн текстийн тодорхой бус байдал, нэр томъёоны ашиглалтад алдаа байх, эсвэл өгүүлбэрийн агуулга хоорондоо нийцэхгүй байх зэргээс шалтгаалан буцаах боломжтой.
- b. Үндэсний болон олон улсын хууль зүйн шаардлага хангахгүй байдал: Хуулийн төсөл нь Олон улсын гэрээ хэлэлцээрүүд, хүний эрхийн үндэсний болон олон улсын стандартууд зэрэгтэй нийцэхгүй бол буцаах үндэслэлтэй. Жишээ нь, Нэгдсэн Үндэстний байгууллагаас баталсан хүний эрхийн үндсэн хэм хэмжээ, стандартуудыг зөрчсөн хуулийн төсөл.
- c. Хуулийн төслийн үр дүнгийн үнэлгээ, нөлөөлөл: Хуулийн төсөл нь нөлөөллийн үнэлгээ болон хүний эрхэд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийгээгүй байгаа тохиолдолд буцаах шийдвэр гарах боломжтой. Хуулийн төсөл нь зөвхөн хууль зүйн үүднээс зөвшөөрөгдөх төдийгүй, нийгэм, эдийн засаг, экологийн талыг хамарсан үр дүнгийн үнэлгээ хийгдсэн байх шаардлагатай.
- d. Хуулийн төсөл нь бүрдэл баримт бичиг дутуу зэрэг буцаах үндэслэл болдог. Хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэхэд бүрдэл баримт бичиг нь хуулийн төслийн

нийт агуулгатай хамааралтай байх ёстой. Хэрэв хуулийн төсөл нь заавал шаардлагатай бүрдэл баримт бичиг (төсвийн тооцоо, нөлөөллийн үнэлгээ, хүний эрхийн үнэлгээ гэх мэт) дутуу байгаа бол төслийг буцаана.

- е. Хуулийн төслийн гүйцэтгэлгүй зорилго, тодорхойгүй зорилтууд: Хуулийн төслийн зорилго тодорхой бус байх нь хуулийн хэрэгжилтийн явцад тодорхойлогдсон үр дүнд хүрэх боломжийг хязгаарлах эрсдэлтэй. Тиймээс хуулийн төслийн зорилго нь амьдралд хэрэгжихүйц биш эсвэл тодорхойгүй бол төсөл нь буцаагдаж болно

Хуулийн төслийг хянах үүрэгтэй байгууллагууд нь:

- **The Office of Parliamentary Counsel (OPC):** Хуулийн төслийг боловсруулж, хянаж, шаардлагатай үед буцааж илгээх үүрэгтэй.
- **The Department of the Prime Minister and Cabinet (PM&C):** Хуулийн төсөл боловсруулахад хүний эрх, нийгмийн болон эдийн засгийн нөлөөллийг үнэлэх.
- **The Attorney-General's Department:** Хуулийн төсөл нь үндсэн хууль, олон улсын гэрээ болон үндэсний хууль зүйн шаардлагад нийцэж байгаа эсэхийг шалгах.

Австралид хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэх явцад хуулийн төслийн агуулга, чанар болон бүрдэл баримт бичиг нь тодорхой шаардлагыг хангасан байх ёстой. Хэрэв энэ шаардлага хангагдаагүй бол хуулийн төсөл буцаагдах бөгөөд энэ нь тухайн төслийн техникийн болон хууль зүйн алдаа, нөлөөллийн үнэлгээ дутагдалтай эсвэл бүрдэл баримт бичиг дутуу байгаа зэрэг үндэслэлээр хийгдэнэ.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ-ын ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЭЙ-ын чуулганы хуралдаанд хууль батлах тухай гарч болох гол шийдвэрүүд дараах байдлаар ангилагдана:

1. Батлах

Холбогдох байнгын хороо, хуулийн төслийн хяналтын дэд хороо, хууль тогтоомж, хууль зүйн хороо зэрэг хороо тус бүр, чуулганы нэгдсэн хуралдаанд гарах тогтоолын төрлийг **батлах** болон **татгалзах** гэж ерөнхийд нь ангилж болно. Харин Байнгын хороо болон Хууль зүй, хууль зүйн хорооны хувьд уг хуулийн төслийг нэгдсэн хуралдаанаар батлах, буцаахаас гадна холбогдох хуулийн төслийн хяналтын дэд хороонд шилжүүлж, хэлэлцүүлэхээр шийдвэрлэж болно.

Эдгээрээс **батлах** нь анхны төлөвлөгөөг батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хувилбарыг батлах гэсэн гурван төрөлд хуваагддаг. Нэгдүгээрт, хуулийн төслийн анхны хэлэлцүүлгийг батлах гэдэг нь хууль тогтоогчид болон Засгийн газраас өргөн

мэдүүлсэн хуулийн төслийг нэмэлт, өөрчлөлтгүйгээр чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оруулахаар хороо шийдвэрлэнэ гэсэн үг.

Энэ нь контекстийн урсгалыг засахын тулд үг хэллэгийн энгийн өөрчлөлт, үсгийн алдаа, үсгийн алдаа, хятад үсгийг хангул (эсвэл хангул хэлийг хятад тэмдэгт) болгон хувиргах гэх мэт агуулгад өөрчлөлт ороогүй, систем болон Хяналтын тайланд тусгасны үндсэн дээр хууль тогтоомж, хууль зүйн хорооны найруулга юм.

Дараа нь **шинэчилсэн найруулгыг батлах** гэдэг нь хуулийн төслийг хянан хэлэлцэх явцад анхны хуулийн төслийн зорилго, мөн чанарыг өөрчлөхгүй байх хэмжээгээр хуулийн төслийн агуулга, тогтолцоо, хэлбэр, найруулгын зарим хэсгийг нэмэх, хасах, өөрчлөхийг хэлнэ.

Эцэст нь, **хувилбар батлах** зорилго нь анхны хуулийн төсөлтэй ерөнхийдөө ижил боловч агуулга нь бүрэн шинэчлэгдсэн эсвэл анхны хуулийн төслийг орлуулах тогтолцоог өөрчилсөн, эсвэл нэг хууль (эсвэл хууль тогтоомж) асуудлаар хоёр буюу түүнээс дээш хуулийн төслийг баталсан хоёр буюу түүнээс дээш хуулийн төслийг тусад нь хянаад дараа нь нэгтгэж нэг хуулийн төсөл болгон өргөн мэдүүлдэг тохиолдол юм.

2. Татгалзах (Батлахгүй)

Хууль төсөл нь чуулганы хуралдаанд дэмжигдээгүй, батлагдахгүйгээр буцаагдсан тохиолдол. Хууль төсөлд санал нийлээгүй, эсвэл олонх нь дэмжээгүй байж болно.

Өөрөөр хэлбэл Татгалзсан гэдэг нь тухайн хорооноос чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оруулахгүй байхаар шийдвэрлэсэн, зөвхөн Үндэсний ассамблейд тайлагнадаг хуулийн төсөл юм. Одоогоор чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оруулахгүй байхаар шийдвэрлэсэн, өөр хувилбарыг батлахгүй байж хуулийн төслийг хорооны шийдвэрлэх шатанд буцаах, одоо байгаа хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэх гэсэн хоёр төрлийн тохиолдол бий.

Тус хороо уг хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийн өмнө урьдчилсан байдлаар хянан хэлэлцдэг тул уг хорооны тогтоол нь ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЭЙ-ын шийдвэр байх учир эцсийн шийдвэр болохгүй бөгөөд ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЭЙ-аас ямар ч тогтоол гаргасан байх зарчимтай. Хороог чуулганы нэгдсэн хуралдаанд өргөн мэдүүлэв.

Харин уг хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оруулах шаардлагагүй гэж үзээд чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулснаар буцаасан (чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оруулахгүй гэсэн тогтоол) төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оруулахгүй байна.

3. Шилжүүлэх

Хууль төслийг чуулганы хуралдаанаар шууд хэлэлцэхгүй, мэргэжлийн хороонд буюу дэд хороонд шилжүүлэн хэлэлцүүлэх шийдвэр гаргах боломжтой. Энэ тохиолдолд хууль төсөл нь чуулганы хуралдаанаар шууд хэлэлцэгдээгүй, харин холбогдох хорооны үзлэгт орно.

Түүнчлэн шилжүүлэх гэдэг нь хууль тогтоомжийн төсөл эсвэл баримт бичгийг дээд байгууллага эсвэл бусад хэлтэс рүү шилжүүлэхийг хэлэх бөгөөд хуулийн төслийг хэлэлцэх эсвэл авч үзэх явцад дараах тохиолдлуудад шилжүүлэх үйл явц явагдаж болно. Эдгээр нь дараах хэлбэрээр явагдана. Үүнд:

Хариуцсан хороонд шилжүүлэх: Хуулийн төслийг тухайн хороонд бүрэн хэлэлцэх боломжгүй эсвэл илүү дэлгэрэнгүй хэлэлцэх шаардлагатай бол тухайн хуулийн төслийг хариуцсан хууль тогтоомжийн хяналтын дэд хороо эсвэл хуулийн зөвлөх хороонд шилжүүлэх боломжтой. Энэ тохиолдолд хуулийн төслийн нарийн мэдээлэл, хууль зүйн шалгалт хийх шаардлагатай байдаг.

Бусад хороонд шилжүүлэх: Зарим хууль тогтоомж нь олон хорооны хэлэлцүүлгийг шаарддаг бол хуулийн төсөл тус бүрийн хариуцсан хороонд шилжиж, тус бүрийн өнцгөөс хэлэлцэгдэх боломжтой. Жишээ нь, эдийн засагтай холбоотой хуулийн төсөл нь эдийн засгийн хороо, мөн санхүү эсвэл хүрээлэн буй орчинтой холбоотой хороонд шилжүүлэгдэх боломжтой.

Дахин хариуцсан хороо руу шилжүүлэх: Хуулийн төсөлд засвар, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай бол тухайн хууль тогтоомжийг дахин хариуцсан хороо руу шилжүүлэн, дахин шалгах, хэлэлцэх үйл явц явагдана. Энэ тохиолдолд хууль тогтоомжийг дахин шалгаж, өөрчлөлт оруулж болно.

4. Туршилт (Шийдвэрлэхийг хойшлуулах)

Хууль төслийг шийдвэрлэхийг хойшлуулж, дахин нарийвчилсан судалгаа шаардлагатай гэж үзэж болох бөгөөд хууль төслийг хуралдаан дээр хэлэлцэхгүй, дараагийн хуралдаанд дахин хэлэлцэх шийдвэр гаргах боломжтой.

Тиймээс, ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЭЙ-ын чуулганы хуралдаанаас гарч болох гол шийдвэрүүд нь **батлах, төсөөлөх, шилжүүлэх, төгсгөх** зэрэг шийдвэрүүд байдаг.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журамд заасан дараах хүснэгтийн 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9-д заасан шаардлагуудыг хангаагүй буюу бүрдэл дутуу бол хуулийн төслийг буцаана. Үүнд:

Хүснэгт 3

	Бүрдэл	Тийм	Үгүй
1	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 42 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар: Хуулийн төсөл нь дараах зүйлийг агуулна:		
	▪ Өөр зохицуулалтыг өөрчлөх үр дагавартай эсэх		
	▪ Өөр зохицуулалтыг хүчингүй болгох үр дагавартай эсэх		
2	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 42 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт зааснаар:		
	Хуулийн төсөл хэл зүйн болон ойлгомжтой байдлын шаардлагагыг хангасан эсэхийг Герман хэлний нийгэмлэгээс хянасан эсэх		
3	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 43 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар: Хуулийн төслийн үзэл баримтлалын үндэслэлд дараах зүйлийг агуулна:		
a	▪ Хуулийн зорилго болон хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлсон эсэх		
	○ Европын холбооны хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулалт хийж өгч байгаа эсэх		
	○ Үндсэн хуулийн дагуу зохицуулалт хийж өгч байгаа эсэх		
	○ ...		
b	▪ Амьдралын тодорхой тохиолдол, эсхүл судалгааны эх сурвалж байгаа эсэх		
c	▪ Хувийн эрх зүйн этгээдээр чиг үүрэг гүйцэтгүүлэх эсэх		

	<ul style="list-style-type: none"> Бие даан зохицуулалт хийх эрх олгох эсэх 		
d	<ul style="list-style-type: none"> Хууль хэрэгжиж эхлэх хугацаатай эсэх 		
e	<ul style="list-style-type: none"> Үйл ажиллагааны процесс, байгууллагын бүтэц зохион байгуулалтыг ашиглах эсэх 		
	<ul style="list-style-type: none"> Цахим Засаглалын программыг ашиглах эсэх 		
	<ul style="list-style-type: none"> ... 		
f	<ul style="list-style-type: none"> Европын холбооны эрх зүйд нийцэж байгаа эсэх 		
4	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 44 дүгээр зүйл:		
a	Хуулийн төсөл батлагдсанаар үүсэх үндсэн болон бусад үр нөлөө		
b	Улсын төсөвт үзүүлэх үр нөлөө		
c	Эдийн засагт болон хэрэглэгчдэд үзүүлэх үр дагавар		
	<ul style="list-style-type: none"> Эдийн засгийн зардал 		
	<ul style="list-style-type: none"> Хэрэглэгчийн үнийн индекст үзүүлэх нөлөө 		
	<ul style="list-style-type: none"> Хэрэглэгчдэд үзүүлэх нөлөө 		
d	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 44 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсэгт зааснаар:		
	Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөлийн хуулийн дагуу хүнд суртлын зардлын талаар дүгнэлт гарсан эсэх		
e	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 44 дүгээр зүйлийн 6 дахь хэсэгт зааснаар:		
	Холбооны холбогдох яамны хүсэлтийн дагуу өөр бусад үр дагаврын талаар санал гарсан эсэх		
f	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын		

	44 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт зааснаар:		
	Зохицуулалтын үр нөлөөний үнэлгээг хийх шаардлагатай эсэх		
9	Тэгш эрхтэй холбоотой зохицуулалтын үр дагаврын судалгааны үр дүн		
5	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 45 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар:		
	Холбооны холбогдох яамны ажилтнууд, мэргэжилтнүүд ажиллаж эхэлсэн огноо		
	Санал зөвлөмж гаргахад зарцуулсан хугацаа (өдөр/долоо хоног)		
6	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 45 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар:		
	■ Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөл оролцсон эсэх		
	■ Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөлөөс санал дүгнэлт гаргасан эсэх, зарцуулсан хугацаа		
	■ Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөлийн санал дүгнэлтийг төсөлд харгалзсан эсэх		
	■ Үндэсний хэм хэмжээний хяналтын зөвлөлийн саналыг төсөлд тусгасан эсэх		
	■ Үндэсний хэм хэмжээний зөвлөлийн санал дүгнэлтэд Холбооны Засгийн газар хариулт өгсөн эсэх		
7	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 45 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар:		

	Холбооны Засгийн газрын эрх бүхий этгээд оролцож ажилласан эсэх		
	Ажилласан бол зарцуулсан хугацаа		
8	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны журмын 45 дугаар зүйл, 51 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар:		
	Холбооны Хууль зүйн яамнаас		
	<ul style="list-style-type: none"> Эрх зүйн системчлэлийн болон хууль зүйн техникийн хяналт хийсэн эсэх 		
	<ul style="list-style-type: none"> Эрх зүйн хяналт хийснийг баталгаажуулсан эсэх, зарцуулсан хугацаа 		
9	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 47 дугаар зүйлд зааснаар:		
	Муж улс, коммуны тэргүүлэх холбоод, мэргэжлийн бүлгүүд оролцсон эсэх		
10	Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 48 дугаар зүйлд зааснаар:		
	<ul style="list-style-type: none"> Өөр бусад байгууллагатай харилцаж санал авсан эсэх 		

ЯПОН УЛС

Японд хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэхэд дараах зүйлсийг голчлон анхаардаг.

- Хуулийн нэр томъёог зөв ашигласан эсэх
- Хуулийн бүтэц, дарааллын стандартыг баримталсан эсэх
- Хууль зүйн бичилтийг баримталсан эсэх
- Бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдсөн, адилхан зохицуулалт агуулаагүй байх
- Тухайн хуулиар нийгмийн ямар харилцааг зохицуулах, ямар эрх зүйн дагавар үүсгэж байгаа талаар тодорхой байгаа эсэх
- Хууль хэрэгжиж эхлэн тов бичигдсэн эсэх
- Хуулийн хэрэгжилтийг хангах байгууллага тодорхой эсэх

Дээрх шаардлагуудыг хангаагүй тохиолдолд буцаах эрх зүйн үр дагавар бий болно.

8. Хуулийн харьцуулсан судалгаанд цаг үеийн шаардлагад нийцсэн, шуурхай зохицуулалт шаардсан хуулийн төслийг хэрхэн бүрдүүлдэг талаарх туршлага
--

АВСТРАЛИ УЛС

Австрали улс нь шуурхай зохицуулалт шаардсан хуулийн төслүүдийг боловсруулахдаа онцгой нөхцөл, шаардлагыг хурдан шийдвэрлэхэд чиглэсэн хэд хэдэн чухал арга хэмжээ авч хэрэгжүүлдэг. Австралийн эрх зүйн тогтолцоо нь яаралтай хуулийн төслийг боловсруулж, батлахад тусгай аргачлал, механизмуудтай бөгөөд эдгээр аргачлал нь үр дүнтэй, хурдтай шийдвэр гаргахад чиглэдэг.

Шуурхай зохицуулалт шаардсан хуулиудыг Засгийн газар боловсруулдаг. Хэрэв Засгийн газар тодорхой асуудлыг хурдан шийдэх шаардлагатай гэж үзвэл, тэрхүү асуудалд чиглэсэн хуулийн төсөл боловсруулж Парламентад өргөн барих бөгөөд энэ нь хуулийн зохицуулалтыг хурдан, шуурхай хэрэгжүүлэх боломжийг олгодог.

- **Засгийн газрын бодлого ба хуулийн төсөл:** Засгийн газар нь өөрийн бодлогыг үндэслэн шуурхай хуулийн төслүүдийг боловсруулж, хэрэгжүүлдэг ба нийгмийн эрүүл мэнд, байгалийн гамшиг, эдийн засгийн хямрал зэрэг асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор яаралтай зохицуулалт хийх шаардлага гарах үед хуулийн төслийг хэлэлцүүлэхэд Засгийн газар гол үүрэг гүйцэтгэдэг.

"Fast-track" буюу хурдан хэлэлцүүлэг

Австралид яаралтай хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд зориулсан хурдан хэлэлцүүлгийн тогтолцоо байдаг. Энэ нь хуулийг Парламентаар энгийн хурдтай хэлэлцүүлэх, батлах зорилготой юм.

- **Шуурхай хэлэлцүүлэг (Fast-track legislation):** Хэрэв хуулийн төслийг түргэн батлах шаардлагатай бол Парламент нь урьдчилан тохиролцсон журмаар хурдан хэлэлцэх шийдвэр гаргаж болно. Энэ нь олон тооны тодорхой хуулийн зохицуулалтыг нэг дор хурдан шийдвэрлэх боломжийг олгодог.
- **Зарим тохиолдолд оролцогч талуудын оролцоо хязгаарлагдаж болно:** Шуурхай зохицуулалт шаардсан хуулийн төсөл батлахдаа зарим тохиолдолд

олон нийтийн санал асуулга, тайлангуудыг авч хэлэлцэх цагийг хурдасгах үүднээс оролцогч талуудын оролцоог хязгаарлаж болно.

Шуурхай хуулийн төсөл боловсруулах, үндэслэл, шаардлага

Австрали улс өөрийн хууль тогтоомжийг яаралтай хэрэгжүүлэхэд үндэслэсэн хэд хэдэн хүчин зүйлсийг харгалзан үздэг:

- **Шаардлагатай нөхцөл, аюулыг тодорхойлох:** Хуулийн төслийг боловсруулж эхлэхийн өмнө, Засгийн газар болон мэргэжилтнүүд нь тухайн нөхцөлд ямар асуудал, эрсдэл үүсч буйг нарийвчлан судалдаг. Жишээ нь, COVID-19 цар тахлын үед Австралийн Засгийн газар нийгмийн эрүүл мэндийг хамгаалах, эдийн засгийг дэмжих зорилгоор олон төрлийн хуулиудыг яаралтай баталсан.
- **Үндсэн хууль, эрх зүйн нийцэл:** Шуурхай зохицуулалт шаардсан хуулийн төсөл нь тус улсын үндсэн хууль болон олон улсын гэрээнүүдэд нийцэж байх ёстой. Эдгээр хуулиудыг батлахдаа хууль зүйн шинжээчид, мэргэжилтнүүд нь тусгайлсан шалгуураар энэ асуудлыг судалж, хуулийн төсөл нь хүний эрх болон бусад эрх зүйн стандартад нийцэж байгаа эсэхийг шалгадаг.

Онцгой байдлын нөхцөлд хуулийн төсөл боловсруулах

Австрали улс нь онцгой байдлын үеийн хуулийг хэрэгжүүлэхэд зориулсан тусгай механизмтай. Онцгой байдлын үед хуулийн төсөл боловсруулах үйл явц нь хурдан бөгөөд үр дүнтэй байх шаардлагатай. Энэ нь яаралтай хариу өгөх, асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэгдсэн зохицуулалтыг хамардаг. Жишээ нь, иргэний аюулгүй байдал, эрүүл мэндийн хямрал, байгалийн гамшиг гэх мэт онцгой нөхцөлд Засгийн газар шууд арга хэмжээ авах эрхтэй бөгөөд хуулийн төслүүд нь тодорхой хязгаараас дээгүүр буюу хяналтгүйгээр батлагдаж болох юм.

- **Цар тахлын үеийн хуулиуд:** Австрали улс COVID-19-ийн үед шуурхай хуулийн төслүүдийг баталж, хүмүүст хязгаарлалт тавих, хөл хорио тогтоох, шинжилгээ хийх, вакциныг нийлүүлэх зэрэгтэй холбоотой зохицуулалтуудыг шууд хэрэгжүүлсэн.

Шуурхай зохицуулалт шаардсан хуулийн төсөл боловсруулахдаа Засгийн газар болон Парламент нь зөвшилцөл, олон талт оролцоог хангахад онцгой анхаардаг ба мэргэжилтнүүдийн зөвлөмж, олон нийтийн санал хүсэлтэд тулгуурлан шийдвэр гаргадаг. Өргөн хүрээний зөвшилцөл, санал бодол нь зөвшөөрөгдсөн хуулийн төслийг хурдан хэрэгжүүлэхэд туслах боломжийг олгодог. Түүнчлэн үр дагаврын

хяналт, хэрэгжилтийг орхигдуулдаггүй, хуулийн үйлчлэл нь амжилттай хэрэгжиж байгаа эсэхийг хянаж, шаардлагатай бол хуулийг өөрчилж, сайжруулдаг.

Австрали улс нь шуурхай зохицуулалт шаардсан хуулийн төслүүдийг боловсруулахдаа Засгийн газар, Парламент болон мэргэжилтнүүдийн хамтын ажиллагааг ашиглаж, хуулийн үйлчлэлд хурдан хариу өгөх, үр дүнтэй шийдвэр гаргах механизмуудыг ашигладаг. "Fast-track" хэлэлцүүлэг, онцгой байдлын эрх, олон талт оролцоо зэрэг нь хурдан, зөв шийдвэр гаргах боломжийг хангаж, яаралтай асуудлуудыг зохицуулахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ-г яаралтай горимыг Үндэсний Ассамблейн "Fast-Track" 신속처리안건제 буюу түргэвчилсэн хэлэлцүүлгийн системээр зохицуулдаг. 2012 онд нэвтрүүлсэн энэ систем нь чухал хууль тогтоомжийг хурдан батлах боломжийг олгодог. Үндэсний Ассамблейн тухай хуулийн 85-2 дугаар зүйлд зааснаар уг горимыг ашиглахын тулд гишүүдийн гуравны хоёр буюу 300 гишүүний 180 нь дэмжиж санал өгөх шаардлагатай.

Түргэвчилсэн горимоор дамжсан хуулийн төсөл хороондоо тогтоосон хугацаанд дэмжлэг авч чадаагүй ч заавал Ассамблейн хурлаар хэлэлцэгдэх боломжтой, ингэснээр хүнд суртлын улмаас хугацаа алдах эрсдлийг багасгадаг.

Үндэсний Ассамблейн тухай хуулийн 85.2 (Саналыг түргэн шийдвэрлэх журам)

1. Байнгын хороонд хуваарилагдсан санал (Хууль тогтоомжийн байнгын хороонд өгсөн хуулийн зүйл, өгүүлбэрийг хянахад хамаарна) түргэн шийдвэрлэх саналаар тодорхойлогдох үед, санал гаргагч нь байнгын хорооны гишүүдийн олонхын гарын үсэг бүхий түргэн шийдвэрлэх саналыг (цаашид "түргэн саналын хүсэлт" гэх) хорооны даргад өгөх ёстой. Энэ тохиолдолд хорооны дарга санал гаргагчийн түргэн шийдвэрлэх саналыг хурдан шуурхай, нууц санал хураалтаар зохион байгуулна.

Процессын хувьд авч үзвэл

Эхлээд бүх гишүүдийн олонх (151-ээс дээш) буюу холбогдох байнгын хорооны нийт гишүүдийн олонхын гарын үсэг байх ёстой бөгөөд ингэснээр тэд хуулийн төслийг "хурдан хэлэлцэх үйл явц" руу оруулах хүсэлтийг тавих боломжтой болно. Үүний дараа нууц санал хураалт явуулж, нийт гишүүдийн тавны гурвын (300 гишүүнээс 180-аас дээш) эсвэл тухайн байнгын хорооны нийт гишүүдийн тавны гурваас дээш нь санал өгвөл тэр хууль хурдан хэлэлцэх асуудал буюу "түргэвчилсэн санал" гэж тодорхойлогдоно.

Хурдан хэлэлцэх саналд орсны дараа байнгын хорооны хэлэлцүүлэг (180 хоног), Хууль зүйн байнгын хорооны хяналт (90 хоног), нийт хуралд оруулах (60 хоног) гэсэн шат дамжлагыг туулан, нийт хуралд автоматаар шилжих болно. Энэ үйл явц нь 330 хүртэл хоног шаардагдаж болно. Доторх хугацаа нь тухайн шатанд багтаан шийдвэрлэх ёстой хугацааг зааж байгаа бөгөөд хэлэлцүүлгийн хугацаа дууссан эсэхээс үл хамааран дараагийн шат руу автоматаар шилжих шаардлагатай учир аливаа улс төрийн намын зүгээс хэт их хугацаа хойшлуулах боломжийг хязгаарлах зорилготой.

Хэрэв санал Хууль зүйн байнгын хорооны харьяанд байгаа бол Хууль зүйн байнгын хорооны эцсийн хэлэлцүүлэг хэрэггүй учир шууд нийт хуралд оруулна. Энэ тохиолдолд байнгын хорооны хэлэлцүүлэг (180 хоног) + нийт хуралд шилжүүлэх ба бүртгэх (60 хоног) гэсэн цаг хугацаагаар, хамгийн ихдээ 240 орчим хоног шаардлагатай болно. Нийт хуралд шилжүүлснээс хойш 60 хоногийн дотор нийт хуралд бүртгэхгүй бол шилжүүлсэн өдрөөс хойших эхний нэгдсэн хуралд автоматаар оруулах болно.

Гэхдээ дээр дурдсаны дагуу "хурдан хэлэлцэх санал" гэдэг нэрийг эзэмшсэн энэ тогтолцоонд хууль батлахад бараг 1 жил зарцуулдаг нь хэтэрхий урт хугацаа гэж үзэж, зарим гишүүд энэхүү хугацааг 75 хоног буюу 60 хоног болгон багасгах санал оруулж байсан.

Мөн хурдан хэлэлцэх саналд тавигдах шаардлага буюу "нийт гишүүдийн тавны гурвын" дэмжлэг нь хэт хатуу шаардлага тулгамдаж байгаа тул парламентын үйл ажиллагааг үр дүнтэй зохион байгуулж чадахгүй байна гэсэн шүүмжлэл байна. Гэсэн хэдий ч хурдан хэлэлцэх санал нь парламентын даргын шийдвэрийн хүчээр хэтрүүлэн ашиглах боломжийг хязгаарлах

Хууль зүйн харьцуулсан ШУ-ны хувьд БНСУ-ын харьцуулсан хуулийн судалгаа нь хуулийн чухал нэг салбар бөгөөд хууль тогтоомж, тогтолцоо, зан заншил зэргийг харьцуулан судлахад гол анхаарлаа хандуулдаг. Энэ салбар нь цаг үетэйгээ хөл нийлүүлэн хөгжихийн тулд олон төрлийн хүчин зүйлсийг авч үзэх шаардлагатай. БНСУ-ын харьцуулсан хуулийн судалгаа нь дараах гол чиглэлээр бүтэцлэгдэж хөгжсөн.

БНСУ нь олон улсын нийгэмтэй гүнзгий холбоотой орон учраас олон улсын хууль болон гадаад хууль зүйн тогтолцоотой харьцуулан судлах нь чухал байдаг. Жишээ нь, БНСУ нь Дэлхийн худалдааны байгууллага (WTO), олон улсын хүний эрхийн хууль, Европын холбоо (EU) гэх мэт олон улсын хуулийн нөлөөг авч үзсэн байдаг. Эдгээр олон улсын хууль тогтолцооны хэмжээнээс нийцэхийн тулд хууль зүйн судалгаа чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Тус улсын хууль зүйн тогтолцоо нь глобалчлал, бүсчлэлийн чиг хандлагатай нийцэж, хууль зүйн зөрчлийг шийдвэрлэх, хууль зүйн тогтвортой байдлыг хадгалах судалгаа өрнөж байна.

Түүнчлэн Олон соёлт нийгэмд шилжих нь БНСУ-ын нийгэмд чухал асуудал болж байна. Харьцуулсан хуулийн судалгаа нь олон соёлт нийгэм дэх хууль зүйн асуудлуудыг судалж, олон үндэстэн, хэл, шашны ялгаатай орчинд хууль хэрхэн хэрэгжих боломжтой болохыг судалдаг. Жишээ нь, гадаадын ажилчид, цагаачид болон олон янзын соёлын гаралтай хүмүүсийн хууль зүйн эрх, үүргийг судлах нь чухал сэдэв болж байна.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Холбооны Үндсэн хуулийн 76 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4 дэх өгүүлбэрт "... Холбооны Засгийн газар хуулийн төслийг Бүндэсратад шилжүүлэх саналдаа онцгой тохиолдол буюу онцгой яаралтай гэж тодорхойлсон бол Бүндэсратаас Бундестагт гурван долоо хоногийн дараа ..." гэж, Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын 51 дүгээр зүйлийн 8-д "онцгой тохиолдол буюу яаралтай журмаар өргөн мэдүүлсэн эсэх (Үндсэн хуулийн 76 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4 дэх хэсэг)" гэж тус тус заасны дагуу Холбооны Засгийн газраас онцгой тохиолдол буюу онцгой яаралтай гэж тодорхойлсон бол түргэвчилсэн журмаар хуулийн төслийг хэлэлцэх боломжтой байна.

Гэхдээ зохих хэлэлцүүлгийг хийх үүрэгтэй бөгөөд харин Бүндэсрат, Бүндэстагаас хуулийн төслийг хэлэлцэх, санал өгөх хугацааг мэдэгдэхүйц багасгадаг байна.

Тодруулбал, ердийн журмаар бол хуулийн төсөлд Бүндэсратын саналыг заавал авдаг бол онцгой яаралтай гэж тодорхойлсон хуулийн төслийн хувьд Бүндэсратын саналыг Холбооны Засгийн газар хараахан хүлээж аваагүй байсан ч Бундестаг руу илүү хурдан дамжуулахын тулд Бүндэсратаас мэдэгдэл гаргах эцсийн хугацааг гурван долоо хоног болгон богиносгосон.

Мөн онцгой яаралтай хуулийн төслийн хувьд Бүндестаг, Бүндэсрат санал зөрөлдсөн ч Бундестагийн Зуучлалын хороонд шилжүүлэх боломжгүй. Түүнээс гадна хуулийн төслийн талаар шинжээчдийн нээлттэй сонсгол хийх шаардлагагүй болдог байна. Бүндэстагийн Зуучлалын хороонд шилжүүлэхээс татгалзахын тулд хуралдаанд оролцсон гишүүдийн гуравны хоёрын саналаар Бундестагийн тогтоол гаргах шаардлагатай. Хуулийн төслийг хэлэлцүүлэх тухай хүсэлтийг хамгийн багадаа өмнөх өдрийн 18.00 цагийн дотор Бундестагийн Ерөнхийлөгчид өргөн мэдүүлэх ёстой. Энэ тохиолдолд хоёр дахь хэлэлцүүлэг буюу уншлага нэн даруй эхэлнэ. Бүндэстагийн гишүүдийн гуравны хоёрын саналаар Бундестаг гурав дахь хэлэлцүүлгээс татгалзаж, эцсийн санал хураалтыг шууд явуулах боломжтой.

2008 оны санхүүгийн хямрал, мөн 2015/2016 оны дүрвэгсдийн хямралыг хууль тогтоомжийг онцгой яаралтай журмаар баталж байсан түүхтэй байна.

ЯПОН УЛС

Яаралтай тохиолдолд хууль санаачлагчийн хүсэлтээр байнгын хорооны хэлэлцүүлгийг түргэвчилж болно (Парламентын тухай хууль 56.2). Парламентын зүгээс байнгын хорооны хуралдааны үеэр явцын тайлан шаардаж болно (Парламентын тухай хууль 56.3.1). Парламент явцын тайланг хүлээн авсны дараа шаардлагатай гэж үзвэл байнгын хорооны хурлын хэлэлцүүлэгт хугацаа тогтоох эсхүл парламентын хурлаар хэлэлцэж болно (Парламентын тухай хууль 56.3.2).

Байнгын хороо хэлэлцэж дууссаны дараа хуулийн төслийг яаралтай хэлэлцүүлэх шаардлагатай гэж үзвэл энэ талаар парламентын даргад мэдэгдэнэ (Доод танхимын тухай журам 59-р зүйл).

Японд ямар үндэслэлээр шуурхай журмаар хуулийн төслийг хэлэлцэх талаар хууль тогтоомжоор зохицуулаагүй байна. Байнгын хорооны хурлыг түргэвчлэх тухай саналыг парламентын дарга хүлээн аваад удирдлагын байнгын хороотой зөвлөлдсөний дараа парламентын хурлаар авч үздэг.

9.Хуулиар эрх олгож буй дүрэм, журмын төслийг хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэхдээ хамт өргөн мэдүүлдэг эсэх туршлага

АВСТРАЛИ УЛС

Австралийн хууль тогтоомжийн системд хуулиар эрх олгож буй дүрэм, журам болон хуулийн төсөл нь ихэвчлэн тусдаа, бие даасан бичиг баримт байдлаар боловсруулагддаг. Гэсэн хэдий ч зарим тохиолдолд хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэхдээ холбогдох дүрэм, журмын төслийг хамт өргөн мэдүүлэх практик байдаг:

1. Хуулийн төсөл

- Хуулийн төсөл нь парламентын хэлэлцүүлэг, санал хураалт, баталгаа авах замаар хууль болж, хууль тогтоомжийн үндсэн бүтэц, агуулгыг тогтооно.

2. Дүрэм, журам

- Дүрэм, журам нь тухайн хуульд (enabling legislation) үндэслэн боловсруулсан заавар, дүрэм юм. Эдгээр нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангахад туслах зорилготой.

3. Хамт өргөн мэдүүлэх практик

- Хамт өргөн мэдүүлэх: Зарим тохиолдолд, хууль тогтоомжийн томоохон өөрчлөлт, шинэ хууль батлах үед дүрэм, журмын төслийг хамт өргөн мэдүүлэх явдал тохиолдох боломжтой. Энэ нь хуулийн хэрэгжилтэд ямар дүрэм журам хэрэгтэйг харуулах, хуулийн үр нөлөөг илүү сайн ойлгуулах зорилготой.
- Зөвлөлдөөн: Хуулийн төсөл боловсруулах явцад хуулийн төсөл болон дүрэм, журмын төслийг хамтран боловсруулахад оролцогч талуудын (индустри, иргэдийн бүлэг, мэргэжилтнүүд) санал, зөвлөмжийг авахад нөлөөлнө.

4. Ашиг тус

- Тодорхой байдал: Хууль тогтоомжийн биелэлтийг илүү тодорхой, ойлгомжтой болгоход тусалдаг.
- Хэрэгжилт: Хууль батлагдсаны дараа зайлшгүй хэрэгжүүлэх дүрэм журам байдаг бол түүний хэрэгжилтийг хөнгөвчилж, харилцан уялдаатай болгоно.

5. Дүгнэлт

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэхэд дүрэм, журам хамт өргөн мэдүүлэх нь тухайн хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, үр дүнг сайжруулахад тусалдаг. Гэсэн хэдий ч, ихэнх тохиолдолд, хууль болон дүрэм, журмыг бие даан боловсруулж, батлах практик давамгайлдаг.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ-д хуулийн төслийг өргөн мэдүүлэхдээ, тухайн хуулийн хэрэгжилтийг хангах зайлшгүй шаардлагатай дүрэм журам, журмын анхны хувилбарыг хамт оруулах боломжтой. Ихэвчлэн хууль санаачлагчид нь хуулийн үндсэн зохицуулалт, бодлогын зорилгыг бататгаж, тодорхой заавар журам зайлшгүй хэрэгцээтэй эсэхийг тусгадаг. Энэ нь хуулийн хэрэгжилтийн боломжит нөлөөллийг урьдчилан таамаглах, мөн гүйцэтгэх байгууллагуудын хэрэгжүүлэх арга хэмжээг урьдчилан тодорхой болгоход тустай.

Хуулийг баталсны дараа нарийвчилсан дүрэм, журмыг тухайн асуудлыг хариуцсан төрийн байгууллагууд боловсруулж гаргадаг. Эдгээр журмыг ихэвчлэн "хэрэгжилтийн тушаал" эсвэл "хэрэгжилтийн дүрэм" гэж нэрлэдэг бөгөөд тусгайлан боловсруулж гаргадаг процедурын шат дамжлагыг дагаж гаргана. Журмууд нь хуулийн гол зорилго, шаардлагад нийцсэн байх ёстой тул хуулийн хэрэгжилтийн дараа хэлэлцэж, олон нийтээс санал авах зэрэг шат дамжлагаар ордог.

Хуулийн төслийг өргөн барихад шаардлагатай нэмэлт зүйлс:

1. **Хуулийн төслийн техникийн хяналт:** Хуулийн төсөл нь хууль эрх зүйн хүчин чадалтай байх үүднээс тодорхой журамтай байх хэрэгтэй бөгөөд хуулийн хэллэг нь нэгэнтэйгээ нийцтэй байх ёстой. Мөн бусад хуультай зөрчилдөх эсэхийг шалгах хэрэгтэй.
2. **Техникийн зүйлс ба тусгай зүйл:** Хуулийн төслүүд нь хэрэгжүүлэх огноо, хэрэгжилт аргачлал зэрэг техникийн зүйлсийг агуулж байх шаардлагатай. Тусгай зүйл нь хууль хэрэгжиж эхлэхэд үүсч болох нөхцөл байдлыг зохицуулсан заалттай байх болно.
3. **Төсвийн нөөц ба санхүүгийн нөлөө:** Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсвийн болон санхүүгийн нөлөөний шинжилгээ хийх шаардлага гарч болзошгүй. Хуулийн төслийн эдийн засагт үзүүлэх нөлөө, төсвийн дарамтыг үнэлэх процесс хэрэгтэй байх юм.
4. **Хуулийн төслийн хууль эрх зүйн тайлбар:** Хуулийн төсөлд зориулан төрийн байгууллага эсвэл хууль эрх зүйн мэргэжилтнүүдийн үзэл бодлыг илэрхийлж болно. Энэ нь хуулийн төсөл бодит амьдралд хэрэгжих үед үүсэж болох хууль эрх зүйн асуудлууд, тайлбарын хүндрэлүүдийг урьдчилан тодорхойлох боломж олгоно.

Үүнээс гадна, хуулийн төслийг өргөн барих үйл явцад олон төрлийн дүрэм журмууд болон хяналт шалгалт шаардлагатай байдаг бөгөөд хуулийн төслийн төрөл, ач холбогдлоос хамааран нэмэлт шаардлагууд гарч ирж болно.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

ХБНГУ-д журам буюу захиргааны хэм хэмжээний актыг тогтоох нь маш хязгаарлагдмал. Учир нь Холбооны Үндсэн хуулиар хязгаарласан. Үндсэн хуулийн холбогдох зохицуулалтыг дурдвал:

Холбооны Үндсэн хуулийн §80:

- (1) Холбооны засгийн газар, холбооны сайд эсвэл муж улсын засгийн газруудад эрх зүйн журам гаргах эрх хэмжээг хуулиар олгож болно. Журам тогтоох эрх хэмжээний агуулга, зорилго, хэмжээ хязгаарыг хуулиар тогтоосон байх ёстой. Хууль зүйн үндэслэлийг журамдаа тусгах ёстой. Хэрэв журам тогтоох эрх хэмжээг цаашаа шилжүүлэх боломжтой гэж хуульд заасан бол журам тогтоох эрхийг өөр этгээдэд шилжүүлж болно.
- (2) Холбооны хуульд өөрөөр заагаагүй бол Холбооны Засгийн газар, Холбооны сайдаас батлах шуудан, харилцаа холбооны хэрэгслийг ашиглах зарчим, хураамжтай холбоотой, мөн холбооны төмөр замын байгууламжийг ашиглах, төмөр зам барих, ашглахтай холбоотой журамд Бүндэсратаас зөвшөөрөл авна. Түүнчлэн Бүндэсратаас зөвшөөрөл авахыг шаарддаг холбооны хууль тогтоомжид үндэслэсэн

эрх зүйн журам, эсвэл Холбооны засгийн газрын нэрийн өмнөөс муж улсууд гүйцэтгэх эрх зүйн журамд Бүндэсратаас зөвшөөрөл авна.

(3) Бүндэсрат нь түүний зөвшөөрөл шаардлагатай эрх зүйн журмын хувьд Холбооны Засгийн газарт журмын төслийг оруулж болно.

(4) Муж улсын засгийн газрууд холбооны хуулиар эсвэл холбооны хууль тогтоомжийн үндсэн дээр эрх зүйн журам гаргах эрх олгогдсон тохиолдолд эрх зүйн журмыг гаргах эрх хэмжээг мөн хуулиар олгоно.

Дээрхээс үзвэл, тус улсад зөвхөн хуулиар зөвшөөрсөн тохиолдолд Холбооны засгийн газар, холбооны сайд, эсвэл муж улсуудын Засгийн газар гэсэн 3 субъект л журам батлах эрх хэмжээтэй юм.

Тиймээс хуулийн төсөлтэй хамт журмыг өргөн мэдүүлэх практик үндсэндээ байхгүй гэж дүгнэж болно.

Журмын төслийг боловсруулахад Холбооны яамдын Үйл ажиллагааны хамтын журмын журмыг голчлон анхаардгаас гадна Холбооны Хууль зүйн яамнаас 2008 онд баталсан “Хууль зүйн техник”-ийн гарын авлагыг⁶² ашигладаг байна.

ЯПОН УЛС

Япон Улсын хувьд хууль болон журмын батлах эрх бүхий субъектын талаар Үндсэн хууль болон бусад хуульд тодорхой заасан байдаг. Үүний талаар 10-р асуултын хэсгээс дэлгэрэнгүй үзнэ үү.

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх үедээ хуулиар эрх олгож буй дүрэм, журмыг хамт нь өргөдөг практик үндсэндээ байхгүй гэж дүгнэж болно. Хуулийг санаачлах эрх бүхий субъект бол парламентын гишүүн болон Засгийн газар юм. Парламент нь тухайн хуулийг батлах эсэхийг шийдвэрлэдэг. Харин журам, дүрэм нь хуулийг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн эрх зүйн акт бөгөөд түүнд үндэслэн парламент бус төрийн захиргааны байгууллагаас баталдаг.

Суурь болгож байгаа хууль нь батлагдах эсэх нь тодорхойгүй байхад журам, дүрмийг хуулийн төсөлтэй хамт нь өргөн мэдүүлэх нь логикийн хувьд алдаатай. Харин суурь болгож байгаа хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах, шинэчлэн найруулах тохиолдолд тухайн журмыг тухайн хуульд нийцүүлэн өөрчлөх тохиолдол байдаг.

62

http://www.bmjbv.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF/Themenseiten/RechtssetzungBuerokratieabbau/HandbuchDerRechtsfoermlichkeit_deu.pdf?__blob=publicationFile, ХБНГУ-ын Хууль зүйн яам (тухайн үеийн нэрээр) баталсан Хууль зүйн техникийн гарын авлага. Хамгийн сүүлд 2024.10.28-нд зочилсон болно

10 Журам, хуулийн зохицуулалтын тодорхойлолт, ялгааг хуульчилсан байдал

АВСТРАЛИ УЛС

Журам ба **хууль** гэсэн ойлголт нь эрх зүйн системд хоёр өөр ангилалд ордог, тэдгээрийн ялгааг ойлгох нь эрх зүйн тогтолцооны үндсийг ойлгоход чухал юм. Австрали улсад ч энэ ялгааг тодорхой ялгаж, хууль эрх зүйн үйл ажиллагаа, практик дээр тус тусад нь хэрэглэж байна.

1. Журам (Regulation) гэж юу вэ?

Журам нь хууль тогтоох эрх бүхий байгууллага (жишээ нь Засгийн газар, агентлаг, салбарын яам, албан тушаалтнууд)-ын хэрэгжүүлэх зорилготой, **захиргааны зохицуулалт** байдаг. Энэ нь тухайн хуулийн тодорхой заалтуудыг хэрэгжүүлэх, илүү нарийвчилсан, техникийн зохицуулалтыг тогтоох зорилготой байдаг.

Журам нь тухайн хуульд үндэслэн, тус хуулийг хэрэгжүүлэх тодорхой заавар, дүрэм, үйл явц, процесс ажиллагаа бүхий шаардлагыг тодорхойлдог. Ийм зохицуулалт нь ихэвчлэн техникийн, администраторт, хэн хэрэгжүүлэхийг тодорхойлсон байдаг.

- **Хуулийн тодорхой заалтыг хэрэгжүүлдэг:** Журмын агуулга нь ихэвчлэн хуулиас гарах зааварчилгаа, дүрэм журам хэлбэрээр байдаг. Жишээ нь, хуулиар зөвшөөрөгдсөн зарим үйлдлийг тодорхой хугацаанд, тохирох нөхцөлд хийнэ гэдгийг журамд зааж өгч болно.
- **Захиргааны хуулийн хүрээнд байдаг:** Журам нь хуулиас илүү административ (захиргааны) байдалтай байх нь олонтаа. Энэ нь хуульд нийцэх, гүйцэтгэл хийхэд зориулсан бичиг баримттай байдаг.
- ***Хууль зүйн шийдвэр гаргах процессоос илүү нарийн, хэрэгжүүлэх боломжтой байдаг.** Тухайлбал, барилгын салбар дахь аюулгүй ажиллагааны журам нь тухайн салбарт баримтлах ёстой стандарт, шаардлагыг тодорхойлоход тусалдаг.

Журам нь хуульд үндэслэн, тодорхой хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, нөөцийн зохицуулалтыг хийх, эрүүл мэндийн стандарт, аюулгүй байдал гэх мэт нарийн дүрмийг мөрдөх шаардлагатай болдог.

2. Хууль (Law) гэж юу вэ?

Хууль нь төрөөс батлагдсан, аюулгүй байдал, эрх зүйн эмх цэгц, тэгш байдлыг хангах зорилготой нийтлэг эрх зүйн хэм хэмжээ юм. Хуулийн гол үүрэг нь нийтийн эрх зүйн харилцааг зохицуулах, нийгэмд зохистой харилцааг байгуулахад оршдог.

Хууль нь тархиндаа эрх зүйн үндсэн зохицуулалт, төрийн байгууллага, иргэдийн хоорондох харилцаа, үүрэг хариуцлага зэрэгийг илэрхийлдэг. Үүний зэрэгцээ, хууль нь зөрчил гаргасан тохиолдолд ял, хариуцлага тооцох, иргэдийн үндсэн эрхийг хамгаалах зэрэг үүрэгтэй байдаг.

- **Төрийн хүчээр батлагддаг:** Хуулийг парламент, эсвэл хууль тогтоох байгууллага баталдаг бөгөөд, энэ нь бүх иргэдийн хувьд хүлээн зөвшөөрөгдөх ёстой.
- **Нийтлэг, бүх нийтийн зохицуулалт:** Хууль нь нийгмийн бүх салбарыг хамарсан, бүх хүмүүст хамаарах, албан ёсны эрх зүйн хэм хэмжээ юм. Жишээ нь, Гэмт хэргийн хуулиуд нь гэмт хэргийн хариуцлагыг бүх хүмүүсийн хувьд тодорхойлж өгдөг.
- **Иргэдийн эрхийг хамгаалах:** Хууль нь нийгэмд шударга ёс, аюулгүй байдлыг хангах үүднээс иргэдийн үндсэн эрхийг хамгаалах үүрэгтэй байдаг.

3. Журам ба Хуулийн зохицуулалт — Австралид хэрхэн ялгаатай тайлбарлагддаг вэ?

Австрали улс дахь **хууль ба журам** хоёрын ялгаа нь төрийн эрх зүйн системийн үндсэн ойлголтууд бөгөөд нэг нэгнийхээ хамт ажиллаж, эрх зүйн бүтцийг бүрдүүлдэг. Энэ ялгааг хэрхэн тайлбарлах вэ:

3.1. Тухайлбал хууль тогтоох болон гүйцэтгэх эрх мэдэлд суурилсан ялгаа

- **Хуулиуд:** Австралийн хууль тогтоох байгууллага нь Парламент юм. Тэдгээр нь томоохон хууль, хэм хэмжээг тогтоох үүрэгтэй бөгөөд эдгээр нь хүн амын нийтлэг эрх ашигт нийцэж байх ёстой. Хуулиуд нь нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх бөгөөд бүх иргэдийн эрхийг хамгаалах, тусгай хязгаарлалтыг заах, аль эсвэл шинэ зохицуулалтуудыг бий болгоход зориулагдсан байдаг.
- **Журам:** Засгийн газрын салбарууд буюу агентлагууд нь хуулийн хэрэгжилтэд тавих хяналтыг баталгаажуулж, **хууль тогтоох үүргийн хэрэгжилтэд** зохицуулалт хийх зорилгоор журмуудыг боловсруулдаг. Жишээ нь, Журам нь хуульд тусгагдсан ерөнхий зарчмуудыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нарийвчилсан журам, дүрмүүдийг бий болгодог. Хуулиар зөвшөөрөгдсөн үйл

ажиллагааг амьдралд хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хязгаарлалт, шаардлага, хугацаа зэрэг нарийвчилсан зааварчилгаанууд энэ журмын хүрээнд ордог.

3.2. Шийдвэр гаргалтын ялгаа

- **Хууль:** Хуулиуд нь парламент, хууль тогтоох байгууллагаас батлагддаг бөгөөд эдгээр нь ерөнхий бөгөөд бүх нийтийн зориулалттай байдаг. Үүнд, зөвхөн парламент хуулиудыг батлах эрхтэй бөгөөд иргэдийн эрхийг хамгаалах үндсэн үүргийг хангадаг.
- **Журам:** Журам нь Засгийн газрын агентлагууд эсвэл албан тушаалтнуудын зүгээс **техникийн болон захиргааны зохицуулалтыг** хэрэгжүүлэхэд ашиглагддаг. Журам нь хуульд заагдсан зарчмуудыг гүйцэтгэхэд туслах нарийвчилсан шаардлагуудыг тодорхойлж, зохицуулдаг.

3.3. Австралийн “Statutory Instruments” ба “Regulations”

Австралид хуулийн хүрээнд **“statutory instruments” (хуулийн хэрэгсэл)** гэж нэрлэдэг ба журам, дүрмүүдийг хуульд нийцүүлэн боловсруулдаг. Журам болон дүрэм нь **хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх**, тодорхой тусгай хариуцлагыг хариуцах, ялангуяа аливаа хууль тогтоомжийн амьдралд нийцэж байгаа эсэхийг шалгах шаардлагатай байдаг.

4. Дүгнэлт:

Хууль нь төрийн эрх зүйн зохицуулалт бөгөөд томоохон, бүх нийтийн хууль журмуудыг тогтооно, харин **журам** нь эдгээр хуулийн хэрэгжилтийг хангах, тусгай заавар, зохицуулалт гаргах үүрэгтэй. Австрали улсад хууль тогтоох байгууллага (Парламент) нь хуулийг батлах үүрэгтэй, харин Засгийн газар, түүний агентлагууд нь энэ хуулийг хэрэгжүүлэхийн тулд журам, дүрэм боловсруулах үүрэгтэй байдаг.

10.1. Журам цөөлөх процесс хэрхэн хийгддэг вэ?

- **The Regulatory Powers (Standard Provisions) Act 2014**

Австралид журам цөөлөх болон зохицуулалтыг хялбаршуулах үйл явцыг хуульчилсан гол хуулиудын нэг нь **“The Regulatory Powers (Standard Provisions) Act 2014”** юм. Хуулийн зорилго нь төрийн байгууллагуудын ажил үйлсийг хялбаршуулах, төрийн зохицуулалтуудыг илүү уян хатан, үр ашигтай болгох, зохицуулалтын системийн хүндрэлийг багасгах явдал юм.

Журам цөөлөх үйл явцад энэ хуулийн дагуу төрийн байгууллагууд шинэ журам болон дүрмийг боловсруулахдаа зөвшилцөл, олон нийтээс санал авах зэрэг арга хэмжээг авах шаардлагатай.

- **The Legislation Act 2003**

"**The Legislation Act 2003**" нь Австралид хууль тогтоомжийн үндсэн зохицуулалт, журам боловсруулалтын үйл явцыг хуульчлах хуулийн нэг юм. Энэ хууль нь хуулийн төслийг боловсруулж, баталсны дараа шинэ журам, дүрмийг бий болгох болон хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг удирддаг.

Хууль зүйн болон захиргааны зохицуулалтыг хялбаршуулж, үр ашигтай болгож, иргэд болон байгууллагуудад үйлчлэхэд илүү энгийн, ойлгомжтой болгох зорилгын улмаас Австралид эрх зүйн шинэчлэл буюу журам цөөлөх/энгийн болгох (regulatory reform or regulatory simplification) процесс нь улс орнуудын эрх зүйн болон эдийн засгийн үр ашигтай байдлыг сайжруулах зорилгоор хэрэгжүүлдэг гол стратеги юм. Энэ нь хуулийн тогтолцоонд шинэчлэл, өөрчлөлт хийх, эсвэл зохицуулалтын хүндрэлийг багасгах, захиргааны үйл ажиллагааг хөнгөвчлөх үйл явц юм.

Австралид журам цөөлөх процессийн үйл явцыг дараах байдлаар тодорхойлж болно:

1. Шинжилгээ, үнэлгээ хийх

Журам цөөлөх процесс нь хамгийн түрүүнд одоо мөрдөгдөж буй журам, дүрэм, зохицуулалтуудыг **шинжилж, үнэлэх** үйл явцаар эхэлдэг. Энэ алхам нь аливаа зохицуулалт нь хэтэрхий төвөгтэй, хугацаа шаардсан, эсвэл эдийн засагт ачаалал үүсгэж байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилготой.

- **Зохицуулалтын ашиг тус ба зардлын анализ:** Хуулийн байгууллагууд болон төрийн агентлагууд нь журам, дүрмийн үйлчлэл болон түүний эдийн засаг, нийгэмд үзүүлэх үр нөлөөг нарийвчлан судалдаг. Шинжилгээгээр тухайн журам нь зөвхөн аюулгүй байдлыг хангах уу, эсвэл хөрөнгө оруулалт, үйлчилгээний өртөгт ямар нөлөө үзүүлж байна вэ гэдгийг үнэлнэ.
- **Нийтлэг зохицуулалт хийх шаардлагатай юу?:** Журам цөөлөх явцад одоо байгаа журам нь хэтэрхий давхардсан, олон шатлалтай эсвэл илүү төвөгтэй болсныг тодорхойлж, хууль зүйн болон захиргааны үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгож, эдгээр нь зөвхөн хамгийн чухал зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэгдэнэ.

2. Зөвшилцөл ба олон талт оролцоо

Журам цөөлөх үйл явц нь үр дүнтэй байх нь олон нийтийн болон бизнесийн салбарын оролцоотой холбоотой. Австрали улсын засгийн газар журам цөөлөх бодлогыг боловсруулж, хэрэгжүүлэхдээ олон нийтийн оролцоог чухалчилдаг.

- **Зөвшилцөл болон санал авах:** Төрийн агентлагууд нь журам цөөлөх тухай төсөл боловсруулж, иргэд, бизнесийн салбар, мэргэжлийн байгууллагуудаас санал хүсэлт авдаг. Австралид ихэвчлэн журам цөөлөх төслийг олон нийтэд танилцуулан санал асуулга явуулдаг.
- **Мэргэжлийн зөвлөмж:** Мөн хууль зүйн болон эдийн засгийн шинжээчид, салбарын мэргэжилтнүүдээс зөвлөмж авч, журам цөөлөх төслийн нарийвчилсан зөвлөгөөг гаргана.

3. Хуулийн болон захиргааны хүндрэлийг арилгах

Журам цөөлөх нь хуулиудыг илүү **хэрэглэгчдэд ээлтэй** болгох, захиргааны үйл ажиллагааг хурдсахад чиглэгддэг. Тиймээс зарим журам, дүрмийг **цөөлөх, хялбаршуулах**, эсвэл зарим нэг зохицуулалтыг устгах шаардлага гарч ирнэ.

- **Илүү хялбар, уян хатан журам:** Зарим журам нь хэтэрхий нарийвчилсан шаардлага тавьж, иргэд, жижиг бизнесүүдийн ажлыг хүндэтгэхгүй байж болно. Журам цөөлөхөд зөвхөн шаардлагатай, хамааралтай дүрмүүдийг хэрэгжүүлэх нь чухал.
- **Автоматжуулалт:** Зарим журам, дүрмийг цөөлөх явцад **технологи ашиглах** нь ихээхэн үүрэгтэй. Жишээ нь, администраторын дүрмийг автоматжуулж, бичиг баримт боловсруулахад шаардагдах цаг хугацааг хэмнэх.
- **Зарим журам зүгшрүүлэх:** Олон дахин давтагдаж буй буюу анхааралгүй хэрэглэгддэг журам, дүрмийг хасах. Тухайлбал, шаардлагагүй бүртгэл, тайлан гаргалт, засварын процессыг хялбаршуулах.

4. Шинэ журам, дүрмийг танилцуулах

Журам цөөлөх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсний дараа **шинэ, хялбаршуулсан журам, дүрэм**-ийг байгууллагууд болон иргэдэд танилцуулах шаардлагатай байдаг. Австрали улсад энэ нь **цогц, тодорхой мэдээллийн кампанит ажил**-тай холбоотой байдаг.

- **Хэрэглэгчдэд ээлтэй мэдээлэл:** Журам цөөлөхийн дараа шинэ журам, дүрмийг илүү ойлгомжтой, шууд хэрэглээтэй болгох нь чухал. Эдгээр шинэ зохицуулалтууд нь хэрэглэгчдэд ээлтэй байх үүднээс тодорхой удирдамж, сурах бичиг, цахим хэлбэрээр мэдээллүүдийг тавьдаг.

- **Төрийн байгууллагуудын сургууль, сургалт:** Төрийн байгууллагуудын ажилтнуудад шинэ журам, дүрмийг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар тусгай сургалт явуулж, шинэ зохицуулалтад бүрэн нийцсэн үйл ажиллагааг дэмждэг.

5. Шийдвэр гаргах процесс

Австрали улсад **Засгийн газар** нь журам цөөлөх тухай шийдвэрийг гаргахдаа үүнээс үүдэлтэй хөрөнгө оруулалтын, эдийн засгийн болон нийгмийн үр дагаврыг харгалзан үздэг. Энэ шийдвэрүүд нь **Парламентын баталгаа** эсвэл **засгийн газрын шийдвэр** дээр үндэслэгддэг бөгөөд зарим тохиолдолд олон нийтийн санал асуулга, үзэл бодол авсны дараа хүчин төгөлдөр болно.

6. Хяналт, үр дүнгийн үнэлгээ

Журам цөөлөх үйл явц нь **хяналт тавих** болон **үнэлгээ хийх** хэрэгтэй. Шинэ журам, дүрэм нь хэрэгжиж байгаа эсэх, ямар нэгэн үр дагавар гарах уу гэдгийг судлах нь чухал. Австрали улсад журам цөөлөх үйл явц нь тасралтгүй үнэлгээ, шинэчлэлт шаарддаг процесс юм.

- **Үр дүнгийн хэмжүүр:** Хэрэгжилт болон үйл ажиллагааны үр дүнг хэмжихийн тулд тусгай **судалгаа, мониторингийн систем** хэрэгжүүлдэг. Ингэснээр шаардлагатай бол журам, дүрмийг илүү үр дүнтэй болгох арга хэмжээг авч болно.

Дүгнэлт:

Журам цөөлөх үйл явц нь зөвхөн хуулийн болон захиргааны хүндрэлийг бууруулж, үйл ажиллагааг хөнгөвчлөхөөс гадна бизнес, иргэдийн хувьд үр ашигтай, амьдралд нийцсэн зохицуулалтуудыг бий болгох зорилготой байдаг. Австрали улсад энэ үйл явц нь **шинжилгээ, зөвшилцөл, шинэ журам танилцуулах, хяналт тавих** гэсэн хэд хэдэн алхамтай бөгөөд иргэдийн оролцоо, мэргэжилтнүүдийн зөвлөмжийг чухалчилдаг.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ-ын эрх зүйн тогтолцоо нь дээд хэм хэмжээ болсон Үндсэн хууль, Үндсэн хуулийг хэрэгжүүлэх зорилгоор баталсан Хууль, хуулийн үр нөлөө бүхий хэрэгжилтийг хангах зорилгоор гаргасан Ерөнхийлөгчийн Зарлиг, Ерөнхий сайдын захирамж, Сайдын тушаал болон бусад доод шатны захиргааны байгууллагын гаргасан эрх зүйн баримт бичгээс бүрдэнэ.

ХУУЛИЙН ТУХАЙ (법률- 法律)

БНСУ-ын Үндсэн хуулийн 40 дүгээр зүйлд зааснаар хууль тогтоох эрх мэдлийг зөвхөн Үндэсний Ассамблей эдлэнэ. Хуулийн тухай тодорхойлсон эрх зүйн баримт бичиг байхгүй ч хуулийг дараах байдлаар ойлгоно. Хууль нь Үндэсний Ассамблейгаас баталсан бичмэл хууль байх бөгөөд Үндсэн хуультай харьцуулахад хууль нь иргэний эрх, үүрэгтэй холбоотой асуудлыг илүү тодорхой зохицуулж, захиргааны үйл ажиллагааны үндэс болдог тул эрх зүйн тогтолцооны хамгийн чухал үндэс суурийг бүрдүүлдэг гэж хэлж болно.⁶³

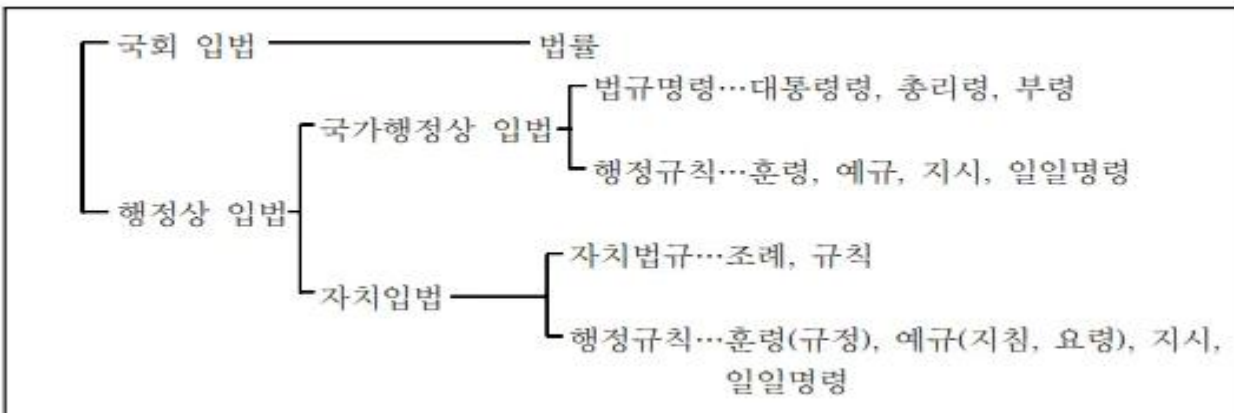
Ард түмний бүх эрх чөлөө, эрхийг зөвхөн үндэсний аюулгүй байдал, хэв журам сахиулах, нийтийн сайн сайхны төлөө шаардлагатай үед хуулиар хязгаарлаж болох бөгөөд хязгаарласан ч эрх чөлөө, эрхийн үндсэн агуулгыг зөрчиж болохгүй. Үндсэн хуулийн 76 дугаар зүйлийн 76.1 дэх хэсэгт заасны дагуу Ерөнхийлөгч дотоод, гадаад валютын болон байгалийн гамшиг, санхүү, эдийн засгийн томоохон хямралын үед үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, нийтийн амгалан тайван байдал, хэв журмыг сахиулах яаралтай арга хэмжээ авах шаардлагатай бөгөөд Үндэсний Ассамблейн хуралдааныг хүлээх боломжгүй үед энэхүү асуудалтай холбогдуулан санхүү, эдийн засгийн шийдвэр буюу Зарлиг гаргах бөгөөд энэхүү зарлиг нь хуультай адил хэмжээний эрх зүйн үйлчлэлийг үзүүлэх тул хуульд тооцогддог байна.⁶⁴

⁶³ Засгийн Газрын Харьяа Хууль тогтоомжийн албны веб хуудас
<https://www.moleg.go.kr/menu.es?mid=a20503010000> (2024.10.30 шалгав)

⁶⁴ Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн веб хуудас
https://elaw.klri.re.kr/kor_service/struct.do (2024.10.30 шалгав)

Зураг 21 Журмын тухай (규칙)

〈행정상 입법의 종류〉

БНСУ улсад 2024 оны 1 дүгээр сарын 18 наас эхлэн Захиргааны зохицуулалтын ерөнхий хууль хэрэгжиж эхэлсэн бөгөөд уг хуулинд журмын талаар дараах байдлаар зохицуулжээ.

Дөрөвдүгээр зүйл (Зохицуулалт (журам)-ыг хуульд үндэслэх нь)

① Дүрэм журам нь хуульд үндэслэсэн байх ёстой бөгөөд тэдгээрийн агуулгыг ойлгоход хялбар, тусгайлан, тодорхой тодорхойлсон байх ёстой.

② Журмыг хуульд шууд заасан байх боловч журмын нарийвчилсан агуулгыг хууль болон түүнээс дээш захирамжаар тогтоосон тодорхой хүрээний дагуу Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Ерөнхий сайдын захирамж, сайдын захирамж, захирамж, дүрмээр тодорхойлж болно. Харин мэргэжлийн/техникийн асуудал, ажлын онцлогоос шалтгаалан шилжүүлэх боломжгүй жижиг асуудал гэх мэт асуудлаар эрх шилжүүлэлтийн хамрах хүрээг хуулиар тусгайлан тогтоож, шилжүүлсэн тохиолдолд нийтэд зарлах гэх мэтээр тогтоож болно.

③ Захиргааны байгууллага нь хуульд үндэслээгүй зохицуулалтаар иргэдийн эрхийг хязгаарлах, үүрэг хариуцлага хүлээлгэх боломжгүй.

Тавдугаар зүйл (Зохицуулах зарчим)

① Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаа нь хүмүүсийн эрх чөлөө, бүтээлч байдлыг хүндэтгэж, дүрэм журам тогтоохдоо тэдгээрийн үндсэн агуулгыг зөрчихгүй байх ёстой.

② Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаа дүрэм журам тогтоохдоо тэдгээр нь иргэдийн амь нас, хүний эрх, эрүүл мэнд, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, хоол хүнс, эмийн аюулгүй байдлыг хангах үр дүнтэй зохицуулалт байх ёстой.

③ Зохицуулалтын зорилгыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хамгийн бага хүрээнд бодитой, ил тод, шударга байдлыг хамгийн үр дүнтэйгээр хангахын тулд зохицуулалтын объект, арга хэрэгслийг тогтоосон байх ёстой.

Мөн уг хуулийг боловсруулагдаж батлагдах үеийн үзэл баримтлалыг үзвэл дараах асуудлуудыг хамруулан, мөн зорилтыг дэвмүүлсэн байна

Засгийн газрын яамдууд хууль тогтоомжид заасан бүх журам, зөвшөөрөл, мэдэгдлийг Захиргааны журам шинэчлэлийн комисст бүртгэж, энэ журмын тоог тодорхойлж, аажмаар бууруулах боломжийг бүрдүүлнэ. Захиргааны журам шинэчлэлийн комисс энэ журмын жагсаалтыг Засгийн газрын зарлалын хэвлэлд нийтэлж, компьютерийн сүлжээ болон бусад холбооны системээр ард иргэдэд мэдэгдэнэ. Ингэснээр ард иргэд хэтрүүлэн нэмэгдсэн журмуудыг хянах боломжтой болно.

Журамын нөлөөллийн шинжилгээ гэдэг нь ард иргэдийн өдөр тутмын амьдрал болон эдийн засагт нөлөөлөх үр дагаврыг шинжлэх ухааны арга барилаар урьдчилан таамаглах, шинжилж, журмын үндэслэлийг үнэлэх явц юм. Засгийн газар шинэ журам батлах эсвэл журамын хүчийг чангатгахын өмнө энэ шинжилгээг хийх бөгөөд үүнд журам шинэчлэх шаардлагатай эсэх, өөр ямар арга замаар зорилгоо биелүүлэх боломжтой эсэх, эдийн засаг, нийгэмд учрах зардал болон үр дүнг харьцуулах, шударга зах зээлийн өрсөлдөөнд үзүүлэх нөлөөллийг үнэлэх зэрэг асуудлууд багтана.

Журамын "багц хугацаа" буюу журамын хугацаа дуусах нь тухайн зөвшөөрлийн хүчинтэй байх хугацааг хуульд заасан байдлаар тодорхойлж, тодорхой хугацааны дараа зөвшөөрөл автоматаар цуцлагддаг. Хэрэв үр дүнтэй байвал хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, зөвшөөрлийг сунгах боломжтой. Энэ журам хэрэгжихдээ хуульд заасан хугацаа нь үндсэндээ 5 жилээс хэтрэхгүй байна.

Захиргааны журам шинэчлэлийн комисс нь 15-20 гишүүнтэй байгууллагын хувьд Засгийн газрын тэргүүн болон иргэний төлөөлөгчид хамтран даргаар ажиллана. Иргэний төлөөлөгчид олонхийг эзлэх тул Засгийн газрын хүссэнээр журмыг шинээр батлах боломжгүй болно. Комисс нь Засгийн газрын яамдуудын журам шинэчлэх санал болон журамын нөлөөллийн шинжилгээг шалгаж, шаардлагатай тохиолдолд журам шинэчлэх төлөвлөгөөг цуцлах эсвэл сайжруулах зөвлөмж гаргана. Мөн, комисс одоогийн журамуудыг тогтмол шалгаж, шинэчлэн засварлах үүрэгтэй.

Энэ хууль хэрэгжиж эхлэхтэй зэрэгцээд 11,000 орчим журам 5 жилийн хугацаанд засварлагдана. Засгийн газрын яамдууд эдгээр журмыг шалгаж, хэрэггүй болсон журмуудыг цуцалж, үр дүнгүй журмуудыг сайжруулах зорилгоор ажиллах бөгөөд энэ үйл явц нь хэтрүүлэн тогтоосон журамтай холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхэд тустай болно.

Хууль ба захиргааны журам нь нийгмийн сайн сайхныг хамгаалахад чиглэсэн, бие биенээ дэмжиж ажилладаг чухал институцийн харилцааг үүсгэдэг. Хууль нь төрийн эрх зүйн зохицуулалт бөгөөд үндсэн зорилго нь иргэдийн эрх, үүргийг тодорхойлж, нийгэмд тохиолдож болох олон асуудлыг урьдчилан сэргийлэх буюу шийдвэрлэхийн тулд хэм хэмжээ, нормуудыг тогтоох явдал юм. Харин захиргааны журам нь хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, тодорхойлох үүрэгтэй бөгөөд төрийн захиргааны байгууллагаас тогтоосон дүрэм, журам, арга хэмжээг багтаадаг.

Хуулийн үүргийн талар авч үзвэл: Хууль нь ерөнхийдөө улсын Үндсэн хууль, хуулиуд, дүрэм журам зэрэг төрийн эрх зүйн зохицуулалтыг агуулдаг бөгөөд эдгээр нь иргэдийн болон төрийн хоорондын харилцааг зохицуулдаг. Гэвч хууль нь байнга тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нарийн заавар, журамгүй байдаг тул захиргааны журам нь хэрэгжүүлэх болон зохицуулах үүрэгтэй. Захиргааны журам нь хууль батлагдсаны дараа үүсэх тодорхой нөхцөл байдалд дагаж мөрдөх журмыг агуулдаг.

Жишээлбэл, "Бүх бизнес эрхлэгчид байгаль орчноо хамгаалах ёстой" гэсэн хууль байж болох юм. Гэхдээ энэ хууль хэрэгжихийн тулд тухайн бизнес эрхлэгчдэд ямар шаардлага тавигдах, ямар шалгуур үзүүлэх зэрэг тодорхой журам хэрэгтэй болно. Энэ бол захиргааны журмын үүрэг юм.

Захиргааны журамын үүрэгийг авч үзвэл: Захиргааны журам нь хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг бөгөөд дараах үүргүүдийг гүйцэтгэдэг:

- ✓ **Хууль хэрэгжүүлэх:** Хууль тогтоомжийн зорилгыг биелүүлэхийн тулд тодорхой журам, шаардлага тогтооно. Жишээлбэл, бизнесийн зөвшөөрөл, лиценз, мэдэгдэл зэрэг нь хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхийн тулд шаардлагатай нарийн журам юм.
- ✓ **Нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах:** Хууль тогтоомж нь төрийн үүрэг болсон иргэдийн эрхийг хамгаалахын тулд эдийн засаг, аюулгүй байдлыг хангах шаардлагатай журмуудыг хэрэгжүүлдэг. Жишээлбэл, эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, байгаль орчны хамгаалалтад чиглэсэн журмууд нь иргэдийн амь нас, эд хөрөнгийг хамгаалахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.
- ✓ **Эдийн засгийн зохицуулалт:** Эдийн засгийн үйл ажиллагаанд хэтэрхий өрсөлдөөнгүй байдлыг бий болгох эсвэл зах зээлийн тэгш бус байдлыг засах зорилгоор шаардлагатай журмуудыг тогтооно. Жишээлбэл, хуулиар зохицуулагддаг өрсөлдөөний журам нь шударга зах зээлийг үүсгэхэд чухал үүрэгтэй.

Хууль болон захиргааны журам нь нэгнийгээ нөхцөлдүүлэн ажилладаг бөгөөд хоорондоо дэмжигч холбоо үүсгэдэг. Хууль нь ерөнхий, бүрэн дүүрэн зарчим, зохицуулалтыг агуулдаг бол захиргааны журам нь эдгээрийг хэрэгжүүлэх,

биелүүлэх нарийн шалгуур, дүрэм журамыг тодорхойлно. Тиймээс захиргааны журам нь хуульд заасан зорилтыг биелүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

Мөн хууль нь захиргааны журамд тавих хязгаарлалт болж байдаг. Жишээлбэл, захиргааны байгууллага хууль хэрэгжүүлэх явцад хэтэрхий олон, хэрэггүй журамтай болох боломжтой. Үүнийг зогсоохын тулд хууль нь журам хэрэгжүүлэх хүрээг болон дүрмийг тодорхойлж, хэтрүүлэн тогтоосон журмыг хууль ёсны хэмжээнд хязгаарлах хэрэгтэй.

Шинээр батлагдсан хууль нь өөртөө тодорхой захиргааны журам шаарддаг. Үүний тулд шинэ хууль батлагдсан тохиолдолд тухайн хуулийг хэрэгжүүлэх тодорхой журам боловсруулах шаардлагатай. Энэ нь хууль тогтоомжийн практик үр дүнг бий болгоход чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.

Захиргааны журам нь зөвшөөрөл олгох, мэдэгдэл хийх, шалгах, эрхийн бичиг өгөх, хориглох үйлдлүүдийг агуулдаг. Эдгээр нь хуульд заасан иргэдийн үүргийг тодорхойлж, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангахын тулд хэрэглэгддэг. Захиргааны журам нь хууль тогтоомжийн зорилтыг биелүүлэх явцад чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.

Хэтэрхий олон журам буюу хэрэггүй журам нь эдийн засагт саад болж, иргэдийн эрхийг хэт барих боломжтой. Иймээс хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад, хууль болон захиргааны журмын харилцан үйлчлэлийг сайжруулах нь чухал бөгөөд энэ нь хүний эрхийг хүндэтгэх, эдийн засгийн үйл ажиллагааг дэмжих үүднээс зайлшгүй шаардлагатай юм.

Хууль ба захиргааны журам нь нэг нэгнээ нөхцөлдүүлэн ажиллах бөгөөд хууль нь зорилгыг тодорхойлж, захиргааны журам нь түүнийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нарийн журам, дүрэм тавьдаг. Хууль ба захиргааны журам хоорондоо харилцан хамааралтай байж, хуулийн зорилтыг биелүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

1.1. Хууль /Германы эрх зүйн ерөнхий ойлголт/

Хууль гэдэг бол эрх зүйн хэм хэмжээнүүдийн нийлбэр цогц бөгөөд эрх зүйн хэм хэмжээ гэдэг нь эрх зүйн хувьд үр дагавар бүхий өгүүлбэр юм⁶⁵ гэж эх газрын эрх зүйн бүлийн голлох төлөөлөгч ХБНГУ, Австри зэрэг улсын эрх зүйн онолын шинжлэх ухаанд үздэг. Эрх зүйн хувьд үр дагавар бүхий гэдэг энэхүү шинжээс улбаалан эрх

⁶⁵ Адомэйт/Хэньшэн., Эрх зүйн онол., УБ., 2017 он., 15 дахь тал, мөн түүнчлэн, Ruethers/Fischer/Birk, Rechtstheorie mit Juristischer Methodenlehre., C.H.Beck Verlag, 2016, 59 дэх тал.

зүйн хэм хэмжээний буюу хуулийн үндсэн шинжийг томьёолдог бөгөөд тэдгээрийг дурдвал:

1. Хууль нь нийтлэг этгээдүүдэд үйлчилдэг (энэ нь хууль бол хэн бүхэнд чиглэж, үйлчилдэг гэсэн санаа);
2. Хууль нь эрх зүйн үр дагавар үүсгэдэг (энэ нь хууль бол эрх зүйн харилцаанд оролцож буй этгээдэд эрх, үүрэг үүсгэдэг гэсэн санаа);
3. Хууль бол төсөөтэй тохиолдолд дахин давтан хэрэглэгддэг (энэ нь хууль бол эрх зүйн харилцаанд оролцож буй хэнд ч адилхан хэрэглэгдэх боломжтой гэсэн санаа) гэсэн гурван шинж хамаарна.⁶⁶

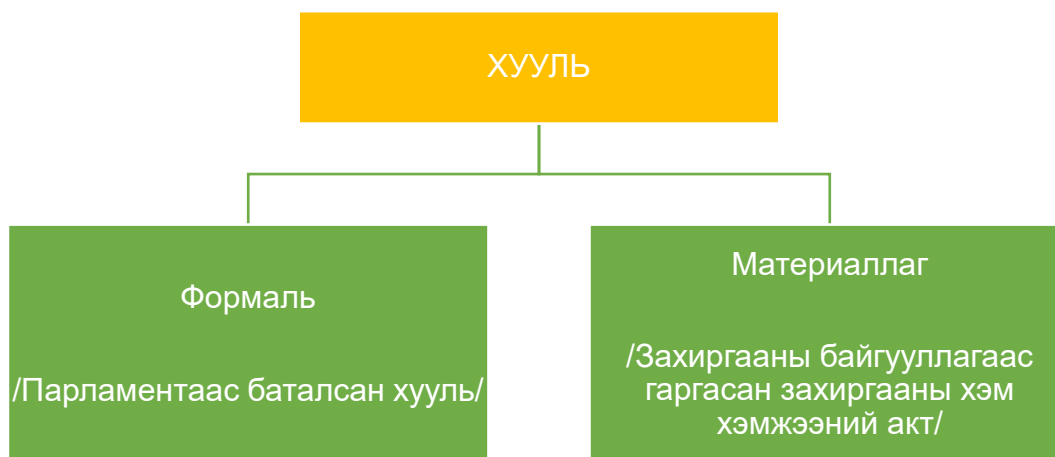
Тиймээс дээр дурдсан хэн бүхэнд нэгэн зэрэг үйлчлэх хүчин чадал бүхий эрх зүйн хэм хэмжээг (=хуулийг) бүтээх гэж буй этгээд нь хууль гэдэг нь хүн төрөлхтний олон зуун жилийн тэмцлийн үр дүнд бий болж, хууль зүйн шинжлэх ухаанаар тал бүрээс нь нарийн системтэй судлагдсан, шинжлэх ухааны асар өндөр мэдлэг, чадвар, туршлага шаардсан судлагдахуун юм байна гэдгийг юуны өмнө сайтар ойлгосон байх учиртай.

Нөгөөтэйгүүр хууль гэдэг нь эрх зүйн хэм хэмжээнүүдийн нийлбэр цогц боловч агуулгын (материаллаг) талаас нь авч үзвэл хүний зан үйлийг зохицуулдаг бүхий л хийсвэр-ерөнхий эрх зүйн хэм хэмжээнүүд юм. Харин формаль талаас нь авч үзвэл Үндсэн хуульд заасан хууль тогтоох процедурын хүрээнд хууль тогтоох байгууллагаас гаргаж буй хүсэл зоригийн акт юм.⁶⁷ Энэхүү шалгуураас хамаарч хуулийг дотор нь формаль хууль, материаллаг хууль хэмээн ангилдаг бөгөөд формаль хууль гэдэг нь хууль тогтоох эрх бүхий байгууллагаас батлан гаргаж буй хууль, харин материаллаг хууль гэдэг нь хууль тогтоох байгууллагаас биш, харин хэн бүхэнд үйлчлэх эрх зүйн үр дагавартай эрх зүйн хэм хэмжээг тогтоох эрхийг хуулиар олж авсан захиргааны байгууллагаас гаргаж буй захиргааны хэм хэмжээний актыг хэлдэг.⁶⁸ Дүрслэн үзүүлбэл:

⁶⁶ Мөн тэнд

⁶⁷ Gregor Kirchhof, *Die Allgemeinheit des Gesetzes*, 2009, S. 67.

⁶⁸ Maurer, Hartmut und Waldhoff, Christian: *Allgemeines Verwaltungsrecht*, 19. Aufl., München 2017, § 4 Rn. 46.

Тиймээс аливаа хуулийг бүтээх ажиллагаа нь шинжлэх ухааны асар өндөр мэдлэг хийгээд системтэй сэтгэлгээ шаардсан, хууль зүйн техникийн нарийн урлагаар дамжин биеллээ олдог үйл явц юм.

Хуулийн төсөл боловсруулах гэдэг нь хуулийн эх бичвэр зохиох ажил мөн.⁶⁹ Хууль бүтээх энэхүү нарийн төвөгтэй ажиллагааг англи-америкийн эрх зүйн бүлд “Legislative Drafting” гэж, харин эх газрын эрх зүйн бүлд “Legislative Technique” гэж нэрлэж заншсан байх бөгөөд зарим улсад нарийвчилсан утгаар нь “Legistik” (Австри), “Rechtsfoermlichkeit” (ХБНГУ)⁷⁰ гэх мэтээр нэрлэж тогтжээ.

Дэлхийн улс орнуудад хүлээн зөвшөөрөгдсөн эрх зүйн толь бичиг, нэвтэрхий тольд хууль бүтээх ажиллагааг харилцан адилгүй тодорхойлсон байдаг ч хуулийн төсөл боловсруулагч хүний “техник ажиллагаа”, “практик ухаан”, “ур чадвар”-аас хамаарах хууль бүтээх үйл явцын цогц ажиллагааг хууль бүтээх ажиллагаа гэж ойлгоно хэмээн тайлбарлажээ.⁷¹

Дээрхээс үзэхэд хууль боловсруулагчийн чиг үүрэг бол нийгмийн аливаа харилцааг зохицуулж, хүний зан үйлийг журамладаг, иргэний үндсэн эрх, эрх чөлөөний хуулийн хүрээ хязгаарыг тогтоож өгдөг хуулийг оновчтой (амин сүнстэй)⁷², чанартай⁷³ бөгөөд шинжлэх ухааны үндэслэлтэй боловсруулах явдал юм.

⁶⁹ Л.Өлзийсайхан нар, Хууль бүтээх урлаг, УБ, 2018 он, 10 дахь тал

⁷⁰ http://www.bmjbv.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF/Themenseiten/RechtssetzungBuerokratieabbau/HandbuchDerRechtsfoermlichkeit_deu.pdf?__blob=publicationFile, ХБНГУ-ын Хууль зүйн яам (тухайн үеийн нэрээр) баталсан Хууль зүйн техникийн гарын авлага. Хамгийн сүүлд 2024.10.28-нд зочилсон болно.

⁷¹ Creifelds Rechtswoerterbuch, 19.Auflage, C.H.Beck, Muenchen

⁷² Л.Өлзийсайхан нар, Хууль бүтээх урлаг, УБ, 2018. Гарын авлагыг үзэх.

⁷³ Хууль чанартай байна гэдэг нь улс орны хөгжил дэвшил хурдацтай байна гэсэн үг. Хуулийн чанар гэдэг нь хууль нийгмийн харилцааг бодитой зохицуулах, түүний агуулга болон хэлбэрийн аль алинд хамаарах шинж чанаруудын цогц нийлбэр юм.

1.2. Журам /Захиргааны хэм хэмжээний актын ерөнхий ойлголт/

Парламентаас тогтоосон хуулиар нийгмийн салбар бүрийн харилцааг суурь байдлаар зохицуулдаг ч нарийн дүрэм журам, тухайлсан харилцааг дэлгэрүүлэх, тухайлсан зүйлийг нарийвчилсан байдлаар хуулинд тэр бүр тусгаж хуульчилдаггүй нь постсоциалист орнуудын уламжлалт концепци юм. Газрын харилцааны хувьд газар эзэмших, ашиглах ерөнхий эрх, үүргийг Газрын тухай хуулиар зохицуулдаг ч тухайлсан зүйл буюу газар эзэмших гэрээнд тусгах зүйлс, газар ашиглах эрх олгож журам зэргийг хуулиар бус хууль тогтоогчоос эрх олгосон байгууллага нарийвчлан зохицуулах шаардлага нийгмийн харилцаанд үүсдэг. Иймээс захиргааны байгууллага, бусад хуулиар эрх олгогдсон байгууллагууд хууль тогтоомжид заасан үндэслэлийн дагуу нийтээр дагаж мөрдөх шинжтэй, заавал биелэх, үйлчлэл нь байнга давтагдах шинжтэй акт гаргадаг нь захиргааны хэм хэмжээний акт буюу захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон акт юм.

Нэр томъёоны хувьд захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон акт нь “хэм хэмжээ тогтоох” гэсэн үгээрээ нийтийн ашиг сонирхолд чиглэсэн, гадагш үйлчлэлтэй, байнга давтагдах шинжтэй байх шинжтэй байгаа нь харагдаж байна. Захиргааны актын хувьд тухайн нэг субъектэд хандсан, байнга үйлчлэх шинжгүй зэрэг шинжээрээ хэм хэмжээ тогтоож байгаа акт биш байдгаараа ялгаатай. **Эрх зүйн онолын хувьд захиргааны хэм хэмжээний актыг Secondary legislation, Delegated legislation, Subordinate legislation зэргээр нэрлэдэг.** Хууль болон захиргааны хэм хэмжээний акт зарим шинжээрээ төсөөтэй ч зарим шинжээрээ ялгаатай. Парламентаас баталсан хууль нь зохицуулж буй харилцаагаа ерөнхий байдлаар зохицуулсан, суурь эрх үүргийг нь хуульчилсан шинжтэй байдаг бол захиргааны хэм хэмжээний акт нь тухайн харилцааг зохицуулсан хуулийг дэлгэрүүлсэн, нарийвчилсан шинжтэй байдгаараа онцлогтой.

“Delegate” буюу шилжүүлэх, эрх шилжүүлэх гэдэг утга нь хуулийг батлах цорын ганц эрхтэй дээд байгууллагаас аль нэг захиргааны эсхүл өөр эрх бүхий байгууллагад өөрийн хууль батлах онцгой эрхээсээ шилжүүлж байгаа гэж ойлгож болно. Өөрөөр хэлбэл баталсан хуулийг дэлгэрүүлэх, нарийвчлах боломжийг хууль тогтоогч хуулийн дагуу эрх бүхий байгууллагад хуулиар олгосныг захиргааны хэм хэмжээний акт гэнэ.

Захиргааны хэм хэмжээний акт нь нийтийн эрх зүйн хүрээнд объектив эрхийг хамгаалдаг, заавал дагаж мөрдөх шинжтэй, байнга давтан үйлчлэх шинжтэй захиргааны шийдвэр юм. Захиргааны байгууллага өөрийн шийдвэр үйл ажиллагаагаараа иргэдийн субъектив ба объектив эрхийг хамгаалж байдаг. Захиргааны акт нь субъектив эрхийг хамгаалах шинжтэй байдаг бол захиргааны хэм хэмжээний акт нь объектив эрхийг хамгаалдаг буюу нийтэд үйлчлэх, нийтийн эрх ашигт чиглэсэн шинжтэй байдаг. Жишээ нь захиргааны байгууллагын эсрэг захиргааны акт гаргахыг даалгах нэхэмжлэл шүүхэд гаргах боломжтой байдаг бол

захиргааны хэм хэмжээний акт гаргахыг даалгах нэхэмжлэлийг гаргах хууль зүйн боломжгүй байдаг нь хэм хэмжээний акт нийтийн эрх ашгийг хөнддөгтэй холбоотой юм.

ХБНГУ-ын эрх зүйн зохицуулалт

Герман Улсын эрх зүйн системийн хувьд хэм хэмжээний актыг зохицуулахдаа Англи-Саксоны эрх зүйн бүлийн нэгэн адилаар гүйцэтгэх эрх мэдэлд хууль тогтоох эрх байхгүй ба гагцхүү хууль тогтоогчоос эрх олгосон үед тодорхой асуудлаар, тодорхой зорилгоор дүрэм, журам гаргах эрхтэй байдаг байна. Энэ шинжээрээ Германы зохицуулалт Монголын эрх зүйн зохицуулалттай адилхан ч Францаас эрс ялгагддаг байна. Германы Үндсэн хуулийн зохицуулалт нь Америкийн Үндсэн хуулиас ялгаатай нь ямар салбарын эрх мэдлийг шилжүүлж болохыг заасан биш харин хууль тогтоогчид гүйцэтгэх эрх мэдэлд хууль тогтоох эрхээсээ зарим хэсгийг шилжүүлэх ерөнхий боломжийг олгосон.

Мөн ХБНГУ-ын хувьд хууль тогтоогчоос гүйцэтгэх эрх мэдэлд буюу Холбооны засгийн газар, Холбооны сайд болон муж улсуудын Засгийн газарт журам тогтоох эрхийг Үндсэн хуулиар олгосон.

Гүйцэтгэх эрх мэдлээс гаргасан хэм хэмжээг **журам (Rechtsverordnung)**⁷⁴ гэдэг бол нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдүүдээс /тухайлбал, нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллага гэх мэт/ гаргасан хэм хэмжээг **дүрэм (Satzung)**⁷⁵ гэдэг.

Дүрэм нь журмаас ялгагдах гол онцлог нь:

Журмыг зөвхөн хуульд зөвшөөрсөн бол /хуулиар эрх олгосон бол/ гаргадаг байхад дүрмийн хувьд тийм тухайлсан шаардлага тавигддаггүй.

Өөрөөр хэлбэл, нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд өөрт хамаарах асуудал буюу өдөр тутмын үйл ажиллагааны дэг, дарааллыг /процедурыг/ тогтоох зорилгоор дүрмийг баталдаг.

Мөн Германы эрх зүйд бас нэгэн хэм хэмжээний актын төрөл байдаг нь **захиргааны удирдамж /заавар/ (Verwaltungsvorschriften)**⁷⁶ гэж бий. Энэ нь дээд шатны захиргааны байгууллагаас доод шатны захиргаан байгууллагадаа, эсхүл захиргааны чиг үүргийг өөртөө шилжүүлэн авсан этгээдэд хандаж гаргасан захиргааны байгууллагын дотоод зохион байгуулалт, үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гаргасан хэм хэмжээ юм.

Үүнийг дотор нь:

1/ Зохион байгуулалтын /организацийн/ удирдамж

⁷⁴ Thorsten Siegel., Allgemeines Verwaltungsrecht., C.F.Müller., 14. Auflage., 2022., 24 дэх тал, Sodan/Ziekow., Grundkurs Öffentliches Recht., C.H.Beck., 10. Auflage., 502 дахь тал

⁷⁵ Thorsten Siegel., Allgemeines Verwaltungsrecht., C.F.Müller., 14. Auflage., 2022., 25 дахь тал, Sodan/Ziekow., Grundkurs Öffentliches Recht., C.H.Beck., 10. Auflage., 502 дахь тал

⁷⁶ Үүнийг бас германаар „Richtlinie“, „Erlass“, „Dienstanweisung“. „Verwaltungsverordnung“ гэх мэтээр бичдэг.

⁷⁷ Thorsten Siegel., Allgemeines Verwaltungsrecht., C.F.Müller., 14. Auflage., 2022., 26 дахь тал, Sodan/Ziekow., Grundkurs Öffentliches Recht., C.H.Beck., 10. Auflage., 502 дахь тал

2/ Зан үйлийн буюу үйл ажиллагааны удирдамж гэж 2 ангилдаг.

Үйл ажиллагааны удирдамжийг дотор нь:

1/ Хэм хэмжээг тайлбарлахад чиглэсэн

2/ Сонгох боломжийг хэрэглэх арга замыг чиглүүлсэн

3/ Хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн удирдамж гэж ангилна.

Дээрхээс хэм хэмжээг тайлбарлахад чиглэсэн удирдамж нь гадагш үйлчлэлгүй, сонгох боломжийг хэрэглэх арга замыг чиглүүлсэн нь шууд бус үйлчлэлтэй, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн нь шууд үйлчлэлтэй гэж үздэг.⁷⁸

Өөрөөр хэлбэл, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн удирдамж нь Захиргааны хэргийн шүүхийн хяналтад байна.

Германы Үндсэн хуулийн 80 дугаар зүйлээр хууль тогтоох эрх мэдлийг шилжүүлэх /журам гаргах/ талаар зохицуулсан байдаг ба дараах байдлаар томъёолжээ:

Холбооны Үндсэн хуулийн §80:

(1) Холбооны засгийн газар, холбооны сайд эсвэл муж улсын засгийн газруудад эрх зүйн журам гаргах эрх хэмжээг хуулиар олгож болно. Журам тогтоох эрх хэмжээний агуулга, зорилго, хэмжээ хязгаарыг хуулиар тогтоосон байх ёстой. Хууль зүйн үндэслэлийг журамдаа тусгах ёстой. Хэрэв журам тогтоох эрх хэмжээг цаашаа шилжүүлэх боломжтой гэж хуульд заасан бол журам тогтоох эрхийг өөр этгээдэд шилжүүлж болно.

(2) Холбооны хуульд өөрөөр заагаагүй бол Холбооны Засгийн газар, Холбооны сайдаас батлах шуудан, харилцаа холбооны хэрэгслийг ашиглах зарчим, хураамжтай холбоотой, мөн холбооны төмөр замын байгууламжийг ашиглах, төмөр зам барих, ашиглахтай холбоотой журамд Бүндэсратаас зөвшөөрөл авна. Түүнчлэн Бүндэсратаас зөвшөөрөл авахыг шаарддаг холбооны хууль тогтоомжид үндэслэсэн эрх зүйн журам, эсвэл Холбооны засгийн газрын нэрийн өмнөөс муж улсууд гүйцэтгэх эрх зүйн журамд Бүндэсратаас зөвшөөрөл авна.

(3) Бүндэсрат нь түүний зөвшөөрөл шаардлагатай эрх зүйн журмын хувьд Холбооны Засгийн газарт журмын төслийг оруулж болно.

(4) Муж улсын засгийн газрууд холбооны хуулиар эсвэл холбооны хууль тогтоомжийн үндсэн дээр эрх зүйн журам гаргах эрх олгогдсон тохиолдолд эрх зүйн журмыг гаргах эрх хэмжээг мөн хуулиар олгоно.

Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалт

2015 оны 6 дугаар сарын 19-ний өдөр батлагдсан Монгол Улсын “Захиргааны ерөнхий хууль”-ийн 59 дүгээр зүйлд “Захиргааны хэм хэмжээний акт гэж хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон захиргааны байгууллагаас нийтээр заавал дагаж мөрдүүлэхээр гаргасан, гадагш чиглэсэн, үйлчлэл нь байнга давтагдах шинжтэй

⁷⁸ Sodan/Ziekow., Grundkurs Öffentliches Recht., C.H.Beck., 10. Auflage., 508 дахь тал

шийдвэрийг ойлгоно” гэж заасан. Ингэснээр Монгол Улсын хувьд анх удаа Захиргааны ерөнхий хуулиар захиргааны хэм хэмжээний актыг хуульчлан тодорхойлж, батлах ажиллагааг илүү тодорхой хуульчилж өгсөн. 1992 оны Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорьдугаар зүйлд “...хуул тогтоох эрх мэдлийг гагцхүү Улсын их Хуралд хадгална” гэж заасан бөгөөд УИХ-аас хуулийг хэрэгжүүлэх зорилгоор, хуулийн тодорхой зохицуулалтыг нарийвчлан хэрэгжүүлэх арга, журмыг тогтоох эрхийг гагцхүү хуулиар тусгайлан зааж, тодорхой захиргааны байгууллагад зөвшөөрдөг⁷⁹. Захиргааны хэм хэмжээний акт гаргах “зөвшөөрөл” буюу хуулийн үндэслэлийг хуульд заавал тусгаж өгсөн байх ёстой. Хуулиар эрх олгоогүй буюу хуулиар захиргааны хэм хэмжээний акт гаргахыг даалгаагүй бол хэм хэмжээний акт гаргах эрх хэмжээгүй гэсэн үг.

2006 оны 7 дугаар сарын 8-ны өдөр батлагдаж, нэмэлт өөрчлөлт орсон “Ашигт малтмалын тухай хууль”-ийн 9.11-д зааснаар Засгийн газар нь “...ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгох талбайг солбицлоор тогтоож, нийтэд мэдээлэх” гэж заасны дагуу Монгол Улсын Засгийн газар 2015 оны 12 сарын 21-ний өдөр “Ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн талбайн солбицлын тухай” тогтоолыг баталсан байна. Хууль тогтоогч ашигт малтмалын тухай хуулиар Засгийн газарт журам батлах эрхийг нь олгосон бөгөөд үүний дагуу Засгийн газар хэм хэмжээ тогтоосон актыг гаргасан байна. Энэхүү хэм хэмжээний акт нь байнга үйлчлэх шинжтэй, объектив эрхийг хамгаалсан, зөвхөн нэг этгээд эсхүл нэг бүлэг этгээдэд хандсан биш, нийтийн эрх ашгийг хөндсөн захиргааны хэм хэмжээний акт юм.

Захиргааны ерөнхий хуулиар захиргааны хэм хэмжээний актыг боловсруулах, батлах ажиллагааг боловсронгуй болгож Захиргааны хэм хэмжээний актын бүртгэлд бүртгэх болсон нь хийдлийг арилгаж, бүртгэлийг сайжруулсан давуу талтай. Уг хуулийн дагуу захиргааны хэм хэмжээний актын төсөл боловсруулснаас эхлэн батлах хүртэл дараах шат дамжлагатай. Үүнд:

Захиргааны хэм хэмжээний актын төслийг бэлтгэх

Захиргааны хэм хэмжээний актад санал авах
(30-аас доошгүй хоногийн өмнө)

Захиргааны хэм хэмжээний актыг баталж,
Хянах эрх бүхий байгууллагад хүргүүлэх

Захиргааны хэм хэмжээний актыг бүртгэх

⁷⁹ Монгол Улсын Захиргааны Ерөнхий хуулийн тайлбар (Судалгаа, хэрэглээний), Ханнс Зайделийн сан, УБ, 2017

Захиргааны хэм хэмжээний актыг хянан бүртгэх үйл ажиллагаа

Захиргааны хэм хэмжээний акт хүчин төгөлдөр болох

Захиргааны хэм хэмжээний актад санал авах, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах нь Захиргааны ерөнхий хуулийн онцлог зохицуулалтуудын нэг. Нийтийн ашиг сонирхол, хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөх тохиолдолд нийтийн дунд заавал хийх хэлэлцүүлэг, мөн эрх, ашиг сонирхол нь хөндөгдөх бүлгийн хүрээнд заавал хийх хэлэлцүүлэг, судлаачдын төрийн болон ТББ-уудын тодорхой нутаг дэвсгэрийн хүрээнд сонголтоор хэлэлцүүлэг тус тус хийх боломжтой.

Захиргааны хэм хэмжээний акттай холбоотой маргааныг захиргааны хэргийн шүүх шийдвэрлэхэд шинэлэг зохицуулалтууд үйлчилдэг. Учир нь 2016 оны 2 дугаар сарын 4-ний өдөр батлагдсан “Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай” Монгол Улсын хуулиар анх удаа захиргааны хэргийн шүүх “хөндөгдөж болзошгүй эрх” буюу объектив эрхийг хамгаалахаар зохицуулснаар захиргааны хэм хэмжээний актыг онцгой нөхцөлөөр хянах болсон. Өөрөөр хэлбэл захиргааны хэм хэмжээний актын тухай маргаанд хөөн хэлэлцэх хугацаа үйлчлэхгүй, даалгах нэхэмжлэл гаргаж болохгүй мөн захиргааных хэргийн давж заалдах шатны шүүх хянан хэлэлцэнэ гэх мэт онцгой зохицуулалтууд шингэсэн байдаг.

Захиргааны хэм хэмжээний актад тавигдах шаардлага

Захиргааны ерөнхий хуульд зааснаар хэм хэмжээний акт нь дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:

- Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон бусад хуульд нийцсэн байх
- Тусгайлан эрх олгосон тухайн хуулийн агуулга, зорилго, хүрээнд нийцсэн байх
- Тэмдэглэх хэсэгт үндэслэл болгож байгаа хуулийн заалтыг заасан байх
- Шийдвэрийн заалт хоорондоо болон эрх бүхий бусад этгээдийн гаргасан шийдвэрийн заалттай зөрчилдөхгүй байх
- Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог үндсэн болон нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн утгаар хэрэглэх
- Хуулиар хориглоогүй асуудлаар хориглосон зохицуулалт тогтоохгүй байх
- Тухайн шийдвэрээр урьд нь гарсан шийдвэрийг хүчингүй болсонд тооцож байгаа, эсхүл түүнд өөрчлөлт оруулж байгаа бол энэ тухай заалтыг тусгасан байх
- Бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заалгүйгээр шаардлагатай тохиолдолд эшлэл хийгдсэн байх
- Баталсан байгууллага, албан тушаалтны болон захиргааны хэм хэмжээний актын нэр, он, сар өдөр дугаарыг тодорхой заасан байх

- Хуульд заасан бусад шаардлагыг тус тус хангасан байх ёстой гэж хуульчилжээ.

Дээр тогтоосон шаардлагуудаас нэн чухал нь хуулиар эрх олгосон, тухайн хуулийнхаа зорилгод нийцсэн байх шаардлага юм. Өөрөөр хэлбэл тухайн захиргааны хэм хэмжээний акт гаргах эрхийг хуулиар олгоогүй л бол тухайн акт гаргах эрх зүйн үндэслэлгүй буюу хэм хэмжээний акт гаргаж болохгүй гэсэн үг юм. Хэрэв хуулиар эрх олгогдоогүй үед хэм хэмжээний акт гаргавал хууль тогтоох эрх мэдлийг гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллага шууд хэрэгжүүлэх аюул үүснэ. Өөрөөр хэлбэл хууль тогтоох эрх мэдлийг зөвхөн Парламент хадгалдаг ба гагцхүү энэ эрхээ хуулийн дагуу зарим хэсгийг нь шилжүүлсний үр дүнд гаргаж байгаа шийдвэр нь захиргааны хэм хэмжээний акт юм. Иймээс ямар ч хэм хэмжээний актад ямар хуулийг үндэслэж тухайн хэм хэмжээний актыг гаргаж буйг зайлшгүй дурдах шаардлагатай.

Мөн Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог үндсэн болон нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн утгаар хэрэглэх шаардлагыг тавьжээ. Тодруулбал, хуульд нэг утгыг илэрхийлж заасан нэр томъёог түнээс өөр утга, ойлголтыг илэрхийлсэн байдлаар захиргааны хэм хэмжээний актад тусгахгүй байх, нэг ойлголтыг өөр өөр нэр томъёогоор илэрхийлэхгүй байх шаардлага юм.⁸⁰ Хууль дээдлэх зарчим, мөн эрх зүйн онол, эрх зүйх хэм хэмжээний эрэмбийн хувьд захиргааны хэм хэмжээний акт нь ямагт хуулийг дагаж гарч буй акт учир ямар ч тохиолдолд хуулиар давсан зохицуулалт хийх, хуулиар зохицуулаагүй эсхүл хуулиар хориглоогүй зүйлийг хориглосон зохицуулалт хийхийг хориглодог.

Мөн мэдээж захиргааны актын нэгэн адил формаль шаардлага чухлаар тооцогдоно. Хэм хэмжээний актын хувьд батлан гаргах процессыг тодорхой хуульчилсан байдаг.

2018 онд Монгол Улсын Засгийн газарт болон захиргааны бусад байгууллагад захиргааны хэм хэмжээний акт гаргахаар эрх шилжүүлсэн зохицуулалт хийсэн хуулиудын судалгаа (**Хавсралт 1**)-г⁸¹ хийж байсныг оруулав. Дараах судалгааны дүн гарав. Үүнд:

Засгийн газарт эрх олгосон хамгийн их зүйл, заалттай хууль:

1. *Төрийн албаны тухай хууль/шинэчилсэн найруулга/* – **24 зүйл, заалт**
2. *Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль* – **20 зүйл заалт**
3. *Гамшгаас хамгаалах тухай /шинэчилсэн найруулга/* - **18 зүйл, заалт**

Монгол Улсад дагаж мөрдөж байгаа *шинэчилсэн найруулга* орсон **87** хууль үйлчилж байна.

Засгийн газарт эрх олгох тухай тусгайлсан хууль 4 баталсан байна.

⁸⁰ Монгол Улсын Захиргааны Ерөнхий хуулийн тайлбар (Судалгаа, хэрэглээний), Ханнс Зайделийн сан, УБ, 2017

⁸¹ Б.Амарбаясгалан, Т.Мөнх-Эрдэнэ., Нийтийн болон хувийн эрх зүйд хамаарах салбарын хуулийн төсөл боловсруулах гарын авлага., УБ., 2018 он

Засгийн газарт эрх олгосон нийт 902 зохицуулалт байна.

Мөн Монгол Улсын Их Хурлаас гаргасан 2017, 2018 оны тогтоолуудад хуульчилсан акт батлах эрх шилжүүлсэн зохицуулалтын талаар судалгаа хийж байсныг **Хавсралт 2-т** оруулсан болно.

Монгол Улсын хувьд захиргааны хэм хэмжээний актын цаашдын чиг хандлагыг авч үзэхдээ манай үндэсний эрх зүйн тогтолцооны нэг том согог бол хуулиар зохицуулах харилцааг дүрэм журмаар зохицуулсаар байгаа явдлыг анхаарч, **Захиргааны хэм хэмжээний актын зохицуулалтыг хуульд нэгтгэх шаардлагатай болоод байна. Энэ нь онолын хувьд ЗЕХ-ийн зохицуулалтыг тухайн салбарын хуулиуд дээр нарийвчлан буулгаж байгаа оновчтой шийдэл болно.**

ЯПОН УЛС

Япон Улсын Үндсэн хуулийн 98 дугаар зүйлд Үндсэн хууль бол улсын дээд хүчин чадалтай эрх зүйн хэм хэмжээ, түүнд нийцээгүй бусад эрх зүйн хэм хэмжээ хүчингүй байна гэж заасан.

Хуулиар зөвхөн иргэдийн эрхийг хязгаарлах, үүрэг оногдуулна гэж үздэг. Үндсэн хуулийн 58 дугаар зүйлийн 58.2-т “Парламентын доод болон дээд танхимд хамаарах журмыг тухайн танхим батална”, тус хуулийн 73 дугаар зүйлийн 73.6-д “Үндсэн хууль болон хуулийг хэрэгжүүлэхийн тулд захиргааны хэм хэмжээний акт гаргах боловч хуульд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд хариуцлага оногдуулах тухай заах боломжгүй”, тус хуулийн 77 дугаар зүйлийн 77.1-т “ Улсын Дээд шүүх нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа, өмгөөлөгч, шүүхийн дотоод зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны талаар журам гаргана” гэж тус бүр заасан байна.

Засгийн газрын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд хуулиар зөвшөөрсөн тохиолдолд иргэдийн эрхийг хязгаарлах , үүрэг оногдуулах тухай захиргааны хэм хэмжээний акт гаргах эрхтэй гэж заажээ. Төрийн захиргааны байгууллагын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлд яамны сайд хууль болон Засгийн газрын шийдвэрт заасан тохиолдолд захирамж гаргах эрхтэй гэжээ.

Дээрхээс үзэхэд хуулиар зөвхөн иргэдийн эрхийг хязгаарлах, үүрэг оногдуулах бол журмаар хүний эрхэд халдах боломжгүй байна. Түүнчлэн, захиргааны хэм хэмжээний акт нь Үндсэн хууль болон хуулийг хэрэгжилтийг хангахад чиглэгдсэн эрх зүйн хэм хэмжээ бөгөөд хуульд зааснаас бусад тохиолдолд хариуцлага ногдуулах тухай зааж болохгүй.

Хавсралт 1

Монгол Улсын Засгийн газарт захиргааны хэм хэмжээний акт батлах эрх олгосон
хуулийн зүйл заалтын судалгаа

№	Зохицуулалт агуулж буй хууль		Зүйл, заалт	Тоо
	А			
1.	1.	Авлигын эсрэг хууль		0
2.	2.	Авто замын тухай хууль \ш.н\	6.3, 9.1.1, 9.1.3, 9.1.5, 9.1.8, 10.1.3, 14.2, 24.7, 30.1	9
3.	3.	Автобензин, дизелийн түлшний албан татварын тухай хууль	8.3	1
4.	4.	Автотээврийн тухай хууль	5.1.3, 5.1.5,	2
5.	5.	Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай	5.1	1
6.	6.	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай	4.5, 7.1, 7.2, 7.4, 8.6	5
7.	7.	Агаарын тухай \ш.н\	6.1.6, 6.1.11, 25.1, 29 ^{1.5}	4
8.	8.	Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай \ш.н\	12.7, 18.3, 18.4, 20.2, 21.9	5
9.	9.	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай		0
10.	10.	Ажилласан жил, тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн тооцох тухай	5.1	1
11.	11.	Ажиллах хүч гадаадад гаргах, гадаадаас ажиллах хүч, мэргэжилтэн авах тухай	4.1.4, 9.6	2
12.	12.	Ажлын таван өдөртэй долоо хоногт шилжүүлэх тухай		0
13.	13.	Алдар цолтон ахмад настанд төрөөс нэмэгдэл, хөнгөлөлт олгох тухай \ш.н\	6.3	1
14.	14.	Амьтан, ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг улсын хилээр нэвтрүүлэх үеийн хорио цээрийн хяналт, шалгалтын тухай	5.1.2, 5.1.4, 5.1.5, 5.1.6, 5.1.7	5
15.	15.	Амьтны тухай \ш.н\	5.2.2, 5.2.4, 7.4, 7.6, 14.2, 23.5, 26.3, 36.1	8
16.	16.	Анхны ардчилсан сонгууль болж байнгын ажиллагаатай парламент байгуулагдсаны 25 жилийн ойг тохиолдуулан өршөөл үзүүлэх тухай		0
17.	17.	Арбитрын тухай \ш.н\		0

18.	18.	Ард нийтийн санал асуулгын тухай \ш.н\		0
19.	19.	Архивын тухай	9.2.2, 9.2.4, 22.2	3
20.	20.	Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай \ш.н\	4.1, 5.6, 13 ¹ .2, 13 ² .3	4
21.	21.	Аудитын тухай \ш.н\		0
22.	22.	Ахмад настны тухай \ш.н\	8.2, 8.3, 9.5, 9.7, 11.1.1, 12.2, 13.2, 14.7	8
23.	23.	Ашигт малтмалын тухай \ш.н\	3.2, 9.1.10, 9.1.12, 9.1.14, 9.1.15, 13.1, 17.3, 46.2, 47.6, 47.8, 47 ² .2, 60.8	12
24.	24.	Ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл шинээр олгохыг хориглох тухай (3)		0
25.	25.	Аялал жуулчлалын тухай	14.1.1, 14.1.3, 14.1.7, 15.6	4
Б				
26.	1	Бага, дунд боловсролын тухай		0
27.	2	Багшийн хөгжлийг дэмжих тухай	6.2, 8.3, 11.3, 14.1.1,	3
28.	3	Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай \ш.н\	13.5, 15.3, 16.2, 21.2	4
29.	4	Байгалийн ургамлын тухай	3.4, 17.5	2
30.	5	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай \ш.н\		
31.	6	Байгаль орчныг хамгаалах тухай	21.4, 22.2, 26.7, 30.2, 34.3, 54.3	6
32.	7	Байгууллагын нууцын тухай		0
33.	8	Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай		0
34.	9	Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай		0
35.	10	Банкин дахь мөнгөн хадгаламжид баталгаа гаргах тухай		0
36.	11	Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай		0
37.	12	Банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах тухай		0
38.	13	Банкны тухай \ш.н\	61.2	1
39.	14	Барааны тэмдэг, газар зүйн заалтын тухай \ш.н\	30.3	1

40.	15	Барилгын тухай \ш.н\	6.3, 32.1.3, 32.1.6, 32.1.7, 32.1.8, 32.1.9, 32.1.10, 42.4	8
41.	16	Баяжуулсан хүнсний тухай	5.2, 6.2.2	2
42.	17	Биеийн тамир, спортын тухай \ш.н\	6.1.2, 6.1.3, 6.1.4, 6.1.5, 6.1.6, 21.3	6
43.	18	БНМАУ-ын өмч хувьчлах тухай	3.2, 5.2, 6, 7.3, 12.5, 14, 19	7
44.	19	Боловсролын тухай	26.3, 28.4, 39.7, 40.3, 40.6, 41.3, 43.4	7
45.	20	Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын тэтгэмжийн хууль		
46.	21	Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай	6.6, 10.7, 12.1.2, 12.1.4, 17.1, 17.3, 17.4, 18.1	8
В				
47.	1.	Валютын зохицуулалтын тухай		0
48.	2.	Векселийн тухай		0
Г				
49.	1.	Гаалийн албан татвараас чөлөөлөх тухай		13
50.	2.	Гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх тухай		1
51.	3.	Гаалийн тариф, гаалийн татварын тухай	4.5, 6.1, 6.2, 26.1, 31.8, 38.2, 40.1, 40.2, 40.3, 41.4	10
52.	4.	Гаалийн тухай \ш.н\	31.2, 51.2, 250.2, 267 ¹ .6, 280.5, 280.6, 282.8, 283.2, 284.3	9
53.	5.	Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай \ш.н\	9.2.1, 9.2.2, 9.2.3	3
54.	6.	Гадаадын цэргийн хүчнийг байрлуулах, дамжин өнгөрүүлэх тухай		0
55.	7.	Газрын тосны бүтээгдэхүүний тухай	5.1.2, 5.1.3	2
56.	8.	Газрын тосны тухай \ш.н\	7.1.4, 7.1.6, 7.1.11, 7.1.12, 7.1.13,	5
57.	9.	Газрын төлбөрийн тухай	5.1, 5.3, 7.2, 8.2, 10.2	
58.	10.	Газрын тухай \ш.н\	18.1.2, 18.1.3, 18.1.4, 18.1.5, 18.1.6, 18.1.7, 24.3, 26.4, 29.6, 33.1.2, 36.4, 44.5, 52.8, 52.9, 54.1, 58.8	16
59.	11.	Газрын хэвлийн тухай	15.6	1

60.	12.	Галт зэвсгийн албан татварын тухай		0
61.	13.	Галт зэвсгийн тухай \ш.н\		0
62.	14.	Галын аюулгүй байдлын тухай \ш.н\	5.2, 14.3, 22.2	3
63.	15.	Гамшгаас хамгаалах тухай \ш.н\	7.4, 11.3.3, 12.2, 16.5, 17.1.2, 19.2, 20.3, 20.4, 21.2, 22.3, 22.6, 22.9, 26.1.1, 26.1.2, 40.7, 42.4, 46.3, 50.8	18
64.	16.	Геозеи, зураг зүйн тухай	5.2.1, 8.3	2
65.	17.	Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай	4.3, 4.6	2
66.	18.	Гүйцэтгэх ажлын тухай	22.2	1
67.	19.	Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай		0
68.	20.	Гэр бүлийн тухай	10.4, 40.3	2
69.	21.	Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай \ш.н\		0
70.	22.	Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай		0
71.	23.	Гэрээт харуул хамгаалалтын тухай		0
Д				
72.	1.	Даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн тухай		0
73.	2.	Даатгалын тухай \ш.н\		0
74.	3.	Давс иоджуулж иод дутлаас сэргийлэх тухай		0
75.	4.	Дайн бүхий байдлын тухай		0
76.	5.	Дайны байдлын тухай	15.1.3, 15.1.5, 15.1.8, 15.1.9, 15.1.10, 15.1.15, 15.1.16, 15.1.17, 15.1.18, 15.1.19	10
77.	6.	Дайчилгааны тухай	7.3, 8.2, 9.3, 13.1.1, 13.1.2, 13.1.4, 13.1.5, 13.1.7, 13.1.8, 13.2.2, 13.2.4, 13.2.5, 28.3, 30.1, 31.4, 32.5, 35.3	17
78.	7.	Далай ашиглах тухай	9.3	1
79.	8.	Дампуурлын тухай		0
80.	9.	Дархлаажуулалтын тухай	12.2	1
81.	10.	Дипломат албаны тухай	13.1, 16.2, 19.1, 24.2	4

82.	11.	Донорын тухай \ш.н\	20.3	1
83.	12.	Дотоодын цэргийн тухай	5.1.1, 5.1.2, 5.1.3, 5.1.4, 5.1.5	5
84.	13.	Дээд боловсролын санхүүжилт, суралцагчдын нийгмийн баталгааны тухай	7.3, 7.4, 8.1, 8.2	4
85.	14.	Дээд боловсролын тухай	5.9, 6.3, 19.4	3
Ж				
86.	1.	Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай		0
87.	2.	Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай	16.1.5, 16.1.6, 18.2	3
88.	3.	Жижиг, дунд үйлдвэрийн тухай	10.1.2, 10.1.5, 20.4	3
89.	4.	Жолоочийн даатгалын тухай		0
3				
90.	1.	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай	8.1.6, 8.4, 11.3, 18.1.2, 22.3, 23.2	6
91.	2.	Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай \ш.н\	4.2, 6.1.2, 6.1.6	3
92.	3.	Зар сурталчилгааны тухай		0
93.	4.	Зарим бараанд ногдуулах экспортын гаалийн татварын хэмжээ тогтоох тухай		0
94.	5.	Зарим материал, тоног төхөөрөмж, машин механизмыг гаалийн албан татвараас чөлөөлөх тухай		1
95.	6.	Зарим төрлийн бараанд гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татварыг ногдуулахгүй байх тухай		0
96.	7.	Зарим төрлийн бараанд нэмэгдсэн өртгийн албан татвар ногдуулахгүй байх тухай		0
97.	8.	Зарим төрлийн бараанд нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн зарим заалтыг хамааруулахгүй байх тухай		0
98.	9.	Зарим төрлийн үйлчилгээ, бараанд тэмдэгтийн хураамжийн тухай хууль болон гаалийн тарифийн тухай хуулийн зарим заалтыг хамааруулахгүй байх тухай		0

99.	10.	Зарлиг хүчингүй болсонд тооцох тухай		
100.	11.	Засгийн газарт эрх олгох тухай(3)		3
101.	12.	Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай	5.1, 5.6, 6.3, 7.2, 16.2, 17.2	6
102.	13.	Засгийн газрын бүрэлдэхүүний тухай		0
103.	14.	Засгийн газрын бүтцийн тухай		0
104.	15.	Засгийн газрын тусгай сангийн тухай	16.4, 21 ³ .6, 21 ⁷ .3, 21 ⁸ .5, 26.2, 26.4, 26.5, 26.6	8
105.	16.	Захиргааны ерөнхий хууль	54.4	1
106.	17.	Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай \ш.н\		0
107.	18.	Зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн тухай \ш.н\	26.3	1
108.	19.	Зөвлөлдөх санал асуулгын тухай		0
109.	20.	Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай	1.11.3, 4.10.4, 7.2.7, 7.5.11	4
110.	21.	Зөрчлийн тухай \ш.н\		0
111.	22.	Зэвсэгт хүчний тухай \ш.н\	12.1.5, 12.1.6, 12.1.8	3
112.	23.	Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай	11.2, 13.1	2
113.	24.	Зээлийн мэдээллийн тухай		0
И				
114.	1.	Инновацийн тухай	6.1.2, 6.1.4, 6.1.5, 6.1.7, 6.1.8, 6.1.9, 6.1.11, 6.1.12, 6.1.13, 17.1.12, 27.1, 27.9	12
115.	2.	Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай		0
116.	3.	Иргэний нисэхийн тухай	6.1.2, 6.1.4	2
117.	4.	Иргэний улсын бүртгэлийн тухай \ш.н\	17.4, 19.5	2
118.	5.	Иргэний хууль		0
119.	6.	Иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай		0
120.	7.	Ирээдүйн өв сангийн тухай	13.4, 18.1, 18.6, 18.7	4
121.	8.	Ирээдүйн тэтгэврийн нөөц сангийн тухай	5.2, 6.4	2
К				

122.	1.	Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай	15.2	1
123.	2.	Казино байгуулах, ажиллуулахыг хориглох тухай		0
124.	3.	Компанийн тухай \ш.н\	36.2	1
125.	4.	Концессын тухай	6.1.1, 6.1.2, 10.1, 11.2.4, 11.4	5
М				
126.	1.	Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай	16.2	1
127.	2.	Мал, амьтны эрүүл мэндийн тухай	7.9, 7.14, 11.1, 17.1, 17.2.4, 28.7.1	6
128.	3.	Малчин, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх тухай	6.3	1
129.	4.	Малын генетик нөөцийн тухай	13.2, 13.4, 16.1	3
130.	5.	Малын индексжүүлсэн даатгалын тухай	7.1, 7.3	2
131.	6.	Малын удмын сан, эрүүл мэндийг хамгаалах тухай \ш.н\	4.2.4, 4.2.5, 4.2.8, 4.2.9, 11.2	5
132.	7.	Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын эргэлтэд хяналт тавих тухай	4.3, 7.3, 14.6	3
133.	8.	Монгол улсыг хөгжүүлэх сангаас хөрөнгө зарцуулах тухай		0
134.	9.	Монгол улсыг хөгжүүлэх сангийн 2008 оны төсвийн тухай		0
135.	10.	Монгол улсыг хөгжүүлэх сангийн 2009 оны төсвийн тухай		0
136.	11.	Монгол улсын 1998 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хууль		0
137.	12.	Монгол улсын 1999 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хууль		0
138.	13.	Монгол улсын 2000 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хууль		0
139.	14.	Монгол улсын 2001 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хууль		0
140.	15.	Монгол улсын 2002 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хууль		0
141.	16.	Монгол улсын 2003 оны төсвийн тухай		0

142.	17.	Монгол улсын 2004 оны төсвийн тухай		0
143.	18.	Монгол улсын 2005 оны төсвийн тухай		0
144.	19.	Монгол улсын 2006 оны төсвийн тухай		0
145.	20.	Монгол улсын 2007 оны төсвийн тухай	12	1
146.	21.	Монгол улсын 2008 оны төсвийн тухай		0
147.	22.	Монгол улсын 2009 оны төсвийн тухай		0
148.	23.	Монгол улсын 2010 оны төсвийн тухай		0
149.	24.	Монгол улсын 2011 оны төсвийн тухай		0
150.	25.	Монгол улсын 2012 оны төсвийн тухай		0
151.	26.	Монгол улсын 2013 оны төсвийн тухай		0
152.	27.	Монгол улсын 2013 оны төсвийн тухай хуульд төсвийн тухай хуулийн зарим заалтыг хамруулахгүй байх тухай		0
153.	28.	Монгол улсын 2014 оны төсвийн тухай		0
154.	29.	Монгол улсын 2015 оны төсвийн тухай		0
155.	30.	Монгол улсын 2016 оны төсвийн тухай		0
156.	31.	Монгол улсын 2017 оны төсвийн тухай		0
157.	32.	Монгол улсын 2018 оны төсвийн тухай		0
158.	33.	Монгол улсын 2019 оны төсвийн тухай		0
159.	34.	Монгол улсын автотээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслийн албан татварын хууль		0
160.	35.	Монгол улсын батлан хамгаалах тухай \ш.н\	13.1.2, 13.1.3, 13.1.9, 13.1.11, 13.1.12, 13.1.14	6
161.	36.	Монгол улсын ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг хүлээн зөвшөөрөх тухай		0
162.	37.	Монгол улсын ерөнхийлөгчийн тухай хууль		0

163.	38.	Монгол улсын ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон гэж үзэж бүрэн эрхийг нь хүлээн зөвшөөрөх тухай (6)		0
164.	39.	Монгол улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай	33.2	1
165.	40.	Монгол улсын засгийн газарт эрх олгох тухай		1
166.	41.	Монгол улсын засгийн газрын бүрэлдэхүүний тухай		0
167.	42.	Монгол улсын засгийн газрын бүтцийн тухай		0
168.	43.	Монгол улсын засгийн газрын тухай	11.6, 12.4, 15.3, 15.5, 17.5, 18.6, 29.3, 33.2, 33.3, 34.3, 34 ¹ .2, 36.2	12
169.	44.	Монгол улсын иргэн гадаадад хувийн хэргээр зорчих, цагаачлах тухай		0
170.	45.	Монгол улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай	9.1.2, 9.1.3, 9.1.4, 9.1.5, 9.1.6, 32.2	6
171.	46.	Монгол улсын их хурлын тухай \ш.н\		0
172.	47.	Монгол улсын их хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай		0
173.	48.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2012 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2013-2014 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0
174.	49.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2013 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2014-2015 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0
175.	50.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2014 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2015-2016 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0
176.	51.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2015 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2016-2017 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0
177.	52.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2016 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2017-2018 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0

178.	53.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2017 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2018-2019 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0
179.	54.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2018 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2019-2020 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0
180.	55.	Монгол улсын нэгдсэн төсвийн 2019 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2020-2021 оны төсвийн төсөөллийн тухай		0
181.	56.	Монгол улсын төрийн ордны тухай	10.6	1
182.	57.	Монгол улсын үндсэн хуулийн хавсралт хууль /БНМАУ-ын үндсэн хуулиас Монгол улсын үндсэн хуулийг бүрнээ дагаж мөрдөхөд шилжих тухай/		0
183.	58.	Монгол улсын үндсэн хуулийн цэцийн тухай		0
184.	59.	Монгол улсын үндсэн хууль		
185.	60.	Монгол улсын үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах журмын тухай		0
186.	61.	Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн тухай		0
187.	62.	Монгол улсын хилийг шалгасан баримт бичиг батлах тухай		0
188.	63.	Монгол улсын хилийн тухай \ш.н\	10.2, 16.2, 16.4, 16.5, 21.2, 26.2.2, 27.2, 28.2, 29.3, 33.2, 34.3, 38.5, 38.7, 39.5	14
189.	64.	Монгол улсын хөгжлийн банкны тухай \ш.н\	5.2, 15.1, 23.1.4, 23.1.5, 23.1.6, 23.1.7, 25.4	7
190.	65.	Монгол улсын хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай		0
191.	66.	Монгол улсын шүүхийн тухай		0
192.	67.	Монгол улсын яамны эрх зүйн байдлын тухай	6.2, 6.4, 9.1, 10.1, 26.2	5
193.	68.	Монгол хэлний тухай		0
194.	69.	Монголын улаан загалмай нийгэмлэгийн эрх зүйн байдлын тухай \ш.н\		0

195.	70.	Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай \ш.н\		0
196.	71.	Мэдээллийн ил тод байдал ба мэдээлэл авах эрхийн тухай	16.1, 22.2	2
197.	72.	Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай \ш.н\	6.4, 14.1, 21.2	3
198.	73.	Мянганы зам төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх тухай		1
199.	74.	Мянганы зам төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашигласны төлбөрөөс чөлөөлөх тухай		0
	Н			
200.	1.	Намын гишүүнээс түдгэлзвэл зохих албан тушаалын тухай		0
201.	2.	Нийгмийн даатгалын сангаас олгох ажилгүйдлийн тэтгэмжийн тухай	12.3	1
202.	3.	Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай	2.5, 30	2
203.	4.	Нийгмийн даатгалын сангаас олгох үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийн тухай	2.5	1
204.	5.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2008 оны төсвийн тухай		0
205.	6.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2009 оны төсвийн тухай		0
206.	7.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2010 оны төсвийн тухай		0
207.	8.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2011 оны төсвийн тухай		0
208.	9.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2012 оны төсвийн тухай		0
209.	10.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2013 оны төсвийн тухай		0
210.	11.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2014 оны төсвийн тухай		0
211.	12.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2015 оны төсвийн тухай		0

212.	13.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2016 оны төсвийн тухай		0
213.	14.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2017 оны төсвийн тухай		0
214.	15.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2018 оны төсвийн тухай		0
215.	16.	Нийгмийн даатгалын сангийн 2019 оны төсвийн тухай		0
216.	17.	Нийгмийн даатгалын тухай	15.5, 15.7, 16.10, 21.3, 26.1, 26 ¹ .3, 26 ¹ .4, 27.5, 29.4	9
217.	18.	Нийгмийн даатгалын тухай хуулиудыг хэрэглэх журмын тухай	3 ² .1	1
218.	19.	Нийгмийн халамжийн тухай \ш.н\	13.12, 16.1, 16.2, 22.4, 29.2	5
219.	20.	Нийслэл хотын албан татварын тухай		0
220.	21.	Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай		0
221.	22.	Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай	10 ¹ .3, 16.3, 16.10	3
222.	23.	Нийтийн сонсголын тухай	18.7	1
223.	24.	Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай	5.2, 7.1	2
224.	25.	Номын сангийн тухай	20.5	1
225.	26.	Нотариатын тухай \ш.н\		0
226.	27.	Нөхөрлөлийн тухай		0
227.	28.	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх тухай (22)		8
228.	29.	Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай \ш.н\	11.4, 12.5, 13.2, 13.15	4
229.	30.	Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хувь, хэмжээ тогтоох тухай		0
230.	31.	Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай \ш.н\	22.2, 22.6	2
231.	32.	Нялх, балчир хүүхдийн хүнсний тухай		0
О				
232.	1.	Ойн тухай хууль \ш.н\	4.10, 7.5, 8.5.1, 12.1.1, 12.1.3, 12.1.5, 12.1.6,	12

			12.1.7, 12.1.8, 12.1.9, 39.1, 45.4	
233.	2.	Олон нийтийн радио, телевизийн тухай	18.2	1
234.	3.	Олон улсын валютийн сан, шинэчлэл хөгжлийн олон улсын банк, олон улсын санхүүгийн корпорац, олон улсын хөгжлийн ассоциацид БНМАУ гишүүнээр		0
235.	4.	Олон улсын гэрээний тухай \ш.н\	4.4, 8.3, 11.2, 21.6, 26.3, 26.4, 27.2, 28.2, 28.3, 29.1	10
236.	5.	Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах тухай		0
237.	6.	Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхчүүдийг одонгоор шагнах, улсын тэтгэврийг өргөтгөн нэмэгдүүлэх тухай хууль		0
238.	7.	Онц байдлын тухай		0
239.	8.	Онцгой албан татвараас чөлөөлөх тухай (2)		1
240.	9.	Онцгой албан татварын тухай \ш.н\	6.7, 6.8	2
241.	10.	Онцгой албан татварын тэмдгийн тухай		0
242.	11.	Органик хүнсний тухай		0
243.	12.	Орон нутгийн хамгаалалтын тухай	11.10, 15.1.3, 15.1.5, 15.1.6	4
244.	13.	Орон сууц хувьчлах тухай	6.2, 6.3, 13.3, 18.3	4
245.	14.	Орон сууцны тухай	6.1.1	1
Ө				
246.	1.	Өрийн удирдлагын тухай		
247.	2.	Өрсөлдөөний тухай \ш.н\	7.2, 8.3, 11.4, 13.4, 14.6, 15.1.6, 17.2, 17.6, 21.2	9
248.	3.	Өршөөл үзүүлэх тухай (4)		0
П				
249.	1.	Патентийн тухай \ш.н\		0
250.	2.	Прокурорын тухай \ш.н\		0
Р				
251.		Радио долгионы тухай	5.1.1	1
С				
252.	1.	Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай	9.2	1

253.	2.	Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай		0
254.	3.	Санхүүгийн түрээс /лизинг/-ийн тухай		0
255.	4.	Согтуурахь мансуурах донтой хүнийг захиргааны журмаар албадан эмчлэх тухай \ш.н\	11.4	1
256.	5.	Согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэсэн этгээдийг албадан эрүүлжүүлэх тухай		0
257.	6.	Соёлын өвийг хамгаалах тухай \ш.н\	13.1.3, 13.1.4, 13.1.6, 13.1.7, 13.1.8, 13.1.9, 13.1.10, 13.1.11, 13.1.12, 40.4, 40.5, 51.2, 52.1	13
258.	7.	Соёлын тухай	7.2, 21.3, 21.7, 21.9, 21.11, 22.2, 22.3	7
259.	8.	Сонгуулийн автоматжуулсан системийн тухай		0
260.	9.	Сонгуулийн төв байгууллагын тухай		0
261.	10.	Сонгуулийн тухай		0
262.	11.	Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай \ш.н\	6.1, 6.6, 13.4, 19.2, 23.1.2, 23.2, 25.2	7
263.	12.	Статистикийн тухай \ш.н\	7.2, 7.5	2
264.	13.	Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай	9.6, 15.5	2
265.	14.	Сууц өмчлөгчдийн холбооны эрх зүйн байдал, нийтийн зориулалттай орон сууцны байшингийн дундын өмчлөлийн эд хөрөнгийн тухай	16.3	1
266.	15.	Сэжигтэн, яллагдагчийг баривчлах, цагдан хорих шийдвэрийг биелүүлэх тухай		0
267.	16.	Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай		0
268.	17.	Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай \ш.н\		0
Т				
269.	1.	Тагнуулын байгууллагын тухай	10.2, 14.1, 15.2, 17.6, 17.7, 21.2, 22.2, 22.3, 26.2	9
270.	2.	Тамхины хяналтын тухай \ш.н\	6.9, 7.1, 10.6	3
271.	3.	Тариалангийн тухай \ш.н\	19.2, 21.1	2

272.	4.	Таримал ургамлын үр, сортын тухай	5.2, 8.2	2
273.	5.	Татан буугдсан “Ардын эрх”, “Засгийн газрын мэдээ” сонины өмчийг хувьчлах тухай		0
274.	6.	Татварын ерөнхий хууль \ш.н\	19.3, 21 ¹ .1, 38.4, 60.2	4
275.	7.	Татварын зарим хууль болон нийгмийн даатгалын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх тухай		0
276.	8.	Татварын мэргэшсэн зөвлөх үйлчилгээний тухай		0
277.	9.	Татварын өршөөл үзүүлэх тухай		0
278.	10.	Терроризмтой тэмцэх тухай	6.1.4, 6.5	2
279.	11.	Технологи дамжуулах тухай	5.1.3	1
280.	12.	Төв банк /Монголбанк/-ны тухай		0
281.	13.	Төлбөр тооцоог үндэсний мөнгөн тэмдэгтээр гүйцэтгэх тухай		0
282.	14.	Төлбөрийн чадвартай яллагдагчид үзүүлэх хууль зүйн туслалцааны тухай	12.3	1
283.	15.	Төмөр замын тээврийн тухай	6.2, 9.1.2, 9.1.3, 9.1.4, 27.2	5
284.	16.	Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай		0
285.	17.	Төрийн албаны тухай \ш.н\	10.4, 16.2, 18.8, 20.1, 24.1, 40.2, 43.5, 44.5, 48.9, 51.2, 53.2, 54.2, 55.2, 57.5, 57.7, 57.8, 57.11, 59.2, 60.1, 60.3, 61.2, 63.2, 64.1, 64.4	24
286.	18.	Төрийн албаны тухай хуулийн зарим зүйл заалтын үйлчлэх хугацааг хойшлуулах тухай		0
287.	19.	Төрийн аудитын тухай		0
288.	20.	Төрийн болон албаны нууцын тухай	6.5, 7.5, 10.1.2, 10.1.3, 10.1.4, 10.1.5, 12.2, 16.7, 19.3, 19.6, 30.1, 38.5	12
289.	21.	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай	9.2, 9.3, 9.4, 9.5, 9.6, 9.9, 9.10, 9 ¹ .4, 21.2.3, 25.2, 28.1, 30.4, 37.3, 37.4, 56.4, 63.2, 65 ² .4, 65 ³ .4, 65 ⁵ .2, 68.2	20

290.	22.	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай	8.1, 8.3, 10 ¹ .2, 20.3, 45.5, 53.6	6
291.	23.	Төрийн бус байгууллагын тухай		0
292.	24.	Төрийн бэлгэ тэмдгийн тухай	23.1	1
293.	25.	Төрийн өмчөөс олон нийтийн өмчид эд хөрөнгө шилжүүлэх тухай		0
294.	26.	Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай	6.3, 8.2, 9.3, 10.2, 10.3, 16.6	6
295.	27.	Төрийн хяналт шалгалтын тухай	5 ⁴ .2, 6.4, 10.3	3
296.	28.	Төсвийн тогтвортой байдлын тухай	10.1.7	1
297.	29.	Төсвийн тухай \ш.н\	10.1.2, 10.1.4, 10.1.5, 10.1.10, 10.1.13, 10.1.15, 10.4, 14.6, 15.3, 22.9, 28.8, 37.2, 41.7, 56.4, 59.5, 60.8, 69.5	17
298.	30.	Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн орчны бүсийн тухай		0
299.	31.	Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай	26.5, 26.6	2
300.	32.	Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай	8.2	1
301.	33.	Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай	5.1.2, 5.1.3, 5.1.4, 5.1.5, 10.2	5
302.	34.	Тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн нэрийн дансны тухай		0
303.	35.	Тэтгэмжийн доод хэмжээ тогтоох тухай		1
У				
304.	1.	Улс төрийн зарим албан тушаалтанд тэтгэмж олгох тухай		0
305.	2.	Улс төрийн намын тухай \ш.н\		0
306.	3.	Улс төрийн хилс хэрэгт хэлмэгдэгчдийг цагаатгах, тэдэнд нөхөх олговор олгох тухай	4.3	1
307.	4.	Улсын бүртгэлийн ерөнхий хууль \ш.н\	5.3, 6.4, 6.6, 9.9, 12.8, 12.12, 18.5, 21.2	8
308.	5.	Улсын нисэхийн тухай хууль	12.2, 17.1	2

309.	6.	Улсын нөөцийн тухай	6.4, 9.2, 13.1.2, 13.1.3, 13.1.4, 13.1.5, 13.1.7, 13.1.8, 13.1.9	9
310.	7.	Улсын тэмдэгтийн хураамжаас чөлөөлөх тухай		0
311.	8.	Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай \ш.н\	6.2	1
312.	9.	Улсын хилийг хамтран шалгахад баримтлах чиглэлийн тухай	1	1
313.	10.	Ургамал хамгааллын тухай \ш.н\	7.1.2, 7.1.3, 7.1.4	3
314.	11.	Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай	4.5, 7.2, 8.4	3
315.	12.	Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай		0
316.	13.	Усан замын тээврийн тухай \ш.н\	5.1.1, 5.1.3, 5.1.4, 5.1.5	4
317.	14.	Усны тухай \ш.н\	9.1.1, 9.1.2, 9.1.3, 9.1.4, 9.1.5, 31.2	6
Y				
318.	1.	Үйлдвэрлэл, технологийн паркийн эрх зүйн байдлын тухай	6.1.2, 6.1.3, 6.1.4	3
319.	2.	Үйлдвэрлэлийг дэмжих тухай	6.1.1, 6.1.3, 6.1.4, 11.2	4
320.	3.	Үйлдвэрчний эвлэлүүдийн эрхийн тухай БНМАУ-ын хууль	5.4	1
321.	4.	Үл хөдлөх эд хөрөнгийн албан татварын тухай		0
322.	5.	Үл хөдлөх эд хөрөнгийн барьцааны тухай		0
323.	6.	Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай		0
324.	7.	Үндэсний аюулгүй байдлын тухай		0
325.	8.	Үндэсний их баяр наадмын тухай	2.6, 11.1.1, 11.1.3, 11.1.5	4
326.	9.	Үндэсний төлбөрийн системийн тухай		0
327.	10.	Үнэт цаасны зах зээлийн тухай	7.1	1
328.	11.	Үрийн тариалангийн даатгалын тухай		0
X				
329.	1.	Хадгаламж, зээлийн хоршооны тухай		0

330.	2.	Харилцаа холбооны тухай \ш.н\	5.1.2, 5.1.3, 8.11, 20.3	4
331.	3.	Харьяатын тухай	9.4	1
332.	4.	Хаягжуулалтын тухай	4.7	1
333.	5.	Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай	6.2, 6.4, 15.3	3
334.	6.	Ховордсон амьтан, ургамал, тэдгээрийн гаралтай эд зүйлийн гадаад худалдааг зохицуулах тухай		0
335.	7.	Хог хаягдлын тухай \ш.н\	7.1.1, 7.1.2, 7.1.3, 7.1.4	4
336.	8.	Хоршооны тухай \ш.н\		0
337.	9.	Хот байгуулалтын тухай \ш.н\	6.1.1, 6.1.4, 6.1.5, 6.1.6, 6.1.7	5
338.	10.	Хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх тухай	7.1.2, 7.1.3, 7.1.4	3
339.	11.	Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай \ш.н\	4.1.2	1
340.	12.	Хот тосгоны эрх зүйн байдлын тухай	4.3	1
341.	13.	Хохирлыг эргэн төлөгдөх нөхцөлөөр барагдуулах тухай	6.1	1
342.	14.	Хохирогчид нөхөх олговор олгох тухай	6.1	1
343.	15.	Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай	6.6, 9.3, 10.2, 20.2	4
344.	16.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай	8.2, 14.5, 15.8, 26.4, 37.5, 39.1.3, 41.2	7
345.	17.	Хөдлөх эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгийн барьцааны тухай		0
346.	18.	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай /ш.н/	12.7, 21.2	2
347.	19.	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай	21.1.5, 21.1.6, 21.1.8, 21.1.9, 21.1.10	5
348.	20.	Хөдөлмөрийн тухай	42.3, 73.3, 77.3, 97.4, 111.3, 117.5, 126.2, 138.3, 140.3	9
349.	21.	Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний тухай /ш.н/		0
350.	22.	Хөдөө аж ахуйн гаралтай бараа, түүхий эдийн биржийн тухай	8.3, 8.6	2
351.	23.	Хөрөнгийн үнэлгээний тухай		0
352.	24.	Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай		0
353.	25.	Хөрөнгө оруулалтын тухай	20.6	1

354.	26.	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны тухай		0
355.	27.	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай	8.1.1	1
356.	28.	Хувийн хамгаалалтын тухай		0
357.	29.	Хувиргасан амьд организмын тухай	8.1, 10.2, 12.1	3
358.	30.	Хувь хүний нууцын тухай		0
359.	31.	Хувь хүний орлогын албан татварын тухай /ш.н/	16.3	1
360.	32.	Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай		0
361.	33.	Хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай		0
362.	34.	Хуулийн зарим заалтыг дагаж мөрдөх журмын тухай		0
363.	35.	Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай /ш.н/	13.7	1
364.	36.	Хуулиуд хүчингүй болсонд тооцох тухай		0
365.	37.	Хууль дагаж мөрдөх журмын тухай		0
366.	38.	Хууль тогтоомжийн тухай /ш.н/	12.1	1
367.	39.	Хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай /9/		
368.	40.	Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай		0
369.	41.	Хүн ам, орон сууцны улсын тооллогын тухай		0
370.	42.	Хүн амын амьжиргааны доод түвшинг тодорхойлох тухай		0
371.	43.	Хүн амын орлогын албан татварын хуулийн зарим заалтын үйлчлэлийг түр зогсоох тухай		0
372.	44.	Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай	5.1.1, 9.4	2
373.	45.	Хүний дархлал хомсдолын вирусын халдвар, дархлалын олдмол хомсдолоос сэргийлэх тухай /ш.н/	4.1.4	1
374.	46.	Хүний хөгжил сангийн 2010 оны төсвийн тухай		0
375.	47.	Хүний хөгжил сангийн 2011 оны төсвийн тухай		0

376.	48.	Хүний хөгжил сангийн 2012 оны төсвийн тухай		0
377.	49.	Хүний хөгжил сангийн 2013 оны төсвийн тухай		0
378.	50.	Хүний хөгжил сангийн 2014 оны төсвийн тухай		0
379.	51.	Хүний хөгжил сангийн 2015 оны төсвийн тухай		0
380.	52.	Хүний хөгжил сангийн 2016 оны төсвийн тухай		0
381.	53.	Хүнсний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах тухай	8.10, 13.8, 15.5	3
382.	54.	Хүнсний тухай /ш.н/	6.2, 8.5, 12.2, 18.4	4
383.	55.	Хүүхдийн эрхийн тухай	12.1.1, 12.1.3, 12.1.4, 12.1.5, 12.1.7	5
384.	56.	Хүүхэд хамгааллын тухай		0
385.	57.	Хүүхэд харах үйлчилгээний тухай	6.5, 6.7, 9.2	3
386.	58.	Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай		0
387.	59.	Хэмжлийн нэгдмэл байдлыг хангах тухай	3.4, 4.2, 16.4	3
388.	60.	Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай		0
Ц				
389.	1.	Цагдаагийн албаны тухай /ш.н/	6.2, 6.7, 8.2, 9.2, 12.2, 16.2, 20.1, 75.3, 86.12, 87.10, 88.3, 89.2	12
390.	2.	Цахилгаан, дулааны эрчим хүч, нүүрсний төлбөрийн тухай		0
391.	3.	Цахим гарын үсгийн тухай	6.4	1
392.	4.	Цөмийн зэвсгээс ангид байх тухай		0
393.	5.	Цөмийн энергийн тухай	9.1.4, 9.1.5, 10.3, 12.2, 28.10, 33.4, 39.3, 42.4	8
394.	6.	Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай	5, 6.5, 19.7	3
395.	7.	Цэргийн алба хаагчийн эд хөрөнгийн хариуцлагын тухай		0
396.	8.	Цэргийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай	7.2, 7.4, 9.4, 9.5	4
397.	9.	Цэргийн албаны тухай	6.4, 7.9, 12.1, 17.2, 30.4, 30.5, 30.8, 31.1, 31.7	9
Ч				
398.		Чөлөөт бүсийн тухай /ш.н/	8.4, 16.2, 22.3, 23.4, 24.1	5

	Ш			
399.	1.	Шилэн дансны тухай	5.4	1
400.	2.	Шинжлэх ухаан, технологийн тухай /ш.н/	6.1.2, 6.1.3, 6.1.5, 6.1.7, 7.3, 11.11, 12.1.1, 21.2, 22.2	9
401.	3.	Шинжлэх ухааны академийн эрх зүйн байдлын тухай	3.3, 6.3, 10.2	3
402.	4.	Шуудангийн тухай	4.3, 6.1.4	2
403.	5.	Шүүгчийн эрх зүйн байдлын тухай		0
404.	6.	Шүүх байгуулах тухай /ш.н/		0
405.	7.	Шүүхийн захиргааны тухай		0
406.	8.	Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай		0
407.	9.	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай /ш.н/	149.2, 197.1, 261.2, 269.2, 269.4, 286.6, 287.5, 287.9	8
408.	10.	Шүүхийн шинжилгээний тухай	42.3	1
	Э			
409.	1.	Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай		0
410.	2.	Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай /ш.н/	4.2, 4.3, 4.5, 5.4, 10.9	5
411.	3.	Эдийн засгийн ил тод байдлыг дэмжих тухай	6.4	1
412.	4.	Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн тухай /ш.н/	4.6, 14.1	2
413.	5.	Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний тухай	21.6	1
414.	6.	Энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцох тухай /ш.н/	6.1.1, 6.1.2, 6.1.6, 6.1.7, 6.1.8, 6.1.9, 10.5	7
415.	7.	Эрдэнэсийн сангийн тухай	6.1, 14.2	2
416.	8.	Эрүүгийн хууль /ш.н/		0
417.	9.	Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай /ш.н/	11.4.2	1
418.	10.	Эрүүл ахуйн тухай	19.4	1
419.	11.	Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2018 оны төсвийн тухай		0
420.	12.	Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2019 оны төсвийн тухай		0
421.	13.	Эрүүл мэндийн даатгалын тухай /ш.н/	8.1, 16.3, 22.1, 22.6	4
422.	14.	Эрүүл мэндийн тухай	7.1.5, 17.2, 29.1, 30.5	4

423.	15.	Эрх олгох тухай		1
424.	16.	Эрчим хүч хэмнэлтийн тухай	5.1.2, 5.1.3	2
425.	17.	Эрчим хүчний тухай	5.1.2, 5.1.3, 5.1.4, 5.1.5	4
426.	18.	Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай	7.1, 7.3	2

Засгийн газарт эрх олгосон хамгийн их зүйл, заалттай хууль:

4. *Төрийн албаны тухай хууль/шинэчилсэн найруулга/* – **24 зүйл, заалт**
5. *Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль* – **20 зүйл заалт**
6. *Гамшгаас хамгаалах тухай /шинэчилсэн найруулга/* - **18 зүйл, заалт**

Монгол улсад дагаж мөрдөж байгаа *шинэчилсэн найруулга* орсон **87** хууль үйлчилж байна.

Засгийн газарт эрх олгох тухай тусгайлсан хууль 4 баталсан байна.

Засгийн газарт эрх олгосон нийт 902 зохицуулалт байна.

Хавсралт 2

Хуульчилсан акт батлах эрх шилжүүлсэн УИХ-ын тогтоолын судалгаа (2017-2018 оны тогтоолын хувьд)

№	МУИХ-ын тогтоолууд	Зүйл, заалт	Тоо
	2017 он		
1.	Хууль тогтоомжийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл буцаах тухай		0
2.	Монголбанкны Хяналтын зөвлөлийн дарга, гишүүдийг чөлөөлөх тухай		0
3.	Монголбанкны Хяналтын зөвлөлийн дарга, гишүүдийг томилох тухай		0
4.	Сонгуулийн ерөнхий хорооны гишүүнээс чөлөөлөх тухай		0
5.	Сонгуулийн ерөнхий хорооны гишүүнээр томилох тухай		0
6.	Монгол Улсын Ерөнхий аудиторыг чөлөөлөх тухай		0
7.	Монгол Улсын Ерөнхий аудиторыг томилох тухай		0
8.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
9.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
10.	Хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай		0
11.	Нийтийн сонсгол зохион байгуулах журам батлах тухай	3.5	1
12.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
13.	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2017 оны ээлжит сонгуулийг товлон зарлах, сонгуулийн санал авах өдрийг тогтоох тухай		0
14.	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2017 оны ээлжит сонгуульд техник хэрэгсэл хэрэглэх тухай		0
15.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
16.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
17.	Зарим Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай		0

18.	Монгол Улсын Их Хурлын 2017 оны хаврын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын тухай	3	0
19.	Хэнтий Хаан уулын нэрийг өөрчлөх тухай		0
20.	“ЭРДЭНЭТ ҮЙЛДВЭР” ХХК, “МОНГОЛРОСЦВЕТМЕТ” ХХК-ИЙН ТАЛААР АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	3-р зүйл	1
21.	Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах асуудлаар анхдугаар зөвлөлдөх санал асуулга явуулах, Зөвлөлдөх зөвлөлийг байгуулах тухай	3, 4, 5	3
22.	Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг буцаах тухай	2	0
23.	Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хууль батлагдсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай		0
24.	Монгол Улсын 2017 оны төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай	1.1, 1.3, 1.7, 1.8	4
25.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
26.	Тогтоолын дэд заалт хүчингүй болсонд тооцох тухай		0
27.	Хуулийн төслүүдийг буцаах тухай		0
28.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
29.	Тогтоолын төсөл буцаах тухай		0
30.	Хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай	1.2, 1.3	2
31.	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүнийг огцруулах тухай		0
32.	Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2018 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2019-2020 оны төсвийн төсөллийн тухай		0

	хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай		
33.	“Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг 2018 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэл” батлах тухай		0
34.	Монгол Улсын статистикийн салбарыг 2017-2020 онд хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр батлах тухай		0
35.	Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах асуудлаар ард түмний бүрэн эрхт байдал, оролцоог хангах тухай		0
36.	Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөл байгуулах тухай		0
37.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
38.	Монголбанканд хийсэн шалгалттай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай	1.2, 1.3, 1.4, 2.3, 3	0
39.	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүнийг томилох тухай		0
40.	Хуулийн төсөл буцаах тухай		0
41.	Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнээр томилох тухай		
42.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай	1.2, 1.8, 1.10, 1.12, 1.13	5
43.	Монгол Улсын Их Хурлын 2017 оны намрын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын тухай	3	0
44.	Монгол Улсын 2016 оны төсвийн гүйцэтгэл батлах тухай		0
45.	Монгол Улсын 2016 оны төсвийн гүйцэтгэл баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай	1.2,	1
46.	Тогтоолын хавсралтад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай		0
47.	Хуулийн төслүүдийг буцаах тухай		0
48.	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тангараг өргөх тов тогтоох тухай		0

49.	ЗАСГИЙН ГАЗРЫГ ОГЦРУУЛАХ ТУХАЙ	3	1
50.	Монгол Улсын Ерөнхий сайдыг томилох тухай		0
51.	Ж.Эрдэнэбат, У.Хүрэлсүх нарыг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөх тухай		0
52.	Монгол Улсын Их Хурлын дэд даргыг чөлөөлөх тухай		0
53.	Монгол Улсын Их Хурлын дэд даргыг сонгох тухай		0
54.	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүдийг томилох тухай		0
55.	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүдийг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөх тухай		0
56.	Ерөнхийлөгчийн хоригийн тухай		0
57.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2017 оны 06 дугаар дүгнэлтийн тухай		0
58.	Зарим Байнгын хорооны дарга нарыг сонгох, чөлөөлөх тухай		0
59.	Ерөнхийлөгчийн хоригийн тухай		0
60.	Монгол Улсын 2017 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай	1.1, 1.2	2
61.	Монгол Улсын 2018 оны төсвийн тухай хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай	1.1, 1.2, 1.3, 3,	4
62.	Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2018 онд баримтлах үндсэн чиг лэл батлах тухай	3.4, 3.6, 3.7	3
63.	Тусгай хяналтын дэд хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай		0
64.	Тусгай хяналтын дэд хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай		0
65.	Зарим Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай		0
66.	Ерөнхийлөгчийн хоригийн тухай		0
67.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2017 оны 07 дугаар дүгнэлтийн тухай		0

68.	ТӨРИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬ БАТАЛСАНТАЙ ХОЛБОГДУУЛАН АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	1.4, 1.5	2
69.	Тооллогын тов тогтоох тухай		0
70.	Улсын комисс байгуулах тухай		0
71.	ХУУЛЬ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ		
72.	ХУУЛЬ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ		
73.	Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн зарим гишүүнийг чөлөөлөх, томилох тухай		
74.	Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай		
75.	Байнгын хорооны даргыг сонгох тухай		
76.	СТАНДАРТЧИЛАЛ, ТЕХНИКИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТОХИРЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ИТГЭМЖЛЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	1.1, 1.2	2
77.	ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ЗӨВЛӨЛИЙН ДҮРЭМ БАТЛАХ ТУХАЙ	Хавсралтын 3.1.1, 3.1.2, 5.4	3
78.	АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ГАЗРЫН АЛБАН ХААГЧИЙН АЛБАН ТУШААЛЫН ЦАЛИНГИЙН ХЭМЖЭЭГ ШИНЭЧЛЭН ТОГТООХ ТУХАЙ		
79.	ЗАРИМ БАЙНГЫН ХОРООНЫ БҮРЭЛДЭХҮҮНД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ		
2018 оны тогтоолууд			
80.	ХУУЛИЙН ТӨСЛҮҮДИЙГ БУЦААХ ТУХАЙ		0
81.	АГААРЫН БОХИРДЛЫГ БУУРУУЛАХТАЙ ХОЛБОГДУУЛАН АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	1.3, 1.7	2
82.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
83.	НЭМЭГДЛИЙН ХЭМЖЭЭ ТОГТООХ ТУХАЙ	2	

84.	ТӨВ БАНК /МОНГОЛБАНК/-НЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	1.1	1
85.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
86.	ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРООНЫ ЗӨВЛӨЛИЙН БҮРЭЛДЭХҮҮНИЙГ ШИНЭЧЛЭН БАТЛАХ ТУХАЙ		0
87.	ЗАРИМ БАЙНГЫН ХОРООНЫ БҮРЭЛДЭХҮҮНД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ		0
88.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
89.	СЕНТ КРИСТОФЕР БА НЕВИСИЙН ХОЛБООНЫ УЛСТАЙ ДИПЛОМАТ ХАРИЛЦАА ТОГТООХ ТУХАЙ		0
90.	БАХАМЫН ХАМТЫН НӨХӨРЛӨЛИЙН УЛСТАЙ ДИПЛОМАТ ХАРИЛЦАА ТОГТООХ ТУХАЙ		0
91.	БЕЛИЗ УЛСТАЙ ДИПЛОМАТ ХАРИЛЦАА ТОГТООХ ТУХАЙ		0
92.	БҮГД НАЙРАМДАХ ЖИБУТИ УЛСТАЙ ДИПЛОМАТ ХАРИЛЦАА ТОГТООХ ТУХАЙ		0
93.	ГАЗРЫГ УЛСЫН ТУСГАЙ ХЭРЭГЦЭЭНД АВАХ ТУХАЙ	2	1
94.	ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛГЫН ДЭД ХОРООНЫ БҮРЭЛДЭХҮҮНД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ		0
95.	ХУВЬ ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ		0
96.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН 2018 ОНЫ 01 ДҮГЭЭР ДҮГНЭЛТИЙН ТУХАЙ		0
97.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН 2018 ОНЫ 02 ДУГААР ДҮГНЭЛТИЙН ТУХАЙ		0

98.	ХҮНИЙ ЭРХИЙН ДЭД ХОРООНЫ БҮРЭЛДЭХҮҮНД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ		0
99.	ТӨРИЙН АУДИТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН АЛБАН ХААГЧИД ОЛГОХ НЭМЭГДЛИЙН ХЭМЖЭЭГ ТОГТООХ ТУХАЙ	2	1
100.	ТОГТООЛЫН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
101.	МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН 2018 ОНЫ ХАВРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАНААР ХЭЛЭЛЦЭХ АСУУДЛЫН ТУХАЙ	3	
102.	БҮГД НАЙРАМДАХ КИРГИЗ УЛСАД ЭЛЧИН САЙДЫН ЯАМ НЭЭН АЖИЛЛУУЛАХ ТУХАЙ		0
103.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН 2018 ОНЫ 04 ДҮГЭЭР ДҮГНЭЛТИЙН ТУХАЙ		0
104.	ТОГТООЛЫН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
105.	МОНГОЛБАНКНЫ МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ХОРООНЫ ОРОН ТООНЫ БУС ГИШҮҮДИЙГ ТОМИЛОХ ТУХАЙ		0
106.	ТОГТООЛ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ		0
107.	ЗАРИМ ДЭД ХОРООНЫ БҮРЭЛДЭХҮҮНД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ		0
108.	ХУУЛЬ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ		0
109.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ГИШҮҮНЭЭР ТОМИЛОХ ТУХАЙ		0
110.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ГИШҮҮНЭЭС ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЙ		0
111.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ГИШҮҮНЭЭР ТОМИЛОХ ТУХАЙ		0
112.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ГИШҮҮНЭЭС ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЙ		0
113.	ЦАХИМ БОДЛОГЫН ТҮР ХОРОО БАЙГУУЛАХ ТУХАЙ		0
114.	МОНГОЛ УЛСЫН ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙГ 2019 ОНД ХӨГЖҮҮЛЭХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ БАТЛАХ ТУХАЙ		0

115.	СОНГУУЛИЙН ЕРӨНХИЙ ХОРООНЫ ГИШҮҮНЭЭС ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЙ		0
116.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
117.	ХҮҮХДИЙН МӨНГӨН ТЭТГЭМЖИЙН ХАМРАХ ХҮРЭЭГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ТАЛААР АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ		0
118.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН 2018 ОНЫ 07 ДУГААР ДҮГНЭЛТИЙН ТУХАЙ		0
119.	ХУУЛЬ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ		0
120.	ТООЛЛОГЫН КОМИСС БАЙГУУЛАХ ТУХАЙ	2	1
121.	Д.МУРАТЫН УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮНИЙ БҮРЭН ЭРХИЙГ НЬ ТҮДГЭЛЗҮҮЛЭХ ЭСЭХ АСУУДЛЫГ ХЭЛЭЛЦСЭН ТУХАЙ		0
122.	ТООЛЛОГЫН КОМИСС БАЙГУУЛАХ ТУХАЙ	2	1
123.	Д.ГАНТУЛГЫН УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮНИЙ БҮРЭН ЭРХИЙГ НЬ ТҮДГЭЛЗҮҮЛЭХ ЭСЭХ АСУУДЛЫГ ХЭЛЭЛЦСЭН ТУХАЙ		0
124.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
125.	УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮНЭЭС ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЙ		0
126.	ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН 2018 ОНЫ 08 ДУГААР ДҮГНЭЛТИЙН ТУХАЙ		0
127.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
128.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
129.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
130.	ХУУЛЬ БАТАЛСАНТАЙ ХОЛБОГДУУЛАН АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	1	1
131.	ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ХОРИГИЙН ТУХАЙ		0
132.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
133.	Улсын бүртгэлийн багц хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай		0

134.	ТОГТООЛ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ		0
135.	ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БУЦААХ ТУХАЙ		0
136.	МОНГОЛ УЛСЫН 2017 ОНЫ ТӨСВИЙН ГҮЙЦЭТГЭЛ БАТЛАХ ТУХАЙ		0
137.	ПРОКУРОРЫН ЗЭРЭГ ДЭВИЙН НЭМЭГДЛИЙН ХЭМЖЭЭГ ШИНЭЧЛЭН ТОГТООХ ТУХАЙ		0
138.	ТҮР ХОРООНЫ ДАРГЫГ СОНГОХ ТУХАЙ		0
139.	НӨХӨН БОЛОН ДАХИН СОНГУУЛИЙН ЗАРДЛЫН ХЭМЖЭЭГ БАТЛАХ ТУХАЙ	2	1
140.	МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН 42 ДУГААР ТОЙРГИЙН НӨХӨН СОНГУУЛЬД ТЕХНИК ХЭРЭГСЭЛ ХЭРЭГЛЭХ ТУХАЙ	1	
141.	ТӨРИЙН ӨМЧӨӨС АЙМАГ, НИЙСЛЭЛИЙН ӨМЧИД ЭД ХӨРӨНГӨ ШИЛЖҮҮЛЭХ ТУХАЙ	2	1
142.	ТАВАНТОЛГОЙН НҮҮРСНИЙ ОРДЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ЭРЧИМЖҮҮЛЭХ ТАЛААР АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	1.1, 1.3	2
143.	МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН 2018 ОНЫ НАМРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАНААР ХЭЛЭЛЦЭХ АСУУДЛЫН ТУХАЙ	3	1
144.	МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ЧУУЛГАНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ЗААЛТЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ	1.1, 1.2	2
145.	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүний үүрэгт ажлаас чөлөөлөх тухай		0
146.	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүнийг томилох тухай		0
147.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2018 оны 10 дугаар дүгнэлтийн тухай		0
148.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2018 оны 12 дугаар дүгнэлтийн тухай		

149.	Зарим Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай		0
150.	“Монгол Улсын 2017 оны төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолын зарим дэд заалт хүчингүй болсонд тооцох тухай		0
151.	Монгол Улсын 2019 оны төсвийн тухай хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай		0
152.	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүний үүрэгт ажлаас чөлөөлөх тухай		0
153.	Б.Батзоригийн Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх эсэх асуудлыг хэлэлцсэн тухай		0
154.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2018 оны 13 дугаар дүгнэлтийн тухай		0
155.	Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2019 онд баримтлах үндсэн чиглэл батлах тухай	2.9	1
156.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2018 оны 14 дүгээр дүгнэлтийн тухай		0
157.	Д.Хүрэлбаатарыг Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов албан тушаалаас нь түдгэлзүүлэх тухай		0
158.	Ерөнхийлөгчийн хоригийн тухай		0
159.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2018 оны 15 дугаар дүгнэлтийн тухай		0
160.	Зарим Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай		0